

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

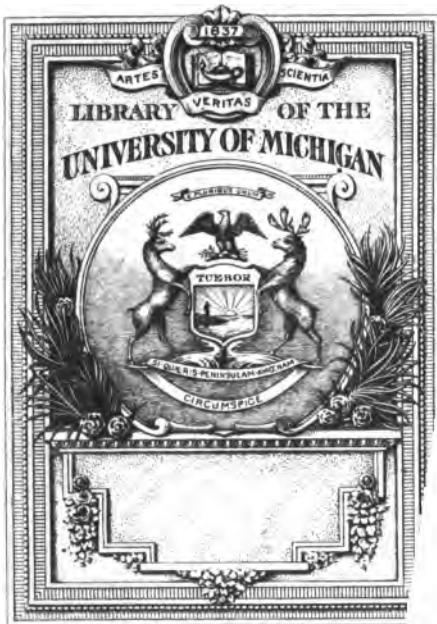
We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

A 406249

F
2699
A2
D63

HISTO A
DE
ABIPOONIUS
EQUESTRI, BELLICOUE
PARAQUARÆ
NATIONE

LOCUPLETATA

COPIOSIS BARBARARUM GENTIUM, UNUM,
PLUMINUM, FERARUM, AMPHIBIORUM, INSECTORUM SER-
PENTIUM PRÆCIPUORUM, PISCUM, AVIUM, AR-
UM PLANTARUM, ALIARUMQUE ÈIUSDEM PROVINCLÆ
PROPRIETATUM OBSERVATIONIBUS,

AUTHORE
MARTINO DOBRIZHOFFEI

PRESBYTERO, ET PER ANNOS DUO DE
VIGINTI PARAQUARÆ MISSIONARIO.

PARS TERTIA.

VIENNÆ,
TYPIS JOSEPHI NOB. DE KURZBEK,
CAS. REG. AUL. TYPOG. ET BIBLIOP.

ANNO 1784.

1920-21

1920-21

1920-21

1920-21

1920-21

ATATA, BOI

Cum in toto volumine vocabula Hispanica, Quaranica, Abiponica passim recurrent, de eorum recta enuntiatione præmonendus mibi videbaris, lector benevole!

Cultura popular

Velazquez

5-20-21

Voz 60

Ch. ab Hispanis enunciatur, ut tsch a Germanis. sic: Mucho, Chili, profertur Mutscho, Tschili.

X & J veluti H cum aspiratione gutturali pronunciatum. sic: Mujér, mulier, muher. jamás Hámás. Ximénez Himénez Sonat.

ç æquivalet Z. sic: çevallos profer ut Zeballos.

LL. Ñ veluti I interjiciendo suspensa non nihil lingua profertur sic: Espana dic veluti Espannia. Colmillo dñs Colmilio.

Z. suavius, quam Germani solent, & veluti 5 enunciandum. sic: Rodríguez Rodrigues sonat. Adverte, u literas G post positum haud pronunciaris; Hinc Rodriges dicitur.

Qu, Græco Kapa æquivalerit. sic: Quemo' uro, pronunciatur Kemo.

Jn Quaranica lingua y ut tsch effertur leniter. sic yù flavus tschu. Ayúca màdo. Atschuca dicendum.

Signum mediæ lunæ cornibus sursum ereditis denotat, literam illam cum gutturis impetu esse pronunciamdam. sic y aqua, veluti Jh profertur.

Cornibns deorsum flexis litera per nasum enunciatur. sic: Peti tabaca.

Si

¶

Si circumflexo insigniatur litera, per guttur simul simul per nasum profertur. sic: Gy piper. Idem vocabulum aliter, aliterque pronunciatum aliud, atque aliud Quaraniis significat. Sic verbum Tupa per nasum si pronuncietur, Deum significat. Tupa simpliciter sellam, lectum.

In lingua Abiponica, vel Mocobica litera R sic scripta sonum ex R. & G mixtum habet, sic Naetañat filius eo fere modo enunciatur, ut quidam naturæ virtutio balbutientes literam R pronuntiant. Sed hæc pronuntiatio viva voce duntaxat exprimi potest.

Multa literarum signa, & accentus à typotheta partim perperam locati, partim omisi fuere. Hæc ad tuam institutionem, ad meam excusationem mihi visum est memorare, ne alienus error à linguarum gnaris ignorantia meæ tributur.

I N D E X.

Capit.

- I. De exitiali Abiponum, iisque federatorum
Mocobiorum in Hispanos odio.
- II. Qua ratione equorum compotes facti sint
primum Abipones, & horum ope quam
formidabiles evaserint vicinis.
- III. Quantum in Sanctæ Fidei, & Assumptio-
nis urbes sit levitum.
- IV. Quam infesti fuerint Abipones Quaranicis
oppidis.
- V. Quid in urbis Correntina agro gestum ab
Abiponibus.
- VI. De Abiponum contra Sancti Jacobi de Sto-
re Colonias excursionibus.
- VII. De Francisci Barreda Jacobopolitanorum Du-
cis adversus Abipones, & Mocabios ex-
peditionibus.
- VIII. De quibusdam militum Jacobopolitanorum
nævis, eorum centuriis, & Praefectorum
militarium Clasibbus.
- IX. De Abiponum atrocitate adversus Cordu-
benes.
- X. De irritis Cordubensium in Abipones ex-
cursionibus.
- XI. Nostrorum hominum in Abiponibus ad Hi-
spani Regis obedientiam, & ad Romanæ
sacra traducendis crebri Conatus.

- De provincia Paraguay, ejus metropoli Assumptio-
nis.
- De novis ytatinguarum Indorum coloniis S. Joachi-
mi & S. Stanislai.
- De Barbaris in Mbae vera, & ad fluvium Empalado
a me inventis.
- De colonia, quam illis condere meditabat, ab im-
probo homine impedita.
- De colonia Belen equitibus Barbaris Mbayas stru-
cta.
- De Nativis fructibus hujus provinciae.
- De herba Paraquarica, de ejus genesis, fabrica,
commercio, usibus.
- De Tabaca, Brasiliensium more præparata.
- De Barbaris, quos Payaquas, Quayeurus, Abipones,
Mocobies &c. Vocant, huic provinciae in-
festis.
- De Chaco provincia, nationum Barbararum lati-
bulo.
- De reliquis Indorum nationibus, quæ extra cha-
cum vagantur, maxime quæ Austrum ver-
sus degunt.
- De eximia fidelitate, & insigni opera, quam Qua-
ranii Hispanis semper præstiterunt Regiis
in castris militantes.
- De coloniis per nos Indis terræ Magallanicæ cō-
ditis, eatumque fato.
- De navigatione Jesuitarum trium ad Magallanicas
oras explorandas Regis Philippi V. iussu
suscepit.
- De naufragio Hispanorum prope insulam ignis. De
eius insulæ habitatoribus quedam.
- De insula Maloina a Gallis occupata, mox Hispa-
nis vendita.
- De Mammalucis Brasiliensibus oppidorum Quarani-
corum eversoribus, Indorum que venatori-
bus.
- De servitute Indorum Regiis legibus jam prohibita,
jam temperata.

De

I N D E X.

Caput:

- XXVII. Mea in S. Jacobi urbe commoratio. Alaykin Caziquii nostri ad Gubernatorem Saltensem profectio.
- XXVIII. Iteratus, molestusque ex urbe ad meam Coloniam reditus.
- XXIX. Conceptionis oppidi turbationes perpetuae.
- XXX. Barredæ adventus. Oppidi ad flumen saladum translatio.
- XXXI. Recentis ad saladum flumen Colonie calamitates, ac repetitæ mutationes.
- XXXII. Colonia ab Abiponibus Yaupkanigis habita, & S. Ferdinandi, ac S. Francisci Regis nominibus insignita.
- XXXIII. Oppidi S. Ferdinandi progressus, quos Debayakaykin retardavit.
- XXXIV. Novæ turbæ ab exteris, ac ipsis incolis concitatæ.
- XXXV. Colonia Abiponum a S. Rosario, & S. Carolo dictæ origo, ac situs.
- XXXVI. Coloniae principia.
- XXXVII. Coloniae egestas incredibilis, variazæ calamitates.
- XXXVIII. Belli tumultus assidui.
- XXXIX. Mocobiorum, Tobarumque incursiones variazæ.
- XL. Variolarum pestis calamitatum novarum semen, & cruentarum aggressionum occasio fuit.
- XLI. Hispani equites quadringenti Abiponibus conjuncti numerosum Tobarum contubernium expugnant.
- XLII. Abiponum de Tobarum vindicta sollicitudines. Tertiana febris contagium.

I N D E X.

- Caput.
- XLIII. Sexcentorum Barbarorum assultus anno
1765. die 2. Augusti.
- XLIV. Corollaria ad idem argumentum. Con-
troversia de S. Thomae Apostoli adven-
tu in Americam.
- XLV. Quam arduum sit Abipones ad colonias,
religionemque Christi traducere.
- XLVI. Fruetus non modici ex Abiponum colo-
niis collecti, quamvis imiores expe-
stati.

F I N I S.

HISTORIA
DE
ABI PONIBUS
P A R S III.

C A P U T I.

De exitiali Abiponum, iisque foederato-
rum Mocobiorum in Hispanos odio.

Indos Paraquarie indigenas magna ex parte sub jugo misit Hispanus, militum aliquando, saepius sa-
cerdotum opera, qui inermes eo penetrarunt, quo
miles nunquam potuit. Plus illi potuere globulis
vitreis, quos dono Indis dederant, quam iste plum-
bois. Abipones tamen alterum in seculum contu-

maces nec dōnis, nec armis se vinci unquam patiebantur. Hispanum nunquam amicum voluere, minus dominatorem, & ne subacti aliquando hostem experientur, libertati suę jam pugnando, jam, ut res ferebat, fugiendo consultum ibant, armis usi interdum, saepius astu, ac velocitate. Stativorum, quae sibi delegerant, natura securitatem illis praetitit, timendasque Hispanorum patente in campo vires elusit. Vinci haud poterant, quia non poterant adiri vel paludibus vel sylvis imperviis defensis, maxime dum equis carebant adhuc. Esurire, sitiare, latere maluerunt, quam advenis servire. Adeo & Hispanorum Regem & Numinis supremi legem, felicitatem nempe suam, perditissime recusarunt. Certe jam inde a Caroli quinti ævo, qui nobilissimas Americæ portiones Hispaniz adjectit suę, ubique victor, per bina, & quod excurrit, secula Abiponum bellicosa natio sui juris persistebat, etiam postquam finitimi, populi vietas passim manus dedere. Nèque Hispanorum modo amicitiam aspernabantur protervissime, sed in omnes quoque nocendi occasiones intenti universam provinciam infestis armis percursandi nullum faciebant finem. Cladium, quas post eam seculi currentis annis intulerant, quoties meminimus, venit nobis in mentem cogitare: Abipones, eorumque socios Mocabios, ac Tobias a vindice Deo ad multanda Christianorum flagitia fuisse reservatos, ut Philistei quondam, Jebusi, ac Phereci in regione Chanaan ad Judæorum pervicaciam coercendam divinitus superstites erant, interneccione deletis ceteris hostibus, vel in ordinem redactis.

Mocabios, Tobasque, equestres Barbaros, ut numero, sic strenuitate formidabiles in belli societatem adiicerunt sibi præterea, quasivero exsaturando

adversus Hispanos odio impares se se solos autumnas-
sent. Vix uspiam edita strages memorabilior , ad-
quam foederati hi tres populi vires non conjunxissent
tuas. Concordia Europæorum hominum detestatio ,
prædarum spes certa , libertatis avitæ amor , gloria
militaris commune studium pro classico illis fuit.
Hinc ubi Abiponum facinora memoravero , si qua
inde seu gloria , seu infamia in illos redundaret , Mo-
cobiros profecto armorum socios in communionem
vel laudis , vel vituperii admittendos jam nunc pro-
nuncio. Verum & id noveris : ut Europææ gentes
mutuis foederibus amicitiam colunt aliquamdiu , con-
sociatisque viribus in unum aliquem , ceu commu-
nem hostem depugnant , mox convulsa foederum re-
ligione in mutuas exardescunt clades ; Sic Mocobios .
Tobasque Abiponum , dum contra Hispanos res erat.
amicos nuper , paulo post acerrimos hostes toties via-
dimus , quam primum bellum præ pace sibi utilius
fore existimaverint. Desultoria adeo ubique gentium
amicitia est , quia privatis fere utilitatibus nascitur ,
aliturque. Mocobios , quibuscum diu , sepeque ver-
satus sum , nec proceri corporis forma , nec alacritate
militari Abiponibus inferiores quis dixerit unquam .
quin & nativo , quo in Hispanos a pueris feruntur .
odio , atrocitateque illis superiores , audenter affirmo .
Superiore certe seculo in Tucumania excidium con-
spirasse videbantur , non solitarius modo Hispano-
rum prædiis , sed & ipsis urbibus quotidie formidan-
di. Cædibus , rapinis , incendiis vastata provincia .
Salta , Auxui , S. Michaelis urbs , corduba , præcipue
Tucumanorum urbes , ad desperationem : Estecco o-
pulenta quondam civitas ad incitas redactæ . Urbs
Conceptionis fluminis rubri litoribus incubans civi-
bus per infidies perfide contradicatis penitus deleta .
Num Abipones tot cruentarum incursionum partici-

pes sociam Mocobiis operam navaverint, annales non produnt. Alphonius Mercado, Angelus de Paredo, aliique, qui his successerant, Tucumaniae Gubernatores Barbarorum conatibus obstiterunt equidem. Quotquot suis e Coloniis milites seu Hispanos, seu Indos Christianos poterant, in Chacum, Barbarorum latibula oppugnaturos duxerunt identidem itinere semper molestissimo, fructu plerumque nullo. Quamvis enim Mocobiorum, Tobarumve in contuberniis aliquos ceperint interdum, cæciderintque, contubernales reliqui superstites, jaætura suorum effterati, iras dupilarunt suas, viresque iræ pares ultioni impendere cessarunt nunquam, successu votis semper respondente. Irritæ tot Tucumanensium copiarum expeditiones confirmabant scilicet Barbarorum opinionem: Hispanorum arma sibi haud metuenda videri: contra illos sibi nativis in latebris sat præsidii esse, quæ Hispanis vel ignotæ, vel inaccessæ. Quod si illorum numero forte opprimerentur, fugam pro victoria reputari, cuius opportunitatem viarum cogitatio, natandi, equitandique promptitudo sibi præstat semper, dum Hispani equis longo, asperoque itinere fractis ipsa vestium, armorumque prolixitate impediti fugientium terga premere vix queunt maxime, si paludes, flumina, inviisque saltus transmittendi essent. His considerationibus audentiores Barbari quid non in Tucumaniam tentarunt? Salta, Gubernatoris sedes, cæteraque, quæ illam circumstant, loca quotidianis hostium assaultibus petuere.

Stephanus Urizar utprimum eam provinciam Gubernaturus ex Hispaniis adfuit, de calamitatis publica remedio caput cogitare, quod ut optatum singularis, sic omnibus desperatum. Circumpectis sagacissime omnibus vir belli gnarus, animique intrepidi & viri-

& viribus, & ingenio, &, quod rei caput, eeleritate scilicet opus esse perspexit, ne cunctatione hostium petulantia sumul, simul provinciae periculum creceret, iterumque, dum Romae deliberatur, Saguntus periret. Expeditionem in Chacum parat. Delecti ad eam ex omni Tucumania milie septingenti octoginta Coloni Hispani, Indi Christiani quingenti, quibus Chiriquanorum, id temporis amicorum, turma accedit. Adhac suppetias vocati ex urbe Assumptionis quingenti, trecenti ex urbe S. Fidei, ducenti ex urbe de las Corrientes. Eo fine tantum agmen constitutum, ut Barbari a fronte, a tergo, a lateribus, ceterae in circu, concluderentur undique. Tucumani milites eorum latibula explorare, & eos, quibusunque licuerit modi, deprehensori opprimere jubebantur. Hispanis ceteris, Austro propioribus, ut viam fugitivis precluderent, datum negotium. Si quanto consilio a provido Gubernatore constituta sunt omnia, tanta item accuratione morem gesissent ceteri, tot capitum hydra confici uno iactu, tota Barbarorum in chaco colluvies poterat debellari. At enim Hispani milites, qui Australibus ex Colonii evocati, cunctati alii, alii tergiversati sunt, ut adeo meridiem versus via pateret Mocobiis, qui, dum Hispanorum numero oppressos se viderant, quaqua versus impune delapsi Abiponum se contuberniis junxerunt. Cum vero illa stativa nec a saltensium Hispanorum insidiis, neque a periculo satis abesse existimarent, furtivis itineribus progressi, ambo populi in valle Calchaki, ejusque finibus conqueriverunt denique. Quo factum, ut salta, parsque Tucumanie superior per annos aliquot Mocabiorum vexationibus libera respiraret quidem, sed tota belli procella in urbes S. Fidei, S. Jacobi de Storea, Corrientes, ceterasque, que occasum solis, Austrumque spectant, Hispanorum

rum Colonias incumberet, a Mocobiis, & Abiponi-
bus jam solis, jam conjunctis miserandum in modum
dilaceratas, quod late mox exponemus. Quod Mal-
balaeas equites Mocoobiorum societate, suo nempe ro-
bore, destituti oblatam ab Hispanis amicitiam seu
acceptarint, seu fixerint; Quod Vileze, ac Chuni-
pies pedites quietis semper amantissimi pacem porro
spoponderint; Quod Lules item pedites, sed nume-
roli in oppido collecti (situm Miraflores vocant) & a
nostro P. Antonio Machoni Sardo religionem san-
ctam edocti fuerint, is demum expeditionis tanta
fructus existit non poenitendum quidem, Hispanorum
tamen votis, ac expectatione multo inferior. Sed
jam ad scopum historiae accedamus propius, quamvis
nec ista, que premittere mihi vulum, extra scopum
fuere.

C A P U T II.

Qua ratione equorum compotes facti
sint primum Abipones, & horum ope quam
formidabiles evaserint Vicinis.

Seculo quinto decimo ubi terrarum in chaco egerint Abipones, quid gesserint, haud constat. Illos id temporis pedites Indorum aliorum more inglorios delituisse, crediderim, ac de Hispano evadendo magis, quam invadendo cogitasse. Et vero Europæ dominationi succumbentibus pañim vicinis, conservata semper libertas clarissimi trophæi instar Abiponibus fuerit. Anno sexcentesimo quadragesimo primo supra millesimum illos jam equis instructos, iisque dexterrime usos fuisse, ex Paraquariae annalibus liquet. Sub eadem tempora bellum movisse identidem leguntur aduersus Indos Mataras, quos, Hispanis scilicet obsequentes, implacabili odio averrabantur. Quidquid & aliis populis pedestribus terrori esse coepérant Abipones vel hoc nomine, quod jam equitarent. Nil dubium, Americanas nationes ab Hispanorum minime numerosis manipulis cito subactas, quod illi bellatores equis sublimes in conspectum se dabant, & fistulis ferreis fulmen imitabantur; Primum Indorum oculos, aures alterum, utrumque animos percellebat. Quid, amabo, negotii fuit primo aspectu conterritos vincere, quique, quod Europæorum ferro, ac plumbō opponerent, præter lignum & arun-

dines habebant nihil. Haud secus Abiponibus equi
precipuum belli instrumentum, pro armis, verius
dicam, præ quibusvis armis semper fuere.

Sed unde Abiponibus equi primum obtigerint,
ex me quaris? Dicam; quod ex Abipone seculari, viro
ingenuo intellexi. Majorum suorum aliquot, ajebat,
ad huc pedites longo itinere ad campos, nunc-urbis
sanctæ fidei juribus obnoxios clanculum adrepisse,
quos Calchakies bellicosí, equestresque Indi tum oc-
cupabant, equosque pauculos cum aliquot cultris fer-
reis istic erectos in patriam adduxisse. His equis
subinde usi sunt ad alia, aliisque equorum agmina
Hispanorum e solo rapienda. Quæ quidem res pa-
rum difficultatis, artificiū nihil habet in Paraquaria.
Campus quaqua versus latissime patens equorum, uti
& ceterorum pecorum, innumerabilium stabulum;
gramen pabulum est quavis anni parte, diebus per-
inde, ac noctibus. Sepe culicum importunitate,
sepe tigridis suspicione territi equi longissime excur-
runt, & per plurimum leucarum spatia sparguntur.
Custodes pecorum aliquando nulli, plerumque pau-
ci, & inermes, semper meticolosi, quos vel absentes
suo e tugurio trucidare, vel dormientes eludere quid
facilius Barbaris? Isti timentur, dum propinquant;
Dumque cum prædicti avolant, nemo est custodum,
qui prædones insequi vel ait, vel assequi possit.
Equorum suorum malunt, quam capitis facere jactu-
ram. Dolent pecorum raptum, sed de raptorum
fuga sibi gratulantur. Equorum, mulorumque tan-
tam etiamnum superesse multitudinem, quantam vix
usquam terrarum, notare, quotquot in Paraquaria
versati. Hispanorum sepe, Indorumque Christiano-
rum prædia singula bis mille equos, ephippiis aptos:
Interdum viginti equorum, equorumque generatio-

ai defensorum millia numerant. His neutiquam accensoe tot centena equorum millia, qui sunt, ut cum juris consultis loquar, primi capientis perinde, ut passeris nostra in Europa. Immensa planities, que per quadringentas facile leucas a Boni aeris agro quoquaversus porrigitur, equis ejusmodi nullius juribus obnoxiius undique contingi videtur. Barbari innumerabiles festum Magallanicum inter, ac dictam urbem medii equina carne vescuntur quotidie, equinas pelles pro vestibus, pro tentoriis, pro armis, & cippiis adhibent. Corduba ad urbem sanctæ fidei, vel inde per Parana, & Uruquayi rupes iter facientibus densa equorum vagantium agmina quotidie occurunt, molestiasque facessunt non raro; Nam vel viam præcludunt, vel equos cicures, quibus utimur, secum abripunt. Ad que vitanda industria opus est non paucis. Ista jam alias a me, nisi fallor, dicta in memoriam revoco, ne fabulari me putas, si dixeris: Annorum quinquaginta spatio Hispanorum e prædiis Centum facile equorum millia ab Abiponibus absita. Hac Paraquariensem vetus opinio. Exaggeratum ne putas numerum. Nam subductis conjectura rationibus, ducentis millibus plura, opinor. Nil mirum. Uno sepe assultu quatuor equorum millia rapuerunt Abipones adolescentes, praœ adultis multo furaciores. Atu, sagacitate mediocri opus est, non viribus. Ad meliorem frugem reduciti quamvis prædari desinunt, equi, qui domino carent, passim in promtu sunt, quos sui juris facere, erudi- reque licet ornatibus. Novis in oppidis Abipones novi non paucos, quingentorum facile equorum possefiores. Jam in quantam Hispanorum perniciem abusi sunt equis olim Abipones, restat explicandum.

Calchakies, formidabile quondam Hispanis nomen, postquam iteratis cladibus sancte Fidei agrum funestassent, uno denique confictu in ordinem redacti sunt. Quarantii ex Uruquayensibus oppidis a Regio Gubernatore in subsidium vocati strenuam, ut tepe alias, hac in expeditione operam navarunt Hispanis. A strage illa superstites Calchakies variolorum pestis denique consumpsit. Tristes bellicosissimae nationis reliquia ad Carçaranal amnem translate supersunt hodie, & viginti circiter capicibus definiuntur. Abipones in Calchakinensi illo solo consederant, non patriæ illorum duntarunt, sed hostilis in Hispanum animi hæredes etiam. Quidquid terrarum a flumine grandi ad sanctę Fidei urbis limites; Quidquid a Paranę & Paraguayi litoribus ad sancti Jacobi territorium usque est, suum fecere, Hispanis nequidquam repugnantibus, & ni mori mallent, avita statione cedere coactis. Anno labentis seculi octavo decimo ex urbe sancti Jacobi ad sanctę Fidei, & inde Cordubam ultro, citroque vel foemine citra periculum commebant, plurimum licet dierum equestri itinere. Id noster Pater Joannes Franciscus Aguilar octogenario major mihi afferuit. Profecto tuta fuisse omnia, & extra hostium suspicionem, argumento sunt Hispanorum prædia copiosa, quæ, uti seemel, ac iterum illorum rudera per transennam vidi, continuata ex dictis urbibus serie vias omnes occupaverant, sed mox ab Abiponibus, semper infestis, in solitudinem redacta adeo, ut jam istuc præter dirutarum sedium ruinas deprehendas nihil. Campi tamen possessorum suorum antiqua nomina retinuerunt. Hanc stationem Don Gil, istam Doña Lorenza, illam Alarcon, aliam la Vidua, rincon de cano &c. etiamnum vocant, quia olim ab istis hæc loca condita, & habitata. Sed jam ager est eheu! ubi Troja stetit.

Nec

Nec tigurium per Centum facile leutarum viam usquam videas.

Regio, quam Abipones veluti suam impune peregantur, ab Austro ad serpentrones centum viianti leucas: Ab oriente sole occidentem versus prope totidem multis in locis patet. In multa pro Caeniorum numero contubernia diuisi hac illac tentoria mutant sua, cumque sibi situm deligunt, quem tempus, metus, ventationis opportunitas fvalerint. Femenis cum sobole, decrepitisque inermibus fida in statione collocatis adulti velut ex centro ad circumfetas Christianorum Colonias latrociniaturi excurrunt identidem, non nisi demissis Hispanorum capitibus, aliquis spoliis onusti ad suos reddituri. Captivorum turba, equorum groges; comperta expeditioris felicitas alios mox, atque alios ad idem audendum exstimalabat, ut adeo, dum hi redirent, redeuntibus confestim illi succederent. Vix mensis abit, quo Hispanarum Coloniarum aliqua hostili agitacione non laceraretur. Ut fulmen, et si unum feriat, omnes conterret; Sic quamvis unus duntaxat invaderetur locus, omnis vicinia trepidabat eoque magis, quo tuitiora videbantur omnia. Experientia enim didicabant, id genus hostium nunquam jugulo esse propinquius, quam dum longissime abesse, perperam credebatur.

Enimvero intelligi agre potest, qua deum ratione Barbari circiter milleni (Bello idoneos vix plures tunc universa Abiponum natio numeraverit) vaflissime provinciae exigitande sufficienter. Animorum, dum petendus est Hispanus, concordia, calliditas, laborum tolerantia, Mocobiorum societas bellicorum paupertatem supplevit atque, Franciscus Bar-

Barreda supremus armorum Profectus Jacobopolii pro sua experientia iterum, iterumque affirmaverat: Si reliquis Abiponibus occidione occisis denos illorum duntaxat superesse, intelligaret, ubique locorum per Paraquariam perinde excubadum fore. Adeo unicam Abiponum decuriam toti provincie perturbandae parem existimavit. Nulla est latebra, quam furiarum instar non percursant; locus nulus tam omni ex parte a natura clausus, quem sibi impenetrabilem judicassent. Paranam, & Paraguayum, vastissima fluminia, etiam uno jam alveo conjuncta natando, quoties collubuit, trajeoere, quin & hilariter confabulando. Ardua rupium præcipitia jam ascendendo, jam, quod vel viu horridum, descedendo equites supergarunt, dum Corduba, illique funitio S. Jacobi loca aggressi sunt, & heu! quantum istuc sanguinis fluxit! Sylvas invias, arundinatum, arborumque condensarum serie horrentes, paludes item, & lacus profundo Cæso lubricos nullæ negotio transmisserunt. Ingens illa centum & quinquaginta leucarum planities, que Paranæ ripis, fluvioque Salado interjicitur, lacus instar aquis turgescit aliquando, si pertinaciores præcessere nimbi, qui si plures, ut solet, menes defuerint, ardente Cælo ita siccantur immensi illi terrarum tractus, ut aquæ dulcis Guturalam vel avicula nusquam inveniat. Utrumque ipsis ego spectavi aliquoties. Abipones, quidquid horum intercesserit, multorum dierum itinere jam per aquas, jam sine aquis ad Hiapanorum domicilia pervenerunt, quos vel necare vel ipoliare cupiebant. Cum Hispanis militibus simul, simul cum Abiponibus jam illorum amicis iter faciens expertus sum frequenter, ab his citra tergivationem paludes profundissimas equitando transmitti, quas illi omnino sibi impervias, jurabant. Prede pinguioris, glorie militaris iesus

lculatio effulget, trecentas, plures etiam leucas confidere, nemo Abiponum recusabit; Adeo nec viarum asperitate, neque locorum longinquitate terrentur. Immensum ni intercederet pelagus, quidni nobilissimos Hispania, vel Anglia equos suratur in Europam diuidit exquirissent Abipones? Id festine; sed vere cogitatum a nobis, sepeque dictum in Parauaria. Certe, ut quedam in Asia gentes crocodilum, simium, draconem ceu divinum quid colunt, sic Abipones equum adorarent, si idolorum cultus apud eos invalueret. Nec abs te plurimi faciunt equos, precipua belli instrumenta, quorum usu & formidabiles & perniciosissimi evadere Hispanis Coloniae. Barbari pedites etiā tandem voluntatem nocendi Hispanis, haud tandem opportunitatem habent, ac vel ideo ad se se defendendos sepius, quam ad Hispanos offendendos armis utuntur suis. Si igitur a Barbaris equitibus, ab Abiponibus, Mocobiis, Tobis, Charuis, Malbalais, Mbayis, Quaykuruis, Serapis, Pampis, aliisque Indis Australibus maxime vexantur, sibimet culpam tribuant, quippe qui equos Paraquarie intulerunt. Sed en rerum viciitudinem! Indi, Hispanorum dono, equis adversus eosdem velti armis praestantissimis uti dicere. Hispani equites magnam Indorum partem vicerunt olim; Hodie ab Indis equitibus non raro vincuntur. Illatas variis provinciis partibus strages jam singillatim expōnam.

C A P U T III.

Quantum in sanctæ Fidei, & Assumptio-
nis urbes sit sævitum.

Vrbem sanctæ Fidei, quia sibi propinquorem, quotidianis plim incursibus pressere Abipones jam soli, jam Mocobius conjuncti, parumque absuit, quin opprimerent denique. Colonorum contrucidati plurimi, non pauci in captivitatem abducti. Complures alterutram sibi sortem prudenter veriti in tutiora loca cura familiis commigrarunt. Eo loco res erant aliquando, ut de civitate penitus deferenda palam ageretur. Locuples sancti Antonii p̄edium, ut pleraq[ue] alia, eversum. Pecora innumera omnis generis vel dominis eorum, vel curatoribus interemptis direpta passim, aut quaqua versus dispersa. Spolia identidem mercibus plausta. Negotiandi securitas, fons opum istic unicus, iētū uno veluti concisa quidni sarem, rerum omnium penuriam invexerit? Via omnes a grassantibus diu, noctuque Barbaris infessa, ut pedem domo efferre nemo, nemo rure communitum urbi īfesse tuto unquam posset. Quidquid intra ipsam urbem trepidatum quotidie. Equestres Abiponum, Mocobiorumque turmæ toties per plateas conspecte. Forum ipsum frequenter inermium sanguine tinetum. Barbarorum magnanimitati id, cave, tribuas. Timentur equidem illorum pauci a multis; Sed & illorum plurimi sepe timent vel unicū, quem sclopo sibi minantem viderint. Urbes

Para-

Paraquariae ad unam omnes muriis, portis, fossis,
& pibusque carere, patere omni ex parte seu ingressu-
ris, seu hostiliter aggressuris, primis jam historiaz meæ
folii dixi. Nil mirum igitur, Barbaros equorum
pernicitate confusos pro arbitratu suo irruisse identi-
dem. Anno 1750. Corduba ad Mocobios iturus
dum in sanctæ Fidei urbe ad templi nostri fores con-
sisterem, Hispanus nobilis: En! Pater, ingemiscens
mihi ajebat, quo loco res nostra fuerint ante annos
non plurimos. Lege publica cautum erat, ne quis
nostrum, nisi scopo armatus, hoc templum adiret.
Adeo ne foro quidem inambulare citra periculum
nobis licuit, Barbaris quotidie affilientibus. Anno
1754. decima Aprilis candem Urbem revisenti mihi
matrona nobilis, ætate gravis, & antiquitatum urbis
tabularium multis inter gemitus dixerat: Quantum
vobis, Patres mei, beneficium, quantas pro illo
gratias debemus! ferocissimas gentes cicuratis, per
quas nobis tot annos respirare non licuit (Ego Abi-
pones inter, socius meus inter Mocobios tunc ver-
batur) vix memini, prosequebatur eadem matrona,
istam hebdomadem, verni jejunii postremam nempe,
sine cedibus hac in urbe nobis fluxisse. Dum seu
comprecantium, seu cruces humeris bajulantium pia
turba longo per calles ordine procederet, quoties ad-
fuerunt Barbari hastati fulguris instar & raro nisi cru-
entis manibus abiere. Fratrem meum germanum,
dum recepto more has ante ædes publico in foro
aram concinnaret, ab illis cheu! Crudeliter confos-
sum etiamnum fleo. Hæc tum rerum facies. Tran-
quillitatem, securitatemque, qua hodie fruimur, vo-
bis in acceptis referimus, per quos pacati Abipones,
Mocobiique, & ad humanitatem reducti. Hæc illa.
Nec aliis fuit urbis universæ sensus; Namque ejus
incolæ summi, & infimi ad unum omnes semper nos,

qui illis Barbaris erudiendis operam dedimus, ceu liberatores ac tutores suos venerati, omnique benevolentia, & beneficentia sunt prosecuti, tritissima calamitatum priorum imagine semper oculis obversante.

Non desuere illa in urbe viri intrepidi, qui vim vi strenue repellerent; In ceteros tamen, in quibus jam vigilantia, jam arma, jam animi desiderabantur, pertinaciter avitum est a Barbaris nec pacem, neque inducias unquam indulgentibus. A Boni aeris Gubernatore satilcenti jam urbi suppetias missi pedites legionarii, sed hi, dum in campo ad manus ventum esset aliquando, risui magis Abiponibus, quam usui Hispanis fuere. At denique rebus ad exitium inclinantibus, & propemodum conciamatis propitiis velut sidus in decumana procella urbi affulsit Echague vir eximius, qui Gubernatoris nomine illi prefectus Barbarorum audaciam repressit, nunc cunctatorem Fabium, nunc callidum Hanibalem imitatus. Novit efferatos Abiponum animos munericibus demulcere, novit armis terrere, & crebris excusonibus coercere. Respiratum est tantisper. Verum haec tranquillitas tamdiu duravit, quandiu ejus vita, cui illa debebatur. In demortui locum dein suffici varia fortuna usi sunt, Indis modo antiqua Latrocinia repetentibus, modo pacem spondentibus eum in finem, ut toto pondere in Hispanos aliarum urbium infectandos incumbere, & extorta ab illis spolia in urbe sanctae Fidei sibi amica cultris, ensibus, hastis, securibus, globulis vitreis, vestibus possent permutare. Ea fuit, quam suspicias, Barbarorum astutia, ut, licet reliquam pro viribus oppugnarent provinciam, una cum urbe pacem diligenter cohererent, ubi scilicet, oblatis pretii loco prædis necessariam sibi armorum, aliorumque uterium suppellectu-

lectilem compararent. Verum & acerbissima fuit Cordubensium, Correntinorum, Paraguayensium, Jacobopolitanorumque querela: Urbem sanctæ Fidei Barbarorum Latronum perfugium esse, ac emporium, ubi ferrum iis porrigitur, quo ad se jugitlandos uti conservaverunt. De hac Indorum nundinatione multa, quæ risum, plura, quæ indignationem mereantur, ex idoneis authoribus intellexi. Vel unum hoc accipe: Abiponum aliquis sanctæ fidei urbem, pace vigente, ingressus saccum coriaceum (Zurton vocatur ab Hispanis) bis mille scutis Hispаниcis gravidum equo vectabat suo. Hispanus quispiam nobilior in foro forte obambulans, quid sub illa sarcina lateat, probe gnarus rubrum, quo tegebatur, pallium Indo porrigit, qui illa purpura ad insaniam lætissimus, totum argenti pondus tradit. illico, quod alibi paulo ante cum sociis e plaustris argento Péruviano onustis rapuerat. Id genus alia ex militari Praefecto, viro integerrimæ fidei accepi. Magna Mocabiorum, Tobaruinqñæ, maxima Abiponum parte ad pacem, coloniasque varias, quas condidimus, a nobis traductæ, quies demum miserae dudum civitati indulta est, neandum tamen periculi omnis vacua securitas ejus prædiis. Nam earundem nationum barbari, pacem pertuli, non nunquam equorum gregibus insidiabantur, sed populabundi magis, quam more belli. Ad hos prædones cohibendos Hispanorum equitum (Blan-denges vocabantur) centuria ære publico alebatur, & a Michaeli Ziburro eorum centurione egregio gubernata non mediocri usui fuit, vel latrunculis, ne prædentur. absterritis, vel, cum & bonus sepe dormitet Homerus, præda fugitivorum e manibus erupta. In loco, cui Anapire nomen, his equitibus data fuere stativa, inde ad tuendos fines, viasque speculandas identidem excurrebant. Tres potissimum ita-

tiones Barbarorum olim latibula, theatraque latrociniorum fuere: La cruz alta, El Pozzo redondo puteus rotundus, & sancti Thomae praedium; Hic fluvii saladi ad urbem est trajectus; Illic via regia cum plaustris ultro, citroque comitantum mercatorum. Praedia item, quæ chacum respiciunt, periclitabantur.

Amplissima Assumptionis provincia, quæ vulgo el Paraguay appellatur, colonis licet abundet pugnacissimis, Abiponum tamen, Mocobiorumque armis plus, quam credi possit, usque exagitabatur. Quis hominum cædes, equorum, mulorumque direptiones, pagorum incendia, prædiotum depopulationes, imbellium captivitatem enumeret? Non ad Paraguayi ripas modo, in locis quoque, quæ a flumine absunt longissime, tot, tantæque strages edebantur passim impune, maxime in prædiis Tebiquary fluvio propioribus. Paraquarie victoribus olim Hispanis Barbarorum colluvient audacter adeo insultasse, ne, quæso, mireris. Affiliunt hi, ubi, qui sibi repugnant, abesse, suis ex speculatoribus cognovere, vel in imparatos per insidias irruunt. Hæc Paraquarie Præfectura præ aliis latissime patet equidem, pro colonorum tamen numero angustior videtur. Quot viros, totidem milites numerat, sed ruri sparcos, multis a se leucis divisos, in sylvis, ubi herbam Paraquaricam parant, remotissimis, in flumine, in munitiunculis provinciæ tutandis maxima anni parte occupatos. Has ad Paraguayi litus orientale e sudibus, luto, & paleis structas speculas rectius dixeris ad observandos hostium motus, quam munimenta ad eos arcendos. Aliquas iittarum cum Regio Gubernatore Don Josepho Martinez Fontes ipse lustravi, & ut eorum miseriæ liberaliter risi, sic prædiciariorum fortem ex animo sum miseratus. Pauculi, qui in sig-

gu-

gulis munitiunculis excubant, solo nomine milites
 hostis, quem eminus conspexerint, adventum tor-
 menti bellici iactu significant; Hic finitimus in muni-
 tiunculis repetitur, ut de periculo admonitus quis-
 que sibi consulat, ut ipse Gubernator (Nam ad ur-
 bem usque repetitum in diversis stationibus tonitru
 propagatur) opportuna imperet subsidia, & quotquot
 militiam profitentur, confluant armati, ubicumque
 fuerit hostium suspicio. At enim, dum equi rure
 semper vagantes conqueruntur, dum apparantur, dum
 vel pauculi cum armis milites se se conjungunt, dum
 eorum ductor expectatur, quot horae abeunt! Inte-
 rea temporis jam patratae cedes, jam spoliata præ-
 dia, jam incensi pagi, jam eadem, qua advolarunt,
 celeritate avolarunt Barbari. Quod si ex adrepenti-
 bus tandem Hispanis aliquot coalescat agmen, major
 plerumque illis latitia de hoste jam dilapo, quam
 de assequendo cura esse solet. Sed fingamus rece-
 dentes Barbaros in conspectu adhuc, certe haud pro-
 cul esse, Paraquarii ductores nisi illis multo nume-
 rosiores milites sibi esse videant, temeraria aggressio-
 ne raro audent anticipiter belli fortunam tentare;
 Prævident enimvero omnibus se probris onerandos
 ab uxoribus, & petendos lapidibus forsitan, si qui
 mariti occubuisserent in velitatione. Quidquid sinistri
 acciderit, sibi a vulgo tribui militares præfesti mihi
 conquerebantur persepe. Fretnuerunt aliquando ani-
 mis Hispani equites, invehique in Barbarorum fugi-
 entium terga peroptabant; At enim ductores mili-
 tarem coercabant æstum etiam mortis poenam iis
 comminantes, fugientem qui hostem lacefere, vel
 insequi auderent. Non semper culpanda ducum in
 refrénando militum ardore; Nam sapienter Tacitus
 3. hist. *Militibus cupidinem pugnandi convenire; da-
 ces providendo, consulendo, cunctatione sepius, quam te-*
me-

moritare prodeſſo. Livius 21. *Sæpe contemptus hostis cru- enrum certamen edidit, & inclyti populi, Regesque perlevi momento viti sunt.* Cruentarum dimicacionum recordatio cautores reddidit Paraquarios, & prope dixeram formidolosos. Ut reliquas taceam, in campo, quem a fluminis angustiis la angostura appellant, sexaginta Paraquarii cum Abiponibus nescio, an cum Mocobiis, credo, cum utrisque manus conseruere, & quinquaginta novem illorum occidione occisi sunt, unico superstite, qui vulnera non uno fauciis equi perniciate mortem evasit, & ad urbem Assumptionis delatus tragedia testis ac nuncius fuit. Paraquarios, semper strenuos, vel parum armatos, vel per insidias fuisse oppressos, lubens credidero.

Sæpe alias victoria penes illos stetit. Abipones multi, qui Paraquariensem in agrum venerant, Hispanorum capita domum allaturi, sua amisere. Abiponum Yaucanigarum ductor clarissimus Nachilararin (ut supra memini) & Paraquariensisibus coloniis diu perniciosus in sylva, ad quam refugerat, Tebiquary litoribus adsita a Paraquario milite cinctus, & cum commilitonum suorum manipulo denique cæsus fuit. Fulgentium de Yegros, qui huic expeditioni præfuit, & milites aliquot, qui illi interfuerunt, novi. Nachilarin, quia centum aliis fuit nocentior, cædes triumpho digna videbatur. Interdum Abipones equorum, quos rapuerant, Captivorumque turba impediti dum in fluminis trajectu cunctabantur diutius, ab inseguientibus Paraquariis pessime multati fuere. E fauitis ejusmodi casibus glorie aliquid, utilitatis prope nihil in colonoſ redundavit. Barbari equidem more suo vindicta studiosi cladem cladi reddere solent, atque mulcas imitantur. Hęc, dum vultum occupant, manu terrantur facile, sed mos reduces ei- dem,

dem, qua fugatæ sunt, manui insident iterum, iterumque ac tertio fugandæ. Res sane prodigio similis mihi semper vîla, Assumptionis provinciam non interisse dudum, quæ cura tot validissimis hostibus tot annos conflictatur. Hinc enim in conspectu ferocissimorum Quaykuri & Mbayarum metuenda temper vicinitas; Inde Abiponum, Mocabiorum, Tobarumque quotidiani astultus multum & negotii, & periculi circumjectis coloniis dedere. His adde Parayaquas piratas perfidissimos pace; quam bello periculosiores. Taceo Barbaros sylvicolas, quos montes, montarrazes, vel Quaranca lingua, Caayguas vocant, Hispanis Paraquariis (dum in remotissimis ab urbe sylvis, uti in Caremâ, in Curiy, in Monday, Acaray litoribus, quæ ducentas facile leucas a metropoli Assumptionis distant, herbam illam Paraquaricam conficiunt) quamvis non semper infestos, semper tamen insensissimos, ac de fide suspectos. Videndum bene cui fidant. En! quot nationes Paraquariis colonis minitentur. Neque Hercules olim contra duos. Paraguayos Hercule majores jure dixerimus, quia tot hostibus pares.

C A P U T IV.

Quam infesti fuerint Abipones Quaranicis oppidis.

Nihil admodum egrisse sibi videbantur Abipones, ni & ad Quaraniorum oppida evertenda animum adi-
cerent. Implacabili in hos odio ferebantur vel hoc
nomine, quod ad Romana sacra a nobis traducti Ca-
tholico Regi non modo obedientiam ut subditi, sed
operam quoque in Castris ut milites praefitare, quo-
ties a Regiis Gubernatoribus acerfiti. Pro hostibus
habitari Barbaris, quia integerima in Hispanos fide
nulli mortalium secundi. Nullis aut precepsibus aut
minis adduci poterant, ut ceterarum nationum, quæ
ad necandos, expellendosque e Paraquaria omni His-
panos toties conspiraverant, impia conjurationi au-
res præberent. Quin imo nullis perpercerunt arti-
bus, laboribus nullis, ut periculosa seditionorum con-
silia detegerent, rebellesque Hispanis infestos armis
profigarent suis. Relege, quæ in libro prodromo
de Areçayà scripsi. Hanc Quaraniorum in Hispanos
propensionem nulla unquam ætas Barbarorum ex ani-
mis obliterabit; Hanc omni virium contentione ul-
ciscendam sibi semper putarunt Abipones, eorumque
socii. Oppida Quaraniorum, vastissimaque prædia,
quæ Paraquayi, Paranaeque litoribus viciniora, plu-
ribus ab hinc annis hostium furori, rapacitatique
quotidie magis patuere. Indi crudeliter trucidati,
abacta omnis generis pecora, capti adolescentes nu-

me-

merum prope excedunt. Complures suis in ædibus
cremati, ubi hostilium mucronum metu flatuerunt.
Oppidum sancti Ignatii quazù antiquitate, incolarum,
armendorumque multitudine, templi elegantia olim
florentissimum splendoris amisit plurimum, parum-
que ab exitio absuit. Eo enim situm est loco, qui
opportunitatem insidiarum maximam præbet Barba-
ris; Nam sylvis adjacentibus tecti, quin eminus sen-
tirentur, & prædio, & oppido ipsi imminebant. Vix
mensis abiit, qui cedè, ac latrociniis vacaret.
Fidem superat, quantum populi, pecorumque nume-
rus assiduis incursionibus fuerit imminutus. Multis
diu noctuque excubantibus licet securitatem sibi pol-
liceri nemo audebat. Abiponum seu calliditas, seu
audacia vigilantiam omnem, & quantuscunque inco-
larum industrias elusit. Die quodam festo dum sa-
cris populus officiis in templo interesset, longissimum
Barbarorum agmen in ipsum forum irrepit. Incole
pro aris, & focis sibi pugnandum rati, quidquid te-
lorum ad manus fuit, in aggressores conieccere. Di-
micatum est a Christianis virtute, quam felicitate ma-
jori. Proceres oppidi, & senatores tricenis plures
plurimi alii plebeiorum, qui omnes acerrime, sed a-
lieno loco cum Barbaris aliquamdiu pugnaverant, ea-
dem in statione prope templi fores occubuere. Cœf,
sauciatisque Abiponum non pauci. Captus a Quara-
niis Hilpanus, qui captivus Abipones inter adoleve-
rat, & hac in expeditione, ut sepe alias, iisdem via
ducem se se præbuit. En! quod asserui: Christianos
Barbarorum captivos ipsis Barbaris evadere pernicio-
sores. Franciscus Maria Rasponi Bergomas, Sacerdos
nosler, veteranus oppidi Parochus e templo, vix sa-
cris vestibus exutus, accurens quibus oculis, quo ani-
mo spectaverit cadaverum strues, plateas sanguine
spumantes? Talia quis fando explicit? Idem vir op-
timus

tumus ferale hujus diei spectaculum quot verbis, tot
gemibus mibi proposuit quondam, dudum per om-
nem Paraquariam vulgatum licet. Cruentissima hac
pugna Abiponum animos crevit, Quarantorum de-
pressit, prostravitque. Majori mox audacia, frequen-
tiaque cum in prædio, tum in adjacentibus oppido
agris repetita Indorum cædes, pecorumque direptiones.
Uno die quatuor boum millia, ingentes equo-
rum catervæ latronibus in prædam cessere. Neque
tibi ista legenti in mentem veniat, Patrum, qui op-
pido præerant, inertiam, vel ignaviam accusare. Ni-
hil sane ab illis omissum, quod ad suorum securita-
tem facere videbatur. Præclusi hostibus aditus, jam
fossis, iam sudibus præfixis muniti, additis custodi-
bus, queis sclopi porrigebantur. Missi quotidie ex-
ploratores viarum. Excubitores suspectis in stationi-
bus velut in specula collocati. Sed quid demum ea
omnia? Qui speculari, qui excubare judebantur, mo-
rem suum tenuerunt. Periculum ubi sèpe præsen-
tissimum, tuta putarunt omnia. Illud suum *Nem-
raichene* incolumes erimus, ajebant, & somno urgen-
te utramque in aurem dormiere. Inde factum per-
sèpe, ut dum publicæ securitati invigilare debuerant,
etiam suæ immemores ab Abiponibus oppressi jugu-
larentur.

In vicino sancti Jacobi oppido, quod quinque
Capitum millibus definiebatur ipsa illibato divinæ
Matris conceptui sacra die dum sacerdoti verba facien-
ti aures daret collectus populus, aderant Abipones,
& ex iis, qui per domos excubabant interea, cente-
nis plures partim captivitate, partim morte mulcta-
runt, centuriis aliquot equorum, quos inter Astur-
cones, seu gradarii permulti, uno impetu abreptis.
In ejusdem oppidi conspectu cum incursiones ple-
rum-

rumique cruentissimæ identidem repeterentur, dies
 per pauci terroribus, rumoribusque vacui fluxerunt.
 Idem prope fatum numerosissimo oppido Nuestra
 Señora de feè annis pluribus fuit. Hinc illud ad
 Barbaros equites detinendos fossis cinxit undique no-
 ster Joannes Baptista Marquisi etiamnensis ejus loci
 Parochus, scloposque sat multos, quos coemerat,
 Indis jaculatoribus suppeditavit maximo certe operæ
 pretio. Diu namque pacata istic omnia. Ex eodem
 oppido quadraginta Indi milites, totidem fere ex op-
 pido sanctæ Rose ad prædiorum suorum tutelam
 missi quinta Februarii periæ, pauculis equorum ce-
 leritate servatis, e quibus cognitum, illos acriter, diu-
 que pugnasse, sed denique Barbarorum multitudine
 oppresos. Hoc die quanta eheu! in utroque prædio
 equorum, mulorumque jactura! Abducta sunt ali-
 quot millia. Alias ex S. Rose oppido herba Para-
 quarica mercatoris Hispani plaustris plurimis ad Pa-
 ranæ litus vehebatur a Quaraniis, quibus Hispanus qui-
 dam minime ignavus, septemque lectissimis sclopis
 armatus moderator, defensorque fuit datus; sed hic,
 quin vel illi vacaret de sclopis exonerandis cogitare,
 ab accurrente Abiponum globo cinctus, & cum Indis
 prope omnibus obtruncatus est, duobus illorum dun-
 taxat, equorum, bounque turba etiam abreptis.
 Ad quinquaginta cadavera in campo reperta. Has
 strages memorare visum, quæ recentiores, & me istic
 agente illatae. Infinitus sim, si omnes, tot annorum
 spatio a Quaraniis toleratas singillatim referrem. Ha-
 rum recordatione propermodum exanimati miseri,
 quoties jam cum Abiponibus res fuit, non tam de
 morte inferenda, quam ferenda cogitare videbantur.
 Ipsa hæc Quaraniorum trepidatio Abiponum in latro-
 canando audaciam quantum exacuit, tantam victoriz
 fidu-

fiduciam iis præbet, ut, dum cum illis congre diendum, non quod Quarani essent, sed ubi essent, spartano rum ritu interrogarent.

Perspecta Quaraniorum formidine e Regli Gubernatoris Consilio Hispani aliquot milites conduci, qui ad oppidorum illorum securitatem vias obequientur identidem, Barbarorum itinera observarent, illos repellerent, certe de eorum adventu incolas commonerent. Sed Hispanorum equitum vigilantia quavis Abiponum sagacitas superior plerumque fuit. Eadem frquentia, et si majore astutia, repetiti hostiles assultus. Cumque adeo utilitatis parum, incommodi plurimum ex istis præsidariis, qui magno eorum sumptu alebantur, in oppida rediret, domum redire permissi sunt. Remediis tot inveterato malo nil proficiens deplorari poterant Quarani, neutri quam juvari. Ferendaque erat calamitas, cui removenda nulla par industria videbatur. Haud tamen Graffandi licentia semper impune abiit Barbaris. Alienas mortes suis mortibus luerunt non raro. Interdum, dum assultum parabant, detecti, rejectique. Fuga præcipiti avolantes alias ab insequentibus Quaranius deprehensi, maleque multati sunt, præda sepe eorum e manibus extorta. Opporune memini Lamel'aikin Abiponis, mihi noti. Homo erat frugis pessime, & cæteris passim nocentior. Hic in S. Ignatii prædio, dum citatissimo cursu fugiens palustri solo tantisper adhæresceret, sagitta a Quaranico in sequente ejus jugulo infixa misere interiit. Saepius profecto de Abiponibus triumphum cantassent Quarani, si vigilare, quam mori, maluissent. Contra Barbaros, ut sepe memini, præstantissimum armorum genus est vigilantia. Metuendi sunt Abipones, dum longissime abesse putantur, spernendi, dum ad sunt.

sunt. Parum equidem audent adversus paratos, maxime, si scopo minitentur; Nihil inausum relinquunt, quamprimum se formidari advertant. Miraberis his perleētis, Quaranos domi suæ adeo lepores esse, qui in castris Regiis toties leonum instar adversus Lusitanos, adversus Barbarorum etiam phalanges depugnasse ab historicis dicuntur. Ita prorsus esse, nemo, nisi ignorantissimus inficiabitur. Rem praecipue gesserunt Regiis in castris, sed nempe ab Hispanis Ducibus Gubernati. Domi, dum contra Barbaros eundum, sibi relicti, parum fere possunt. Impetu, quo cuique lubet, feruntur, atque adeo nec boni militis, nec boni ducis partes implent. Membra robusta sunt equidem, sed quia sine capite, lacent. Immortali Petro Zeballos, quo duce plura Quaraniorum millia in Lusitanos militarunt diu, aliisque alias Hispanis Ducibus omni ex parte se probabant semper, ob egregiam, quam in obsidionibus iteratis Coloniae Lusitanicae, in variis dimicationibus navabant operam Catholicis Monarchis mirum in modum dilaudati frequenter. Gomez Freyre de Andrade Lusiranus fluminis Sancti Januarii in Brasilia annos plurimos Gubernator, & turbarum ex septem oppidorum Uruquayensium permutatione author praecipuus palam, saepque Quaranos bonos, si bene, & a bono duce regerentur, milites esse affitivavit, seque si sui juris forent, eorum opera insigniter usurum, addidit. Ejus viri judicium perinde, ac testimonium magni apud omnes fuit ponderis, cum illi Uruquayensem limitem cum copiis suis invadenti Quarani pro patria sua acriter pugnantes multum saepè negotii facessiverint, felicius utique, si Dicem Europatum naeti fuissent, rem suam acturi. Sed nempe miles etiam optimus, optimo duce destitutus palmam desperabit perinde, ut navis validissima, sed Guberna-

culo, & Gubernatore idoneo carens, portum. Ensis, quo castriotus (Scanderbeg vulgo) Epirotarum Dux Turcorum millia concidit, languente brachio vibratus vix extirpam hostis cuticulam sauciabit. A leonum exercitu, cui cervus, vel asinus pro duce sit, ecquis strenuitatis miracula expectet?

C A P U T V.

Quid in urbis Correntinæ agro gestum ab Abiponibus.

Urbeula, quam de las siete Corrientes vocant Hispani, orientem versus incumbit litori, ubi Parana, & Paraquay fluvii Paraquariae principes commiscentur. Hæc, & alia de correntina civitate memorabilia in libro prodromo adnotavi. Illam vivida incolarum ingenia, formaque liberalis plus, quam opes, magnitudo, ac ædium nitor commendant. Haec enim e luto fere constructæ, palmisque tectæ pagum verius referunt. Urbis præfetus Regius, Regii Gubernatoris in urbe Boni aeris vicarius Hispanorum, Indorumque colonias aliquot juribus suis obnoxias in territorio sat vasto, ac fertili habet; Colonos, armari qui possint, vix trecentis plures numerat, Barbarorum propulsandis neutiquam pares, ni militaris virtus faciunt, navigantibus non magis, quam proprius litore habitantibus hinc formidandos, inde charruas, equæ-

equestris Barbaros, occasum versus in chaco Abipones, Mocobios, Tobas, Quaycurus sibi infestos annis abhinc plurimis habuerunt. Abipones equidem, quos Yaaukanigas dicunt, adverso in litore palantes solo fluminis Paranae interjectu ab urbe dividuntur, quin tamen ab illius accessu arceantur; Illud equidem, quoties collubitum est animo, quamvis vastissimum arrepta equi natantis cauda natantes transmitunt in ipso urbis conspectu. Hac vicinitate allecti incredibile, quantum repetitis incursionibus Correntinum agrum vastaverint. Olim tamen cum illa urbe amicitiam, pacemque coluerunt aliquamdiu, ut scilicet prædas in aliis Hispanorum coloniis corrasas rebus sibi necessariis permutare illic possent. Hoc animo dum commearent frequentius, ab incolis liberaliter habiti, ab ipso Præfecto Regio Calafus, amicitie firmandæ desiderio, hospitio etiam accepti sunt. Hospitium e numero fuerat Abiponum Caziquius Chilome. Concubia nocte is Progubernatoris ædibus clanculum egressus, nescitur causa, Hispanis semper cautis suspicandi occasionem prebuit: Barbarum insidias perfide meditari, ex opposito litore ad proditionis consilia exequenda suorum suppetias expectare. Vulgato ejusmodi rumore concurritur undique. Clamoribus forum perstrepit. Consternata tumultuanteque multitudine Caziquius cum sociis, ni fallor, via comitibus noctu obtruncatur. Occidioni qui interfuerant, id mihi retulere. Haec Caziquii cædes cædium innumerarum fæmen, bellique cruentissimi principium fuit. Sic sape alias paucorum noxam luerunt universi.

Abipones de Hispanorum facinore edocti Caziquium Chilome innoxium, perfideque cæsum, vociferantur. Tantam injuriam ferro, & sanguine vinclan-

dicandam a se protinus, jurant. Et vero, quidquid sibi virium, irarum, astutiarumque fuit, in infectandis Correntinis exhauserunt, Mocobiis quoque, ac Tabis in subsidium accitis. Civibus paucæ hebdomades sine cædibus fluxere; sine terroribus dies nulla. Novis quotidie de Barbarorum adventu rumoribus urbs, omni exparte hosti patens, perstrepuit. Incolas, mortis metu identidem percusso, jam jam viæ pigebat, cuius tuenda modus ignorabatur. Ædes enim luto tenui illitæ ut firmitatis nihil habuere. Tempa parietibus solidis munita, quod alio loco memini, trepidanti multitudini perfugium saepe præbuerunt. Eoque magis indies ingravescerat calamitas, quo patuiores semper propugnatores numerabantur, plurimis per quotidianas cum hoste vigationes consumptis. Milites pauci superstites commilitonum mortibus consternati desponderunt animos, & jam fugere Barbaros, quam fugare malebant. Ruri quoque turbata omnia, & funeribus plena. Prædia, coloniaque, quæ Paranae litoribus imminebant, hostium furorem, rapacitatemque frequentius sensere. Sanctæ Luciæ oppidulum ab urbe abest Leucas circiter quinquaginta ab Indis & paucissimis, & minime bellicosis habitatum, atque ideo a Barbaris pertinaciter vexabatur.

Ilo ex oppidulo aderat forte Indus nuncius, qui Abiponensium exploratorum vestigia fuisse illic detecta, Progubernatori cevallos significabat. Hic perculum hostilis incursionis discusurus cum equitum suorum turma in viam se dat illico. Ad locum, quem las lagunas a lacubus Hispani vocant, delatus a sanctæ Luciæ Parocho (ex observantium Divi Francisci regulam coetu) literas accipit, e quibus tuta in præsens tranquillaque esse istic omnia dum intelligit.

de

de suo jam in urbem reditu cœpit cogitare. Ast enim eodem temporis puncto eques advolat Hispanus dudum apud Abipones captivus, nunc vero transfuga; Is nunciat: Propinquo in litore, ac propemodum in conspectu frequentissimum esse contubernium Caziqui Ycharmeni aikin, alias Nervigini, qui cum Abiponibus suis Cordubam Latrocinaturus nuper abiebit: solas domi cum prolibus mulieres relietas, quibus non nisi vetuli aliquot praesidio essent: Numerosum hunc inimicæ gentis gregem tuto invadi posse, atque nullo negotio capi. Cevallos, ut erat strenuus, rei bene gerenda opportunitatem ambabas mox manibus sibi amplectendam putavit, militum suorum plerisque ejus consilium damnantibus licet, ac diu tergiversantibus. Haud equidem captivo transfugæ fidem habendam, aiebant, temere, quod quidem hominum genus venalis fidei esse, experientia sua nosset: Paucos se hostili in litore ab accurrente fors latentium Barbarorum multitudine opprimi posse: Victoriae quantamcumque tanto suz interencionis periculo neutram sibi emendam videri. Ast contemptis, que militibus in mentem, buccamque venerant, contemplationibus Ceballos expeditiōnem urget, scaphasque ad Paranam cum Paraguayo flumine jam coniunctum citra cunctationem trajicendum admoveri jubet. Paucas intra horas transfuga illo viarum duce detectum Barbarorum contubernium ingens, & ne iis effigium pateret, a circumfuso milite indagine cinctum. Venationem, non pugnam dixisse. Haud equidem armis, sed nudis Hispanorum manibus fere peractum est negotium. Captæ cum prolibus matres, quibusdam tamen fugam insolenter prensantibus, vel repugnantibus in frusta concisis. Fuere etiam complures, qui vel astutia, vel celeritate usi Hispanorum oculos, manusque evaserunt, quo-

utique inter sylvarum salebras facillimum. Præda numerosis equorum agminibus, variaque rerum, quas Abipones Hispanis rapuere olim, argentearum suppellectili definiebatur. Iter fugientium ritu quam celesterrime remensi milites captivorum ingenti turba urbem, incolas admiratione, latitisque incredibili ampleverunt. Difficile est ad fidem, quot omnis sexus ac ætatis ceperint, exacto numero affirmare; Centuriæ fuisse aliquot proximum vero opinor. Caziquii conjux ipsa ejus cum filiole Kicemke adolescentे ovantium militum ornavit triumphum. Alter juvenis Raachik ejusdem Caziquii Ychameni aikin nepos, cum miles custos nimirum illi per viam consideret, celeri equo elapsus, in patriam reversus, multosque post annos in Caziquii demortui locum suffectus est, quod Capite 12. de Abiponum magistratibus exposui. Kicemke cum multis aliis, dum denique pax cum Hispanis composita, suis redditus toti provincie nocuit plurimum, captivitatemque suam multorum mortibus, atque plurium annorum latrocino vindicavit. Cum enim captivus Hispamicam, Quaranicamque linguam, Hispanorum præterea mores, locorum situm egregie didicerit, nemo unus illo felicius speculatoris munere fungebatur. Captivarum aliquot a Correntinis ad remotiora Uruquayi & Paranae oppida missæ sunt, ut præcisa transfugii ad suos spe Quaranios Christianos inter Romanis sacris iniciarentur. Istarum unam in sanctorum Apostolorum, matremque ejus Monicam in Conceptionis, tertiam in candelariæ oppido sorte sua contentissimas, Quaraniis nuptas, passimque a moribus, solertiaque laudatas & vidi ipse, & Abiponum lingua allocutus sum, quod illas mirifice recreavit, quin tamen patrij soli desiderium proderent, bellicis tumultibus etiamnum turbulentis.

Expeditionis memoratae felicitas ejus authori Ceballos dum gloriam conciliare debuerat, suorum invidiam ei constavit, exiliumque. Tantis Correntinorum civium odiis exagitatus est, ut urbe demum excedere coactus ad sanctae fiduci portum miserrimo hinc sua cum familia navigaret. Infesta scilicet semper viris fortibus fortuna. Ne hallucineris, hic, de quo mihi jam sermo, cum celeberrimo Boni acri Gubernatore Petro Ceballos nullam prorsus propinquitatem seu sanguinis, seu patris intercessione, admonitum te volo. Post vitii de urbe Correntina optime meriti dicesum incolaram res non gradu, sed precipiti cursu indies in deterius ruere. Caziquius Ychamenraikin se absente raptas ab Hispanis tot feminas, proles, conjugem suam cum filio, equorum præterea suorum greges abactos ex paucis fuga servatis dum corduba redux intelligit, sui impos infanire videbatur. Tum jactura, tum vindictæ cupidine ardenti efferatis, quotquot amicas sibi in chaco novaret gentes, ad Hispani facinoris ultionem evocavit. Correntinum territorium advolantes ad vindictam Barbaros vix capiebat. Locustarum instar vise protinus hostiles campo obequitantium turma. Conquisiti, & ex tutissimis latebris in lucem protracti, qui seu mactari seu capi possent, incolaz. Prædia, pagi, coloniz, vise omnes miserorum sanguinem passim respersæ. Sapientius, ut ex illius testiporis ephemericibus memini, unum intradiem septuaginta, quin plures aliquando obtruncati. Tot cadavera plaustris rure advehabantur in urbem, ut ad templi Parochialis utrumque latus eorum acervi, ceu lignorum strues, quandoque cernerentur, non singula singulis sepulchris, sed omnia præaltæ scrobi injecta subinde. Ex Francisci Sola correntini, cuius pater, materque eodem dic ab Abiponibus jugulata, testimonio id refero

quamvis & plurimis aliis superstibus me audiente confirmatum. Cumque remotioribus in campis, quos cœderent, ægrius inventirent, urbem ipsam vi tanta, tantoque agmine circumfederunt, ut citra capitis periculum nemini abire, urbem adire nemini liceret diebus aliquot. Viris diu noctuque excubantibus, imbellis turba obversante oculis periculo a templis vix unquam recesserant, ubi veniam irarum celestium, finemque calamitatis tantæ supplex exposcebat. Deficiente jam jam annona, nullaque liberationis spe aſ fulgente ut vires corpora, sic animi animos defecſunt. Et vero comprecantium votis, gemitibusque annuisse clementissimum Numen videbatur denique; Namque octavo obsidionis die praefidarii milites se ipſis repente animosiores eruptionem fecerant, qua territi magis, quam multati Abipones ad sua trans Paranam stativa properarunt, ubi eo mense maturis jam filiis gracis compotationes quotidianas sibi auspicandas noverant, sub quibus & reportatas de Correntinis victorias leti celebrarent, & de futuris in eodem expeditionibus consilia conferrent sua.

Certe quidem post breves, quas hostium discensus indulserat, ac compotatio, inducias recrudescere in se bellum senserunt Correntini. A circuma volantibus denuo Abiponum turmis coloniis, prædiisque ab urbe remotioribus vis illata quotidie. Illorum e numero erat locus, qui rincon de luna dicitur, & ad illa usque tempora cuicunque hosti inaccessus putabatur, quia Paludibus, stagnisque & altissimis, & latissimis undique cinctus, ad quæ superanda Hispanis cymba erat necessaria. Abipones equites, Tañetchin suo præente, natando illud pelagus transmisere. Plurima istic pecorum millia, parque illis custodiendis æthiopum mancipiorum numerus veratabatur. Nemo iste-

istorum, nisi qui Barbarorum oculos fugisset latitans, necem, captivitatemve evasit. Vicens adolescentibus plures abducti: Natu grandiores quam plurimi jugulati. Sacrae Deo aedes sacris utensilibus spoliatae, Campanae quatuor magnae molis ablatae, & aquis, inveniri porro ne queant, injectae. Equorum, mulorumque incredibilis multitudo abacta. Verbo: Praedium, quo opulentius, tutiusque nullum, paucarum horarum spatio ad incitas redactum. Quamvis enim plura boum milia superessent, nemo unus, qui ad illa dein custodienda vel amplissimo stipendio conducti se pateretur, uspiam repertus est, omnibus Abipontani redditum metuentibus. Pecora, custode remoto, sibi relicta quaquersus spargebantur. Nemo, qui boves ad urbis macellum inde adduceret, mitti poterat, Barbaris vias omnes insidentibus. Ipsa longinquieres (quinquaginta facile Leucas ab urbe aberat hoc praedium) auxit periculum, & difficultates. Eandem fortuitam alia pleraque Hispanorum praedia subierunt, quibus carne bubula destitutis jam, quod roderent, vix quidquam suppeditabat, frugibus, quas ager suppeditat, dudum absumptis. Carnem bubulam Paraquariensisibus fere omnibus panis instar esse, pridem affirmavi. Augescente indies annona penuria, cum nec vitsm tolerare porro, neque calamitati publicae mederi possent, eo res erant loco, ut urbi patriæ terga vertere, & quaqua per flumen tu-to licuisset, alio commigrare statuerent, mortem pra-exilio reformidantes. Mihi equidem multos post annos in urbe Correntina versanti Regii Progubernatoris Nicolai Patron Catalani uxor firmissime iterum, iterumque asseveravit: Certum fuisse tune omnibus migrationis consilium, ut primum Jesuitas suo ex Collegio migrasse conspexerint, qui tamen strumarum patientiam, fiduciam in providentissimo

D^ec^r colossandam & exemplo, & voc^e incolis per
svalerant, urbⁱs utique conservatores.

Barbaris Correntinpm agrum depopulantibus
nec milites, neque militum praefecti partibus defuere
suis. Repetebantur strenu^r contra illos excusione^r.
Multi mortu^r, atque impetus hinc & illinc facti. Qui
hostium itinera clanculum observarent, diu, noctu-
que missi; Sed enim quis argus sufficiat illis obser-
vandis, quorum, ne videantur, maxima sollicitudo,
dexteritas singularis. Frequenter congressi cum Bar-
baris hispani, exitu semper vario; Jam victi, jam
victores. Clades ultro, citroque durante belle &
illatae, & acceptae. Abiponum, si quisquam alter,
fama inclitus duxit Ychoalay laqueo, quo ad equos
capiendos utuntur, in velitatione aliqua a milite col-
loquens implicatus est quidem, raptandus utique, &
suffocandus, nisi sua se celeritate extricasset illico.
Alii alias a Correntinis interfecti. Sapissime in fu-
gam præcipitem acti. Causam vero, cur Latroci-
nantibus Barbaris ad votum cesserint toti^r suscep^ttae
incursions, non Hispanorum timiditatem, quia po-
tius audaciam, magnanimitatemque fuisse, asseveran-
ter pronuncio, qua ducti pericula imminentia vel ne-
scierunt, vel contempserunt, ut adeo vigilantiam,
celeritatemque, præcipua contra callidos Abipones
arma, sibi sepe supervacaneam judicarent. Argu-
mento sit eventus, quem referam. In statione ho-
stibus obnoxia, ceu in specula, collocatus est equi-
tum Hispanorum manipulus. Dum patente in cam-
po circumspicere omnia eos oportuit, sub umbra
confidentes ad fallendum tempus pictis chartulis lu-
sere aliquando. Hac inter fulminis instar advolat
reputo Abiponum turma, equos Hispanorum luden-
tiuum cum sclopis, quos ex ephippiis suspenderant
suis,

fris, illis spectantibus impune rapit, nemine repugnante. Si videntes, vigilantesque sic eluferant, ans tisue erat, sifitos siue securos toties opprimeret, cedere, spoliare?

Provido sane majorum consilio Hispanorum praedie, Indorumque iam cicurorum coloniae arduli Paranz litoribus impositas fuerant, ut ex iis, cum turribus adventantes e chaco hostes eminus spectari, certaque coloni remotiores de praesenti periculo, de capessendis armis, certe de fuga maturanda commoneri possent: Flumen Parana his in tractibus plus in alveos insularum plurimarum interjectu secatur, quae, cum in singulis equi nando fatigati interqualescere per intervalla queant, trajectus opportunitatem maximam offertur Abiponibus. Hinc ut Notorium colonorum propinquitate subiti coegeretur assaltus, prater complura Hispanorum praedia quatuor Iadorum oppidula, qua ab observantibus sancti Francisci regulam procurantur, sancta Lucie, sanctyago Sanchez, ohomà, ac ysti, leucarum aliquot intervallo prope Paranz ripas condita sunt oīci. Abipones cum clandestinis, quibus ad interiora provincie loca irrepere solebant, itineribus obstat hec colonias, prodiisque se ab illis sepius viderent, ad eas evertendas Animum appetuere. Neutquam irriti fuere conatus. Oppidum Santyago Sanchez dudum desit. Missis enim ad arundines secandas Indis robustioribus, dum foeminarunt, juvenum, decrepitorumque imbellis turba sacerdoti sacrificanti aures, oculosque adverteret, oppidum, templumque ipsum repente obsessum a Barbaris, injectisque flammis assumptum. Nullus supererat effugio locus. Sacerdos, certaque omnes int̄ ceteros abiēre. Oppiduli, hortique rudera hodie visuntur. Propinquum oppi-

dulum. Ohomà incursoxibus affiduis perinde veratum, ne eandem subiret fortunam, ultro desertum incolis in loca tutiora translatis. Ytati per Payaquas, Abipques, Mocobios miserrime dilaceratum olim; Sed pacatis denique hostibus refloruit denuo, pecorum multitudine, incolis non item, hodie opulentum. Sancta Luciae colonia oppugnata identidem annos plurimos, expugnata nunquam, quamvis ad incredibilem incolarum paucitatem redacta. Decem circiter familias alit, ex transfiguris Quaraniis potissimum conflatas. Modicissimi itaque cum sit ambitus, muro tenui tota cingitur, cui incolumentem debet suam, securitatemque, uti ipse transfeunt mihi id affirmaverat loci Parochus Franciscanus. Hic duplixi ad sui, suorumque defensionem vix est industria; Edibus suis altum superimposuit cubiculum, e quo Barbaros eminus per campi planitiam adventantes diligenter speculabatur. Machinam adhac bellicam molis infima in promptu habuit semper; Illius explosione suis extra murum agentibus, ut domum se recipiant, urgente periculo significavit, simul Barbaros, ne sibi propinquent, absterruit. En præsidia! quibus hoc oppidulum servatum hactenus. Ad opidum recens sancti Ferdinandi appulsus ab Abiponum quopiam: Qua via iter fecerim? interrogatus, per sancta Luciae oppidulum transisse me, respondi. Heus tu, reposuit Barbarus, truculentus istic, & pessimus Pater habitat. Sclopo (tormentum illud intellectus) ingenti utitur. Ejus fragorem prorsus fulmineum nostri nunquam cerebant equi, dum ei propinquare sepe adiborevamus. Hee ille, sed addere, si ingenuus fuisset, debebat quoque: Non e- quos tantum, sed eorum etiam lessores machinæ bellicæ crepitū in fugam conversos toties fuisse.

Hoc

Hec sanctæ Luciæ oppiduæ, correntini agri Austrum versus limite, quamvis incolumi oppida, prædiaque Hispanorum cætera interierunt vel ab hoste vastata, vel ab Hispanis hostis metu alio dilapsis deserta. Dum litoralis itaque ora Christianorum domiciliis undique expta vastæ solitudinis instar jaceret diu, Abipones, ubi ubi libuerat, impune Parana flumen træcere, & non iam latrocinantium ritu timide, sed veluti indigenæ patrio in solo confidenter obequitabant campo, ut non gressari istic, sed prorsus habitare viderentur. Exploratores Hispani ex urbe missi plerumque a Barbaris elusi, saepissime cœsi sunt. Ad prædiorum tamen, quæ ad annos sombrero, sombrerillo, Peguahò, & Riachuëlo sita, urbique viciniora, defensionem Hispanorum equitum turma remanserat, qui præfido etiam essent boves illis ex prædiis ad aleandam civitatem deducentibus. Ubieunque per circumjectos campos pedem fixeris, Barbaræ crudelitatis monumenta oculis deprehendes etiamnam: Hie sedium dirutarum ruderæ: Ilic cruces plures solo defixas. Si, quid istæ fibi velint, ex via comitibus quadrato lubeat, studies: Triginta, quadraginta, plura etiam miserorum corpora hoc loco olim fuisse tuinulata, qui a Barbaris interempti. Campum ostentabunt alibi, Hispanorum infeliciter cum illis dimicantium sanguine, & cadaveribus funestum. Exhorri sepe, has mihi per viam tragedias dum usque decantarent. Mali citreæ, Pericæ, Cydoniæ, Puniciæ, varia sicciorum genera, parietum dirutorum reliquiæ in latissimo patenti solitudine oculis occurserunt passim, en, ajebant mihi comites, hic hortus quondam, hic prædium fuit, per Barbares eversum.

Publicis in urbe calamitatibus aliud miseria genus accelerat, lignorum pesuria. Orientale, quod civitas occupat, Paranae litus arboribus, quae foco alendo lignum præbeant, non omnino caret; Quæ vero materiam ædificiis, plaustris, navibus fabricandis utiliè suppeditent, istic nusquam nascuntur. Histic tamen occidentale litus abundat. Ex ipsa urbe in ripa aduersa sylvæ densesissimæ spectantur, arborum nobilissimerum osmanis generis seminaria, ubi, quæquid lignotura faber sibi optet, ad manum est; Sed, quia illud Abiponum Yaucanigarum solum, citra capititis periculum Hispani pedibus haud poterat attingi. Audi experimentum. Fervente bello Pater Josephus Gaste Collegii nostri res domesticas procurabat. Trabem prælongam, eamque firmissimam domui jam ruinas minitanti confessim fulcierendz necessariam judicavit. Talem hostiliis duxerat litoris sylva promittebant. Ad illam tuto quærendam navi, qua flumen trajiceretur, non æthiopes modo, sed & milites armis ignivomis egregie instrutos æthiopum defensores imposuit, seque ipsam eamitem adjunxit. Paucis a ripa passibus inventa est arbor idqua, hauc cædi jussit. Sed vix aliquot iectibus securi inflictis trunco, Abiponum vicino e campo accurrentium strepitus personabat. Æthiopes, iisque immixti milites nec hostium adventu, neque Patris imperio expectata, securibus, vestibus, cibaris relictis ad navim fugam accelerarunt. Ipsa trabis, quam quæserant, memoria abjecta adversum litus omni remorum contentione quæsatum, fugiendo crudelis terras, ac litus avarum. Vita securitas procurata in beneficiis numerabatur. Hæc ipse Pater mihi odi. Ex istis, quæ recensui, quo loco Correntinorum res fuerint, prona est conjectura. Hos & crudelius, & pertinacius insecati sunt Abipones, tum quia sibi vicinior res,

res, tuta quia sibi maxime invisos. Solo Parana a Correntinis divisi nullo negotio incursiones iterarunt identidem, locorum propinquitate ad latrocinandum eos alliciente, & injuriaram, quas sibi illatas dicitabant, semper recenti memoria ad vindictam stimulante. Chilomè Caziquii caedes in urbe patrata, Ychamen-
raikin Caziquii contubernium, tot capitibus in cap-
tivitatem raptis, impudenter spoliatum nationis uni-
versæ animos irritaverat, & adhæc usque tempora
aceruisse pungit. Pax anno 1747 ab Abiponibus emen-
dicata demum, conditæque illis coloniæ diutinis, cala-
mitatibus finem optatum imposuere. Qua quidem in-
dustria reliquis in chaco Barbaris vel pacatis, vel cer-
te refrenatis Correntini, ceu fœda tempestate defun-
cti recreari denique cœperunt, & conquiescere. Quan-
tum nobis harum coloniarum conditoribus, conser-
vatoribusque debuerint, quantum emolumenti ex
propinquuo, quod Abipones Yaancanigæ habitarunt,
fandi Ferdinandi oppido cœperint, deinde dicemus.

C A P U T VI.

De Abiponum contra sancti Jacobi de
Storea Colonias excursionibus.

In bellicosos sancti Jacobi Colonos quoque cœquid, ausi sunt Abipones? Plurimum sane. Rem veri vix similem dicere videbor illis, qui horum timiditatem, illorum strenuitatem noverint. E factis, quæ referam, veritas patebit. Cæteris per Paraquariam coloniis hoc cum hoste dudum conflicitibus, Jacobopolitana regio semper intacta, quid Abipones essent, quid possent, adhuc ignoravit; Namque isti viam, qua illam adirent, usque nescierunt. (Sed denique ipsos Jacobopolitanos (Santyagueños vocant Hispani) viæ magistros nacti sunt, ac Duces. Sua ex patria ad Paranæ ripas ab Abiponibus jam habitatas turmatim ventitaverant, cervos ibi frequentissimos venaturi, quorum pelles magni inter Hispanos pretii, & quotidiani ad thoraces militares usus. Venatores hi jam Abiponibus familiariter usi sunt, jam illorum amicitia abusi eorum aliquando equos rapuerunt, quibus instructi ad suos redire. Barbari injuria provocati, abeuntium vestigia persecuti provinciam S. Jacobi nosse cœperant primum, mox armis vexare. En belli diuturni fontem, ut ego quidem a Barreda Progubernatore accepi; Ille ab idoneis authoribus. Eam ob rem Abipones tamdiu sibi infestos excusare solebat, quippe a Jacobopolitanis primum lacerfitos.

Antequam mutuas strages exponere aggrediar, visum mihi nonnulla de regionis, & incolarum natura præmittere. Cœlum, aëris mensibus Novembri, Decembri, & Januario ardentissimum, hibernis Mayo, Junio, Julio perfrigidum est. Alpes, quæ ebilense regnum versus in conspectu, auram adflant rigidissimam. Solum arenis maximam partem constitutum, sylvia hinc, inde arbustis humilibus interclusum gramen nec copiosum, ut cæteræ Paraquaria, nec pecoribus utilissimum progignit. Equi, bovesque per nemora, ac dumeta sparsi arborum foliis, capratum more, vicitant, quæ si pruina decixerit, lignum quodvis, lignique corticem mandere solent, quod ipsius toties spectavi. Æstate siliquæ gracis, quæ nusquam uberioris proveniunt, vescuntur ex arbore deciduis, & incredibiliter pingueſcunt. Inde est, quod equi Jacobopolitanæ cæteros Paraquarias robore, ac firmitate antecellant. Quamvis ad illos firmundos etiam consuetudinem a prima æate ferendi fessoris multum conferre, opiner; Nam vix annum nati equuli a pueris conciduntur passum, quæ quidem ratione mirum in modum mansescunt, & paulatim ad quoque itinerum labores obdurescunt plerique. Mihi certe, qui maximam Paraquaria partem eques percurri, equos e sancti Jacobi solo orbitundos & tutissimos. & præ quibusvis aliis utilissimos mihi fuisse, semper fatebor. Ob camporum angustias, & pabuli penuriam pauciores pro incolarum frequentia equi, bovesque istic procreantur, quam in aliis plerisque Paraquaria tractibus. Reliqua de sancti Jacobi territorijs memoratu digna in libro prodromo pertractavi.

Hispanos, qua patet ingens Paraquaria, strenuos, intrepidos, liberali forma, labore, altaque mente

vissima nota, e tenni, quod deprehendunt vestigio, conjiciunt, odoranturque veluti cætera. Ad indagandas Barbarorum latebras, ad animal, vel hominem fugitivum detegendum, ad res furtæ sublatas, vel perditas inveniendas nemo illis oculatior. Hinc jam Antonii Patavini, jam magi per jocum dicuntur, quod miro, neminique imitando artificio incredibilia praestent quotidie, ut ne tempe familiare est vulgo viribus humanis superius credere, quidquid supra ejus captum sit. Non pauca ejus generis ipse attonitus vidi, & ut oculis crederem meis, vix a me impetravi. Tanta rerum pervestigandarum Scientia quantum ad Barbaros detegendos, tantum ad terrendos, superandos que valuit, quoties illis bellum illatum. Hostis equidem seu latentis, seu insidianis deprehensio victorize prognostica, quin & diuidium, certe principium est in America. Qui aggreditur, victor, qui opprimitur repente, victimus plerumque est. Illud mihi exploratum, certumque Jacobopolitanos equites ob celeritatem, resque indagandi singularem periculam pre Hispanis omnibus reformati ab Abipone, rarius quoque, ac timidius invadi.

Ipsa Jacobopolis, quippe minoribus undique coloniis septa, nil unquam periculi ab Abiponibus, aut incommodi sensit. Eadem libertate gavisa est omnis vicinitas. Namque circumfusa habitationum series munitiuncularum instar aditus omnes præclusit Barbaris, certe reddidit periculosos. Belli procælla territoriis, quæ flumen salsum (salado) alluit, & Cordubæ propinquiora, per annos complures incubuisse videbatur. Ad hæc facilis ex chaco transitus. Provinciarum scilicet limites ubique gentium incurSIONIBUS maxime patent. Per illas fines græffati semper Abipones Latrocinantium more, Plurimi in cam-

campis, in ædibus non pauci obtruncati; capti alii,
 alii fortunis, pecoribus spoliati. Moppa, salabina,
 Indorum vetusta oppidula, & viciniora iis loca quan-
 tum tulere! In Manuino, nunc centurionis Herrera
 prædio, eodem die interempti plures. In ipso ca-
 dis loco noctem egeram aliquando. Viris contu-
 bernalibus jam exsætæ formina, quam jure Amazoni-
 bns accenseas, mulata arrepto gladio Abiponem stra-
 vit, sed mox ab aliis necata. Ex urbe sanctæ Fidei
 Jacobopolim commeantium iter id temporis periculi
 plenissimum. Identidem Hispanorum cavaderibus viæ
 horrebant. Promam, quæ mihi certiora, & multis
 pauca, nullo tamen temporis, quo singula accide-
 runt, ordine servato. Michael de Luna honesto apud
 suos loco natus, corporis, quam animi magnitudine
 spectabilior, campi magistri tamen titulo subiude
 donatus e sanctæ Fidei prædiis redux equorum, bo-
 nunque, quos emerat, longum agmen comitaba-
 tur. In campo forte meridianem, humique sub ar-
 boris umbra fusum Mocobiorum, Abiponumque nu-
 merosus manipulus opprimit. Sociorum Hispanorum,
 equis ad pascua jam dimissis, pedites alii, alii etiam-
 num equites illaqueando, mactandoque bove occu-
 pantur. Primo mox impetu Barbarorum hastis con-
 fossi Hispani aliquot. Equorum ungnis servati re-
 liqui, impedimentis, pecorumque turba hosti in præ-
 dam cedente. Tinko a viarum, vestigiorumque sin-
 gulari cognitione celebratus, antequam fugam cape-
 ret, Michaeli herum suum peditem ambabus arri-
 pit manibus, & mantice instar in extremo equi sui
 tergore collocatum celestimo secum suffert; Neque
 enim Michaeli, ut equo rite insidere posset, spatium
 concedebatur. Fugientem cum hero famulum Bar-
 barorum turma atque illinc insectatur, isteque
 hastis usque intentantius; Sed enim illorum nemo

audet propinquare sclopi metu, qui ex dorso Michaelis jacentis loro suspensus equi procurrentis ventrem pulsabat identidem; Quanvis ille sclops talis esset, ut ex eo scintillam ignis nec Dominus sperare, nec hostis metuere posset. Sed ad salutem fugientium, ad insectantium terrorem satis erat, sclopum videri, et si tonare nesciret. Multis post annis & nobile hoc par fugientium, & sclopum illum celebrem vidi, ac liberaliter risi, adeo sclopi umbra solum, & imago fuit. Mocobiorum quoque aliquot, hujus incurSIONIS olim participes, sed jam sacris Romanis in sancti Xaverii oppido initiatos in nova Conceptionis colonia hospitio liberaliter accepi, ubi Michael de Luna mecum id temporis agens illos identidem: Cur fugientem se quondam non occiderint? Interrogabat, ac veluti bene de se meritos fuit remuneratus.

Eadem via, ubi haec acciderant, Abiponum in cursibus semper obnoxia, plurimisque, qui hac iter fecere, lethalis fuit. Ut vada quædam, syrtes, ac scopuli naufragiis infames navigantibus metuendi, sic Jacobopolitanis urbem sanctæ Fidei petentibus loca: Alarçon, las tres cruces, la viuda, la punta, las sepulturas, Don Gil, Doña Lorenza, ataque fluminis falado propiora terrorem injicere solent recurrente tot cædium istic patratarum memoria. Per amplissimos hos camporum tractus, ubi & pabuli nobilissimi copia, & lignationis, aquationisque opportunitas, opulenta pecoribus prædia olim floruere, sed his per Abipones vastatis tristissima, & latrociniis opportuna solitudo successerat deduim. Nemo unus per hanc viciniam habitare, nemo, nisi necessitate adactus, transire jam audet. Hinc via, quæ fluvio falado imminet, relicta aliam, quæ a cucurbitis nomen habet, & el Camino de Los poroyos dicitur, securi-

enitatis gratia frequentandam sibi porro putatunt Jacobopolitani. At vero incidere in scyllam , dum Charybdim vitabant. Nam & illic Abipones vagi turmatum palabantur, obviis quibusque exitiales. Horum e numero ; ut innumeros alias taceam , me jam in Paraqnaria agente Barassa cum tribus sociis , dum merces ex urbe sancte fidei mulis transferrent, misserrime jugulati sunt in campo , quem *Lor. monigores* appellant. Cadavera a Barbaris , ne proderentur , procul via regia stagno injecta , sed paulo post mulorum odoratu detecta fuere , quos Hispanus quisi- piam viator potaturos eo deduxit.

Luctuosior fuit Jacobopolitanis , & multo acerbior , quam in sylvis , quibus a ferro nomen , passi sunt , clades. Verum , ut intelligatur ejus magnitudo , præfari me oportet paucula. Mel , ceramique per sylvas conquirere , purgare , coquere , aliis vendere proprium Jacobopolitanis est negotium , negotiatioque præcipua. Ab opulentioribus conducti eum in finem servi suo cum moderatore ad remotissimas sylvas mittuntur , ubi nativa passim exefis in arboribus alvearia. Pro operatum numero ex paleis , arborumque ramis eo loco casæ struuntur , ubi campus , aquationisque opportunitas ad manum sit. Semper equidem mulorum , equorumque turbam alunt ; His ad iter faciendum , venandumque , illis ad bojulandas annonæ , ceræ , mellisque sarcinas utuntutur. Anxia singulorum cura est , equos , qui cursus celeritate emineant , habere in promptu. Iste ad venendas damas , huancacos , struthiones , ursos formicarios , alces , aliasque feras excurrunt quotidie. Ferinam carnem pro cibo , pelle pro utribus , queis mel claudant , adhibere solent. Esurit sepe , venari qui reto voluerit. Frumenti Tuscici enim , aut panis es-

eo parati penus, quam domo adferunt, nec multi temporis fecerunt, nec jucundissimi seporia est, si alia absint. Dum cæteri alvearia quæsturi per sylvam sparguntur, illorum moderator (Capitæ dicitur) alatam pridie ceram ad ignem excoquunt, cibumque parat redituris. Locus est, alveariis, si quisquam aliud, abundans; Jacobopoli ad centum facile leucas abest, & a ferro nouen habet. De hoc quid sentendum sit, in libro prodomo historiaz dixi, & Paraquatiam, quantum quidem nobis constat, omnem omni metello destitutam invictis argumentis probavi. Ad has igitur sylvas cera, melleque afflentes luculentissimi quæstus spe maximi semper fiunt Jacobopolitanorum concursus.

Noverat id Abiponum ductor solertissimus Oherkaikin. Huc prædaturus excurrit cum fida suorum turma, neque spe delusus est sua; Ingentem enim, qui mel quærebant, Hispanorum numerum eo loco invenit. Hos inter Lisondo eminuit, quo acriter, strenuioreisque militem se habere negavit militis universæ Præses Barreda. Servorum aliquis ad hauriendam aquam domu vicinum stagnum accesserat, Abiponem equitem, hastæ suæ innixum, atrisque, quod pugnaturi faciunt, coloribus ora expictum conspicatus: *Amigo amice!* exclamat. Quam salutationem torvo vultu cum abnueret Barbarus speculator, ille perterritus visa Lisondo nunciat actutum. Hic, ut erat semper intrepidus, nil adeo in præsentia pertimescendum sibi videri, ait; Qua quidem animositate cum periculum despiceret, magnanimi famam coaservavit enimvero, ast parum cauti, parum providi notam incurrit. *Nemo enim, ut Vellejus & pronunciaverat, celerius opprimitur, quam qui nibil timet.* *Frequentissimum initium calamitatis securitas.* Par-

rum

post temporis abiit, & jam Abiponum manipuli & variis sylvarum, ubi se abdiderant, latebris prosilie-
re. Obviis quibusque obtruncatis in fortissimi Lison-
do rugurium irruunt. Hic sola securi, & scilicet
animi praesentia armatus quatuor assilientium hastas
rumpit, sed multitudine denum oppressus succubuit.
Manus, pedesque validissimis loris constrictus foras
protractus, multisque saucius vulneribus exspiravit.
Nil timuisse, dum caveri poterant insidie, vel re-
pelli, & huic, & sociorum plurimis exitio fuit. Sed
ignoscenda videtur veterano militi animositas nimia,
qui in tot, quibus feliciter interfuit, contra Abipo-
nes velitationibus dedidicit illorum timorem. Ve-
rissima equidem Famiani Strada sententia: *Crebra is-
ter pericula metas excutur periclitandi.* In nautis veter-
anis oceani contemptoribus id observare licet, qui
decumana in procella trepidantibus ceteris, & la-
cramantibus ridere solent aliquando. Cæso jam Li-
sondo pauci, qui hostium oculos, manusque evase-
rant, quaenique licnit, fugiendo vitam servarunt.
Terni, quaternive in eundem equum infiliere. Iter
sine ullo coimmœtu initum nova mortis pericula fu-
gientibus minabatur. Leuicæ minimum quinquaginta
per vastam solitudinem, dum prima denique homi-
num domicilia attingerent, iis fuerant emetiendæ.
Per longa terrarum intervalla nec aquæ guttam, nec
micam escæ sperare licuit. Hinc inedia, siti, terro-
re confecti, multi etiam pedites, ad suos pervene-
runt denique, & quamvis morteum evaserint, mor-
tuis, quam vivis similiores videbantur. Interea in
occisionis loco ingens ceræ, mellisque supellex, tot
mensium, totque manuum labor, equorum, mulo-
rumque optimorum grex, prægrandes ad ceram par-
gandam ex ære lebetes, secures, varia & ferro instru-
menta, vestes, Barbarorum spolia fuere, heris, Ja-

ebopolitanis ut alienas mortes, sic tantam fortunam suarum jacturam acerbissime deplorantibus. Fuerunt, qui infelictum dolerent vices; Non deerant, qui eorundem imprudentiam culparent, eosque iure mulctatos dicerent, quod improvidi id periculum adiissent. Paucis enim ante mensibus eodem in loco Lobato Hispanus quispiam ab iisdem Abiponibus casus, spoliatusque fuit; binis pueris in captivitatem abruptis. Istorum cautos interitu sapere oportebat reliquos, illarum sylvarum accessu abstinere aliquamdiu, certe, si lucri spes urgebat tanta, non nisi armis, & quod armorum præstantissimum, insigni vigilancia instructos accedere. Harum cædium authores Abipones Oaherkaikin duce ii exstitere, qui streras jam nationi suæ colonias adhuc refugiebant, quamvis haud ita post ad Hispanorum ultionem declinandam iis se se adjunxerint. De hoc copiosius alio loco.

Sed frequentius, insolentiusque sevitum est ab Abiponibus iis in coloniis, quæ ad Austrum vergunt magis, & Cordubæ finibus propinquant. Zumampa, las Barrancas, ei oratio Barbaræ crudelitatis theatrum fuere diu. Pagus integer deletus interfectis aliis, aliis abductis, vix uno, & altero superstite. Hanc viciniam via regia intersecat, per quam plaustra argento Peruviano onusta ad Boni aeris emporium frequentissime expediuntur. Certa prædarum spes, maxima prædandi opportunitas ad has provinciaz partes Abipones dudum attraxerat, incredibili negotiatorum pernicie; Nam vel perdendæ illis merces, vel multi magnis sumptibus milites conducendi, plaustrorum scilicet, & aurigarum defensores, qui saepius, dum opes, vitasque tuebantur alienas, suas amifere a Barbaris trucidati. Triginta milites ab Abiponibus, ad quos

quos observandos Jacobopoli mittebantur, sub auroram oppressos, & ad unum omnes jugulatores, alias memoravi.

Hæc, pluraque id genus, adversus Jacobopolitanos ausi sunt olim Abipones. At vero nesciebant iis cum gentibus sibi rem esse, quæ invictum relinquent nihil. Hostiles conatus eluserunt sepe vigilantia, sepius manibus strenue represserunt. Sepeissime cædes cædibus, vulnera vulneribus reddidere. Illatam sibi injuriam, quam impedire haud poterant, nequam silentio concoxerunt. Fugitivos Abipones ut celeriter insecuri, sic feliciter assecti sunt non raro. Toties magno numero chacum ipsum ingressi Barbarorum contubernia eo fere successu invaserant, ut captivis custodiendis milites ægre sufficerent. Solos milites Jacobopolitanos Abiponibus, Mocobiiisque plus damni intulisse, plusque ab iis timeri, quam exteros Parauariz totius Hispanos, mihi extra controversiam est. Id enucleatus porto explicandum. Jacobopolitanos bellatores commendare haud possum, quia in laudes clarissimi illorum Ducis Francisci Barreda excurram. Parce, si meo in illum amori tribuan aliiquid, simque prolixior in ejus rebus memorandis. Sed nil metu veritati. Amicus mihi Barreda, sed præ illo amica semper veritas.

C A P U T . VII.

**D e Francisci Barreda Jacobopolitanorum
ducis adversus Abipones, & Mocabios
expeditionibus.**

Astigi, Beticas urbs, Hispanis Eeja, patrium illi solum. Honestissimo ortus genere Regi a teneris operam addixit suam. Adhue adolescens, cum Ro- gize deportandæ essent literæ, in Paraquariam Gadibus navigavit, scribz navalis officio functus. Hoc iter, ventis secundioribus, tertio fere, quartove mente absolvitur alias; Barreda cum sociis per Oceanum misere iactatus vix decimo Boni aeris portum tenuit. Atroces procellæ, sinistri casus, & inde orta iterum, iterumque querendi portus obvii necessitas moram tantam injecere. Confectis in urbe Boni aeris negotiis ad repetendam Europam expedita omnia. Consona navis. Jamjam tollendæ anchoræ, pendenda vela. Sed enī fædissimus ab Austro turbo navis nec maximam, nec firmissimam oppugaavit diu, deinde transversam egit, & ni anchoris fidelibus retineretur, fluctibus utique hauriendam. Flumen enim argenteum Austro tumultuante præ mari quovis turbulentius esse, magisque fremebundum, ipsi heu tates experti sumus. Noctem integrum navis procumbentis lateri, quod spumantibus ex undis eminebat, adhaerentes in momenta singula mortem prestatabantur. Arti nauticae locus jam nul'us, nullus huma-

humans spei relictus. Nocturne tenebre ut periculum, ita terorem auxerunt. Ni albescente die factiscenti jam navi scaphaz auxilio venissent a litore (quod tres omnino leucas abest a navium, quae anchoras jaciunt, statione) conclamatum erat de omnibus. Barreda tantum hausti fibris intimis navigandi horrorem, ut sociis in Hispaniam regredientibus ipse in Paraquaria remanserit, divino consilio ad alia belli pericula, & ad reprimendam Barbarorum audaciam reservatus, a quibus tantum metusbatur natu grandior, quantum ille adhuc adolescens mare metuerat. Ex Boni seris urbe Salabinam tenue in agro Jacobopolitano oppidulum est translatus, ubi ob egregiam, qua valebat, scribendi peritiam Clementi Xerez de Calderon loci Parocho, viro optimo & utilis diu, & percharus fuit. Militibus adversus Barbaros excurrentibus sponte sua se socium adjunxit interdum; Postquam repetitis in expeditionibus & sagacitatis, & strenuitatis documenta minime obscura dedisset, primum gubernare militares equitum centurias, mox in hostem ducere, denique universo fluminis falsi territorio Pro-tribuni nomine jussus est praesesse. Qua in statione, hostium incurribus obnoxia, rebus præclare, ac fortiter gestu Regio Tucumanorum Gubernatori maximopere se probavit eo potissimum nomine, quod Barbaros, sed Hispanis neutiquam infestos, Vilelas pedites ad amplectenda Romana sacra mitis artibus pertraxerit. Illius certe industria bis mille Vilelarum avitis e sylvavum latibulis egressi, in colonias novas tributi, & sacro latice tinti fuerunt. Variolis subinde grassantibus pars eorum maxima interiit; Non pauci contagionis metu sylvas patrias repetierunt; Reliqui pri-
mum Cordubensi in agro, tum in sancti Jacobi territorio collocati, deum, quod sub aliis magistris

indies plus defecerint, sacerdotum nostrorum curse commissi fuere. Prima illa Vilelarum e sylvis migratio fructus amplissimos Provinciaz pollicebatur, & vero votis maiores attulisset profecto, si providi Barreda consiliis obtemperatum fuisset. Qui ad clavum id temporis sedebant, cum utilitates privatas spectarunt, communes, publicasque pessimum dedero. Creberriuna haec fuit, me audiente, optimi Barreda querela, & vero aquissima. Explicatus ista dicetem, ni aliorum, qui culpandi, famam consultum vellem.

Quantum Vilelas, pacis studiosos, blanditiis, tam tuum Abipones ac Mocobios adhuc inimicos armorum rigore prosecutus est Barreda. Illorum audaciam si non compressit omnino, certe refrenavit, mulctavitque cladibus frequenter. Ejus merita remuneraturo Gubernatori Regio visum est, suas illi vires, supremam armorum, jurisque dicundi protractionem in universis sancti Jacobi coloniis conferre. Quantum concepte de se opinioni responderit, ex eo conjice, quod hunc magistratum triginta circiter annos gesserit, & non nisi cum vita deposuerit, bonis omnibus semper charus, Barbaris semper formidandus. Nihil in illo culpandum aiebant plerique, praeter honestatem, qua nimia quibusdam videbatur. In reis plestendis conniventiorum potius, quam praecipitem, vel severum se praebuit, dicere solitus: satius esse, decem reos impunitos abire, quam punire vel unum innocentem. Quoties sententiam tulit Judex, Indo patrocinari magis, quam Hispano conabatur, illudque suum identidem repetit: *He de attender a la parte mas flaca.* Meum est pauperioris partes tueri. Indole erat placidissima, qua sibi omnium animos devinciebat; forma liberali, ampio, ac pleno vigoris cor-

corpore, ut, quantus in illo habitaret animus, quisque facile conjiceret. Morum integritate, candore mentis, religionis fiacerissimo studio, si non superavit omnes, quos quidem id temporis neveram provinciarum, militumunque praefectos, superiorera se habuisse neminem mihi semper est visus. Eximia fuit illius, & officiorum plenissima in sacerdotes reverentia. Circumstantibus licet militum, Abiponumque nostrorum centuriis meam pio osculo venerari manum, sacrificanti mihi ministrare nunquam erubuit. Firmissimam ejus in asperritim itineribus valitudinem, incolumentem tot inter pericula, in audiis contra Barbaros excursionibus felicitatem perpetuam divina pietatis egregia premia sum interpretatus. Publicis commissis sibi provincie utilitatibus procurandis totum se dedit, ut adeo de coacervandis opibus vel cogitate illi nunquam vacaret, quod Europaeorum in America primum negotium esse vulgo putatur. Verum, quamvis non opulentissimus, in omnes liberalissimus fuit. Quo quidem virtutum splendoris, rebusque in Barbaros toties praedclare gestis nominis sui, quæ nunquam consenserat, immortalē memoriam est consecutus quidem, sed & ignororū, inertiūque invidiam sibi conflavit; Quod fatum viris quacunque re illustribus communue, ac prope hereditarium semper fuit. Noctua solis splendorem odisse, canes lunam, dum maxime fulget, allatrare solent. Historias cuiuscunque statim lustra: Qui plures sibi iuvidos, obtestatoresque numerarint, eos maximos fuisse deprehendes.

Verum facta eximia ut validissime famam defendunt, sic quasvis invidorum criminationes clarissime refellunt. Barreda noster triginta aliquot iam brevioribus contra Mocabios, & Abipones expeditio-

nibus non interfuit modo, sed &c, si ternas excipias, praeſuit militum supremus duōtor. Victoriarum, quales scilicet in America esse solent, numerus idem, qui expeditionum fuit. Crederes, fortunam illius pedissequam fuisse ubique. Etsi plurimum non fortuna, sed superis propitiis, militum suorum alacritati, sagacitatique in acceptis referre consuevit, quasi vero ad prosperos belli eventus ipse aut nihil aut parum contulisset. Nemo tamen unus Barredæ consiliis, industriis, ac cautionibus felices expeditio- num exitus cumprimis deberi, unquam inficiabatur. Haud equidem ex eorum ducum fuit numero, qui magis animis, quam viribus freti ad certamen descendunt, ut cum Livo libro 7. loquar. Nunquam aut gloria, aut prædarum spe hostes sibi laceſſendos putavit, nisi dum victoriae spem clavis quantulacunque periculo luculentiorē opinaretur. Ad hoc perspiciemū locorum situm, hostium numerum, itineris, temporisque opportunitates observavit diligenter. Omnia hostium baud fecit, quam sūs, non ſibi eſſe, conabatur, quo elogio timendum ſemper Romanis Hannibalem Livius ornavit. Præmissus quotidie, in quo plurimum momenti, speculatorum manipulus, qui avium, fumi, vestigiorum quorumcunque indagatione seu hostium latitantium infidias detegerent, seu habitaciones, ac numerum explorarent, ut illos imparatos, dormientes, compotantes, pedites, sui ſecuros, ac nil hostile ſuspicantes, tuto, repenteque oppimeret. Et vero non timiditatis nota, ſed prudentia eſt rem bene gerendi occasionem captare. Nam, ut Vegetius Romanas militis magister libro 3. capite 22. docet: Boni duces non aperte Marte, in quo eſt commune periculum, ſed ex oculo ſemper attenuant. Id quod maxime cordi ſit duci Abipones aggressiuro, qui hostem eminus adorati fugiunt, vinci ut nequeant, fugam- que

que, delusus nempe Hispanis, pro nobilissima, quia
incruenta, victoria habent. Detestabatur Barreda
quantamcunque Barbarorum occidionein, quæ sibi
suorum aliquot mortibus patranda foret. Ubi ego
sum, subridens mihi dictitabat, ibi feliciter omnia.
Quod si, addidit, Barbaros, quotquot in chaco sunt
uspian, internecione delessem universos vel duorum
militum dispendio, nœ! ad urbem redux lutò, ac la-
pidibus petendum me a plebe timerem. Hæc Bar-
barorum mortes peroptat, sed milites suos vult in
quavis dimicatione immortales. Hæc verissime Bar-
reda. Nil mirum. Etiam vulgo Europæo solenne est,
victoriam singulis militibus tribuere, stragam qua-
lemcunque soli duci assignare. Cum palam esset,
experimentisque plurimis confirmatum, Barredz plus
consilii, quam audacie esse ad expeditiones suscipien-
das, Jacobopolitani omni formidine abjecta prompti-
tis, serenisque animis sum, quoquo tenderet, seque-
bantur. Neque præclarri illi milites alio duce plus
confidere, aut audere, solebant. Enimvero Ducus
fama in spem, metumve impellit exercitum. Sit
ille belli artibus, & victoriis clarus, sit circumspé-
ctus, lente festinans, futuronrum providus, cui ana-
bo, fiduciam, animosque non inspirabit? Sit alter
projecte audax, suorum sanguinis, sui non item pro-
digus, impetu, non consilio irruit passim, sit eorum
ex numero, qui toties vici, quoties cum hõste con-
gressi fuere, sub tali Duce ecquis non metuat? Barredz
ductq militare recusavit nemo, talis semper cum fuerit,
qualem claudianus pinxit:

Ductorque placebit,
Qui non præcipiti rapiet sumul omnia casu,
Sed qui maturo vel late, vel aspera rerum
Consilio momenta regens, nec tristibus impat
Nec pro successu timidus: spatiumque morandi,
Vincendique modum mutatis nosceret habenis!

Jacobopolitanos investigandarum rerum scientia
præ Hispanis cæteris clarere, alias dixi; Hac vero
eminuisse etiam Landriel, nemini dubium est. Hoc
victoriarum suarum præcipuo instrumento anhos plu-
rimos usus est feliciter Barreda. Hunc Achatem su-
um, hunc viarum ducem, hunc acerrimum Barbaro-
rum investigatorem, quoquo eundum esset, itineris
comitem adhibuit semper. Unus hic pro multis, im-
mo præ omnibus illi fuit. Alii quoque extra sancti
Jacobi fines Hispani, quoties vel invadendi Barbari,
vel arcendi, eundem sibi via ducem adscivete fre-
quenter. Plurima, quæ omnium expectationem, inno-
& captum transcenderant, ab illo praefixa ipsius vidi,
suspexisque. Victoriam de Abiponibus Landrielis ope
potissimum a Barreda obtentam, jam accipe, & ex
hac conjice ex altera. Ex sylvis reinotissimis, ubi mel,
caramque conquisiverat diu, redux in Barredam, qui
forte ad Abipones oppugnandos cum multis equitum
centuriis excurrit, per viam incidit. Quiesce hoc loco
tantisper, illi ajebat Landriel. Mulos cerz, ac mel-
lis sarcinis onustos, sine, domum deducam. Cras
equis idoneis instructus adero. Ad Abiponum sta-
tiva, me duce rectissima cum tuis pervenies. Illa
equidem hisce vidi nuperrime, & in extremæ famis
remedium boves Abiponum aliquot jugulavi. Incre-
dibili omnium lætitia, ceu astru propitium, Lan-
driel spectatus, nec sine prosveritatis fiducia auditus
est. Stetit promissio. Postridie ad milites redux iti-
neris totius anima, Barredæ oculus, ac dextera fuit.
Diebus aliquot in chaco progressas copias, dum Abi-
ponum haud procul abesse conubernium nosset, fi-
da in statione locat, conquiescere tantisper ac redi-
tum suum præstolari jubet. Ipse cum alio, quem
sibi delegerat, communitone, num eodem, quo prius
viderat, loco persistissent Abipones, exploraturus abit.

Die

Die in occasum præcipite, postquam equum suum socio custodiendum reliquisset, solus, pedesque stationi propinquat, ubi Barbaros habitasse nuper videbat; At alio, ut solent, migrasse, deprehendit. In propinquuo esse stagnum, Barbarorum contuberniis opportunum, noverat. Huic, ne sentiretur, lanceis adrepit pedibus, & ex focorum collucentium numero hic consedisse, quos quæsivit, Abipones, advertit. Redux ad stationem, ubi equum cum socio reliquerat suum, & hunc, & ejus custodem abesse, dolet, qui Landrialem tot horis cunctantem a Barbaris interceptum ratus, fuga sibi consuluit. Barreda, militesque cuncti, Landrieli redditum tanto tempore nequidquam expectantes idem suspicabantur. Ignorarunt equidem viam, quam equo prius consecerat Landriel, pedibus jam illi lente remetienda fuisse. Incolumis demum ad suos ut pervenit, cum illo animus Barredæ, spesque victoria rediit universis maxime, dum detectas hostium latebras ab illo accepere.

Nec mora: Eodem præiente iter resumunt omnes. Superato post horas complures campo, qui totus aquis innataverat, stagno similior, Abiponum tentoria simul visa, simul invasa sunt. Paucissimi, qui aderant, viri non tulere Hispani agminis imperium; Neque repugnare ausi, more suo fugam maluerunt, quam arma capere. Enimvero Ceziqnius Alaykin contubernii illis præses cum strenuoribus plerisque tum domo aberat. Illis equidem præsentibus hand omni ex parte incruenta fuisse futuram aggressionem, nullus ambigo. Non nullis tamen, qui ad fugam lentiores, Indis concisis, feminarum, puerorum, puellarumque imbelles catervæ, præcisa jam effugii spe, captæ omnes. Supellex varia, argentum, tot latrociniorum fructus, equorum multæ

cen-

centurie, boves copiosi ab Hispanis direpti. Cum
diei jam parum esse super, ecclœ in loco nox ab
Hispanis non dormientibus, sed excubantibus æta,
captivis omnibus (centenis plures anterabantur) in-
tra sepes, ubi equi clauduntur alias, provide custo-
ditis. Aspernandam hanc ne putas victoriam, que
solum inermis turbæ captivitate definiebatur. Ego
hanc præ adulorum cæde aestimo. Qui pueri ho-
die, viri erunt aliquando, Hispanorum sacrifices.
Puella matres evadent annis succendentibus, quot fi-
lies, totidem Hispanæ gentis hostes in lucem dabunt.
Radices arborum evellere perniciosum magis horto,
quam fructus decerpere illarum jam maturos. Ex
ereptis cum sobole matribus major in progeniem
Barbararum pernicies redit, quam maribus etiam mul-
tis ferro consumptis. Huic adde: Præ maritis mor-
tuis forminas vivas Hispanis esse utiliores, que reli-
gionem subinde, moresque humaniores doctæ do-
mesticis in usibus herbo suo & gnaviter, & fideliter
famulari conseruerunt. Provinciæ totius experimen-
to id comprobatura. Ut Abipones laboris, qui præ-
ter militiam sit, vel venationem, impatiens, sic eo-
rum conjuges otii. Rebus, que ad familiæ sua vi-
etum, vestitumque pertineant, non occupari modo,
sed etiam fatigari gaudent.

Sed jam Jacobopolitanos spoliatis e tentoriis do-
mum properantes oculis comiteinur. Captivarum e
numero Hispanæ aliquot fuere ab Abiponibus olim
bello captæ. Istarum aliqua non hac, qua advene-
rant, quin alia commodiore redeundum svasit militi-
bus via, quod confitum ambabus, ut ajunt, mani-
bus sunt amplexi ex hesterna aquas inter profectio-
ne adhuc madentes. Interea sparsus de Hispanorum
incursione rumor Abipones, quotquot in vicinia dege-
bant,

bant, ad vindictam exacuit. Etenim conjugum, liberorumque suorum captivitate exacerbati in extremum Jacobopolitanorum agmen invecti, sed strenue repulsi fuerant. Milites tamen aliquot sui, periculique obliti, dum a sociis absunt longius, quin a Barbaris cederentur, parum absuit. Illorum quispiam palustri in loco ex equo praeceppe jam jam hastis configendus erat, ni centurio Gorosito sclopi objectu opem tulisset periclitanti. Indis, cum vanas sibi sine viribus iras, inutilesque vellitantes fuisse viderint, ad suas latebras regressi, reliquum itineris tranquillum, ac infidiarum expers Hispanis erat. Expeditionis felicitas ut Barreda nomen illustravit magnopere, ita Landrielis existimationem magnis accessionibus auxit. Alaykin tot contubernialium, tot equorum erectionem molestissime ferens de pace cum Jacobopolitanis fancienda, poscendaque sibi colonia cogitare cepit. Utrumque consecutus est, Barreda ipso adlaborante. Quo loco, quo successu Conceptionis Colonia demum Caziquio Alaykin condita fuerit, dein narrabitur. Alia, quam Barreda suscepserat, in Mocobios infestos excursione interfecti complices, ducenti circiter capti sunt. Tanta clade perterriti Mocobiorum quamplurimi, ne Jacobopolitanorum incuribus patarent porro, ad S. Xaveri oppidum se se receperant, quod in urbis sanctæ fidei agro Caziquis Mocobiorum Aletin, & Chitalin conditum viginti duntaxat familias id temporis numerabat, sed accessione illorum, quos Barreda vel terruerat, vel captivitate a se absolutos illuc remiserat, mirum in modum augescet. Hinc idem Barreda facete, sed verissime: Se ejus oppidi conditorem esse dictavit. Ominto plurimas ejusmodi, quas eadem felicitate in Barbaros absolvit, expeditiones; Aliquas tamen, dum de Cordubensis rebus sermo mox e-

rit, attingam. Assultus a se factos magis, utique cruentos fuisse Barbaris futuros, mihi sepe ajebat Barreda, si milites suos, quemvis exagera praetatos, sibi magis morigeros habuisset. Audi jam illius querelas.

C A P U T VIII.

De quibusdam militum Jacobopolitano- rum naves, eorum centuriis, & Præfecto- rum militarium Classibus.

Nullum hominum genus adeo omni ex parte perfectum, omni prorsus ut caret labo. Fulgentissimum Cœli fidus solem maculis infici aliquando cernimus. Jacobopolitani bellatores quamvis tales sint, ut nullam illis celebrandis eloquentiam parem existimaverim, Barreda tamen veteranus illorum dux tria potissimum in iis culpanda putavit. Primum est, quod Assilientes non omni ex latere cingant Barbarorum tentoria, illisque effugiendi relinquant libertatem. Id si formidinis est indicium, est etiam laudabilis providentia argumentum. Ineolumitati suæ consolare malunt, quam gloriæ inibiare, quæ ex Barbarorum occidione in se redundaret. Hinc a fronte primam aggressionem faciunt, sylva, quo hostis fugitus se recipere possit, illi relicta. Abipones enim, Mocabiosque locorum angustiis undique clausos ferarum instar atrocissime, pertinacissimeque depugnare, experientia didicerunt. Norunt probe mi-

litum

lum duorum occidione plus perturbari provinciam, quam ducentorum Barbarorum cæde possit exhilarari. His duæ rationibus Jacobopolitani neglecto tantisper Ducis sui imperio illa ex parte hostes impetrunt, quam sibi minus periclosam arbitrantur. Ignoscendum id Paraquariensis colonis, quos sola necessitas, & hasta misera eorum manibus obtrusa in milites, melius dixero, in nullum fumulacrum transformare conservit. Apud legionarios, qui Principi sacramentum dixerunt, milites hæc locum non habent. Iстis integrum non est ab assignata sibi statione vel latum unguem discedere; Et mille quamvis ignivomis machinarum fancibus totidem sibi intentari mortes videant, e ducum suorum mutu pendebunt toti. Tanti obedientiam faciunt, quanti vitam, imo & pluris. Querimonia, quam ex Barreda audivi sepius, caput alterum fuit: Quod cum silentio primos facete impetus eos identidem juberet, milites cum vociferatione semper, & inconditis, ut ipsi solent Babati, clamoribus irruissent. Silentium eo confert plutonium, ut hostis subita impressione imparatus, inertiusque opprimatur. Etsi, ut Plutarchus in Catone majore dicat: Assilientium clamor aliquis repentinus magis, quam gladius confernas hostem. Tertium denique, quod in suis jure carpebat Barreda; nimia prædarum sitis fuit. Capti jam mulierum, proliumque inermi grege, diaphysique maribus, ipsi per campum sparsi equorum agmina avide conquerirunt, dum potius fugitivis insestandis, mactandisque operam dare oportebat; & solerter excubare, si quando Barbari excussa formidine e latebris in arenam reduces frontem exhibebant, qui terga paulo ante verterunt. Sæpe, ait Tacitus, obsticat vincentibus pravum iurer ipsos certamen, omisso hoste, spolia conjectandi. 4. Histor. Barreda ipse in expeditione adversus Mocobios præsentissimum vita

discrimen incurrit. Dum enim expilatio in tentoriis Barbarorum unico stipatus socio, ceteris hostium o-
quos in campo captantibus, remanserat, ex storea, ubi latuit, Mocobius prosiliens repente, fugiensque ad ejus pectus sagittam vibravit, ni vestes laneæ ob-
stissent, lethalem; Sed globo mox trajectus. Puti-
dam tentoriorum hostilium expilationem, ut ex Bar-
reda intellexi, ecquis non rideat? Excutiunt omnes
angulos, Cantharos, ollas, cucurbitas, conchas, fera-
rum pelliculas, struthionum plumas, & quidquid
scrutorum est uspiam, colligunt, ac præter pulveres,
relinquent nihil. Ejus generis quisquiliis omnes do-
mum solerter, nec citra molestiam reportant, tro-
phazorum instar vicinis accurentibus & prouepotibus
aliquando ostentandas. Displicuere ista Barre-
dæ, quamvis mihi excusanda viderentur. Memini
equidem, Europæas legiones, certis legibus adstrictas,
dumi castrorum hostilium direptio indulgebatur, vix
cohiberi potuisse aliquando, & intra disciplinæ limi-
tes contineri; Ecce tamen tumultuariis Americæ militibus
tantopere succenseamus, quorum plerisque curtissima
domi est supellex. Stipendio militari, quamvis
identidem militantes, carent omnes. Suis in equis,
suis armis, suo commatu belli onera, quoties evocan-
tur, ferunt miseri. In alterum sèpe mensem domo
absunt sua, rei domesticæ, familiæque negotiis negle-
ctis. Periculorum non minus, quam asperitatum
plenissima itinera conficiunt, eam ob causam His-
panis ceteris minus opulentis, quia bellicis excursioni-
bus plus fatigati.

Miles, qui stipendio gaudeat, per omnem San-
cti Jacobi ditionem nullus omnino. Coloni omnes
in centurias tribuuntur; Hasqum quædam ducentis ca-
pitibus, pluribus aliis, alijs paucioribus constant. Sin-

gue

gulis centurio, Procenturio, signifer (vacuum utique,
 quia sine signis, nomen) ac decuriones præficiuntur.
 Centurionis est milites ad excursionem evocare suos.
 Procenturionis, equorum securitati invigilare, dum
 sessor vacui per viam aguntur uno agmine, vel no[n]
 cum patente in campo pascuntur. Multi euidem co-
 dem equo longissima etiam itinera conficiunt, opu-
 lentiores tandem alii quaternos, imo & denos, alter-
 nare ut possint identidem, exhibent. Signiferi pari-
 tes sunt, Procenturionis seu absentis seu quiescentis
 vices agere. In territoriis provinciæ singulis vigilia-
 rum præfectus, qui sargento mayor dicitur, centu-
 rionibus, centuriisque sibi subjectis imperat, & ad
 bellum profectus designat. Iste jam partium stu-
 diosior, jam munusculis corruptus opulentiores do-
 mi desidere finit frequenter, egerioribus, plerum-
 que minus idoneis, militare jussa. Quoties hac su-
 per re conquerentiam mutinur auribus insonuit me-
 is! Pessimum hunc morem, qui ut universæ provin-
 ciæ communis, sic exitialis est, damnant omnes, ne-
 mo audet corrigere. Barreda, rerum militarium
 summus antistes, ut erat eximia in omnes pietate,
 ad expeditionem designari permisit neminem, nisi
 qui quatuor saltem equorum dominus esset, domique
 haberet vel fratres, vel filios adultos, qui in illius
 absentia rem domesticam curaret, ne quid detrimen-
 ti familia pateretur. Me istic agente universa sancti
 Jacobi province undecim centurias numeraverat, quæ
 a suo centurione nomen nanciscuntur. Id temporis
 centuriones novi: Herrera, Cória, Galeano, Goro-
 fito, Domingues, Ventura, Hilaro &c. Cum sin-
 gulis & profectus, & Versatus sum din. His accedit
 centuria speculatorum (Batidores del campo dicu-
 tur) quæ pauciores quidem numerat, sed sagacitatis,
 & ritusque exploratae omnes; In ipsis ad res bene Ge-

rendas plurimum satis momenti est. Hujus centurias facile princeps, & antesignanus Landriel semper fuit; Merita illius, quæ omnes noverant, renumeraturis Tucumanis Gubernator Martinez del Tineo eum magistrum equitum (Maestre de Campo) renunciat. Sed maluisse euadem opibus, redditibusve auctum, quam inani titulo condecoratum audire. Pater natus est, ut fama fert, minime plebejo, matre, ni ejus facies, lingua, color nos omnia fecellit, India. In sancti Jacobi, nescio, quo pago primam lucem aspexit. Characteres legere, & exarare novit, ceterorum litterarum rudis. Candidus in omnes, integrerrimis moribus, perspicaci ingenio, prudencia insigni, corpore mediocre, sed robusto praeditus, ac eximia in Deum religione. Semper, quantum memini, cælebs. Ex urbe rediens cum in vili aedicula sua cum matre ad fluvii dulcis ripas haud procul sonchó habitantem invisi, virique tot nominibus insignis paupertatem sum miseratus. Videbar mihi, si in parvis exemplis uti grandibus liceat, videre Magnum Romanum tot honoribus, tot triumphis clarum Ducem in villa cibernate vitam rusticam agentem. Tenuis est fortunæ Landriel, quod bellicis itineribus identidem occupatus sibi vacare vix permittitur publicæ utilitatis, quam suæ studiosior. Ex iis, quæ porro scripturus sum, id planius cognosces. Gobernator, cuius paulo ante memini, illi in premium concessit campum. Alarcón ad plures Leucas patenter, sylvis divitem, sed qui vasta solitudine cinctus, Barbarorum incursionibus obnoxius citra periculum nec coli, nec usui esse possit unquam. Quod si Rex Catholicus ad remunerandos bene meritos propensissimus militares Landrielis labores, pericula, miseras, utilitates illius opera procuratas intellexisset, haud dubium est, perpetua illi, amplissimaque stipendia.

pendia dudum fuisse assignanda. Id optaverant boni omnes. Id viro optimo precebar semper. Sed enim certissimum, in America maxime, illud Poetæ: *Dauit dividit, non nisi dignisibus.*

Ultima detum, quam omnium primam, atque adeo Praetorianam dixeris, centuria ex contationibus emeritis constat, quae vocant capitanea reformatos. Isti Progubernatorem summum Belli praefectum stipant in excusationibus, ceteris belli oneribus, itacribusque innimicis. Ad consequendam ejusmodi immunitatem plures, quibus facultatum plus, minus animositas est, concordioris emeriti titulam sibi emunt, quamvis nec centurionis usquam, neque Procenturionis officio sint functi. Incredibile, quo ardore Americani omnes (Hispani sint. Indi sint, nihil interest) dignitatum militarium nomina sibi ambiant; quantum honorificis his titulis capiantur. Sunt, esuriens, cumulantur miseria, centurionis, vigiliarum Praefecti nomine illos consolata, reviviscent, in Cœlum jussent, ibunt. Adeo militares tituli eos non titillant modo, sed & implent, & ad ardua quaque impellunt. Esurientissimus, quiisque nunquam dapi, inhibit ardentius. Miles qui apiam Gregorium e numero calceos miscerat. Ut a Barreda Progubernatore Procenturionis emeriti titulum sibi impetrarem, præmii loco poposcit, nunquam ne decurionis quidem officium promeritus, quin & futes, ut idem Barreda mihi respondit, ob bina homicidia, quæ patravit, bis dignissimus, si primus illo furor criminis atrocitatem aliquantulum excusasset. Hispanus senex plaustra, portas, molæ rotas facere norat, atque ideo a rudi plebecula mathematicus passim appellatus, quidni & Archimed præferendus? Istius opera uti cupiebat Barreda ad portas, fenestrarumque scapos in nova

Conceptionis colonia fabricandos. Ast novaret, nullis se precibus impetraturum, ut faber senex Abiponum terras adeat ædibus suis pertinacius, quam testudo conchæ, affixus. Deo honesto usus est. Illum centurionem emeritum palam renunciat. Pauci fluxere dies, cum Barreda ad Coloniæ iter indicatur. Ad hunc comitandum centuriaz binas, ac emeriti centuriones omnes recepto more evocantur, quos inter præclarissimum ille, si superis placet, artifex cum nuper adlectus fuerit, haud poterat iter recusare. Rem omnem, ut exposui, in Conceptionis oppido, recenti Barreda mihi festivo narravit, simulque, ut dictam fabrum grandisono Centurionis nomine identidem consalutarem, me monuit, certissimumque id, quo ad soleritiam stimularetur, remedium fore, adjecit. Morbi yessi. Quoties officina mihi audeunda fuit, illud: *Sæcer Capitan.* Domine centurio, singulis prope sententiis insperfi. Ita est, reposuit, Per Dei gratiam sum Capitaneus. Haud possum inficiari. Sed quid? Me id esse, quod sum, plerique ignorant, cum gemitu mihi querebatur. Omnem ego protinus exhausi Rheticam in celebrandâ centurionis emeriti prærogativa, in amplissimis ejus meritis recensendis, idque curavi maxime opere, ut hac in panegyri: Domine centurio, *Sæcer Capitan* cujusque periodi & exordium, & epilogus esset. Idem prorsus, me fvasore, fecerunt casteri, & præ omnibus Barreda. Quo artifice id denique consecuti sumus, ut bopus senex portas, valvas, castera necessaria quam citissime, et si non scitissime elaborarit. Tantum apud istos potest vacans proventibus centurionis titulus. Id quod eodem in oppido, eodem tempore eventu alio confirmatum vidi.

Campum longe, lateque patente per milites
sepibus muniri, arari, frumentum Turcicum, pepo-
nes, Gossipium, & quæ nou? Seri mandavit Barre-
da; quin ipse, ne Abipones aratri puderet, manibus
aravit suis. Post quadriduum, negotio, nescio, quo,
urgente illi in urbem redeundum fuit. Hos intra
dies ager omnis & exaratus, & rite consitus, ut esset,
militi Gregorio, agriculturæ scientissimo, negotium
dedit, centurionis emeriti titulum, præmii instar con-
ferendum, pollicitus. Esca tam dulci illecdus miles
Barredæ expectationem, seque ipsum superavit. A
diluculis ad crepuscula volare cum aratro boves, sc,
socioseque sudori innatae suo fecerat ardentissimo
sole; Solis, prandii, somni, ac prope sui oblitus ea
contentione laborem prosecutus est, ut omnium opini-
zione citius absolverit. Jam jam abiturus Barreda
circumstanti equitum suorum turma, tympano ad-
murmurante, strenuum atatem centurionem eme-
ritum declaravit. Quis risu tenet? Ego enimvero
haud potui, quamvis eques equiti Barredæ proximus.
Ait jam, quam fluxa sunt omnia, audi, & ride. No-
vus, & vix dum triduanus centurio, & dignitate sua,
& ejus, a quo collata fuit, gratia excidit. Opera
præmium est ejus causam referre, quæ Jacobopolita-
norum militum morem sapientiam deteget.
Absentes incredibili domus suis desiderio tenentur.
Ad Abiponum colonias missi viam magna lentitudine
prosequuntur, maxima remetiuntur celeritate. Ob-
servavi illos in itu dies quatuordecim consumpsisse,
in redditu vix septem. Repere videntur, dum veni-
unt, volare, dum redeunt. Idem equorum Paraqua-
riensis mos. Suis e pascuis adducti, ut progre-
dianor, calcaribus opus est; Ad eadem regredientes
ægre freno detinentur. Cursu non interrupto, per-
ruptis omnibus, ad pascuorum socios properant, Ja-

bus, de eorum Duce Barreda, de illius praecursori Landriel eti dixerim plurima, plura tamen de iisdem per historias decursum mihi dicenda supersunt.

C A P U T IX.

De Abiponum atrocitate adversus Cordubenses.

Corduba, urbs Tucumanis princeps, Episcopi Sedes, & Academia, qua paucos ante annos in Australi America vix alia illustrior, florens, adibus sat nitidis, opulentis civibus gloriatur, honestissimumque. Qui urbem, subjectaque urbi territoria amplissima Gubernat, bellum, pacisque arbitet, non Gubernatoris, sed Regis vicarius (El Theniente Rey) appellatur. Situs urbis, quam Pucara amnis exiguis alluit, & colles circumstant, nec amoenissimus, nec saluberissimus. Ager, qua sancta fidei, Bonique aeris finibus propinquat, in latissimam pascuis planitatem ultra centum leucas porrigitur; Qua vero chilense regnum, ac sancti Jacobi limites respicit, hinc perpetuis Vallibus submittitur, inde in irriguas alpes afflurgit, ubique infinitam armentorum, equorum, mulorum, ovium alit multitudinem, e quibus praeipue Cordubensem opes, & propomodum unicæ. Sola illorum prædia quotannis ultra decem mulorum millia in Peruvium mittunt, proventu sane maximo. Mulas enim biennaliis necdum dominus Corduba tribus scutis (sex florensis Germanicis) Limas decem, interdum qua-

quata cordicem venire scutis solet. Hinc suis in praedius ut divitias, sic delicies collocant suas Hispani Cordubenses, in variis per campos, Valles, montes stationibus sparsi, multoque terrarum intervallo plerumque disjuncti. Hæc Tucumanæ portio salutari gaudet Coeli temperie (si civitatem excipias) aura ob alpium Chilensem propinquitatem sepius frigidula, populo frequentissimo, incolis ingenuis, robustis, vividis, sed, dum militant, meliori fortuna dignis. Serendo tritico, uberrimam quamvis messem spondeat tellus, paucissimi dant operam. Hinc & plerique extra urbem panem nesciunt, quem, ut passim per omnem Parauaria, supplet caro bubula. Nusquam vastiores malorum Cydoniarum, Punicarum, Aurearum, maxime Persicarum sylvas, ut Cordubensi in solo, videas. Neque fucus, nuces, fructusque alii Americae proprii desiderantur.

Felix credi posset Cordubensis ager, Si per Pampas (Barbaros Australes) per Abipones, Moco-biosque respirare incolis licuisset. Si Cæters, ut dixi, Parauaria Abiponum incursionibus vexata est per sepe, Cordubenses Colonæ ea semper pertinacia invadebantur, ut nec aut locus, aut tempus ullum vacuum a metu, ac sollicitudine illis esset. Non praedius solum solitariis, remotaque, sed urbis etiam finibus securitate tanta imminuerunt crebro Abipones, ut viciniam illam a solis foeminis, vel dormientibus habitatam, bellatoribus masculis vacuam credidisse videbentur. Enimvero provincæ amplissime ad profigandos Abipones universos satis, superque virium, ac virorum semper fuit. Animi fere desiderabantur, ac duces, qui ad tutandam patriam popularium animos exemplo suo acuerent, qui viris, viribusque uti possent suis. Certo equis, equitibusque Cordubensi-

bus

bus vix alii per Paraquariam ad cursum expeditiores. Omitto reliquas corporis habilitates, opportunitatesque, proceritatem, robur insigne, alacritatem, armorum copiam. Opulentiores cum sint cæteris, facilius necessaria belli instrumenta sibi possunt comparare. Se ipsos, suaque utinam nossent Cordubenses, & Panicum illum, sibique innatum Barbarorum timorem exuerent! Illos omnes nullo negotio vincerent, dummodo auderent. *Maximum enim his semper periculum esse solet, teste fallustio in Jugurtha, qui maxime timent.* Et quo timoris minus sit, eo minus erit periculi. Livius 28. Abipones Cordubensium trepidationem experti semper impudenter identidem, & plerumque impune assilierunt. Via regia, qua seu in Peruvium, seu ad Boni aeris, sanctæque fidei urbes itur, raro cædibus, latrociniisque, nunquam periculo caruit. Adeo Lethales semper iactus iter agentibus vel inflixerant Barbari, vel minabantur. Nulla usquam securitas. Nec rupium altissimarum juga, nec tutissimi nemorum recessus quempiam tuebantur. Canum venaticorum more scrutati sunt omnia Abipones, vacuisque raro manibus ad suos rediere. Clades e plurimis paucissimas, referam, quæ recentiores, mihiique magis exploratae.

Plurimi illorum, qui per remotiores sylvas mel, ceramque ex nativis arborum alvearibus legabant, jam obtruncati, jam capti. Die Divo Josepho sacra, albescente vix dum Cœlo, inglegens Abiponum agmen Alaykin Duce in predium, quod decem circiter leucas ab urbe abest, Sinfacate irruit. Illud secularis Presbyter Carranza procurabat. Aderat id temporis frequentissimus, qui vicinis e prædiis pridie confluxerat, populus, in propinquuo Jesus, & Maria templo divinis officiis interfuturus. Quotquot a Barbaris

visi vel cæsi, vel incaptivitatem abrepti sunt. Cap-
 tivorum partim æthiopum, partim Hispanorum virgin-
 ti quinque: Jugulatorum multo plures numeraban-
 tur, cæteris fuga servatis. Mulier semi-hispana Abi-
 ponem, intentato jam iœtu minitantem gladio saucia-
 vit, hastamque ei eripuit, quam aliquot post annis,
 trophæi instar in prædio Carroya asservatam, & Abi-
 ponem, cuius fuerat, ipsius spectavi alibi. In sinfa-
 cate direpta omnia, equis, mulisque, qui vicinos
 replebant campos, abactis. Muri altiores Jesus Ma-
 ria prædio saluti fuere, haud mediocrem tamen pe-
 corum jacturam passo. Tragico rumore exciti mili-
 tes Cordubenses ex urbe accurrunt denique, ut,
 quamvis reddere vitam mortuis haud possent, cap-
 tivorum turbam saltem in libertatem vindicarent.
 Abiponum fugientium vestigia persecuti sunt aliquam-
 diu, sed, ne eos assequerentur, stagnum ingens ob-
 obstat, quod, ut Indi nil cunctantes transmiserant,
 ita Cordubensisbus æquor videbatur Cymba duntaxat,
 non equo superabile. Hinc ne viro quidem hoste
 receptui cecinere. Cordubenses licet equitandi perita
 excellant, ad Barbaros insectandos parum valent,
 cum natare perinde nesciant, ac volare; Plerique il-
 lorum in iis versantur locis, ubi natandi occatio de-
 est, vel consuetudo. In Paraquaria certe nihil faci-
 endus miles, et si cætera strenuissimus, nandi faculta-
 te destitutus. In longis enim per vastas, sape cam-
 pestres solitudines jam lacus, jam fluvii, jam vadi
 expertes rivi occurrunt, ad quos trajiciendos nec pons,
 nec navis, nec, ex qua parari possent, materies in
 promptu est. Sed fingamus, hanc adesse, non vaca-
 bit pontibus, lintribusve fabricandis operam dare,
 dum ad assequendum fugacem Barbarum, vel suis in
 stativis deprehendendum & celeritate opus est maxi-
 ma; & silentio. Securum istibus euidem, & fabri-

cantium strepitu ipsi se se proderent milites Hispani, quos adventare quamprimum senserint Barbari, vel accelerata sibi fuga conculent, vel loco ac tempore alienissimo Hispanis insidiabuntur, quod crebrius accidisse memini. Neque, quod in Europis fieri assolet exercitibus, plastra, quibus pontes, vel cymbæ advehentur, usui fuerint, que præterquam quod equitantium celeritati respondere haud possint, iterque retardent, palustribus saepe in locis habitatibus, & rotarum stridore circumequitantibus Barbarorum speculatoribus Hispanorum adventum cum expeditiōnis frustranda periculo intempestive significabunt. Ut veteres utribus inflatis incubantes tranarunt flumina, sic nos, dum iter facinus in Paraquaria, Corio bulbulo quadrato, & a quatūor lateribus, quæ funiculo colligantur, petasi instar elevato insidentes ab alio natante, lorumque illi corio innexum manu tenente in adversam fluvii ripam trahimur. Verum cum singulis coriis (Pelotas vocant Hispani) non nisi singuli insidere queant, quantum, amabo, temporis abibit, dum quadringenti, quingenti milites flumen, et si non latissimum, transmittant? E quibus tute conjicies milites, qui natatores non sint, subitis in Barbaros excursionibus minime aptos videri. Quam ob rem Cordubensibus Correntini, Santafesini, Paraguayenses, Jacobopolitani milites utique præferendi, quippe qui a pueris natatui affluescant, atque adeo latissime patentis alvei fluvios ludendo, ridendoque transire solent. Quantum natandi scientia cordi fuerit Romanis, ex Vegetio Lib. I. cap. 10. patet: *Natandi usum estivis mensibus omnis equaliter debes tyro condiscere; Non enim pontibus semper flumina transfluntur, sed Et cedens, Et inseguens natare cogitur frequenter excusione. Sæpe repensius imbribus, vel nivibus solens excusare sorores.* *Et ignorantia (Nacandi scilicet) non feruntur*

hum ab bestis; sed etiam ab ipsis aquis distinxerit incurvus.
 Non solum exercitus pedes, sed & equites, ipsorumque
 equos ad exercitum exercere perconcedendum est, ne
 quid imperitis, cum necessitas incumbit, evenies. Addit-
 que eodem loco, Romanos campum Martium Ty-
 beri vicinum delegisse, ubi militaris juventus & pug-
 nandi & natandi artibus eruditur. Hanc Roma-
 norum maximi ad bellum usus momenti industria-
 utinam Cordubenses, utinam Europae quoque mi-
 lites imitarentur! Sepe numero superiores hostem
 propinquum, sed amne a se divisum aggredi non au-
 dent, quem nullus negotio superarent utique, fluvium
 natando superare si noscent. Memini eorum, que
 nostra astate ab Hungaris equitibus, a Croatis, Sla-
 vonibusque, eximiis sane natatoribus ad Rhenum, ad
 Padum, ad Moldavam, ad Albinum cum insigni Austr-
 aci exercitus emolumento gesta toties fuere. Sed
 cum illatas Cordubensibus oades prosequantur.

Est locus cordubam inter, & Jacobopolim, quem
 Rio feco flumen siccum appellant a torrente arenoso,
 qui Cyslo tranquillo exarescit penitus, pluvio aquis
 & monte præcipitantibus fluminis in morem turgef-
 cit, cursuque fertur rapidissimo. Hinc atque illinc,
 ubi interjecta passim montium juga in planitatem desi-
 nunt, prædiorum, pecorumque omnis generis, ac
 populi incredibilis frequentia. Templum istic & in-
 genius, & elegans e Saxis affabre structum divinitæ Ma-
 tris simulacro celebritatem debet suam. Ad hoc,
 quippe cœlestibus beneficiis, ac argenteis piorum do-
 nis clarum, maximi undique hominum fiunt concur-
 tus. Hispanis e captivis dudum ista intellexerant.
 Abipones. Loci opulentia opimæ prædæ spem illis
 injectit. Rebus per speculatores suos solertissime cir-
 cumspeditis longe agmine rupiuta fauces improvisi os-

capant, viasque ura omnes; ne ad fugam Hispanis
 patcent, callide præcludunt. Quotquot vicini in
 sedibus, quorquot in campo deprehensi, repugnante
 nemine, casi, vel capti. Quasquaverius vastatu-
 ger. Equorum, mulorumque multitudo ingens.
 præda fuit Barbaris optatissima. Omnibus, qui cedi-
 superfuerant, præcipiti fuga dilapsi templo ipsi vis
 illata. Portam laminis ferreis, repagulisque undique
 munitam securibus perfrugere. Quidquid sacra ex
 argento supellētilis, turris campanas, ipsam toti pro-
 vincie dudum venerabilem Deiparae statuam, aliam
 item Divi Josephi equis suis avexerunt sacrilegi latro-
 nes. Dumque, quod raperent, nihil, nemo, quem
 obtruncarent, esset super, spoliis, & jugulatorum ca-
 pitibus onussti recessere. Divino prorsus consilio ac-
 cedit, ut sub idem tempus toties a me celebratus
 Barreda haud procul ab iis locis abesset, qui, equi-
 tum suorum turma stipatus contra Barbaros nescio
 quam excursionem meditabatur. De Abiponum im-
 manitate factus certior cum suis advolat illico. Fu-
 gientium vestigia diu, noctuque persecutus, illos
 in duo divisos agmina duplcem subinde viam ingref-
 sos advertit. Raptum divina Matris simulacrum,
 illud provinciaz Palladium, e Barbarorum vindicare
 manibus Votorum illi summa fuit. Et vero, dux
 anceps animi, quo iret, hæcerat aliquamdiu, duec-
 tabat, viam cepit denique. Præcipiti festinatione
 aliquamdiu progressus Abipones, equis solutis jam,
 & ad pascua dimissis, sui securos, humique confiden-
 tes deprehendit. Jacobopolitanis emissa visis nec
 expectata aggressione in sylvam adjacentem pedites se
 se conjiciunt. Hispani in reicta Barbarorum impe-
 dimenta involant protinus; Prædas inter Virginis si-
 mulacrum, cui imbiatum est maximopere, keti can-

spicunt. Collecti per campum hostium equi. Cre-
mata eorum cibippia. Sylva a milibus, ne effugii
relinquatur occasio, undique cincta aliquamdiu. Vi-
fa demum Abiponum suis in latebris pertinacia, suo-
rumque equos bidui inedia, ac cursu defatigatos mi-
seratus Barreda recedendum sibi putavit. Tempestas
fediissima, que pridie eruperat, adeo aquis, casnoque
vias implevit omnes, ut equis, ubi tuto gressum si-
gerent, vix palmus terre luppeteret. Fidem supe-
rat, quantis latitiae significationibus Barredam cum
Mariano simulacro reducere prosecuti sint Cordubenes.
Eius conspectus certe eruentissime, quam ante
triduum passi sunt, stragis memoriam videbatur ab-
sterisse. De sancti Josephi statua nil porro resicutu;
Eam in paludibus altissime meroram, vero proxim-
um est. Aliquot post aulis illo in templo duri-
rem divinam facrem, vix a lacrimis nahi tempera-
vi, quoties in Divinæ Matris imaginem, Abiponum,
illorum captivam, oculos defixi, quibus religione in-
formandis id temporis vacabam. Caterum hostilis
in Rio feco aggressio impulit cordubenes, ut tem-
plum illud altis e saxo muris cingerent, quaternisque
firmarent turribus, tum ne Barbarorum dein' pate-
set injuriis, tum, ut propinqui coloni, si quid di-
scriminis impenderet, in illis munitiunculis se se tue-
rentur.

Vallis Calamuchitam quoque, licet rupibus
clausam, sed armentis divitem, penetravunt Abipo-
nes, æthiopæ quodam fvasore, ac duec, qui Hispano
hero suo infensus vindictæ cupidinem, quem suis non
poterat, Barbarorum manibus exsaturavit. Nema
plutum istic sanguinis fusum. Direpta, que occu-
dis occurserant, omnia. Ad Zumampam, & vicina
eis loca caplos, & rapte propemodum quotidiana

tandum indies audaciores Barbari evadunt; Terrontur, si qui audaculus se se illis assilientibus objiciat, sclopumve minitabundus obvertat. Expertus id preter alios complices Galarza Corduba Regius vicarius (Thepiente Rey) Huic cum plaustris aliquot ex Boni acris urbe redeunti Idem Kebachichi cum Abiponum suorum paterna in campo occurrit. Hostem enim usus conspicatus ex equo desiliit Galarza, Sclopo uti ut possit expeditius. Sed dum vester viariam (Pontico, vel caniseta dicitur) ad cubitos defluentem cum impetu in humeris conicit, ne manus in armorum usu retardaret, equus territus fugit, & ut erat phaleric pretiosus, argenteis fibulis, sclopisque manualibus instructus ab Abipone accidente interceptus est. Nemo unius tamen hostium plaustris imminere fuit ausus, quorum defensor Galarza sclopo identidem missus abstabatur. Hunc plumbbo vacuum fuisse, inde conjectio; quod, cum globorum, nitratique pulveris suppellectilem suo in plaustro reliquisset, biscocti panis frustilla, sclopo onerando serviture, sibi porrigi a famulo suo postularit. Rei gestae preter alios testis mihi erat Michael Angelus Amilaga Laicus noster, Galarza Comes. Presentia animi, quam is semper tanto in discrimine retinuit; & quamvis immoxii sclopi ostentatione a mortibus inferendis, diripiendisque plaustris abterriti hostes. Ne tamen boum, equorum tuncque turba a plaustris remotior abigeretur, impediiri haud potuit. Illorum cito quoque ethiopa juvenis diris adeo verberibus mulctatus est, postea mox die ut expiravit. Plura ausuros utique duo de viginti Abipones (Neque enim plures tunc adduxerat Kebachichi) vicina Mazangani munitione videtur absteruisse. Munitionem; seu propugnaculum Mazangani quoties & nominari, & celebrari audiveram, locum vallis, fossis, muris, aggeribus, tormentorumque sug-

suggestibus, præfidiariorum cohorte munitura animo concepi. Ast quantum mea me sefellit opinio! Namque ex urbe Boni aeris Cordubam iter faciens Mazangani aream quadratam, cuius diameter quadraginta pedes Geometricos vix aquaverit, arborum truncis, ramisque spinosis circum septam deprehendi. Hujus lateri tugurium stramine tectum, e ligno, lutoque misere constructum incumbit, & a misero homuncione habitat, qui Gubernatoris, præsidiorum, & speculatoris vices istic agit, & vulgi lingua Mangrullero dicteur; Nam arborem altam in medio arcæ collocatam scandit identidem, num Barbarorum aliqui in circumiecta planite immineant, speculaturus. Ad hos terrendos simul, simul ad eorum adventum vicinis significandum sclopum explodit. Ea horrendi illius propugnaculi verissimam imaginem! Hoc tamen qui attigerant, in tuto, & veluti in portu esse, sibi videbantur. Quam parum sufficiat ad Barbaros illos heroes terrendos, vel ex hoc conjice. Verum tot experimentis facti indies audacieores didicerunt denique ejusmodi munitiunculas ridere. Igne enim sagittis vibrato sepes, tuguria, eorumque defensores accenderunt. Hinc securitati suæ consultui Hispani variis in stationibus munitiunculas e lateribus, vel laxis erexere, machinis bellicis firmatas præterea, sed parum profuturas, si propugnatores animis careant, & vigilantia. Namque, ut verissime Sallustius, *audacia pro muro habetur.*

Campus (El tio) qui Cordubæ, sanguineque Fidei turbibus intericitur, Leucas plus minus triginta humano cultu vacat, atque adeo commentibus periculosis semper, sepissime exitiosus fuit. Nam non solitudo duntaxat, sed & longa, quæ a septentrionibus ad Austrum planitem percurrit, sylva latroc nan-

di, infidiandiisque opportunitatem præbet Abiponibus, maximè ad lacum rotundum (El pozzo redondo) multis cædibus infusum, de infidiis Barbarorum in adjacente sylva latentium semper suspectum. Quoties enim Coeli siccitas diuturnior præcessit, vastissimo in campo aquæ Guttulam musquam reperias, musquam, quo fœcum alas, ligni particulam, Utrumque lacus rotundus suppeditat, sylve propinquus. Nam ob rem, qui hac iter fuscipiunt, hoc loco vel meridiari, vel pernoctare coguntur. Viatoribus aridam illam planitiem emensis nihil hoc lacu optabit, quippe qui siti tabescientibus vitam servat; Sed nihil quoque illo formidabilius, cum citra vitæ discrimen adiri vix queat. In ista equidem statione, quam identidem ab Hispanis transiuntibus frequenter norunt, infidias illis tendere solent Mocobus, & Abipones. Ut Piratae Algirienses, & Maroccani circa sancti Vincentii in Algarvia promontorium Graefari assolent, ubi naves ex America reduces facililime, frequentissimeque deprehendunt. Bis mihi cum quarternis sociis Hispanis ad lacum rotundum iter fuit. Prima vice ob recentem cædium ibi patratarum memoriam multum timoris; Altera plus molestie sensimus; Nam biennali cœli succitate, quæ fluvios non contempnende magnitudinis exhauserat, hic quoque lacus cœravit omnino. Siti pereundum nobis erat, eundisque, quibus vehebamur, equis, ni horrendis imminugens tonitribus Cœlum aquæ vim maritannam illa nocte effudisset. Trepidantibus nobis metum auxit via dur Hispanus senex Hyacinthus Baez; Hic enim narraverat: Hispanum quendam Guberniatoris Regii officio, bellisque pluribus in Europa defunctum hac transiisse olim, noctemque egisse. Militibus Paraguariensisibus, qui cum comitabantur, stationem hanc Abiponum infidus obsoxiens, timeadimque af-

fir.

firmantibus: Americanos hos Latrunculos non metu, sed risu dignos esse, verbis magnificis respondit. Verum assilientibus sub auroram Abiponibus, eorum ululatu, aspectuque adeo percussus est, ut humanum quid pateretur, quod timidis accidere solet, neque tamen salva verecundia a me scribi potest. Direpti a Barbaris equi, &c. quae eorum artiere oculis, cetera. Vitam Paraquaricibus, qui strenue hosti obfiterant, somitibus debuit Europeus heros, didicique timore Indos, quos inexpertus pridie contempsit. Hanc historiam sibi honorificam Europeis magnanimitatis fute buccinatibus decantant cum risu Hispani Paraquarienses. Verum supremis, quos in Paraquia egri annis campo, quem ei Tio vocant, latissime, longissimeque patenti procurata est securitas. Duplici in loco munitiones collocatae, ubi centuria militum excubat semper, & vias, unde Barbari timeri queant, omnes quotidie speculatori. Quamdiu equitum magister Alvarez his limitibus, praefidiariisque prafuit, incredibiliter refernata est Abiponum licentia, qui prius intactum nihil, nihil intentatum reliquere.

Certe quantum istuc terorem ubique spenderint, ipsi experti sumus, dura e portu Boni aeris, ubi segniata socii Europaei paulo ante appulimus. Hispanis indigenis associati Cordubam Tucumanorum centum quadraginta aliquot lucarum iter confecimus. Comitatus noster ceatum aliquot plaustris definiebatur, que singula & quatuor bobus, si paludes occurrant, ab octo trahuntur. Hos auriga longa pertica clavo armata pungit, gubernatque, & plerumque eques, via dux, precedit. Plaustra binis rotis vasta, magnaque molis incumbunt. Fastigium fornicium refert, & corio bubulo tegitur, ut aqua pluvia defuerat. Latera jam solis stortis, jam tabulis claus-

ciem referunt. Plaustra e stortis
carretones vocant. In toto opere
no ferri est. In puppi, ubi porta, per
austrum concenditur. In prora fenestram
Singula plaustra singulis attribuntur, quan-
que binis. Quodvis plaustrum & domus, & le-
etus, & triclinium cujusque est. Nam in ejus medio
et aliter loeat, cui incubantes provehimur, succussum
tanto, ut, quemadmodum in mari navigantes, pri-
mis diebus ad vomitum concitentur. Nocturnis ho-
ris plurimum itineris conficitur, cum diurnum solis
zeitum boves haud diu ferant. Singulis plaustris sex
bovi paria assignantur, ut alternare possint, & la-
borantibus aliis alii interquiescere. Ex quo palam
est, centum plaustra mille ducentis bovis indigere.
Ad custodiendam, pascendarique tantam multitudi-
nem multis opus est custodibus. Horum singulis
equi plures sunt necessarii. Et his, & aurigis, & qui
equites plaustra præcedunt præter carnem bubulante
vix alias suppetit cibus. Eadem & omnes, qui plau-
stris vehuntur, quotidie vesci conservaverunt. Ad tot
semper esurientium stomachos implendos quotidie in-
genis boum numerus consumitur præterea. Ex his
argue, quanta hominum, bestiarumque multitudo
coaveniat, dum centum, sepius ducenta ejusmodi
plaustra per centum quadraginta leucarum solitudo-
nem conficiata progrediuntur, & quantum, superi
boni! Stridore crient, cum rotæ ungantur nunquam
ac vel ideo diuturniore axis lignei affrictu flammam
concipiunt interdum, & plaustrum ipsum inflammant:
Plura, quæ iter ejusmodi adveni, Europæis propemo-
dum intolerabile reddunt, mihi dicenda restant. Prae-
dia, tuguriaque, quæ urbi Boni acris, & Corduba
imminent, paucula si excipias, præter casum in-
colarum, edium, arborum, annuum, collum pro-
fus

fus expertum, sed equis, asinique sylvestribus, struthionibus, damis, vulpeculis foetidis (Zotirinos) & passim tigridibus affluentem deprehendas nibil. Ligna pro foco alendo, aqua præterea, ut maris in trajectu, plaustris devehienda sunt, ad quotidianos usus. Aqua pluvia, que humiliore in solo, vel foecibus remanet, luto prægnans, & vis aquæ nomine digna nobis haurienda, rectius dixeris, devoranda fuit, toties, quamvis nec bestiis, nisi sipientissimis, artiferit aliquando. Quodsi imber duxit defuerit, hac vita iter omne intercluditur omnino. Immenſa hæc, quæ ingressi fuimus, solitudo, molestias, indies novas, nova pericula, & ius, quibus in trimetri per Oceanum navigatione defuncti super sumus, prope majora nobis minabatur. Vix dici pars aliqua, vix una nox abit, qua viarum speculatores Hispani Barbarorum vestigia a ~~te~~ ^{te} illis, eorum filios, fibiasve eminus auditas non nunciassent. Cum a rerum peritis fides vagis rumoribus haberetur, plaustra plenaque ad mutuam defensionem in circuiti formam quotidie collocata, hastis, sclopisque instructa fuerint. Sed tot alios majores præsidis munitiones Indorum seruum mansibus succubuisse per hanc, viam, quoties meminere, vel tutissima illis suspecta erant, quemvis graminis altioris motum. Abiponum adventantium prodrorum excederant, &c. ~~etiam~~ Passauerentes Veterani indigne tubaras metuerunt, nos in America novitos iterum, indeoque conteruere. Trepidatum est, plus, quam credi possit, quadam nocte, dum precipitus plaustrorum ductor in ducentos equos spadicei coloris ad ~~te~~ ^{te} rivenem omnes inciderat. Abiponum præda credebantur, nosque ab iisdem mor invadendos non pauci somniabant. Sed enim duo male frugis Hispani, qui nobis eminus visis diffugere illico, hanc equorum ejusdem coloris turbam e prædio, nescio, quo clam

omnis, qui nos usque etiam
Barbarorum nemo se no-
redit, quam felicitatem proprie-
tate in acceptis retulimus, cum viam
& latrociniorum ferale theatrum
nos exstissemus, constaret. Tot equo-
milia, tanti captivorum greges, tot Corduben-
sis misere obruncatorum capita in chaetum ab Abi-
ponibus translata. Viz omnes, qua Cordubensis a-
ger patet, humano sanguine madentes incolis perinde,
ac adversi eam formidinam injectorant, ut nemo
usquam se tutum existimaret. Tantam Corduben-
sis populi patientiam nra mirari magis, an mafe-
sti nos oporteat, jam discutiendum restat.

C A P U T X.

De irritis Cordubensium in Abipones excursionibus.

Hec tu, mihi inquis, usque adhuc Cordubensi-
tam animus occuluit ad tantas clades, ut eas jam nol-
sentirent? Tantumne illis refricerat bals, ut de vin-
dicta ne cogitarent quidem? Num viri, num arma,
num vires Cordubae deerant? Nihil sane istorum de-
federabatur in florentissima urbe. Bona virorum op-
timorum venia dicam, quod sentio. Duodecim, qui
militare queant, virorum millia in promptu habent.
sed nempe viris plerumque duos, ducibus semper
fortuna, & nescio, quid aliud defuerat. Equis, si
quod.

quod siud soluunt, robustis, ac pernicibus Cordubensibus abundat. Nusquam gentium juventus alacrior. Equitandi dexteritas non ars apud illos, sed natura. Corpora vigoris, ac succi plena. Animi militaris gloria appetentissimi. Non Abiponibus modo profligandis, sed universo etiam chaco expugnando sufficerent. Omnia contra Barbaros possent, ni vano illorum timore praecipiti occupati nil se posse perperam judicarent. Depressis acceptarum clodium memoria animis dum victoriam Abiponibus semper deberi autumaverant, nihil admodum in illos audebant, vel ideo a fortuna destituti, quae audaces juvare conseruit. Vixi sunt Barbarorum aspectu sepius, quam armis, quibus, sibi metu injurii, impares se se opinasabantur. Adeo, quod Livius 27. afferuit, *fama bellum conficit, & perus memorem in spem, impolluit animas.* Audi aliquas Cordubensem expeditiones vel tristi semper vel ridicule exitu terminatas.

Fluvii secundi fines populabundi percurserunt Abipones. Ad eos coercendos aliquot Cordubensem turma excurrente. Deprehensus patente in campo hostis. Hinc Hispanorum, inde Abiponum agmen in acie constituerat. Alii aliis minabantur diu. Nemus enim pugnam ordiri. Abiponum quis moras pertulit ex equo desiliit; Pedes, solaque instructus hasta Hispanorum propinquat ordinibus. Illorum quemcumque ad singulare certamen provocat. Hand devenit, quibus congregi cum audaculo luberet, milites. At expeditionis ductor: Ne quis vel manum movaset, mortis comminatione vetuit confessionem. Quo viso, passu lentissimo, Hispanis liberaliter explosis, quo cuique libuit, impune recesserunt Abipones. Emissero, si unquam alias, hodie ab Hispanis & nupto, & armorum genere superioribus occidione o-

cidi potuissent omnes, si quanta victorie oppres-
tas, tanta Cordubensium duci magnanimitas fuisset.
Haec ab Hispano Europaeo, Valentiae nato, aliquamdiu
Cordubensi Colono, dein apud Jacobopolitanos, su-
premo vigiliarum Praefecto, qui expeditioni ridiculae
interfuit, accepi. Sæpe alias rei bene gerendæ occa-
sionem suis elabi e manibus passi sunt militares Cor-
dubensium praefecti, dumque timiditatem prodidere
suam, Barbaros ad audendum projectores reddide-
runt. Militum incolumentati nimis periclitare cavebant,
sed fame suæ parum consuluerent. Cauti esse volue-
runt, sed timidi, ignavique dicebantur. Ad sedan-
dos populi latrociniorum acerbitate frementis animos
alia, atque alia in chacum expeditio suscepta est tan-
to militum numero, tanto insperitu, ut Trojam op-
pugnandam rursus crederes; Sed nullo prouisio ope-
re pretio. Causa non una fuit. Ingens equorum,
boumque agmen præ se agebant semper delicati bel-
latores, ne variatione equorum equitandi commodi-
tis, ne etiaco recens mensa deasset unquazin. Bestia-
rum multitudine itineris celeritas retardabatur. Cent-
turiones militibus prope plures numerabant; Hinc,
qui imperarent, plurimi, qui imperata facerent, pau-
cissimi. Si quantum militarium dignitatum titulos
ambiunt, tantum eos mereri satagerent; dudum cum
Barbaris debellatum fuisse. Adhaec præter annos
farcinis onustos, plaustra quoque ad annonam vehe-
dam non pauca adhibuerunt, certissima itineris im-
pedimenta. Quid, quod & supremus militum dux
cessero ad pompa utebatur. Quis Paraguariensis
non risum teneat? Ipsus ego locum vidi: in clacio,
ubi & essetum illud, & plaustra omnia a Corduben-
sis quondam cremata, dum paludibus, stagnisque
circumventi undique nec progredi porro, nec regredi
potuerent. Locus ab exquisitis turribus nomen obtinet.

Nau-

Nunglia, retinetque etiamnum apud Abipones. Longe, lateque, ubi tuto gressum figerent equites, terrae palmum haud detexerat oculus, ut adeo vel suis, vel equorum pedibus e Cœno, ac aquis tandem emersisse, in beneficiis, miraculisque numerarent. Nid dubita, vias, quibus in chaco ad Barbarorum latibula adrependum, ipsis Barbaris esse formidabiliores. Victoriae principium, atque adeo pars maxima itineris felicitas. Ea quidem est illius soli natura, ut post longam imbrium intercapedinem pumicis instar, exarcitat, & vel aviculis potum neget. Quod si nimbi increbrescant, ubi cubes, ubi ambules nusquam siccum humum, quoquo te verteris, deprehendas. Ut fontibus, sic collibus, lapidibusque caret campus, qui dum in imensam planitatem excurrit, molli gleba lubricam, aquis e Cœlo receptis turgescens, timenda lacus imaginem exprimere solet. Alias paludibus, fluviosisque restagnantibus via intercipitur, qui militi, ethi nature sciat, moram injiciunt; Si id nesciat, transitum interdicunt, quippe vado, pontibus, lignis tribus destituti. Corio bubulo hæc omnia supplex, toties affirmavi. Verum, cum singulis coriis non nisi singuli insideant, quadringenti milites dum hæc ratione in adversum transportentur litus, & multum temporis effluet, & multo strepitu admoniti hostes vel fuga sibi consulent, vel irruent in imparatos, divisosque flumine Hispanos. Cur igitur Cordubenses me viuis quidem Barbaris toties ex chaco inglorii domum redierint, causam præcipuam nosse si cupis, dicam: Naturæ nescierunt.

Eius rei authorem, ac locupletissimum testem habeo Landriel alibi a me celebratum, celebrandumque sepius. Hunc sibi viarum ducent adscivere ali quando Cordubenses in chacum profecti; Et, vero illius

illius ducu, ac hortatibus multorum dierum itinera ad fluvii Malabriga (Neboke Latel *mater palmarum Abiponibus*) orientale litus feliciter pervenerunt. In adverso litora Abipones Rükahes non vagari modo, sed & stativa habere saepius solebant. Atduum erat negotium illorum latibula detegere, quibus oppugnandis destinata fuit expeditio. Campus enim omnis quaquaversum aquis innatabat adeo, ut nec hominum, nec bestiarum ulla vestigia potuerint observari. Altissimi duntaxat formicarum tumuli ex aqua eminuere, in quorum uno favum mellis (quod *Lechiguana* vocant) recentissime decerptum Landriel spectavit. Hac de propinquis Abiponibus conjectura ductus ultra, citroque scrutatus omnia illorum denique contubernium ingens deprehendit. Oppugnari, expugnari, spoliari, deleri eodem die poterat utique, si Landriel Jacobopolitanos, Correntinos, vel Santafesinos, egregios nempe natatores, non Cordubenses, quippe natationis ignaros adduxisset. Nam, ut hostium statim imminent, trajiciendum erat flumen Malabriga id temporis vadi experts, latissime effusum, atque adeo pontis impatiens. Milites ad usum omnes corio bubulo sensim transferre in oppositam ripam oportuerat. Trajectus ejusmodi, quantumcunque acceleratus, intra diem vix absolvendus previdebatur. Abipones interea Hispanæ gentis strepitu, quia solo equorum hinnitu exciti, imbelli familia in tuto collocta, Cordubenses, sibi neutiquam metuendos, & fluvio jam divisos haud dubie invaserent, profligassentque nullo negotio universos.

Discussis hunc in modum rationibus visum est seditum accidere, qui sane periculo haud vacabat, molestiarum certe, & quod maxime lugendum, propri planissimus fuit. Cadendo magis, quam Ger-
diæ-

dem quod cor, caputque humano corpori, idem copiis praefat duxtor providus, intrepidusque. Militum ignavissimorum, fugacissimorumque animis animos, sagacitatem, fiduciam inspirat. Illud mihi compertissimum, ut primum viris strenuissimis Alvarez, & Benavides rem militarem Gubernantibus Cordubenses vigilantiores, audacioresque, Abipones ad assiliendum timidiiores esse cōperunt, maxime, dum illorum unus a Cordubensi milite in Campo captus, alter, Alaykin noti Caziquii filius Pachiekēnocentissimus interfectus fuisset. Novi utrumque. Hęc urbi clarissimę honosifica Europam celare, nefas sit, ne quis aut Abipones mori non posse, aut Cordubenses mactare nescire, putaret. Nobis in Europam revocatis Abipones plerique omnes Coloniis suis, quas condidimus, procuravimusque ingenti Hispanorum emolumento, mox terga veterunt; Amicitiam, pacemque, quam cum Hispanis rogati iniverant, pertzisi arma resumpserunt quo successū? Id illi noverint, quibus iam cum iratissimis, nostrisque desiderio amentibus Barbaris conflictandum fuerit. Pro ea, qua in omnes Paraquarias colonos, animi propensione feror, opto certe, ut vel tranquillitate pacis, vel prospera belli fortuna uantur semper, quam tamen, quid Abipones vel soli possint, expertus vix ausus polliceri. Hactenus illatas, acceptasque ab Abiponibus clades memoravi. Quam formidabilis toti provinciæ, quam exitialis fuit hęc Barbarorum natio, ad illam compescendam quam patrum profecerint Hispanorum arma, exposui. Quis conatum nostrorum in illis domandis, insti-tuendisque fructus exsisterit, porro dicendum restat.

C A P U T XI.

Nostrorum hominum in Abiponibus ad
Hispani Regis obedientiam , & ad Romana
sacra traducendis crebri conatus.

Morbum a se profligatum medicus dum refert, to-
tus est in ejus impetu, vehementia, pertinaciaque ex-
ponendis. Aegri imbecillitatem, dolores, defrumenta,
somni fugam, cibi nauseam, phreneticas jactatio-
nes, febris accessiones, decessionesque, & quæ non
alia? Minutatim explicat, alia, atque alia medica-
menta recenset, ut denique, quantæ artis, quam an-
cipitis negotii fuerit fugientem ægrotantis animam re-
trahere, labefactatumque restaurare corpus, palam
fiat. Victor miles hostium numerum, robur, astu-
tias, repetitas impressiones exaggerat, quæ scilicet
ad victoriae difficultatem ponderandam facere viden-
tur. Sculptor, ut, quanti laboris sit, ac temporis
e trunco formare Mercurium, significet, quercus in
dolis duritiem, scalpi, securiumque ictus enarrat.
Medicos, milites, sculptores mihi imitandos putavi
in meo de Abiponibus commentariolo. Barbaros il-
lorum mores, ritus, feritatem, latrocinandi pertina-
ciam, infensissimum Hispanis animum descripsi ha-
ctenus, ut ex rerum illarum meditatione consicias,
quanto labore nobis steterit, has feras humanitate
imbuere, dogmatumque, quæ supra captum sint, di-
vinorum cognitione informare. Nostris equidem ho-
mines, nec periculis, neque difficultatibus ærumnisve

territi, in alterum iam seculum omnem moverunt
lapidem, ut nationem & capitum numero, & mille
nocendi artibus conspicuam ad frugem revocarent,
videbanturque sibi eo magis operæ pretium facturi,
quo sicnius sibi persuaserant, nationes Paraquariae
pedestres, si Abipones equites Deo, Hispanoque Re-
gi se subderent, eorum exemplum paulatim secutu-
ras. Quia ratione Coloniarum Hispanarum tranqui-
litati consultum ibant comprimis, resque Christiana
maximinis accessionibus augenda prævidebatur. Egre-
gii Quaranius inter nostrorum hominum progressus,
oppidaque numerosa ex illis ad Parana, & Uruquayi
ripas conflata, in spem eos exixerant ubertinæ in cha-
co messis.

Eos inter, qui seculo superiori Abiponum insti-
tutionem sibi cordi sumpsere, præcipuo loco memo-
randus venit Pater Joanes Pastor Hispanus. Aposto-
licis ad Indos excursionibus dudum illustris sancti Ja-
cobi de Storea Collegio Rektor præfuit, quando ani-
mum adjecit ad Abipones adéundos, subindeque, si
morem sibi gesserint, Christo authorandos. Illorum
stativa ab urbe sancti Jacobi aberant leucas supra
centum sexaginta. Viarum summa, quam quidem
animo fingere possis, calamitas, asperitasque fuit. Vi-
cit omnia viri intrepidi animus. Patrem Casparum
Cerdeira, in Paraquaria natum, linguaeque Tono-
cotè, pluribus nationibus familiaris, probe gnarum
sibi comitem allegere, visum, quo tantæ expeditio-
nis instrumento feliciter est usus. Vastam centum
prope leucarum solitudinem emensi apud Mataras
Indos tantisper divertunt. Hi salutaribus undis lu-
strati omnes a sacro curione, seculari presbytero una
in colonia procurabantur equidem, sed præter no-
men Christianorum Christiani moris parum habuere

Barbaris omnia similes. Nostrj sacerdotes Bárzana, & Añasco, ac ante illos Divus Solanus operam illis navarunt non inutilem; Verum lapsu temporis christianæ, quam docti olim fuerant, disciplinæ memoria penitus defluxit. Compotandi licentia, ut cætera, quæ inde nascuntur, omittam, illis non frequens modo, sed quotidiana erat etiam. Solennes inferier, quas quot annis pro suorum manibus celebrarunt, potu magis, quam lacrymis maduere. Triticum Turcicum (Màyz) vetularum, ut passim mos fert istic, dentibus contritum, & in aqua acescens vinum supplet. Singuli singulos struthiones ad instruendas feralis mensæ epulas conferre jubebantur. Triduum convivati horam lamentis, fictisque, ut in theatro assolet, lacrymis dedere. Mox resumptis poculis, dapibusque luctum abstergebant. Suo calentes vino altercationes, rixas, vulnera, cædesque mutuas, & alia, quæ pudor vetat, anniversariis his inferiis non raro asperserunt.

Tantam populi, qui Christianum se jactabat, impietatem ex omnium mentibus ut delerent, nulli pepercerunt labori pii hospites Pastor, & Cerqueira. Non diebus, non noctibus cessabant sui illos commovere officii. Et vero tum privatis alloquiis, tum publicis in templo sermonibus id impetratum, ut sacra homologesi expiati complures meliora ex animo pollicerentur. Nationis Matará, quæ numerosissima olim Hispanorum privatorum urbis sancti Jacobi servituti addicta, sensimque consumpta est, paucissimæ reliquæ supersunt hodie ad ripas fluvii salvi in misero oppidulo, quod Matará dicitur, & a me spectatum. Post dierum aliquot commemorationem meditatum ad Abipones iter prosecuti sunt Patres. Ipse loci Parochus, præcipui Caziquii cum suorum manipulo co-

mites se se Patribus adjünixerunt. Id officii genus non benevolentia impulsu, sed emolumenti, quod ex hoc itinere sibi pollicebantur, expectatione præstabatur. Sperabant equidem Pattum istorum opera se cum Abiponibus in gratiam reddituros, quibuscum sibi antiquæ similitates, cruenta odia intercesserant. Enimvero istorum comitatu opus erat Patribus. Sexaginta leucarum via confienda restabat, & qualis illa? Incognita, quam neuter viderit unquam. Sylvis, lacubus, stagnis horrifica. Profecto hi Mataras duces, adjutores, defensoresque nocti essent, nec tutto iter tantum, neque prudenter ejusmodi negotium aggredi potuissent. Reptandum erat diu per invios saltus, & cum sentibus, cruento plerumque certainime, ad passus singulos luctandum. Sitim a Cœlo zistuante, ipsaque corporis defatigatione accensam non nisi aqua putida, e stagnis scilicet, scrobibusque emendicata, restinxit, naribus sepe invitatis, ut adeo potus præ siti acerbius miserios excruciascat. Quocunque circumferrent oculos, tigridum vestigia, culicum, insectorumque, quæ felix ignorat Europa, conferti greges passim occurrebant. Per horum aculeos, illorum insidias noctu quiescere vix licuit, et si interdiu egregie defatigatis. E sylvis in campum egressi continuais paludibus obsideri se viderant, quæ ex fluminis Rubri, seu grandis (Nam utrumque illi apud Hispanos nomen) dum suo exiens alveo ad quinque leucas se effundit, alluvionibus nascuntur. Aquis albescens planities quaqua versus se maris instar oculis explicabat, & si vado perinde caruisset, solum in salum rara metamorphosi abiisse, dixisse. Quantum fluvius grandis anniversaria alluvione omni late viciniam submerget, ipsius vidi, dum in oppido Rosarii, paucas ab illius litoribus leucas distante, per biennium inter Abipones versabar. Ex mo-

leistarum numero magnitudinem animi metire, quas illas tolerarunt non ipsi modo Patres, sed & via sa-
lebrosissimæ patientiam exemplo suo Indis comitibus inspirarunt, dudum ad suam Coloniam iter relectu-
ris, ni comitate Patrum, munusculis, precibusque quotidie in officio continerentur. Nullis asperitatibus fracti cæptum iter constantissime una omnes te-
nuerunt, dum denique Abiponum fæces attigissent.

Ab eorum stativis duas leucas aberant, & ne pro hostibus habiti hostes experirentur Abipones, gentem suspicacem, cædiumque avidissimam, substitere hoc loco tantisper nec sine excubitoribus, quo-
rum tamen fuga magis, quam Abiponum aggressio Patribus metuenda fuit, probe gnaris scilicet, Mata-
ràs Indos vel auditio Abiponum nomine trepidare ali-
as, nunc vero ob eorum propinquitatem propemo-
dum metu exanimari. Tantæ formidini exigendas
omnis Patrum eloquentia vix sufficerat. Ad affir-
mandam omnium securitatem Patri Cerqueiræ, Duo-
bis comitibus adjunctis, datum negotium præcedere,
viamque, qua citra hostilis animi suspicionem Abi-
ponum subire oculos, contuberniaque liceret, specu-
liari diligenter. Vix leucam progressum Patrem du-
centi equites Abipones circumfistunt, per emissarios de exterorum adventu edocti. Nudi nuda equorum
terga pressere. Vultum atris coloribus fucati, ma-
nus telis longioribus gravida, vertex plumis versico-
loribus coronatus, lituorum militarium clangor, bar-
barus e labiorum percussione ululatus, cætera omnia
terrorem spirabant equidem, inspirare tamen Patris
Cerqueiræ animo haud potuere. Is ultiro propin-
quans Barbaris lingua Tonocotè usus, quam Abipo-
num plures ea zestate noverant; Hallucinamini vehe-
menter, ait, si vestro me conspectu terrendum pu-

tatis, quo nihil mihi optatius. Vestri desiderio per immensas solitudines, per trecenta discrimina huc eluctatus adsum denique! Hostem me vestrum, cavete, suspicemini, hostilive me animo petatis. Enī quādemum ratione felices esse queatis, docturus vos inermis venio. Si quidem salus vobis cordi est, ejus authorem me, ac magistrum ne rejicite, quin cēu suprēmi rerum omnium conditoris me caduceatorem, atque amicum vestrum suspiciatis, oportet. Vel hostium legatis vim inferre ubique gentium nefas semper fuit, quæ lex a majoribus accepta apud vos quoque locum habuit, ut adeo nil mihi a vobis reformidandum puteam. Placati oratione Barbari minas in salutationes covertunt, Patremque, quem strictis armis cinxere prius, officiis certatim prosequuntur. Usus benevolentia Pater: Alium ejusdem animi Patrem & annis & pietate eximium paucis cum comitibus in propinquō esse, significat; Eum forniculis, hamis, acubus, globulis vitreis onustum venire, quibus Divinam legem audituros liberaliter effet remuneraturus. Munuscornm expectationē stimulatus proximi contubernii Caziquius Patrem Pastōr a suo filio, cui honestum comitatum adjunxerat, adduci confessim jubet. Veniens publicis latitiz significationibus, festiva oris pulsatione acceptus in vicino contuberno, magnique Patris nomine (Pay' Latenk) compellatus est. Humus tigridum, aliarumque ferarum pellibus convestita pro sedili fuit. Expositis adventus sui rationibus aciculas, & quæ superius memini, dona in præsentes sparsit. Hæc ut ridicula Europæis, sic Americanis pretiosa. Allata dapes, quæ tamen abstinere, quam vesci famelicis licet hospitibus multo jucundius utique fuisset. Epulæ enim rancidis piscibus definiebantur, quibus nullus, nisi ab offerentium benevolentia, sapor. Ne barbaras

aspernari cupedias viderentur Patres, repugnant, licet, tergiversantique stomacho aliquā obtrusere.

Postridie cruce alta humi defixa terram illatim Divino servatori authoravit Pater Pastor, ac sub tenore rem divinam fecit. Sacrificio defunctus, sacrisque vestibus conspicuus Abiponum catervam supplicantium ritu circumduxit signū, simul coram salutari ligno in genua procumbere docuit. Morem, quod stupeas, gessere Barbari. Ad quos verba faciens dum adventus sui causas, religionisque sanctæ capita explanat, auribus, animisque promptissimis acceptus est. Mirifice probavit dicta præcipuus tum gentis illius Caziquius Caliguila, qui ambos Patres ad suum, quod in adverso fluminis rubri litore habuit, contubernium perhonorifice deduxit. Faustis hic quoque acclamationibus recepti hospites, & dum Christiani dogmatis instillare succum, religionemque eorum mentibus insinuare adlaborant, avidissime auditi fuere. Rumore per viciniam percrebescente maiores indies advenarum siebant concursus. In Caziquiis sibi devinciendis, sacraque disciplinæ studio inflammantis præcipuam sibi operam collocandam putarunt. Hi vietas dent manus, & dociles habebis e vulgo reliquos. Optimatum exempla leges fersunt, ac norma plebeiorum in America. Enimvero Caziquiorum Princeps Caliguila religionis nostræ inter suos vulgandas copiam fecit. Sacram Deo nūculam condere, teneram ztatulam sacro latice expiare, Christianorum scitis imbuere, Patribus integrum fore, palam edxit, ea tamen conditione, ut adolescentes ante, & post meridiem longis comprehensionibus, institutionibusque non detinerentur, ne per otium, ac sessationem militaris illorum alacritas, armorumque usus flaccesceret. At vero negabant

bant Patres, pietatis exercitiis ardorem illum, scientiamque militarem extinqui, idque juventutis Hispana exemplo evicerunt. Illud saltem Patres indulgerent, obtestabatur reliquorum nomine Caligula, ut pueris arcum, sagittasque circumferre semper licet etiam, quando rebus divinis interfuerint, ne, et si Christianos se profiteantur, militaris instituti unquam obliviscerentur, neu quoque assiliente, ut fieri assolet, praeter opinionem hoste inermes periclitarentur. Id quod, cum nec a Christianis legibus, neque a Christianorum moribus abluderet, ultra permisum; Quis enim nescit aliarum in Europa gentium Christianos jam Gladiis, iam ensibus armatos in templo versari. Iterum, iterumque tamen monuere Patres, ne Barbaris, qui avitam superstitionem olerent, sepulturæ, auguriorumque ritibus porro uterentur.

Acceptatis utrinque conditionibus eo in loco erux, quam ex palma altissima fixerant, apparatu perquam honorifico est collocata. Quotidianis institutionibus religionis capita edocti Abipones, convulse barbararum consuetudinum, & opinionum fibra, omnis zetas, ut occasio ferebat, saluberrimis monitis firmata contra præstigiatorum, quos magos (Keevæt) dicunt, fraudes. Hi malum dæmonem, quem avi sui nomine dignantur, familiarem sibi, beneficiumque jactant, atque adeo, ne detectis fallaciis suis timeri a vulgo, colique definant, Christi præconibus maxime obstrepunt, antiquæ superstitionis acerrimi propugnatores. Vetularum præstigiatricem jam jam exspiraturam conspicatus Pater Pastor, præmissa institutione salutaribus eam undis abluere nequidquam conabatur. Obstitit pervicax anus Patris obtestationibns seu perennes Cœli delicias pollicentis, seu cruciatus a malo dæmoni inferendosominantis.

Haud

Haud esse, subridens reposuit, cur dæmonem metueret, sibi tot annos familiarem. Alii tamen sagaciores Patrum verbis fidem adhibere, præstigiatorumque suorum & dictis & artibus diffidere jam palam experunt. Quotidianis, ut breviter dicam omnia, industriis id impetratum, ut paucas post hebdomadas Christianum quid velut in herba efflorescere hos inter Barbaros non sine jucundo animi sensu videretur. Posita feritate humanitatis indicia ex illorum moribus, sermonibusque eluxerunt minime obscura.

Patre Cerqueira ad Mataras remisso Joannes Pastor conatus duplicavit suos. Quamvis ætate gravis, viribusque nequaquam athleticis ædiculam sacram e palis, & paleis, quas luto obleverat, construxit. Abiponicæ linguae epitomen, verborum notiones, ac Indicem pro brevitate temporis operose conscripsit, cuius quidem Vocabularii præter memoriam, me istic agente, nihil omnino fuit super. Sed enī Florentissimas de Abiponum correctione spes, quæ uberrimum hoc in agro fructum pollicebantur, non expectatus cursor præcedit, per quem Joannes Pastor, rebus provinciæ urgentibus, dominum revocabatur. Neque, qui ejus in locum substitueretur, id temporis suppetuit, in tanta sacerdotum nostrorum paucitate. Enimvero conservandas cumprimis erant & Hispanorum, & Indorum iam cæptæ coloniæ, dum denique acceptis ex Europa operariis supplementis ad novas subinde condendas animus adjici posset. Hujus ad Abipones expeditionis meminerunt annæ literæ Provinciæ Paraguariensis ab anno 1638. usque ad quadragesimum tertium scriptæ. Pater Petrus Lozano noster in sua de chaco historia refert; Patrem Joannem Pastorem electorum suffragiis Procuratorem in Europam ad tractanda de more in aula Matritensi, &

Ro-

Romana Provinciæ negotia missum fuisse, collectumque ab eo variis ex Provinciis nostrorum, qui in Paraquariam secum navigarent, hominum numerum necessarium tot Barbarorum institutioni. Sed e portu Gaditano jam cum Apostolicis suppetiis velâ facturus, Matritensis senatus Regii literis prohibitus est repente alienigarum quempiam Paraquaria inverehere. Hinc in Italiam, Germaniam, Belgium, patrias nempe provincias remissis ceteris, plerisque sacerdotibus jam, cum paucissimis Hispanis adolescentibus fere, & non nisi multos post annos recepto apud nos more sacerdotiæ initiandis in Paraquariam navigavit maxima pro tot coloniarum numero sacerdotum penuria laborantem. Quam funestum hoc Patri Joanni Pastòr spectaculum! Maturas messi segetes messorum inopia interire vidit, & non potuit non flere. Matritenium procerum decretum exteros sacerdotes Paraquaria excludens ipsis Hispanis certe, si quod aliud, perniciosissimum fuit. Quodsi enim Jesuitæ illi alienigenæ seu Germani, seu Itali, seu Belgæ cum Patre Pastòr in Paraquaria appulissent, illorum opera ad Romana sacra, ad Monarchæ Hispani obedientiam perducendos fuisse jam tum Abipones, Tobas, Mocabios haud dubito, qui Sacerdotum ob penuriam per unum prope seculum in sua feritate relieti omnem late provinciam infestis, plerunque vietricibus armis percursorunt, ut ex dictis patet. Fuso tot Hispanorum sanguine & victoriis quotidianiæ magis indies, magisque efferati ut Hispanorum amicitiam, sic Christianam disciplinam annis succendentibus pertinacissime recusarunt, quamvis nostri homines nullam illos cicutandi occasionem e suis elabi manibus paterentur, vitamque sœpe suam sacrificarent.

Sed

Sed nempe ut tempora, sic humana quoque consilia mutari in hoc, quod tractamus, argumento experti sumus. Cum Hispania indigenarum numero minime abundans sacerdotes necessarios vastis Americæ surè provinciis suppeditare haud posset, aula Matritensis Jesuitas exterorū, quibus olim Paraquariae aditum clausit, non invitavit modo, sed & Regiis sumptibus eo transportari fecit, luculentissimo sane Monarchiæ emolumento. Id liquet ex Regiis Philippi quinti literis anni 1743. die 28. Decembris ex Castro Buen retiro datis, ex Hispanico in latinum anno 1745. traductis, quibus titulus: Præscribuntur observanda in Missionibus, & populationibus Indorum in districtibus Paraquariae, & Boni aëris curæ Patrum Societatis Jesu Commissis. Puncto duodecimo hæc Regis sunt verba: Inzelletto denique, contra Societatem Jesu inter cetera, etiam spargi: Ab ea in barum provinciarum missiones etiam exterarum nationum subjecta acciri, cumque id per Regia decreta fieri meminisset, Et quod anno 1734. meo Decreto, decima septima Septembris Generali Societatis indulserim, ut in quavis Missione (dum nempe Missionariorum supplementa ex Europa in Americam transportantur) Societatis curæ, Et mea Indianorum ditioni subjecta Missionariorum eo mittendorum quarra pars Germani esse possint, qui in omni occasione fure, fidelissimi &c. &c. Infinitus sicut, si commemorem Italos, Belgas, Germanos singulos, qui plurimis abhinc annis in Paraquaria, aliisque Hispanicæ Americæ provinciis & Hispanorum Monarchiæ, & rei Christianæ insignem operam navarunt semper nostra etiam ztate. Hauc laudem invidere poterunt exteris, nescio, qui homines, nunquam inficiari.

C A P U T XII.

Colonia Mocobiis condita, Abiponensium subinde Coloniarum occasio.

Fracti quotidianis stragibus Hispani ad pacem revocare Barbaros peroptabant, quos armis domare tot annos nunquam potuere. Veteri aliarum nationum experimento docti Mocobiorum, Abiponumque amicitiam stabilem nec expectari unquam, neque conservari posse, sibi persuaserant, ni in nostram se disciplinam tradidissent, ad humanitatem subinde, religionemque erudiendi. Et vero nostris hominibus nihil antiquius fuit, optatius nihil, quam viam denique investigare, qua Barbari illi, ut in coloniis sibi condendis degerent, adduci possent. Urbium praefecti Regii operam ad hoc suam, opesque nobis spopondere liberaliter; Ast promissis & raro, & parcer fleterunt plerique. Satis erat illis, Abipones, ut feras cævea clausas, novo in oppido a nobis coerceri, latrocinisque abstinere; Sollicitudinem tamen omnem eos alendi, vestiendique in nos unos rejecere. Rem magnam præstissee sibi videbantur, dum in nova Colonia e ligno, & limo aliquot construxere tuguria, ubi nos, ubi indi habitarent, ubi res divina fieret. His tumultuario militum labore pauculos intra dies absolutis magnificas mox ad Pro-Regem Peruvianum, ad aulam Matritensem dedere literas, quibus se novi oppidi conditores, Barbaræ nationis domitores magnifice magis, quam vere jactarunt, sibique pin-

pingues dignitates, illustres titulos, meritorum suorum praemia a Rege deberi, plenis buccis affirmabant, & vero Regias remunerations illorum meritis fere superiores sum expertus. Quod si boni illi Gubernatores provinciarum sibi commissa incolumitati, Indorumque, quos erudiendos nobis dederant stabilitati ceutum, beneque consultum vellent, id cumpromis providendum erat, ut novae coloniae boum amentis, ovium gregibus, necessariis ad agriculturam instrumentis, securibusque instruerentur, ne carne pro quotidiano victu, lana ad texendas vestes, cultris ad quotidianos usus destituti Barbari incolae rapto, & venatu vivere, extra coloniam vagari, ac rursus sylvestrē cogantur, rerumque omnium egentes nobis identidem objiciant: Hispanorum jam amicos se miseriores esse, quam olim, dum eorum inimici extiterant, atque adeo bellum praetali pace sibi plus expedire. Neque mirum, Barbaros rerum penuria exasperatos coloniis suis terga vertisse aliquando, anima in Hispanos, latrocinandi consuetudinem resumpsisse. Sed uberior de hoc argumento alibi agendum.

Urbs sanctæ fidei ante alias Abiponum, Mocobiorumque amicitiam sibi conciliavit quandam. Aliquot istorum turmarum suis cum familiis pacis initio fiducia campos urbi propiores pro stativis habuere, & seu emendi, quæ cupiebant, seu vendendi, quæ aliis Hispanis nondum amicis rapuerant, proposito incivium ædibus, publico in foro impune versabantur. Collegium nostrum adibant frequenter. Quotidiana cum Hispanis consuetudo eorum ferociam sensim abstersit. Aletin, & Chitalin Mocobiorum Caziquii principes nostrorum hominum tum familiari colloquio, tum munusculis mansuetissimi sanctam doceri re-

religionem cum suis jam non recusarunt. Ingens
operz pretium facturi sibi videbantur & Hispani, &
nostris, si & militari audacia, & numero magis me-
tuendam Mocobiorum gentem Deo, Regique acqui-
rerent. Loco ab urbe paucas leucas distante a nostro
Patre Francisco Burges Navarro posita, & sancti Xa-
verii nomine insignita est Colonia. Primum a solis
viginti familiis habitata, sed paulatim magnis veni-
entium accessionibus aucta omnium expectationem
superavit. Pauci equidem cum essent principio, Hi-
spanorum, & maxime Quaranicorum oppidorum li-
beralitate adjuti Patres non necessitati modo Moco-
biorum, sed desideriis quoque, ac petitionibus facere
poterant satis adeo, ut abjecto mox latrocinandi mo-
re suam sibi sortem læti gratularentur omnes, alios-
que, qui proprius septentriones habitaverant, popula-
res suos ad idem vitæ genus, & contubernium stimu-
larent. Mocobii extra sancti Xaverii Coloniam alii,
qui popularium suorum exemplum, amicitiamque Hi-
spanorum aspernati eorum adhuc in finibus Grassas-
bantur, a Barreda, ut alias dixi, Jacobopolitanorum
duce pessime multatati sunt cæsis aliquot, duceatis cir-
citer captis. Cladi superstites metu ad S. Xaverii op-
pidum perfugere, quo etiam captivos complures ope-
timus Barreda remisit subinde, qui propterea facete
quidem, sed verissime oppidi illius se conditorem al-
terum dictabat.

Aucta incolarum numero Colonia incredibiles
in religionis schola fecit progressus. Lætissima erat
rurum facies, & quam aferocibus paulo ante Barba-
baris sperari posset, secundior. Patrii ritus sensim
eliminati. Mores, qui seu feritatem, seu supersti-
tionem saperent, aboliti, quorum in locum omnes
viciutum genus successit. Omnis aetas religionis sci-

A fere undique quisque his dignus
Quam dociles ad credenda
et inorigeros in præstandis,
Hastis duntaxat, sa-
crae, jani, jani securi-
um agitorum cultu, ædiutique su-
occupari in deficitis numerarunt. D
æcia aperta. Alia, qua Pueri legen-
tum condicerent magno parentum
Alia, ubi musicen, musicorumque,
adhibentur, instrumentorum tractatio-
nem Floriam Pauke Silesium, non fi-
nem dexterum, sed & in modulis mi-
serentis illius componendis, non fi-
erat, plaudentes, a quibus fidicines, cantor
decorabantur. Percrebentes, a quibus sacræ in temple
Mocobii musici suo cum magistro jam ad
Bonii aeris, jam sanctæ fidei evocati jam ad
sonantibus ad omnem musicæ per provinciam
Missam, & Vesperas, ut vulgo legem instrum-
decantarunt. Symphonian svavem etiam lachrymis
ac laudibus, multi Hispanorum etiam omnes adm-
fuit, memores scilicet terroris, quem paucos
nos Mocobii, musicorum adolescentum pare-
totes injecerant, quoties Barbaræ illortim i-
ac vociferationes repetitis in assultibus inse-
louis. Illud mihi indubitatum, ut principia
nis Caz quiorum Aletin, & Chitalin sec-
un maxime deberi. Ille placidissima i-
vaque probitate insignis nihil eorum, qu-

correctionem pertinerent, omisit unquam. Primus omnium divino sacrificio mane, primus a meridie, sacris disciplinæ Christianæ institutionibus quotidie interfuit. Ipse, quos clæsico olim ad patrandas cædes Hispanorum adhuc hostis animaverat, jam sacræ adstantes tædiculæ campano ære ad sagras functiones convocare in more habuit. Si quid à mortua integritate alienum observaverat, vel correxit illico, vel Patri corrigendum significavit, quem obedientia promptissima, omnique officiorum genere prosequebatur semper. Hac solum cæterorum se principem ostendit, quod, licet natu grandior, plus omnibus domi, forisque laboraret. Virtutem mediocri majorem in illo suspoxi, quoties eum aspicere mihi licuit. Chitalin genere, factisque militaris apud suos clarior ea fuit mentis perspicacia, ut Pater Bonenti Italus, Patria Francisci Burges aliquamdiu socius de illo dicere non dubitarit: Eamvero Gratias Deo agamus, oportet, quod hic Indus Chitalin literis non studuerit; Univeris profecto mortalibus decipiendis is unus sufficeret. Cæterum quamvis vividissimi ingenii, florentis aetatis, arrogans, & militaris virtutis fama inflatus, divinis tamen legi, Patrumque arbitrio submisit se se, ac cæteris ad meliorem frugem fuerat incitamento. Incredibile quanti momenti sunt apud Iudos, pondérisque Caziquiorum exempla. In America maxime locum habet vetus adagium: Talem esse gregem, qualis Rex fuerit. Tertius Colonias S. Xaverii Caziquius, cui Dominici nomen in baptismino impositum, junior utroque, sed omni ex parte superior. Reliquis Mocobiis annos jam aliquot huic coloniæ adscriptis iste cum suorum turma per Cordubensem maxime agrum latrocinari, terrorētque spargere haud desuit. In velitatione aliqua illius latus Hispani, ense transverbératum, sed feliciter consanatum est. Vidi toties, dum nudatus me præsente fluvios transmit-

teret, horrehdam cicatricem. Quid, quod populibus suis Mocobiis ob sanctitatem cum Hispanis pacem iratissimus eorum oppidum pertinaciter est insectatus aliquamdiu, cumque patrandarum cedrum opportunitas sibi deesset, equorum greges e pascuis oppidi iterum, iterumque abegit. Pater Burges, homo noctius ad frugem ut redeat, Deum obtestabatur quotidie, & vero auditus est tandem. Qui ferocior ante, nocentiorque, ut primum illi coloniz se adjunxit, omnibus melior, utiliorque evasit. Nemo innus illo ad obsequendum promptior, pietatis, laborisque studiosior nemo. Res erat maximi ad omnes exempli vel eo nomine, quod stirpis nobilitate preceleret reliquos, reique bellorum scientia sibi parem vix habere, dicebatur. Aliquot post atroce scorpionem, centurionis insigne, meritorum præmiū a Boni aeris Gubernatore Petro Céballos est adeptus.

Caziquorum talium exemplo, auctoritate, ac vigilancia impetratum est denique, ut oppidum e barbaria gentis sanguinariæ colluvie nuper conflatum pietatis Christianæ Séminarium existeret. Conjugiorum ad Romanæ Ecclesie mentem sanctitas, adolescentium utriusque sexus verecundia incredibilis, obedientia promptitudo, laboris contentio, litigiorum expers inter omnes concordia, propensissima in sacerdotes suos voluntas Hispanos in admirationem dedit, antiquæ illorum barbariei neendum oblitos. Non se ipsos modo, sed infantes quoque, ut primum in lacem editi, sacro expiari fonte ultro petierunt, quamvis errore barbaris communis id lethale sibi prius existimaverint. Ultimo verni jejunii triduo, dum de servatoris nostri cruciatibus seu audirent, seu cogitarent, in se se excruciantos promiscue omnes exarserant. Flagellis acriter in se faviro plurimi, plurimi cruces per

per forum bajulare supplicantium ritu videbantur, quod idem ab Hispanis pientioribus factitari in sancte fidei urbe olim vidissent. Nec adolescentuli ab adulorum se flagellantum imitatione Patrum minis, ac interdictis poterant cohiberi. Nodosi e loro funes flagri vices plerumque supplebant. Dum cruces decesserant, boum juga, plaustrorum axes, trabes magni ponderis, ligna, quae ad mapum erant, rudissima in crucis formam aptarunt. Ex cruento corporis fulaniatu incredibilem cepisse voluptatem videbantur. Istorum aliquis sociorum terga sanguine diffuere conspicatus in foro: En! quantum nos mutavit Patrum institutio, quem nobis dissimiles, majoribusque nostris sumus! exclamavit. Alienum fundere sanguinem a pueris olim affueti nunc nostrum ultro fundimus. Id enimvero squisissimum. Pro tot, quos rapimus, equorum gregibus, pro tot cedibus, quas olim patravimus, par est nosmet de nobis pzas sumere. Recepto apud equestres Barbarorum nationes more Mocobie etiam matres suos plerumque fortis trucidare conservaverant. Exterminata penitus haec anstrum crudelium impietate, polygamia, uxorunque repudiatione proscripta feliciter, soboles max numero Coloniam locupletavit, quamvis per pestiles variolas iterum, iterumque exhaustam. Si quis huic oppido honorifica, commemorarem singula, quot paginas implerem! Nostrorum hominum, qui illud moderati sunt, laudibus abstineo. Qua tolerantia, qua sagacitate & prudentia, qua laboris contentione constet feras in homines, barbaros in Christianos transformare, illorum & animos rite imbucere, & corpora curare, ni ipsius in Americam naviges, ne conjectura quidem unquam assequeris. Patri Francisco Burges oppidi huius conditori, & per annos complures moderatori seu successores, seu ad-

jutores dati Michael Zea , Josephus Cardiel , Josephus Garzia , Bonenti , Emanuel Canelas , Josephus Brigniel , Josephus Lehmann , Petrus Pal , Florianus Pauko , qui mihi ad Abipones translato successerat , cuius etiam opera Mocobiorum altera Colonia sanctorum Petri , & Pauli nomine insignis principium sumpsit . Ca- ziquius Amokin illi praeftuit , qui ad illa usque tem- pora cum suis Mocobiis per Hispanorum fines atro- eiffime fuerat grassatus . Novi hominem , illiusque inter- pretem multos ante annos in urbe correntina egi , dum Coloniam sibi , suisque petiturus Progubernator- rem istic accollit .

Noveris , superiore jam seculo in Tucumania juxta urbem Estéco Mocobiorum Coloniam aliquam eodem sancti Xaverii nomine insignitam exstitisse . E- jus originem , statum , ac ruinam hoc loco memo- rare , a proposito meo alienum haud putavi . Ingens ea tempestate per Indos conflata seditio in Tucuma- nia , & quidquid usquam militum , quidquid armorum , comprimento tumultui impensum est ab Hispanis . De urbe Estéco , olim florentissima , conclamatum jam videbatur , ni a quotidiana ejus vexatione Moco- bii cohiberentur . Alphonfus Mercado Tucumanen- rum Gubernator armis diffidens , pacemque sine bello certius parari posse ratus , Binos Jesuitas , ceu fe- ciales , ad pacandos Mocobios ablegat . Et vero in- erimes legati chlandiri verbis poterant , quod , qui eos legaverat , ferro nunquam extorisset . Pacem spo- pondere Barbari , servaruntque eodem Tucumaniam Gubernante . Verum de ejus successore Angelo de Paredo facti certiores arma resumpserunt protinus lu- culento , ut semper alias , provincie damno . Illatas strages ulturus , impediturusque porro inferendas no- vus Gubernator , Bellis tum in Belgio , tum in Luis- tania

tania exercitatus; quotquot poterat Hispanos, atque Indos cicures ad arma convocarat. Chacum semel atque iterum ingressus cepit, cæciditque Mocabiorum manipulos, domumque se recepit. Victoriae ingens strepitus, fructus adeo nullus exstitit, ut faustissima licet expeditio non ad stabiliendam provinciam quietem, quin ad irritandos potius superstitem Barbarorum animos, pluriuum conferret, ipsaque victoriae novarum cladi semen victoribus essent. Enimvero constans annorum plurium experientia Hispanos docuit, Indos, dum vincuntur, sibi magia formidandos esse, quam dum vincunt. Cladi enim superstites, et si pauciores, duplicatis animis, viribusque extrema audent adversus victores Hispanos, clavis acceptæ memoria vindictam exacuente, numerumque supplente. Provinciæ securitati corsuluisset Gubernator, si continuato bello victorias victoriis, dum internecione demum Mocabii delerentur, cumulasset. Verum vir cætera bellicosus a suscipiendo porro in Barbaros excursionibus abhorrire cœpit. Casis Europæ assuetus viderat per salebrosas Americae solitudines longe aliam esse belli rationem, easque offerri difficultates, quæ nunquam evitari, raro vinci & ægerime queant tolerari, & præloricatis, barba-tisque Europæ bellatoribus nudos illos, ac imberbes Paraguariæ equites plus negotii facessere, quippe qui vel fugæ celeritate, vel latebris se suis tueri norunt, & insequentem exercitum jam eludere, jam defatigare. Experientia igitur sua mitescens Angelus de Paredo Leniores, quibus Mocabiorum tranquillaret animos, vias circumspexit. Blanditiis, munusculisque id demam impetraverat, ut illorum contubernia aliquot, posita tantisper similitate, in utbis Esteco vicinia conquiescerent, coloniæque, cui sancti Xaverii nomen inditum, speciem referrent. Cumque since-

ta religio pacis sit firmamentum, frugisque bona instrumentum certissimum, Romana ut sacra amplectentur, diligenter procuratum est. Instituendis Barbaris Pater Didacus Altamirano noster nobili in Hispaniis prosapia ortus, Theologe prius magister, Paraguariensis dein Provincie Praes, & Pater Bartholomaeus Diaz in Tucumania natus, & linguarum Barbarorum sciens, praefecti sunt, haud tamen Mocobios inter habitare permitti a provido Gubernatore, qui scilicet discipulorum Barbariem veritus magistrorum viræ cautum volebat, quamvis ipsi religionis causa mille sibi mortes expetiere. Atque eam ob rem cum Gubernatoris iussu in urbe Esteco noctem agerent, diem erudiendis Indis semper impendebant. Octo quotidie leucas itu, reddituque equo confidere oportuit; Quatuor enim ab urbe Mocobiorum stativa absfuere. Sacta donec ædricula istic strueretur, crux prægrandis erecta est, ad quam divinæ legis præceptiones quotidie explanabantur. Indos pueros aliquot docillores suo habebant in Comitatu Patres, ut Mocabiam ipsi linguam, illi Hispamicam condicerent, tnox interpres, & Christiani moris apud suos norma futuri. In colenda hac gente nulli pepercissent labori Patres, nullo tamen præter insignis patientiæ meritum operæ pretio, nisi infantes non pauca eos, qui ægrotantes baptisimo lustrati sunt, in cœcum translatos fructum haud pœnitendum arbitraria. Gubernator, qui jaœta vix femente intempestivam poscebatur messem, utroque Patre repugnante, dolenteque coloniam, rectius dicam, colonizæ rudimentum sustulit, varia causatus. Ejus incolas Mocabios, aliosque, quos postrema in eacum expeditione ceperat, Barbaros in Hispanorum servitutem per Tucumanæ urbes sparsit; qua liberalitate suorum sibi animos devinxit quidem, & operam, quam in susceptis ad Chacum.

cum excusis opibus navarent, remuneratus est; Barbares tamen nationes, & cum primis Mocobii a patre solo abstracti novum Hispani nominis odium concepere, illatamque sibi, ut putsbant, a Gubernatore injuriam ad hæc usque tempora ulciscebantur, toti provinciæ infensi semper, semper infestæ.

Alienissimo tempore, locoque primam, illam sancti Xaverii coloniam a Gubernatore fuisse collatam, haud est, quod dubitemus. Nam sub idem tempus, quo Mocobios religionem docendos Patribus tradidit, illorum populares, ac propinquos ad Chacum est acerrime infectatus. Neque colonia situs prudentioribus probabatur. Urbs enim Esteco, quæ aliquot post annis terræmotu hausta penitus interiit, uti fortunis ac opibus, sic publicis flagitiis abundabat, quod ab ipsis Hispanis toties accepi. Vicini Mocobii, qui oculis suis malebant, quam absurdus credere, fortiusque ad vitium libidinosorum, ebriumque exemplis, quam ad virtutem Patrum sermonibus trahebantur, sibi utique licere putabant, quod ab urbis incolis Christianis palam, impune que fieri identidem spectarunt. Præter alios hæc quoque princeps causa fuit, cur S. Xaverii oppidum alterum, nostra tate, ut dixi, condita ad triginta leucas ab urbe Sanctæ Fidei fuerit remotum, ne scilicet impiorum exempla, quæ probissimis in Civitatibus nunquam desunt, in Mocobiorum oculis incurrerent, eorumque mentes, ut pruina tenerat plantas, labefactarent. Excubandum maximopere Patribus, ne, quos in Christi schola discipulos habent, Indos, promiscua cum Christianis quibuslibet consuetudine inspicari patientur. In plurimis eorum spurecitas, nefandaque libidinum genera certant, quæ ipsis vel ignorant semper, vel certo

execrantur Barbari. Constat equidem, non solos Hispanos in Paraquaria degere. Africani, ex his, vel Hispanis mixti, ac Indis, quos mulatos, mestizos dicimus, passim praesto sunt. Honesto gente-re, ac probitate conspicui a coloquiarum nostrarum aditu prohibentur nupquam; quin honorifice a nobis accipiuntur, nostris in ædibus habitare, nostræ mensæ accumbere, quidquid in oppido est, circumspicere, ac lustrare suantur, ut cuique lubuerit. In oppido certe sancti Joachimi, aliisque, ubi versabar, omnibus pauci sane fluxerant dies, quibus Hispanum Hospitem domini non haberem. Regiis tamen legibus cautum est, ne temere ad Indorum oppida fex hominum admittatur, quippe ad indos. stupidos seu pervertendos, seu decipiendos aptissima. Ad hanc oppido arcendam nulla Patrum sollicitudo, vigilantia nulla aut sufficiens, aut nimia esse unquam potuit. Ejusmodi nebulones quamvis inter-dum citra noxæ propositum adveniant, raro inno-xii rocedunt; Jam enim fraudibus ab Indis eorum veltes, aliasve reculas eblandiuntur, jam lascivis facetias, vel actionibus corruptunt innocentes, jam, quod frequentissimum, adolescentes, puellas nubiles, quin et nuptas mulieres clam abducunt, ad domesticam servitutem, saepe ad deteriores usus domi adhibendas. Quantus mihi hic scribendi, lamentandique campus pateret! sed parco verècundiaz, parco famæ. Quodsi igitur in libellis quibusdam legesis: Hispanos ab Indorum oppidis exclusos, repulsosque fuisse per Jesuitas, neveris, id vel ab ignorantibus, vel a malevolis calumniandi animo scriptum esse. Vitio nobis dari laude dignissima, hoc fatum nostrum, invidorum hic mos semper fuit. Christianam disciplinam, eorumque integritatem in illis Indorum oppidis maxime floruisse, que ab

a Hispanorum vicinitate, ac consuetudine longius aberant, experti sumus. Hinc et Pater Franciscus Burges prudenti certe consilio sancti Xaverii oppidum ad triginta leucas a sancte fidei Urbe removit, Mocobiorum suorum probitati consulturus: Quamvis et in hac statione advenis invigilandum fuit diligenter, qui Indis perniciosa effutunt sapientia, & si occasio ferat, obscoena patrant. Seini-hispanus quispiam (Mulato) ex Urbe literas Patri attulit. Vidit pueram Mocobiam equitantem cursu ad propinquam sylvam, ubi ligna arida pro foco alendo colligeret, directo. Hanc eques insecutus est. Sceleris propositum, quod linquere Mocobiam ignarus verbis haud potuit, petulcus nutibus prodidit. Puer verecundus sua timens, cum periculum, ac vim alia ratione eludere non posset, impacto ejus capiti stipite simul vitam illius, simul lasciviendi cupidinem istu uno extinxit, Romanorum heroina Lucretia fortior utique, feliciorque; Hec violatum a Tarquinio pudorem morte vindicavit sua; Illa aggressoris morte & pudorem suum, & vitam servavit.

Abipones pro veteri cum Mocobiis amicitia, dum frequenter hac iter agerent, hospitio accepti, liberaliterque habiti sunt in sancti Xaverii oppido. Tum suavi Patrum colloquio, tum munusculis capti eam vitæ rationem, cui Mocobios acquiescere viserant, probare cœperunt demum, eandemque sibi peroptare. Kebachin clari Abipones inter nomanis acturum se, ut contubernales sui sibi Colonias ab Hispanis quoque poscerent, spopondit. Debaya-kaikin (El Petizo parvus a parvitate corporis ab Hispanis dicebatur) Caziquiorum Abiponensium facile princeps nostra sub disciplina in sancte fidei

terris

territorio vivere dudum cupiit; sed cum Sanctus Fidei Progubernator fluvii Saladi ripas condendis Colonias designasset, Abiponibus hunc sicutum minime probantibus, tunc momenti negotium est suspensum. Ychoalay equidem casteris lagacior illam futurae coloniae stationem ea mente sibi destinari, ajebat, ab Hispanis, ut obsequiis suis mancipatos haberent Abipones perinde, ut Calchaquies residuos in Carcaranal habent. Servitus metus, avitz libertatis amor saluberissima consilia disjecit maximo Hispanorum detimento, quin & suo. Malebant Barberi Hispanorum hostes esse, quam servi. Quibus denique modis impetratum sit, ut universa prope Abiponum natio ad quatuor novas colonias redigeretur, id potro singillatim exponendum restat.

C A P U T XIII.

Prima Colonia Sancti Hieronymi Abiponibus Riukahés condita;

Belli impatiens Corduba, & jam calamitatibus impar placatos sibi videre Abipones, pacatosque optaverat. Ad eam felicitatem procurandam Pauris Didaci Horbegozo Cantabri opera feliciter sua est, qui Procuratoris Provincie officio istuc defunctus Collegium sanctæ fidei tum regebat. Is, ut erat acri ad omnia ingenio, facundia singulari, parique religionis studio, commissum sibi negotium acceleravit. Cum Abiponibus, qui ad urbem sanctæ fidei conveabant, cum Regio item Progubernatore Franeisco de vera Muxica egit diligenter: Hic ut coloniam constitueret, illi ut acceptarent. Ut trinque ad votum cessere omnia. Nervigini, alio nomine Ychameniaikia princeps apud Abipones Riukahes Caziquius, praeterquam quod pacem Hispanis omnibus polliceretur, Jesuitis in disciplina se cum suis tradere nil recusavit ea tamen conditione, ut juventus religionis elementa edoceretur quidem, adultiores tamen ad ea condiscenda a necessitate compellentesur. Nos, qui consenuimus, ajebat Barbarus, more nostro vivere sinant, & sentire. Nolumus profecto discendis rebus caput nostrum defatigare. Subscriptis libenter conditioni non optima Progubernator tum, quod sibi persuaderet a Patribus effectum iri, ut omnis subindustas nullo discrimine & aurea & animos prebeat.

veritati; Tum quod pacem, qua publice quieti, tot mortalium vitis, atque, fortunis consulebatur, quacunque demum conditione oblatam ambabus, ut ajunt, manibus amplectendam sibi putarit.

Situs, ubi colonia locaretur, Abiponum arbitrio sapienter fuit relictus. Hi litus septentrionale annis, quem Hispani el rio del Rey, Indi Ychimaye à cūcubitis vocant, delegerunt. Ab urbe Sancta Fidei septuaginta leucas abest locus, Septentriones versus, territorii, quod hæc sibi natione vindicat, prope umbilicus, si ab Austru ad Boream spectetur. Immensam, quæ ad ducentas plus minus leucas excurrat, planitiem sylva utilissimarum arborum feraces interfecant hinc, atque illinc patenti campo inspersæ, ut adeo omni peccorum generi piisque pabulum, foco, fabrilique operi idoneum lignum, venatus ingens ferarum multitudo affatim suppeditat. Gleba opima est, & fermenti cuivis par. Lapidem istic ne queras, ne lapillum quidem. Nullæ usquam fontium scaturigines. Aquam dulcem sepe desideres, litapidam semper. Namque omnis, quæ potatur, ex stagnis circumiacentibus est hauienda. Amnes equidem plerique omnes, qui in conspectu sunt, & tenui alveo fluunt, & aquam turbidam, fusculentam, amaram, adeoque salinam ferunt, ut vel a bestiis respuatur; diurnis tamen, vel violentis imbrisibus aucti dulcescant. Idem de præcipuo illius vicinie fluvio Ychitnayo sentiendum. Piscibus, testudinibus crocodilis, tribusque luporum aquatilium generibus abundat. Cœli siccitate in plures, ut solet, menses producta exarescit propemodum, certe perditibus vadum præbet, & quo minus aquæ, eo plus

plus salis habet. Paranæ, a quo in oppidi conspectu sorbetur, restagnantis alluvionibus, nimbusque profusionibus sæpe intumescit adeo, ut ripas transgressus lacus instar latissimo spargatur, et quamvis aquam dulcem tunc porrigit, molestiam inerebilem, periculumque trajicientibus creat. Aquis recentibus palus undique, et undique coenum remanet, ut palmum terræ, cui tuto insistas, vix deprehendas. Litus hoc tantis difficultatibus impeditum transmittere oportuit, quotquot collem, cui nova colonia incubuit, adire veulent. Is locus ab Abiponibus quantaçunque Hispanorum amicitia semper dissidentibus eo consilio electus est, ne opprimi ab illis per insidias unquam possent; Hancque trajectus difficultatem, quæ adventantes Hispanos moraretur, sibi præsidii iastar esse, putarunt. Verum cicuratis animis, abstersisque de Hispana perfidia suspicionibus aliquot post annos ab iis impletatum, ut a Boreali litore ad Australē oppidum transferretur, ameno, ampleoque in colle rursus locatum. Generatim dici potest, cæteros quoque Abiponum Caziquios pro oppidis Conceptionis, sancti Ferdinandi, Rosariique eas stationes delegisse, ad quas subitus Hispanorum accessus formidari neutiquam posset. Adeo, cum sibi vel amicissimorum fides suspecta semper, ipso loci situ se se tueri comabantur.

Ex his, quæ de coloniæ situ diximus, conjetus, nos sæpe, dinque aqñæ dulcis penuria istic laborasse. Postquam biennalis Cœli siccitas, & lacus, & fluvios mediocres exhausti, in eas fane angustias redacti sumus, ut ex stagni unius reliquias, ubi et bipedum, & quadrupedum genus omne potabat quotidie, nobis petenda esset aliquatrem.

Hæc

Hec juri spatio similior, cum limi plus, quam li-
quoris haberet, non nisi diligeat percolata bibi
poterat; Quantumque ejus humor aridis siti fau-
cibus, blandiebatur, tantum fœtor nares territabat.
Equivid enim aqua putida, rancida, hirudinibus,
busconibusque inuuenitis scatens, quadrupedum pedi-
bus, ac excrementis identidem conspurcata balsa-
mum oleat, vel Crocum? Neque aliud tamen si-
tis remedium in promptu fuit. Puteus cubitos
iquatuordescim altus, improbo, sed irrito labore ca-
vatus aquam saltem reddidit. Ingens Parana vix
binas ab oppido leucas distabat. Qua Chacum re-
spicit, ripa humili ubique est, & palustri, arundi-
nibus præterea, arborumque densis ordinibus veluti
sepimento quedam, vallatur, unde seu pediti, seu
equiti perquam arduus accessus. Culicum ad hec
mordacissimorum examinibus aer, solum omne an-
guibus teterrimis scatet, tigridibusque. Atque hec
ratio est, cur ipsi ripæ admoveri colonia non pos-
sit. Alluvionum, quæ bis quot annis redeunt, tem-
pore cum aliis litoribus non coercentur flumen, ad
unam, ad duas sepe leucas se effundit. Adver-
sum Parane litus, quod Hispanorum occupant Coloniæ, faxis, collibusque passim attollitur quidem,
alluvione tamen præter morem invalescente, peri-
culo haud vacat, quod Correntina civitas sepius
experta. Hæc de situ illius coloniæ, de qua mihi
sermo. Nunc cætera persequamur.

Rebus in urbe Sanctæ Fidei compositis ipse
Collegii Rector Didacus Horbegozo dierum aliquot
molesto itinere eques Abiponum, in fluvii Ychi-
maye litoribus, stativa adiut, tum ut geatis univer-
sæ sibi devincire voluntates, tum ut situs, ubi
collocandum oppidum, opportunitates circumspe-

Claret. De Abiponum proposito certus jam in urbem redux sacram pro Sacerdotibus intellectum, agriculturæ, fabriceque domorum instrumenta, & quod rei caput, necessaria ad Indorum sustentationem pecora Hispanos inter conquisivit, sive quibus nec inchoari illa colonia posset, neque conservari. At enim, qui ad avertendos a suo jugulo Abiponum cultros, pacis desiderio antea promiserem moutes, in promissis implendis parei admotum, ac segnes fuerunt, maxime Cordubenses. Nec mirum, cum verba dare, quam res, sit utique facilius. Indos non erudiendi modo, sed & alendi sollicitudo, ut sepe alias, in solos Patres recidit, quibus cum rerum necessiarum inopia perpetuo erat conflictandum. Quidquid enim subsidii e Regio subinde serario impetratum precibus, necessitates colonizæ, Barbarorumque expectationem æquavit nunquam. Bini socii nostri procurando oppido designati: Josephus Cardiel Castellanus intrepidi vir pectoris, & variarum jam gentium Apostolus. Franciscus Navalon idem Castellanus mitissimi ingenii, & economici maxime curis idoneus illi socius datus, per 20 admodum annos de hoc oppido optime meritus.

Anno 1748 Regius demum Sanctæ Fidei Pro-gubernator cum binis Patribus, militumque turmas ad locum, colonie destinatum, prefectus est. Sacra ædicula, tuguriolum pro Patribus, alterum item pro Caziquio Princeps Nervigini e ligno, ac limo militum manu obites constructa, siccoque gramine recta fuere. Denso imbre ingruente plus in Patrum cubiculo, quam in campo pluissæ videbatur. Talis erat domus fabrica, ut vinearum, vel pecorum custos Europæus illi neutiquam ac-

quiesteret. Portz tam humiles fuerant ut decen-
nem puerum, ni caput deprimeret, haud caperent.
Abipones eodem jam loco collecti storeis suis por-
ro pro tentoris utebantur, dum denique annorum
aliquot institutione perpoliti & sacris usibus, & Pa-
tribus, & sibi zdes aliquantulum honestiores con-
didissent. At vero quantum hæc languisset fabrica,
ni ipsi quoque Patres manus suas, consiliumque
operi admovissent strenue architecti simul, simul
fabri, & adjutores. Domus nostræ area sudibus
cincta, ut adversus Barbarorum hostium incursio-
nes præsidio esset, haberetque imbellis sexus, quo
se, soisque proles reciperet, viris interea foris di-
manticibus. Abipones Riikahes, qui Neruigini,
& Ychoalay præcipuis ductoribus parebant, hanc
principum constituere coloniam, vix trecentis capit-
ibus definiram. Naarè, & Kachirikia Caziqui cum
suis Yaaukanigis sat numerosis hic quoque substi-
ttere, dum illis correntini oppidum sancti Ferdi-
nandi condidissent. Aliquot post menses Lichin-
rain, dein Ychilimin, & Kebachichi sua cum tur-
ma recenti se coloniz adjunxerunt, mox alii, aliis
que confuxerunt. Plurimos non religionis studium,
sed novitatis attrahebat. Non paucis munuscu-
rum spes, carnis bubulæ, quæ in dies gratis por-
rigebatur singulis, desiderium, & securitas pro-
magnete, ac hamo fuit. Pasci a Patribus, vesti-
rique cupiebant plerique, non doceri, quod Barba-
ri, dum primum comparent, solenne universis.
Sancti Hieronymi oppidum in 28 gradu 50 mi-
nuto latitudinis. 317 gradu 40 minuto longitudinis
situm affirmant, qui observarunt.

Patri Josephio Cardiel antistitum arbitrio ad
Mocobios translato Pater Josephus Brigniel suffe-
ctus,

Atus est, ex Austria tunc Societatis nostrae Provin-
 cia, Patre Gallo, matre Carintha Clagenfuri
 natus, musices; matheseosque insigniter peritus,
 præter latinam, germanicamque linqnam Gallicæ,
 Italicæ, Hispanicæ, & Quaranicæ perfecte gnarus;
 Quaranicis, enim in oppidis annos undecim ver-
 sus Correntino etiam Collegio quadriennium pre-
 fuit Rector. Sedulitatem, comitatemque singula-
 rem, quam pari morum sanctitate condiebat sem-
 per, in illo suspexi, ejus per biennium in sancti
 Hieronymi oppido socius, ac in lingua Abiponica
 discipulus. Ad Abiponum ingenium natus is, fa-
 ciliusque videbatur. Abhorrent illi a Catonibus, al-
 tumque fugiunt supercilium. Facilitate capiuntur
 maxime. Quantum in Abiponicæ linquæ notioni-
 bus investigandis, conscribendo vocabulario locu-
 pletissimo, Grammatica, Catechismo, Conepcionibus
 &c. laboraverit, jam alias dixi. Quantum omnes
 Paraquarizæ urbes illi debeant, vinci accipe. Quo
 pacis ab Abiponibus urbi Sanctæ Fidei concessæ be-
 neficium omni Paraquariz commune esset, natio-
 nis universæ optimates Caziquii ad sancti Hierony-
 mi oppidum, veluti ad comitia, ut evocarentur,
 impetravit. Enimvero adfuere Debayakaikin prin-
 ceps omnium, Kaapetfaikin, Kebachin, Alaykin,
 Malakin, Ypirikin, Oaaikin, oaherkalikin, omnes
 Nakaketergehe Caciquii. Naare, Kachirikin, oahari
 Yaaukanigæ. Caziquii singuli lectam suorum equi-
 tum catervam, terribiles visu formas, suo in Co-
 mitatu habuerunt. Riikahes Caziquii Ychamenrai-
 kin, Ychoalay, Lichinfain, Kebachichi, in ipso,
 ubi comitia celebabantur, sancti Hieronymi op-
 pido degebant. Num pax, quam omnes Hispani
 optima fide obtulerunt, acceptanda? Num pax
 Hispanis promiscue omnibus ab universa Abiponum

natione concedenda esset? id in barbaro illo cœtu deliberationis erat argumentum. Ingens animorum, opinionumque dissensio primum notabatur. In amicitiam Sanctafidensibus, Cordubensisbus, Jacobopolitanis, non item Correntinis, ac Paraquais indulgendam multorum sententia propendere. Negabant equidem universalem, quæ Hispanos omnes complectatur, pacem rebus suis expedire. Hac cessatione, sjebant, armorum usus, militaris gloriæ avitum decus apud nos lanquebit. Innati adolescentium nostrorum animis ad dimicaciones igniculi otio refrigerent. Indorum peditum instar effeminati sub jugum mittemur ab Hispanis, ut primum formidabiles illis esse desierimus. Id nobis curandum est maximopere, ut timeri ab omnibus, neminem timere debesimus. Cum una saltem Hispanorum provincia bellum nobis necessarium videtur, ut prædandi ea, quibus ad quotidianos usus indiguarimus, opportunitas nostris hominibus relinquatur. Plura ab Hispanis inimici, quam amici obtinebimus. Fomideri ab illis præstat, quam amari, & quis nostrum amorem simultatibus, ac vindictæ studio vacuum sibi polliceatur, si in memoriam revocaverit, quam pertipaciter, quam acriter tot annos omnem hanc provinciæ insectati sumus! vieti raro victores amant. Libertate, quam veritate majori dicta bæc secundis admurmurationibus probarunt plerique omnes, eam in sententiam præcipites: ut aliqua Hispanorum territoria communis pace excluderentur, ne belli theætrum, prædandi occasio, armorumque exercitatio sibi omnino decesset. Videntur mihi Barbari cum præscis Romanis sensisse, qui Carthaginem in Africa nolebant, deletam, ne hostis, a quo militum suorum virtus exerceretur, imposterum decesset.

Ychoa.

Yehoalsay contra ceteris & sagacior, & facundior contentione, qua potuit, maxima pacem ad omnes omnino Hispanorum urbes extendendam, svasit. Amicitiam, ait, quam nobis Hispani universi offerunt, universis non concedendam modo, sed et beneficii iustar ambabus manibus amplectendam, affirmo. Argumenta, quæ pro neganda quibusdam pace attulisti, futilia magis, quam utilia mihi videbantur, ut ne militares nostrorum hominum spiritus flaccescant otio, ne arma vestra rubiginem contrahant, timeris? Ecquid tigrides, leones, ursi formicarii, cervi, dorcades, struthiones, pennigeri, squamigerique greges usquam vobis defunt, adversus quos hastas, & quidquid telorum est, vibretis? si tantus vobis dinaicandi ardor, contra Yapitalákas, Osékkakalót, Yehibachi, Raégrán-faika, Petegméka, aliquaque nobis ut infensos populos arma, irasque convertite. Si tanta confilgendi lubido, occasio ad manum est quotidie. Usque adcone priorum victoriarum recordatio, futurarum demens fiducia animos inflat, titillatque vestros, universos Hispanos amicos ut dedignemini? His illatas a nobis clades equidem memini. Sed acceptarunt ab hisdem cladium, utut velitis, oblivisci unquam num poteritis? Res jam secundæ, jam adversæ satis, superque nos erudierunt, ut ancipiti, volubilique belli fortunæ nos porro haud credamus. Ego quidem meliorem, tutioremque nobis certam cum Hispanis omnibus pacem, quam incertas, quas de illis speratis, victorias semper exist mavi? Quam volupe erit nobis in utramque aurem dormire, posito Hispanorum metu, posse dein, quibus propinquancibus quot olim noctes insomnes egimus! quot dierum inediā toleravimus! quot paludes, ac fluvia fugitiivi transamus, ut latebras,

quibus vitam tueremur, denique remotis in sylvis inveniremus. Ah pudet, pigetqne illarum trepidationum meminisse! At enim prædarum spes a pacis universalis sponsione vos retrahit etiamnum? Enimvero metuo, ne bello dein proterve a nodis continuato Hispanorum præda ipsi simus perinde, ut Kalchakies nobis quondam & multo numerosiores, &, pace vestra dicati, bellicosiores fuere; Ex frequentissima natione adeo paucos hodie superesse videtis, digitis numerari ut queant. Istorū exemplo tempestive sapiamus, ne idem nos fatum opprimat aliquando. Nostra omnium interest talia non providere tantum, sed et cavere. Videte iterum irerumque, ne si nunc Hispanorum omnium amicitiam recusaveritis, illorum inimicitiam nationi nostræ exitalem fuisse sero doleatis. Neque Hispanorum metu sed vestri amore hæc abs me dicta, existinetis. Nemo unus ignavum me dixerit, meticulosum nemo. Multis abhinc annis eum me fuisse, nostis, qui nec Hispanorum cervicibus, neque meo sanguini unquam pepercérím, seu ducas, seu commilitonis vestri officio perfunctus.

Hunc fere in modum assatus Barbarorum Cœtum Yeoalay cum contumacioribus pacem universalem nondum persuasisset, hæc adjecit: Vana surdis auribus videor hactenus cecinisse. Si ratio vos non convincit, si belli pericula non terrent, si pacis dulcedo non allicit, at commiseratio animos emolliat vestros. En! Abiponum, Mocobiorumque greges Hispanorum captivi in misera servitute vitam vivunt quavis morte acerbiorum. Proles a matribus fini, conjuges a maritorum amplexibus avulsi ad nos redibunt nunquam, ni nos cum Hispanis omnibus in gratiam redierimus. Tot sanguinis propinquique-

quitate, & antiquis fæderibus nobis conjuncti; patria extores, per miseros civitatum, prediorumque angulos sparsi, alienis imperiis mancipati, laboribus oppressi lugeat, & maxore conficiuntur. Tot miserorum libertas in vestra manu est, & pacis universalis pollicitatione emi vel hodie potest. Iterum, iterumque vobiscum dispiciatis, amabo: Præstetne irasci vos porto hostibus, an amicorum misereri, eorumque lacrymas abstergere? Animæ fortitudinem, quam armis probatis semper alias, hunc pacis acceleratione reddetis illustriorem. Tanti apud Barbaros ponderis fuit ea Ychoalay oratio, ut imitatis repente animis oratoris consilio ad unum omnes acquiescerent. Pax sancta cum universis, quæ in Paraquaria sunt, Christianorum coloniis, Josepho Brigniel Hispanæ nationis personam egregie sustinente, causamque agente pro vitibus. Ex animi prorsus sententia, fideque integerrima amicitiam Hispanis promissæ Abipones vel inde colligas, quod Caziquis singulis singula Hispanorum territoria sint commissa, ut vigilarent scilicet, ne quis Abiponum Hispanorum cuipiam vim porro, damnumve inferret. Debayakaikin custos designatus urbis Assumptionis; Kebachichi Correntinas Alaykin sancti Jacobi; Ychamenfaikin Sanctæ Fidei; Ychoalay Cordubæ. Unicuique horum datum negotium creditæ sibi provinciæ incolumitatem, securitatemque adversus suos tueri eum fere in modum, quo olim in nostra Germania Marchiones ab Imperatoribus constituti patriotum limitum defensores.

Pactis adjecta hæc conditio, ut Abiponibus, Mocobiisque apud Hispanos captivis redeundi ad suos libertas gratuita concederetur. Christianis quoque Abiponum captivis, persoluto tamen libertati

presso, integrum ut esset, quoquo lubuerit, abire. Et vero Cordubam, ad urbes Assumptionis, & Correntinam, copiosi redire, ense, vestibus lanteis, frenis, petalis, globulis vitreis redempti. Non pauci captivorum Hispani, Æthiopes, Quarantii longo usu adeo Abiponibus consueverent, ut libertatis, qua apud istos vel in servitute potiebantur, jacturam veriti ad patrum regredi solum neutquam vellent. In solo sancti Hieronymi oppido septem supra quadraginta utriusque sexua remansere captivi Spontanei, sed neceps ipso plerique Barbaris intolerabiliores, novarum coloniarum pestes, religionis impedimenta, Patrum flagella, flagitorum, fraudumque architecti, verbo tales, ut, præter Baptismum, quo in Patria tincti sunt infantes, nihil Christiani moris retinuerint. Ipsi heri Barbari istorum plures in malam crucem ut abirent, peropeabant sepe, quippe quos adeo furaces, immorigeatos, & flagitiis compactos, verecundiz plus, quam credi posse, expertes toto animo exercabantur. Idem de Abiponibus, qui ex Hispanorum terris rediere, captivis fas esset lamentari. Didicere apud Christianos Scelera, quorum na nomen quidem inter Barbaros audierant. Complures tamen seu Abipones, seu Mocobii Romanis sacris initiati apud Hispanos, morumque humanitate a pueris imbuti, ut patriam reviserent terram, nullis poterant precibus induci. Novi ejusmodi aliquot, qui, mechanicas docti artes, sorte sua contenti magna cum probitatis laude in urbibus versabantur.

Comitiorum tempore quo de pace agebatur, consultatumne fuerit, sa compositum frequentissimum, statuere vix ausum. Nequa enim aut perspicaces latit in deliberando se autumnes Abipones, nec in
exe-

exequendis, quae proposuerint, firmos; si pocula abessent; Ex his namque & consiliorum promptitudinem, & linquæ facundiam, & alacritatem animi haurire sibi videntur. Pacis hoc in cœtu sancto nuncius eo jucundior fuit Hispanis, quo minus expectatus. Totam subito revixisse provinciam vidisses, & publicis letitias gestire, ut navales solent, dum procella diutina jaætati portum attigere. Verum breve hoc Hispanorum, fluxumque gaudium fuit. Quamvis enim Abiponum natio extera pacis religiosissime staret, paucis post mensibus deitate fidei immemores pauculi hostilia patrarent. Oaherkaikin cum suorum aliquot Assumptionis territorium cædibus, ac rapinis vexavit. Caziquis exteris eius excursionem vel ignorantibus vel conniventibus unus Tchoälay perfidiam hominis indignatus non modo injuriam Hispaniæ illatam sed & laborem Abiponensi nomini alperam acerrime sibi vindicandam putavit. Per paucos Oaherkaikino comilitones esse, ac contubernales, noverat. Hinc iratum, & spei plenus ad illum compescendum cum exigua suorum manu iter ingreditur. At enim jamjam conflicturus, quotquot Debayakaikin contubernales numeraverat, Oaherkaikino suppetias venisse spectat. Recepit canere haud decuit. Tentatur belli alea. Paucissimi Riikahes cum plurimis Nakaikegehes acerrime dimicant aliquamdiu, quamvis clamoris plus, & buccinarum, quam sanguinis fuerit. Jactura intra duos utrinque caesos, & fancios aliquot sicut. Patum tamen absuit, quin Ychoälay, ni denique cum suis in fugam sedaret, a fremebunda multitudine opprimetur. Vita sua consulturus hasta, quod summum apud ipsos probrum, amissa acie excescerat, quod binis item sociis evenit. Hastæ tres, ut apud Europæas

signa hosti erepta, trophæorum instar Oaherkaiki-ni victoriam ornarunt. Riikahes ad hæc equos plerosque, quos pedites de more pugnatuti a tergo reliquerant, hosti cessere. Internecionis pericolo urgente ad fugam accelerandam bini, terni-
ve eundem in equum insilierunt propterea, iner-
mes alii, ali, quod vestes amiserint, nudi, omnes
inglorii maxima, qua poterant, celeritate ad sancti
Hieronymi coloniam refugerunt. Adeo causa justissimæ defuit fortuna. Fuerunt, qui Ychoalay
vicés dolereint, multi; Qui projectæ ejus audacie insultarent, plurimi. Atque hæc quantula-
cunque expeditio belli origo exstitit, quod ultra
viginti annos Riikahes inter & Nakaketerghè
varia fortuna productum recentes quatuor Abipo-
nium colonias, primam maxime sancti Hieronymi
grayissime affixit; perturbavitque. Strictim attingan
præcipua. Nam si singulas belli hujus vicissitudi-
nes ordine describendas suscipereim, vastum mihi
volumen exiret, plusque atramenti consumerem,
quam sanguinis toto bello sit fusum. Nunc Y-
choalay, & Oaherkaikini, qui authores belli fue-
rant, imaginem juvat exhibere.

C A P U T XIV.

De Ychoálay, & Oaherkaikin, belli
authoribus, memorabiliora.

Risum comprise, si Abiponense hoc bellum Trojano præferendum dixero. Hoc cruentum magis illud majori cum strepitu ac pertinacia gestum. Helenæ venustas Græcos cum Troibus commisit; Abipones cum Abiponibus militaris gloria. Alter alteri fortitudine cedere noluit, alter ab altero nunquam potuit superari. Hinc litigatum tamdiu, nihil tamen post illatas, acceptasque strages decisum. Decennali obsidione capta a Græcis Pergama, postquam illorum octingenta sex millia, Troum sexcenta septuaginta sex millia occubuerent, nisi fabulam putas; quod pro historia nobis Græci obtrusurunt, de fide semper suspecti. Sancti Hieronymi colonia duobus decenniis oppugnatur, neandum expugnatur. Nos certe, dum in America adhuc egimus, belli finem, quem optavimus dudum, non vidimus. Duo ut belli authores, sic belli fulmina Ychoálay, & Oaherkaikin extitere, si, pace tua, in parvis uti exemplis grandibus mihi liceat; illum Hectorem patris defensorem; Hunc Achillem fuisse dicam, Græce per omnia fidei, ac vulnerum contemptorem. Neuter horum Caziquii nomen sibi arrogavit, quamvis uterque, perinde ut Caziquius quisque, Contubernales habuerit suos, qui eos magnanimitate, facisque militaribus inclytos ad hostiles expeditiones sequerentur. Abiponum

Cas

Caziquii, quod alias dixi, simul hereditario jure, sumul populi, merita, virtutesque eorum ponderantis, suffragis sunt, & Nejáreykáte Capitanei appellantur. Alii, quoniam obscurò genere prognati, virtute militari, & expeditionum felicitate id obtinente, ut aliorum duces sunt, ac Hypochi strenui dicantur. Ad hanc classem Ychoalay, & Osherkaikin pertinebant. En! aliqua istius linea-
menta!

Osherkaikin Nakaikeberghe, Debeyakaykini Caziquai primarii contubernalis, & aliorum subinde ductor, mediocri proceritate fuit, macer, firmis ossibus, facie lucida, ore tetrico, refugientibus introrsum, mihiisque oculis, colore ad fuscum accedente, crinibus curtis, & monachi rita per intervalla attonitis, per artus omnes luculentis cicatricibus obsitus, suribus, quibus e cornu bubalo nodulos ceu insures inseruit, pertusis, semper minanti, contemplantique similiis, pocolorum multorum amoenis, verborum per-
eissimus, incredibili in affectis suos facilitate, im-
placabili in Hispanos odio, semper, et si minetur
vibil, metuendus, in hastis, telorumque usu, in e-
quitandi, natandique artibus ad stuporem versatus,
superstitionis Barbaræ tenacissimus, et si spoliis sepe
dives, vestis elegantioris semper contemptor, lu-
traram pellibus plerunque teclus, animo, si quis-
quam alter intrepido, & ad quidvis audendum proj-
ecto, promissorum negligens, mendax, & versi-
pellis, atque nomine suo, quod mendacem signis
habet, Osherkaikin dignissimus. Quam callidus in
hoste eludendo, repellendoque, tam protervus alias
in lacessendo fuit. Progubernatorem Correntianum
Nicolaum Patron, virum cetera apimofsum cum
centum quingenti equitibus suis hostili apimo-
sta-

stationi suz imminere e speculatoribus cognoverat. Non passus est se queri ab Hispanis. Ipso reli-
ctis domini cum sobole matribus cum una suorum
decuria illis it obviam. Thorace militari, armato
ad terrorem vultu, sagittis, hastaque formidandus
fida se in statione pedes locat, ubi sylvam a ter-
go, a fronte armem vadi expertem habuit. Ad-
ventantem Progubernatorem per captivum interpre-
tem monet: si configendi animus illi esset, se
quidem hoc proposito adstare pugnat avidissimum;
Hispaniorum minas sibi semper risui; nuncquam ter-
rori fuisse. Perculsus Barbari conspectu Proguber-
nator, & contumeliosa provocatione irritatus: Im-
penitentiem audaciam ecquis mortaliuum viderit un-
quam? exclamat milites circumspicentes. Agite,
funibus, ut soletis, hanc mihi illaqueate bestiam.
Obriguere ad hoc imperium & animi, & manus
militum. Domine, reposuit Protribunus quispium:
qui Añesco nomen: Si tanta tibi capiendi hujus
Barbari lubido, tute, per nos licet, fortunam ex-
periare tuam; Nostram equidem nemini aut labet,
aut vacat per jocundam vitam prodigere suam. Curi
annis trajectus, Barbaris adversus ripas incubentibus,
periculi esset plenissimus, de reditu, qui fu-
ge similior, cogitatum illico, nihilque tentatum in
hostes præterea. Progubernator, ne irrita excursio
in ora hominum pro ludibrio abiret, fibique timi-
dicitatis maculam alperget. Barbarorum se cædi-
bus abstinuisse, dixit ad urbem redux, ne pax ab
Abipoisibus data turbaretur. At, si pacis consere-
vatio tantum illi cordi erat, cur excursione illa non
abstinxit? Terrere scilicet Oaherkaikin sancti Fer-
dinandi colonie perniciosum, volebat. Sed tantum
abfuit, ut illius terret, ut is etiam Correntinos
comum properantes emittat inseguiretur, & eadem

In illo militare, unum omnium erat votum. Bini certe Caziquii Narè, & Kachirikin cum tota Yaukanigarum suorum gente non Contubernales mode illius, sed & Commilitones aliquamdiu exstitere; Hoc duce non ad pugnam, sed ad victoriam ituri sibi videbantur omnes, & cum opimis spoliis reddituri.

Illud singulare, quod, quamvis in ceteras Hispanorum colonias seviret diu, Sanctafidensibus ecolonis tamen usque pepercit, quod a sacrorum Deo hominum cede & se, & suos religiose abstinuerit etiam. Jamjam eius socii in quendam e seraphico cœtu virum arma strinxerant, sed a superveniente Ychoalay prohibiti ficerunt; Equis, ajebat, vos non pudeat hastas eorum sanguine tingere, qui nec Hispanorum milites unquam, neque Abiponum hostes exstitere, quique præter funem nulla circumferunt arma? Alias societatis nostræ sacerdotem e suorum manibus in campo eripuit. Sinite, exclamavit, huiusmodi impune viam prosequi. Isti equidem, vel me teste, innoxii sunt. Fæminas præligiatrices, quæ divinandi, medendi, necendique corporibus scientiam sibi arrogant, nunquam suo toleravit in contubernio, & ni protinus alio commigrassent, ipsem hasta confixit, ne fraudibus circumvenirent suos, vel funestis auguriis perturbarent. Verissima mihi semper visa est Patris Joannis Francisci Aguilar, octoginta annos nati, sententia, qui totidem esse Ychoalay virtutes, quot virtutia, identidem affirmare solebat. Nobis certe, qui diu, multumque cum illo versati sumus, plurima in illo observare licuit, quæ commendari, plurima item, quæ reprehendi mereantur. Perstringam aliquid. Immodicus sui æstimator alios populares su-

os a magnanimitate celebrari nunquam sine stomacho audivit. Supra ceteros sibi sapiens, sententiaeque tenacissimus a proposito se averti agre partebatur. Ingenio, si quis alius, inquieto, ac turbido nova identidem agitabat consilia de Oaherkaikin, aliquis amulis circumveniendis, ac bello opprimendis, non emolumentorum ulle sp̄eductus, sed celebritatis, quam ita nacti fuit, penitus erstinguenda desiderio. Hinc lites ex litibus ferre, rixarum causas p̄scari, novas contentiones excitare solitus. Atque ex hoc fonte novo oppido nova itidem perturbationes affluerant, per hostes otio frui nunquam ut licet. Ita facilis alias in omnes, placidusque, dum novas animo coquebat in adversarium expeditiones, vel amicissimos quosque, ac sibi charissimos alloquo destituit suo. Tot inter pilos, petros, ac galeros, quibus pro arbitrio caput tegebat, galericulus illi hancus flavi coloris fuit, quo quoties utebatur, illum meditabundam, torvumque observavi, eisque alloquo diligenter abstinui. Josephus Brigniel hanc meam observationem & risit, & verissimam comperit adeo, ut flavum illum galericulum proxime, quam animo volvebat Ychoalay, in hostes excursionis prognosticon joco diceremus, perinde, ut argenteum vivum tubulo vitreo elatum, quocies precipitat, pluvia vel procella indicem experimus.

Verum has, aliasque animi maculas luculentis virtutibus Ychoalay abliterat. Illum pacis Abipones inter, ac Hispanos omnes conciliare instrumentum praecipuum, novas sancti Hieronymi colonie authorem, conservatoremque fuisse, nemo nostrum dubitavit. Initata cum Hispanis amicitiam religiosissime coluit semper, &c, ne a quopiam Abiponum viol-

retur, diligenter cavit cum capit is sui nonnunquam periculo. Quosunque enim violat^e pacis reos intellexerat, in illos, ceu hostes suos, vi utendum, armisque putavit. En belli cum Abiponibus Nakaketergehes diuturni argumentum ! Plura equorum milia, quæ per annos complures prædonibus eripuit, ad Hispanorum ipse colonias reduxit, dominisque restituit, quibus, quid pro præstito sibi officio mercedis déposceret, rogitantibus indignari solebat, ac dicere: Num igitur amicum me esse vestrum ignoras ? Mercenarium me ne putas, id unum abs te peto. Sepe ingentes equorum greges, quos furto sublatos haud citra periculum vindicaverat, ad sanctæ fidei urbem, ad Cordubensiā, vel Jacobopolitana prædia, quæ centenis plures leucas a sancti Hieronymi oppido distant, ipse cum suis perduxit. Gratuitam ex tanto itinere defatigationem quis amici causa sufficiet in nostra Europa ? Haud inficiar equidem, Hispanos, ut sunt natura grati in bene de se meritos, & insigniter munifici, amicum suum Ychoalay, licet repugnantem, aliquando pecoribus remuneratos suscille. Ardentissimo Hispanorum fortunas seu tuendi, seu recuperandi studio Barbarorum, quotquot in Chaco versantur, odis in se concitavit ; Ipsi, quorum consuetudine utebatur, Abipones illum, quippe Hispanorum amantiorē, veluti hostem suum excrababantur. Unde quotidiana ejus querela : Malum jam me mei putant, quia bonus sum. Bonum me dixerū olim, quia malus fui. Eum certe Hispanorum adhuc infectatorem & turmatim secuti, & amore profecti sunt omnes ; Hoc enim duce plurimis olim spoliis, trophyis, captivisque dabantur. Aliquando, dum contubernales ad campos colendos, ad hostes oppidi oppugnandos ab illo invi-

invitati tergiversarentur, vel equorum idoneorum penuriam obtenderent, videres mi Pater, mihi ait, quan alaci animo p̄aeuntem me isti sequerentur, si ad Hispanos mactandos, spoliandosque illos invitarem. Nemo omnium profecto tecum in oppido remaneret, equorum penuriam causaretur nemo.

Factos in oppidi cultura progressus Ychoalsy industriis, authoritatique secundum Deum tribuendos, fatemur. Ycharmeni aikin enim Caziquius princeps, et si bello, ac genere clarus ob placidam indolem perinde charus esset suis, nihil admodum ad stabiliendam coloniam momenti habuit. Omnibus praeftuit, profuit nemini, magistratus umbra, potestatis inane simulacrum. Homo & ebriosus, & mulierosus, polygamia, & cojugum repudiationi assuetus. Nemo avidius illo, nemo pertinacius compotationes frequentabat. Quamvis exterum singulari illum benevolentia completerentur omnes vel eo nomine, quod in contubernialium vitiis omnino conniveret, temulentus tamen a temulentis vapulavit non raro. Nullo apud illum loco fuit disciplinae christiana studium; Nec ipse ad publicas in religione institutiones accessit, neque ut alii accederent, procuravit. Illo superstite nemo, nisi jamjam moriturus, sacro se expiari fonte est pa...
Illo extincto nemo recusavit. Id quod profecto Ychoalay opera impetratum. Hic quidem, et si summa cum potestate ceteris incolis non praeset, consilio tamen, autoritateque res oppidi omnes moderabatur. Ad religionis elementa perdiscenda, ut confluenter in templum, aliis author fuit, ipsius tamen interesse aliquamdiu tergiversabatur. Iterum, iterumque a Jolepho Brigniel de hoc admonitus: Sine me, Pater, respondit, de Oaherkaikin mactan-

do cogitare. Bellicis curis meum jam astuat caput. Confecta pace de religione differentem te audire, mihi vacabit demum. Repetitis varia fortuna aduersus Oaherhaikin excursionibus inducias postquam paci sunt, promissi memoriam illi refricuit Brigniel, cui Ychoalay: sepc pro ovium securitate meo prius construam in praedio. Reducem me inde discipulum sacra in schola habebis tuum. Et vero fidem exsolvit. Paucos post dies templum ingressus Pater pueris immixtum Ychoalay, flexis genibus humi stratum attonitus videt, comprecantem respondentemque audit. Nemo posthac illo frequentior, modestior, docilior nemo sacris in edibus; Has illius exemplum piis auditoribus quotidie opplevit. Solennes christianis preces, & quidquid ad religionis capita refertur, non memoria duntataxat fideliter complexus est, sed & cum domesticis suis sub vesperem quotidie aka voce recitabat. Patri verba facienti in templo jam placido capitis annuntiatis signo, jam repetitiva exclamatione: *Kleerd* est certum. *Keworka* utique, omanimo. *Czik* & *Kalagirass* haud dubito, assentiebatur, ut audita magnopere sibi probari exteris significaret. Interpellare narrantem ejusmodi voculis, ejusque singulas affirmare sententias illi Barbari observantia quoddam genus putant.

Ut vel ab anguibus ieci, vel lethali morbo languentes salutaribus undis ablui, atque, si occubuerint, Romano ritu sepeliri sacro in loco possent, Patribus unus Ychoalay praesidio, adjumentoque fuit. Baptismum enim, quem sibi mortiferum credunt plerique Barbari, ceu mortem ipsam perhorrescant, lapeque minis Sacerdoti intentatis recusant. Templum quoque, eomunem illic sepultu-

re locum, carceris instar reformidant, videnturque sibi post homines natos infelicissimi, si sibi patrio in tumulo, sub dio, opacoque in nemore compungere non liceat. Feminae aviti moris tenaciores id curant maxime, ut proles, et si baptismo jam histratas, ritu antiquo gentilitiis inferant sepulchretis, ni patrum vigilantia, quam eludunt non raro, earum conatibus obsistat. Audierat forte Brigniel, infantulum, quem sacro fonte jam a se expiatum novit, recentis mortuum ad sylvestre sepulchrum a feminis deportari. Hac de re monitus Ychoalay in equum insiluit confessum, perficie cursu in funebre praeficarum plangentium agmen inventus raptum ex Harpyarum manibus pusionem Patri rite sacra inde sepeliendum tradit, qui superpellicea veste induitus equitantem Ychoalay pedes per campum fuderat secutus. Neque facile sit eorum inire numerum, qui baptismum, qui sequulchri honores, cokunque adeo ipsum Ychoalay industriis referant in acceptis. Illo hortante post Ychamenpaikin pueri, puellaque omnes per baptismum Christo authorati fuere. Quod ut fieret caratus, non nisi viceni eodem die ad sacrum fontem admittebantur. Volupe erat mihi videre, quam pronis voluntatibus adolescentuli verticem abluendum sacerdoti porrigerent, tremine jam repugnante. Id profecto Ychoalay exemplo magis, quam hortatu effectum, qui proles suas, ut primum in lucem edebantur, baptismo instrandas, &c, que morbo extintae, christianorum more sepeliendas Patri offerebat. Michaelm Hieronymum, qui solus superstes, non modo religionis rudimentis, sed legendi, scribendique scientia imbucendum solertiafime curavit. Nomen illi, Mocabus alias usitatum, Nakalotenkodi erat, Novam

adversus Oaherkaikin excursionem statuit, quam Brigniel impedire nec potuit, neque debuit, ut tamen pugnam, atque adeo mortis discrimen aditum Abipones hospitalibus aquis prius abluerentur, iterum, iterumque lavasit, & vero persuasit plerisque, ad hoc jam idoneis. Ychoalay, etsi ipse morem non gesserit, quod hac in expeditione se nondum occupiturum vere quidem, sed temere diceret, com militonibus suis, Patri monenti ut parerent, author fuit. Miraberis, opinor, hominem, qui alienæ securitati optime consuluerit, suam neglexisse, cum, qui sibi malus, vix alteri bonus esse, vulgo putetur.

Enimvero mirabamur omnes, bonum cætera Ychoalay tot annos baptismus distulisse, ad quod recipiendum præ cæteris dudum idoneus habebatur. Præter voluntatem nihil in illo desideravimus. Alios complures, quod vel prædarum adhuc avidi, vel ebriosi, vel uxorum multitudine, repudiatione infames, vel religionis dogmatum ignari essent, vel certe, etsi ista abessent, quod eorum constantia nondum satis explorata nobis videretur, a salutari illo lavacro exclusimus aliquamdiu, dum melioris frugis documenta dedissent denique. His baptismatis obicibus dudum caruit Ychoalay. Una, dum spud nos egit, eademque conjugi annos complures contentus, compotationibus, nisi de bello consultandum esset, interfuit nunquam, & ebrietatis & ebriorum hostis acerrimus; ut latrocinantium olim princeps, sic vindex jam severissimus latrociniorum, & omni ex parte multo abhinc tempore innoxius. Religionis scita, ut nomen suum, memoria tenebat. In agris, pecoribusque colendis assiduus nullum, qui vel sibi, vel oppido conduceret, subter-
su-

fugit laborem. Hæc eum ita essent, dudum Romanis initiari sacris poterat, & vero his initiari se velle aliquando identidem nobis asseverabat, ut primum tranquillatò animo, rejectisque belli adversus Oaherkaikin zmulum curis vacare sibi omnino permitteatur. Reipsa, dum regius Progubernator Francis-cus de vera Muxica in sancti Hieronymi oppido co-ram adesset, sacrum sibi baptisma ultro poposet; Verum ab eodem, quod illam ceremoniam in ipsa sanctoræ fidei urbe magnifico cum appāratu suscipien-dam mallet, expectare tantilum jubebat. Moris, repulsamque Progubernatoris ægre ferens non nisi aliquot post annos adduci potuit, ut a Patre Josepho Lehman (qui annis pluribus in sancti Hiero-nymi oppido multa cum laude versatus est) diem in urbe salutaribus aquis lustrari se patēret; Id quod eximia cum pompa, tantoque omnium ordi-num concursu peractum, ut multitudinem templum non caperet. Illustrem neophytum ipse regius Pro-gubernator sacro e fonte suscepit, lautissima mensa, munieribusque congruis est prosecutus. Gestientibus tunc lœtitia, lachrymantibusque oculis Ychoalay, tot factis celebrem agni mitissimi instar divinis jam akaribus adstantem spectarunt Hispani, quem lupum olim rapacem omnis late Paraquaria formidavit.

C A P U T XV.

Plura in laudem Ychoalay.

Aliena ex sententia superioris affirmavi: vita totidem, quot virtutes, Ychoalay esse. Nunc proponsum, ut vita illius a virtutibus numero superari, prononciem. Libenter istius hominis laudibus paginae impioe, Barbarorum mentem non semper barbaram esse, ut plane persipicias. Quem utilem religioni apud suos proferende operam nobis nevarit Ychoalay, ex dictis liquet. Quantum oppidi, & qui illas procurabant, Patrum incolumentem sibi cordi sumpropositum, supra fidem est. Injuriam quantulamcumque Peccatis vel illatum a suis, vel intentata suam duxit, quin accidit, quam suam, vindicavit. Tot inter temulentos, nimulos, humores credibiles a paucis infestos, superstitionum ad insaniam usque defensores actum erat de Patrum vita, ni minus antiochianus illis pro clypeo, Barbaris pro frono fuisse. Si quid exteris ab hostibus periculis impendere, novaret, vel concubia nocte, quo omnium securitati confuleretur, monuit confessum & Patres, & ceteros contuberniales. Primus omnium campo obequitare explorator, latebras quavis exercere, & quoties vis vi propulsanda, ipse acisi frontem occupare consueverat, & scipitibus sape sociis vulnera domum referre. Strages pleraque, quas oppidum ab hostibus accepterat, Ychoalay absente furcans illatae.

Forte

Forte Conceptionis recens oppidum, ab illo sancti Hieronymi decem leucas distans, Abipones incolae de Hispanis sinistre suspicati uno die omnes detinuerant repente, tribus duntaxat istic reliktis, quibus datum fuit negotium, ut prima nocte binos Patres Josephum Sanchez, & Laurentium Calado Hispanos per insidias jugularent. De Abiponum fuga, Patrumque periculo edocet Ychoalay, celo quamvis pluvio, solus advolat, nisi equum, cui insederat, ejus comitem dicamus. Ad Patrum periclitantium portam hastam desigit suam, seque defensorum offert. Primo crepusculo insidiantes tres sicarios videt, terret, fugatque nunquam porro visos. Domus, templique supelleciliem plaustro avehendam, bina circiter boum millia abigenda ad sancti Hieronymi coloniam svadet, campum, ubi tuto paucen- tur, suo in praediolo affignat. Iter molestarum, periculique plenissimum. Continuatim per multos dies imbribus campus omnis in paludem transfor- matus, ac plaustro impenetrabilis videbatur. Flu- vius Malabringo, aliquae stagna nimbis pertinacibus horreadum in modum intumescere. Verum Ycho- alay comilio, manibus, ac robore perrupta obfuscule omnia, omnia, que Pater Sanchez transportari volebat, in tuto feliciter callocata fuerunt, eluis Abiponum transfugarum conatibus, qui, quidquid desertum a se oppidum possederat, iam spe devora- runt. Ipse Tucumanorum Gubernaor regius Joa- nes Victorinus Martinez del Tineo honorificas, ad Ychoalay dedit literas, quibus integerrimam prius in Patres fidem commendat, grates impensis agit, ne- vatamque in transportandis deferti oppidi rebus pre- clare operam penno rubro elegantissimo, qui cui- cumque mobili Hispano vestiendo sufficeret, remun- gator. Hoc penso oves sibi compassivit, hanc

subinde prabituras, e qua vestes, quibus Abipones
 utuntur, tapeti turcico similes texendas sibi pro ar-
 bitrio curaret. Patribus, ut rubro panno Hispano-
 rum more se vestiret, svalentibus reposuit: Indus-
 cum sim, cur vestitu Hispanum mentiar? Usu
 subinde attritis rubris vestibus vosne novas substitu-
 etis? Haud equidem id spero. Tum enimvero
 Abiponensem resumere vestitum cogar, omnium ri-
 su explodendus. Hispanum se, inquiet mei popu-
 lares, jactavit, hispanica dum durabat vestis; Hac
 consumpta ad nostrum denuo redactus est habitum.
 Ex consito a me, demessoque tritico nummos col-
 ligere mihi dum facterit, Hispanorum me ritu indu-
 endum vobis polliceor. Et sane, sacris nostris de-
 niique initiatu corporis, equique sui cultu ut Hispanum
 honestiorem se gessit posthac. E solerti peco-
 rum, agrique cultura natus est, quantum ad se,
 suosque ornandos satis fuit. Annotavi ista, ut ce-
 conomicas, politicasque rationes etiam Barbaris, si
 excolantur, probari, cognoscas. Quam ex animo
 Patrum esset studiosus Ychoalay, nunquam luculentius
 patuit ac, dum Ychamenra'ikin Hispanorum fa-
 stido ex sancti Hieronymi colonia, quam plures
 jam annos infederat, cum suis contubernalibus ex-
 cessit, rapto, ut olim, in campo victurus. Abiens
 nil sibi profus querelæ adversus Patres esse; candide
 asseveravit. Spes, metusve illi fugam svalerit, eti-
 annum ignoratur. Credo, utrumque. Ychoalay
 cum assecis suis propositi tenax tot Gaziquorum
 exemplo adduci haud potuit, ut a Patrum seu amo-
 re, seu societate vel latum unguem recederet; quia
 eo consilia, curasque omnes intendit, ut christiani
 ex saeculi Xaverii oppido Mocobti, hispanique ex ut-
 be sancte fideli tum ad tuendum desertum oppidum,
 tum ad Abipones ejus desertores svaliter revocando

con-

confestim advolarent. Utrumque velociter, feliciterque est consecutus. Ychamenſaikin equidem cum suis omnibus ad oppidum rediit.

Non Patrum saluti modo, sed & utensilibus domesticis, ac oppidi pecoribus, ne quid detrimenti patrentur, anxia sollicitudine invigilavit Ychoalay. Statis per hebdomadem diebus boves jam viginti, jam plures jugulabantur, quorum carnibus Abipones incole alerentur. Voraciores portione haud contenti sua clanculum, ac pro arbitratu boves mactabant ſæpe, vitulos ſæpiſſime, ingenti prædii danno. Aliis in mentem venit oves oppidi jugulare non carnis, a qua abhorrent Barbari, sed pellis desiderio, quam straguli instar ephippiis suis injicere consueverunt. Quisquis istorum ab Ychoalay deprehensus, ab eodem multatus est. Ad damnum rearcendum pro bove occiso equos duos, pro ove unum pendere jubeabantur; Ni ultro ipſi adducereat, Ychoalay, qui hanc legem tulit, publicoq[ue] vulgavit in foro, equos invitit rapuit. Mocobius Barbarus advena vaccam, quæ Ychoalay ipſius fuit, in campo occiderat, ratus, eam ex oppidi pecoribus esse. Abiponum aliquis superveniens: heus tu, inquit Mocobio, Ychoalay vaccam mactare ausus es? — Væ misero tibi, si facinus tuum intellexerit! Nuncio, minisque attonitus Mocobius diſſectos jam, ut erant, vaccæ artus equo impomit ſuo, rectoque ad Ychoalay ædes cursu contendit. En! inquit, buculæ tuæ carnes, quam errore lapis occideram, putans oppidi veftri pecus eſſe. Siccine, iratissimus reponit Ychoalay, coloniz nostræ armentis impune vim inferri posse, excors putasti? Enimvero excusatio, qua facti malitiam levare niteris, culpam exaggerat tuam. Sed abi jam in malam crucem, cumque mactandæ,

excoriandaque bestie molestiam exhaferit, ejus devovande etiam laborem tibi sumito. Nec plura. Adeo in sibi noxios mitiorem se præbuit, noxas op̄i pidi rebus illatas semper atrocius vindicavit.

Illud hunc jure dari potest Abiponibus, quod, eti latrocinium adversus Hiapanos, quos hostes putarunt suos; olim profiterentur, domi tamen contuberniis suis quantulamcunque reculam clepare, nefas, fibique turpissimum duxerint. Tuta est domestica supplex, eti absente etiam hero omnium oculis, manibusque pateat, tandem utenfilium securitatem nostris in adib⁹ quoque annos plures experti sunt. Mantile tamen lineum in Patri⁹ cubiculo forte evanuit. Re comperta, ne furaces haberentur a nobis Abipones, furis investigandi nullum faciebat finem Ychoalay, dum denique in captivi⁹ cujusdam manibus hincum illud deprehendisset. Alias Patri⁹ Brigniel absensis cubiculum spoliatum. Abhītū globulorum vitreorum fasciculi numerosi, telle linea, lanaeque plura volumina, aliaeque id genos res Abiponibus vestientis subinde, ac remunrandis determinare. Excanduit enimvero Ychoalay, nullamque capie quietis partem, in Abipones suos nec furtum, quin ne furti quidem iuspcionem considerare posse identidem affirmans. Et vero excusis sagittis omnibus illas, quæ perierant, res a captiva in campo humi defossas in lucem protrectis. Quantus is, superi boni, Ychoalay triumphus! qui ut noctem Patribus inferri, sic furacitatis labens arietis sine hominibus aspergi, minime serebat,

Abipones, ut Americani plerique omnes, camen servitutis umbram cum perhorrescant, vix teat⁹ nobis obsequium præstitere, nisi de laboris præmio

mio certissimi. Quidquid poposceris : ~~Missis angulis~~
 labore quam mercedem mihi dabis ? avidissime re-
 ponunt. Ad templi ingressum, ad audienda religio-
 nis capita fucum, acicularum, salis, tabacs largi-
 tione primis coloniae annis fuerant alliciendi. Non
 equo ephippia applicantes, securi ligna secantes, qui
 etis aspectarunt oculis, & licet ad juvandos nos ne
 digitum quidem moverent, nobis tamen dilaudan-
 dis linguis crebro fatigavunt suas. Pape ! quanta
 belle nosti equum apparare tuum mi Pater ! quanta
 dexter, quam robustus es ! ajebant, cum juvati
 ab illis, quam laudari mallemus. Ychoalay, ut cer-
 tera omnia suis diffimilis, in omne officiorum ge-
 nus sponte sua effundebatur. Ab adulatio[n]e, utili-
 tatisque propriæ suspicione alienissimus non verba
 dulcibus, sed quovis demum opere officiosum se se
 in Patres probavit. Id mihi profecto exploratissi-
 mum, qui illo comite plura multorum dierum ju-
 vera per molestas solitudines confessorum. Solertie
 sumi famuli partes ambiebat sibi, & sive omnes
 implevit. Ipie, et si alii vulgares nos comitarentur
 Abipones, quoties seu pernoctandum in campo,
 seu meridiandum nobis esset, ligna pro alendo foco
 conquirere, aquam adferre, equorum curam gerere,
 in fluminum, inque paludum trajeatu securitatem
 mihi procurare quotidie solebat. Equum, quo
 mihi utendum erat, non apparavit modo semper,
 sed via, quam tunc ingressuri esseamus, maxime ido-
 neum sagax designavit. Ipsa in profectio[n]e mea
 affixus lateri habuit, & quavis hilari collocutione
 diega falleremus, circumpectans late omnia, perica-
 lorum, si quod occurret, & significavit mihi conse-
 stim, & provide decidavit. Ut proles matris, sic
 ego Ychoalay curia prefus acquieci. His insculptis

tatem meam tot inter viarum discrimina in acceptis
referre nunquam dubitavi.

Cæteri quoque Patres ad unum omnes plurimum se debere viro optimo, palam fatebantur. Oppidi sancti Hieronymi fabrica, ac conservatio illi cum primis est tribuenda. Præter terna tuguriola, quæ Hispani opere tumultuario e luto, ac ligno struxerant, cætera omnia Ychoalay confilio, hortatu, ac manibus condita fuerunt, maxime dum ad Australe litus translatum est oppidum. Sacram ædículam, Patrum habitationem, pecorum custodibus in campo patente tuguria, pecoribus sepes prægrandes construere oportebat. Domus nostræ area, ubi imbellis sexus cum prolibus adversus subitas Barbârorum incursionses se tueretur, sudibus munienda; Abiponibus incolis, qui sub storeis latitabant hactenùs, tuguria ædificanda fuere præterea. Hos in fines arborum plura millia sternenda, advectanda, elaboranda. Ychoalay operum anima, operarumque fuit. Ille primus omnium securim arripere, ultimus ponere consuevit. Exemplo suo, quam verbis felicius Abiponium cæterorum diligentiam exacuit. Conspecta tot palmarum ducis assiduitate neminem jam laboris aut pudebat, aut pigebat. Quisque ædes sibi præ altero concinniores, agros ampliores habere certabat, & omni frugum genere consitos, et si paulo ante illis storea pro domo, campus, ut sua sponte est, pro agro illis fuisset, laborem quamcumque olim pertæsis.

Patres, grati animi specimen aliquod ut ederent, petasum fimbriis argenteis latioribus coruscantem dono dedete diligentissimo Ychoalay, qui etiæ ejusmodi elegantiis se neutiquam capi significaret; ne

Patrum beneficentiam aspernari videretur, acceptavit
 quidem elegantem petatum, sed eorum in ædibus
 depositum interea, dum eo uti denique sibi lubuisse.
 Vix femel, ac iterum hoc pileo ornatus in forum
 prodit, Abiponum aliquis eum sibi poposcit, & il-
 lico impetravit. Abiponum Caziquio, quidem inte-
 grum-haud est quidquam eorum, quæ rogatur, ne-
 gare. Nobilissimus Abiponum quamprimum tenax
 rerum suarum repulsam petenti dederit, Indus igno-
 bilis, & sylvestris passim audiet. Tali convitio ne
 locum daret Ychoalay, vestes laneas eleganti colo-
 rum varietate distinctas, ut e conjugis suæ textrina
 recens exiverant, obvio cuique, si eas peteret, im-
 pertivit. Qua quidem in omnes liberalitate id con-
 secutus est, ut singuli suam illi operam ultro addi-
 cerent, quotiescumque suo in prædio seu ad tonden-
 das oves, seu ad arundos agros operis indigeret.
 Idcirco ingens utritisque sexus multitudo ad juvan-
 dum Ychoalay eo confluxerat quotannis. Solo viatu,
 & gratuitis per annum largitionibus operariorum
 merces definiebatur. Sibi laborantes aluit liberali-
 ter, quin tamen œconomia oblivisceretur. Abipo-
 nes agiliores ad venandos in propinquis Paranæ lito-
 ribus cervos emisit, quorum carne labore campestri
 occupatos nutriebat sæpe, sæpe bubula. Suis de-
 armentis mares duntaxat mactare consueuerat, sapi-
 enterque matribus augendæ soboli destinatis peper-
 cit. Vaccis devorandis, ajebat, Indi inhiant, &
 nunquam illis in mentem venit cogitare, quod tau-
 rū non pariat. Si Hispani vaccas semper conge-
 derent, dudum jam nec vacca, neque taurus nobis
 esset super. Id & prudenter & verissime Ychoalay
 dictitabat. Indi quicunque, dum illis libe-
 rum est, vitulam præ vitulo, vaccam præ bove sibi

mactare solent vel ideo, quod vaccina caro blandior, tenerior, pinguiorque sit fere, quamvis vaccas effetas, ac vetulas perinde ut Europei aversentur.

Quantum supra ceterum Indorum vulgus saparet, aliis quoque in rebus palam fecit. Herbam Paraquaricam, que herbae Thee instar ferventi aquae injicitur, ac omni hominum generi in Paraquaria quotidiano est usui, sibi propinatam haurit quidem, haud tamen petuit a nobis unquam, neque appetiit; Metuebat prudenter, ne usu crebreiore potionis sumptuose affuetactus ad herbam vel pretio, vel precibus obtainendam aliquando adigeretur. Abiponibus erat, vel securi occupatis herbae illius portionem aliquam prebuiimus quotidie; Ychoalay, ne illa ute- rentur, author illis fuit identidem. Frigidæ a pueris affuetis vobis, inquit, cur facile non sit calida hac potionem abstinere? Id ni agitis, consuetudo in naturam abibit, & illius potus necessitatemi vobis imponet durissimam Patres herbam suppeditabant, quandiu arveritis; Postquam arare desieritis, negabunt, quia magno pretio sibi emendam. Abstinete igitur, dum illam habetis, & nunquam vobis molestum accidet, illa carere. Hispani certe complures, quibus solenne est iterum iterumque aquam sorbere ferventem, magnis herbae Paraquarice sumptibus ad incitas rediguntur haud secus, ac Europæi nonnulli immodica vini potatione.

Mocabiorum, Abiponumque mos fert, Patrum aures importunis quotidie petitionibus obtundere, Volupe nobis erat, quoties potuimus, singulis gratificari; sed enim frequenter ea poscunt, quibus ipsis caremus, & que ne Amstelodami quidem in ulla usquam officina deprehendas, Ychegalay eti hu-

maniter rogatus a nobis, ut, si qua re opus haberet, significaret, induci nunquam potuit, a nobis quidpiam sibi ut postularet. Quemadmodum minus nobis molestus, quam cæteri omnes, sic & omnibus modestior fuit. Quamvis enim bellicæ virtutis fama ad invidiæ eminerebat, solennibus illis, ut supra descripsi, Capitanei honoribus inaugurarci, & Hæccherorum classi adscribi se nunquam est passus; Dialecto, quæ vulgo communis, semper utebatur. Cumque tot illius militaria facinora suppeterent, quibus nominis sui mutationem aliam, atque aliam merebatur, primum illud Ychoalay nouen usque retinuit. In amictu, in equi sui apparatu a pompa tantum abhorruit, ut alios quoque juvenculos, qui superbe se circumspicerent, curiosiusque comerent, aspectu, familiaritateque dignaretur sua. Meritorum suorum consicum, immodicum sui estimatorem fuisse, haud inficior; Praconia tamen, adulacionesque & gretulit, nil de se magnifice dixit nisi, quod se neutram thrasonem esse, crebro affirmarit. Æmulis suis Debayakaykin, & Oaherkaikin, qui magnanimitatis prærogativam ambiebant, posthaberi se minime sustinuit. Si quem tamen suorum rem belli strenue gessisse noverat, eum effusis ipse laudibus ornabat. Quod si totum, quantus quantus est, Ychoalay fixis intuere oculis, multum umbræ, plus tamen lucis in ejus imagine deprehendes. Hanc vivis mihi coloribus expingendam putavi, ne Barbaros ratione, virtutibusque politicis vacuos, omni laude indignos perperam existimares. Plurima præclaro Ychoalay honorifica porro ex me intelliges, belli, quod Riikahes inter & Nakajetergehes exarsit, vi-
eissitudinēs jas̄i narraturo.

C A P U T XVI.

De hostili incursione, quam Debayakai-
kin cum foederatis Barbaris adversus sancti
Hieronymi oppidum tentavit.

Injurias injuriis reddere, cædem cæde, & sanguinem sanguine expiare prima Barbarorum lex, & prope unica. Debayakaikin Abiponum, quos Nakaketergehes dicimus, omnium princeps ab Ychoalay, ut diximus, ad velitationem lacefitus novæ sancti Hieronymi Coloniae exiit, Colonis Rükahes internectionem minabatur. Id animo versabat diu, diu tamen istum primum distulit, ut certior is esset, atque adeo postremus. Namque Mocobiorum, qui septentriones versus degunt, Tobarumque equestrés turmas novo sibi ad eam expeditionem fædere conjunxit; Vilelas quoque pedites, pacis cæterum studiosos, & sagittarum usu formidabiles in armorum societatem amplissima prædarum pollicitatione attraxerat. Longo itineri pares ut essent, eos equis instruxit præterea. Numerosas pro hostium paucitate copias secum reputans & victoriam, & novam illam Coloniam spe jam jam devoravit. Sagax Ychoalay consilia, vires, apparatus hostium nec ignorare, neque spernere poterat. Res suas igitur in tuto collatorius Mocobiorum Christianorum turma in prædiuum oppidi evocata ad Regium sanctæ fidei Progubernatorem properat, suppetiasque amicitiaz, & promissionum iure debitâ impensè exposcit; Verum præter verba, ac excusationes impetrat nihil; Enim-

vero

vero ea tempestate urbis milites plerique bello aduersus Charruas Barbaros, quos sub jugum miserant, trans Paranam flumen occupabantur. Hinc Collegii Rector Didacus Horbegozo datis ad Tucumanorum Episcopum Petrum de Argandoña supplicibus literis equitum Cordubensium catervam, periclitanti colonie auxilio futuram, postulat, quam ipse literarum lator Capitanus Vergara tuto breveque itinere eo deduceret. Sed hoc erat e pumice aquam expectare, quamvis certissimum mihi, optimum illum Praesulem, ut Rectoris precibus fieret satis, nullis industriis percisse.

Ychoalay in omnem partem nequidquam se versante Debayakaikin nil porro cunctandum ratus tacitis, quoad ejus fieri poterat, itinerarybus Australum versus copias duxit suas, neque tamen assultum in hostilem sancti Hieronymi Coloniam temere precipitavit, astu sibi utendum ratus. Premisit suorum quosdam, qui per Indorum seu contubernia, seu oppida rumorem vulgarent: Adversum sancti Hieronymi Coloniam a Debayakaikin nil tentatum iri; Quin Conceptionis oppidum ab altero sancti Hieronymi decem Leucas distans, & ab Abiponibus Caziquii Alaykin habitatum, propediem a Mocobiis Barbaris invadendum esse, quibuscum illis recipia simultates intercesserant, quæ confictum rumorem vero reddebat similiorem. Talia confinxit Debayakaikin callidus dupli ex fine. Primus erat, ut, quamprimum S. Hieronymi incole aggressioñis periculo se vacare intellexerint, Mocobii Christiani veluti superflui praesidiarii ad suum sancti Xaverii oppidum remitterentur, quibus absentibus Debayakaikin omnia sibi ad victoriam fore proniora, confidebat. Alter finis fuit, ut Abipones oppidi Conceptionis, dum Mocabio-

rum hostium assultum in horas domi expectaverint, de ope adversus Debayakaikin incolis sancti Hieronymi ferenda ne cogitare quidem possent. Et vero utrobique fraus ad votum cecidit. Testis ego omnium, & spectator fui. Operæ pretium est minutatim exponere singula.

Coloniae sancti Hieronymi, tauris plerisque iam consumptis, boves vix millenis plures supererant; Horum e numero Vacce pleraque vel gravidæ, vel vitulis lactentibus necessariae. Iste ut parcerent Patres, a nobis in Conceptionis oppido, tunc versantibus ducentos sibi mitti juvencos, quibus indi alerentur, petierunt, missi sumul cum sex Abiponibus prædii sui custode Hispano Raphaele de los Rios ad has bestias abducendas. Rite, gnaviterque id negotium ut curaretur, pecorum custodibus comitem me adjunxi. Paratis ad iter omnibus, pede stapedi, iam admoto sagittis armatos, atrisque ad terrorem vulnibus Abipones per forum discurrere, observo. Istorum quispiam Caziqui principis Alaykin nomine nunciat meo socio Josepho Sanchez: Sclopum promptum, expeditumque ut habeat: sub vesperum hostes adfore Mocobios. Quibus cum eadem via, qua mihi eundum, utendum esset, iter ut suspenderem, mihi svadet socius, sed vagos rumusculos aspernanti minime persuadet. Exploratore saltem viarum præmisso ut proficisceremur, & si pulverum repentinus turbo equitatum adventantem pröderet, sylvarum latibris vitam crederemus illico, hortatur. Iter omnino inermis feci, nisi novactilam, quam carni secandæ adhibui, armis adnumeraveris. Hispanus, cæterique Abipones comites perinde inermes ad unum omnes. Et vero toto meridie hostium ne umbra quidem nobis uspiam occurrit. Fluvius Ychimaye

(E)

(El rio Rey) alluvionibus insolitis latissime per campum effusus præ quovis hoste terribilior mihi, periculosisque fuit prosector. Hoc pelagus, ut ad sancti Hieronymi oppidum pertingerem, corio bubulo, quod Hispanus natans manu traxerat, insidens sub medium noctem trajeci. Americana hæc, mihiique advenæ tunc prorsus noya navigatio prope semiho-
ram tenuit. Circumfusi Crocodili, noctisque obscuritas terrorem auxerunt. Revixi, portumque attigisse mihi videbar, dum oppidum ingressus Patres Franciscum Novalon, & Josephum Klein conspexi. Josephus Brigniel equidem, & Ychoalay id temporis ab oppido aberant, procurandis in urbe sanctæ fidei sublidiis adhuc intenti. Postridie, dies Sabbathi erat. Patre Navalon urgente ab Abiponum, Mocabiorumque Caziquiis, quid facto opus esset, deliberatum. Mocabiorum praesentia ad oppidi securitatem plurimum valebat equidem; Ast cum illi praesidiarii carnis bubulae, tabacæ, salis, herbæ Paraquaricæ multum itidem consumerent quotidie, rei domesticæ oppidi perniciosi videbantur, ac vel hoc nomine domum protinus remittendi maxime, quod Debayakaikin, ut rumor ferebat, necdum oppido metuendus esset, qui tamen mox assulturus propinquo in nemore cum suis copiis latitabat, nihilque, nisi Mocabiorum abitum præstolabatur.

Mocabiis mane die Dominico digressis Debayakaikin sub vesperum agmine in tres turmas diviso triplici item via e latebris emersit in ipso prædii conspictu. Illius curator Hispanus Raphael de los Rios in tugurio suo conquiescens primo impetu multis, atrocibusque vulneribus confuditur ab Abipone, cuius pater in illa, quam Ychoalay cum Oaherkaikin habuit, velitatione occubuerat. Ex Barbarorum legi-

bus enim filiorum interest, patris sui necem ulcisci.
 Ast cur, amabo, innocens hic Hispanus, cur non
Abiponum, qui Velitationi illi interfuerant, aliquis
 trucidatur? Nemo scilicet **Abiponum**, necari qui pos-
 set, istuc presto fuit. Hinc, quod ab hominum me-
 moria in orbe frequentissimum, innocens nocentis
 culpam luit. Eodem tempore pecorum custodes
Quaranii capti alii, alii, quod equis insiderent, perni-
 ci-fuga servati sunt. Armenta uno in loco, quod
 sub Vesperum assolet, collecta, equorum item bina
 circiter millia hostibus, nemine repugnante, in prae-
 dam cessere. Hac dum certis nuncis accipiuntur,
 dumque ipsa hostium concursatio adverso in litore
 nostris patebat oculis, non tam præteriorum terro-
 re, quam futurorum metu ingens per oppidum tre-
 pidatio consecuta est. Imbelli sexui ad domus no-
 stræ aream sudibus cinctam perfugienti parum utique
 præsidii adversus hostem, si illi mox astilire lubuisse,
 inermes duo sacerdotes pollicebamur. Siquidem Pa-
 ter Navalon, qui scelopos duos non optimos in suo
 clauferat cubiculo, paulo ante agros propinquos lu-
 stratus equo excurrit, quamvis de periculo factus
 exercitor reditum acceleravit. **Abiponum** plerisque
 paucos ante dies hostilis aggressionis vel ignorantia
 vel metu ad equorum sylvestrium venationem pro-
 fectis octoginta aliquot domi remansere. Hi, De-
 bayakaikin in prædio sœiente, compotationi, can-
 tibusque suo cum Caziquio Ychamenraikin hilares in-
 dulgebant. De hostis propinquitate commoniti
 quamvis temulentis omnes atratis mox vultibus, cor-
 reptis hastis ferales inter buccinarum clangores equis
 citatissimis ad fluminis ripam devolant non oppug-
 nandi, sed a fluminis trajectu arcendi hostis gratia.
 Quo quidem ex facto si animorum parum, satis ta-

men

quod Hispano illo jugis...
cuisque equorum binis crux m...
ret. Boves, quos rapuerat, non
pestate conterriti ad nos pra...
runt. Dilapsis hostibus, cum
prædio Hispani cadaver tor...
undique, ut viscera diffueret
cruentique horrendam occ...
speciem referrent. Idem
me natans per fluvium V...
hendo ejus cadaveri, ac
more deportando adhuc...

C A P

De aliis, atque a...
Oaherkaikin, cæter...
ketergehes ab F...

Sanctæ Fidei ex urbe...
hmenter, ut primum, ...
kin gestum fuerit, intel...
suis succensuit, quod in...
observando segnes, in...
rint. Ipse equidem, si...
itineribus, ne improvi...
sue jam præsentem...
transmissio...
Spani exced...
sine v...

mum. At vero timendum erat magnopere, ne Ychoalay a Barbarorum multitudine oppressus occumberet, illiusque interitu interitus recens natæ coloniæ acceleraretur. Ego in vicesimum jam diem istic detentus modum, quo ad conceptionis oppidum pervenirem denuo, nusquam inveni. Vix enim omnes fluviorum interiacentium eluvie impeditæ, atque ab infensi Barbaris infessa mihi transitum negabant. His adde, equum, quo redire tuto possem, desuisse. Illum enim, quo advenieram, cum reliquis oppidi equis hostes rapuerent. Alium denique gradarium per elegantem, in Europa centum facile florenis vendibilem, mihi Abiponum aliquis vendidit. Novacula, quatuor & viginti Cruciferis a me olim in Austria superiori empta, pretium equi fuit. Ychoalay summa, qua in nos ferebatur, animi propensione ad meam me coloniam reduxit, quatuordecim Abiponibus stipatus, quod paucis citra periculum comminare haud liceret. Campus omnis sub aquis latebat. Bini fluvii, se ipsis ob tantam eluviem maiores, stagnumque late patens mihi bubula pelle; Abiponibus natatu traciendum fuit. Loca palustria, profundæ sub aquis scrobes plus negotii dederunt. Ychoalay sagacitate superata feliciter omnia undevigesima Januarii, sancto Canuto Regi sacra.

Injuriam a Debayakaikin oppido suo illatem animo coquebat assidue Ychoalay, cumque concoquere nunquam posset, excursionem in illum novam constituit. Idcirco ad sanctæ fidei urbem properans milites designatae expeditioni secum interfuturos poposcit, sed triginta duntaxat impetravit eam maxime ob causam, quod Regius Progubernator Hispania a Debayakaikin commilitone cæsi mortem Hispanorum quoque armis ulciscendam putarit. Verum missi ad

expeditionem meditata milites de fine Progubernatoris parum solliciti in sancti Hieronymi oppidō praesidiariorum instar considere voluerant interea, dum Ychoalay cum suis Abiponibus in hostes ibat. Hoc vero, Abiponensibus foeminiis, dum earum mariti absent, Hispanos praesidiarios nec necessarios, neque tolerabiles sibi videri, severius affirmante cum reliquo Abiponum agmine iter demum sunt ingressi. Sed hem! quam breve illud fuit. Viz tot fluviorum latissime restagnantium interiectu impenetrabiles evaserant, alluvione campum omnem pervagante, ut Cespes, ubi vel cubare equites, vel equi pasci possent, nusquam appareret. Progrediendi spes cum nulla esset super, ad oppidum regredi cogebantur. Expeditio itaque magno cum strepitu suscepta fructu prorsus nullo intra triduum est terminata. Ychoalay corporis habitudine semper alias ferreus, & quibusvis viarum molestiis superior febri ardente, & variolarum, quas Hispani fatuas vocant (las viruelas bobas) quodam genere correptus domum rediit. Sed morbo vix profligato cum exigua suorum turma versus Oaherkaikin, belli authorem, prefectus, & ab hoc in cruenta velitatione binis sagittis est sauciatus; Harum una brachium transverberatum, altera occipitis ossi, cui cervix imminet, altissime infixa habet, quae dum exitmeretur, illius mucro osseus fractus, ac in occipitis osse sepultus remansit, nulla sui parte apprehendi porro, nec evelli ut posset. Ulcus, tumorque inde enatus dolorem una, una periculum indies augebat, et si, qui his cruciabantur nec hujus suspicionem, neque illius sensum prodere videbatur, ne, quod morte pejus autumant, magnanimitatis famam obscuraret. Patres tamen, cum niederi aegro periclitanti nequirent, ad urbem sanctae fidei, medicum quæsitus, ut se reciperet, illi authores fuerunt

runt. Paruit consilio. Opportune per id tempus istic versabatur Lusitanus frater laicus ex sancti Francisci Cœtu, Chirurgus omnium ore celebratus, cuius opera in ædibus Hispani nobilis feliciter est consanatus circumstantibus & peritiatim chirurgi, & Indi, dum scalpello, forcipulaque cruciabatur, silentium, serenitatemque magnopere demirantibus, quod superius memoravi.

Inflicta, et si jam curata, vulnera Ychoalay fodiebant animum: & ad novam in Oaherkaikin excursionem suscipiendam usque stimulabantur. Non Abipones modo ex sancti Hieronymi, & Conceptionis oppidis universi, sed & Mocobii Christiani magno numero ductorem Ychoalay sequebantur. Penetratum feliciter ad hostium stativa, dimicatumque diu acerrime. Ipse Debayakaikin in acie fortiter pugnans circa latus hasta periculose fauciatus est, &, ni alter quispiam céu clypeum se utriusque objecisset, ab Ychoalay iam jam trucidandus. Vulnerati utrinque non pauci. Mocobiorum Christianorum plurimi, qui, quod more suo ferocius confligent, ut plus gloriæ, sic plura vulnera e prælio abstulerent. Cæterum et si æquo Marte, vicitoria in neutram partem inclinante, certatum sit pertinaciter, Debayakaikin tamen & vulnere suo, & eorum, qui illud intulerant, ferocitate exterritus noluit porro quidquam sibi cum Ychoalay negotii esse, viasque circumspexit omnes, quibus periculosam cum hoc dein' congregandi necessitatem declinaret. Mocobiorum quoque septentrionalium vicinitatem suscepit etiam habere cœpit, postquam ab illis Caziquius Kaa-petraikin ejus collega cum duobus filiis, aliisque tribus Abiponibus, dum in campo noctem agerebant, per insidias perfide est obtruncatus. Rebus itaque suis

suis consulturus ad sancti Ferdinandi Coloniam, Abiponum Yaaukanigarum sedem, universa cum gente commigravit, ubi tum istorum amicitia, tum Hispanorum Correntinorum auxiliis fretus, ceu in portu, tranquillum se conquiescere dein posse, existimabat, mutato hanc ob fugam nomine deinde *Leenkin* a suis appellatus, quod fugacem significat. Verum vitata Charybdi in scyllam incidit.

Siquidem Ychoalay hanc Debayakaikin cum Yaaukanigis conjunctionem nec pacis studio factam, nec oppido suo opportunam ratus haud multo post cum Abiponum, Mocobiorumque Christianorum longo agmine adfuit, sibique implacabilem hostem Debayakaikin in certamen poposcit. Ne ad manus veniretur, Patrum sollicitudine provide cautum est. Ab his e vicina turbe Correntina evocatus Progubernator Nicolaus Patron, qui quamvis numero milite stipatis veniret, pacificatoris munere fungi maluit, quam alterutrius hostium partes tueri. Ad ejus votum res cecidere. Pax in has leges, quas Ychoalay dictaverat, sancita est: Debayakaikin tres hastas, quas primo in conflictu ab Ychoalay obtainuerat, captivos item, quos e sancti Hieronymi praedio abduxit, confessim restituat. Hispanorum, Indorumque amicorum coloniis ne porro fraudi sit. In hoc sancti Ferdinandi oppido quietus, innoxiusque cum suis persistat; Inde alio si demigraverit, arma contra se resumenda, bellumque renovandum, intelligat. Has quidem conditiones in re trepida amplexus est avide Debayakaikin, sed metu solitus pro lubidine neglexit. A Mocobiis, qui Boream versus degunt, injurias, nescio quas, causantibus iterum iterumque in ipso oppido invasus est, equisque prope omnibus spoliatus. Ejus continentiales mutantis licet stativis.

mores hand mutarunt suos, latrociniis, cædibusque Hispanorum clanculum intenti, id quod ab Ychoalay nec ignorandum, nec ferendum, Debayakaikin præsentiebat. Cum is itaque a septentrionibus Mocobios sibi infensos, ab Austro vicinum Ychoalay, eique fœdere sociatos quotidie pertimesceret, ad Conceptio-nis oppidum remotius, & jam sancti Jacobi Coloni-is propinquum cum suis transmigravit. Quod quam-vis initæ pacis conditionibus contrarium silentio con-coxerunt Abipones Riikahes, dum denique novis in-juriis, ceu hostili classico, ad novas iras, pugnasque laceferentur.

Abipones aliquot ab equorum sylvestrium venia-tu ad sancti Hieronymi oppidum reduces, ab obviis Debayakaikin contubernalibus loro percussos se, & aliquot equis spoliatos Ychameñfaikin Caziqio suo conqueruntur. Contubernium sat frequens Abiponum Nakaikegerges in campo sanctæ fidei, & S. Jacobi urbes inter medio a se deprehensem, nuinci-ant præterea. Hauc stationem Hispanis commen-tibus periculosa, initæ paci repugnantem Caziqiuus pronunciat, in hostiles hos Abipones postridie sibi proficiscendum, exclamat. Invitatur ad excursionem Ychoalay cum reliquis. Invitantur Mocobii Chri-stiani. Paucas intra horas trecentorum prope homi-num agmen conflatur. Vindictæ ardor pro stimulo fuit. Pauorum dierum itinere defuncti hostile con-tubernium detegunt, haud subito tamen assultu ag-grediuntur. Ne quis humanitatem in se desiderari, autumet, binos feciales Hapaleolin, & Antioaikin præmittunt, qui, ut equos sibi injuria ereptos illico restituerent: Injuriaz gratiam poscarent, hostibus ami-ce significantur. Morem ni gesserint, vim sibi mox experiundam esse, nil dubitarent. Verum illi mili-

tarem gloriam præ vita estimarunt. Mori, quam fugere maluerunt. Buccinarum militarium fremitus, quo viceni trecentos ad pugnam provocant, pro responso fuit. A verbis ad arma, manusque venitur. Ychamenraikin omnium duxtor, primusque in acie prima, quam adversarii miserant, sagitta sinistrum oculum iætus momento exanimis concidit. Teli mucro non osseus, non hamatus, sed ligneus, rotundus, & ex illorum genere fuit, quæ in aviculas vibrantur. Præcipua quædam capitis pars, unde mors adeo accelerata, læsa videtur. Mortui Ducus asperitus, fidem superat, quanto commilitonum animos, furore inflammavit. Agite, vox erat omnium, nemmo hostium vivus abeat. Manus voci responderunt. Namque hastati uno omnes impetu in adversam aciem ferebantur. Enimvero interacione deleri poterant viceni a trecentis, ni his illi ceu murum se obiecissent incredibili cum fortitudine. Virtute numerum supplerunt. Nemo omnium pugna prius, quam vitæ finem imposuisse videbatur. Vulneribus pertubati licet hastis hastis, tela telis usque opposuerunt, ne latum quidem unguem ab acie digressi. Stratis in arena virtute bellica clarioribus capita resecuerunt victores, pro trophæis domum deportanda. Bini cadaveribus immixti exanimes putabantur; Auricula horum alteri, alteri digitus abscissus est a Mocobio. Verum aliquot post menses ambo superstites, quamvis stigmate, cicatricibusque notati, in sancti Ferdinandi oppido comparuerunt.

Occidione occisis viris in imbellem sexum, qui in propinquam sylvam profugerat, Mocobiis Caziqui Ychamenraikin morte irritatis lubuit fævire. Feminae, carumque proles ad quadraginta obtruncatae. In captivitatem plurimas abductæ, quam quidem fe-

ritatem in inertes exercitam & damnavimus omnes,
 & exprobavimus. Abiponum nostrorum, Moco-
 biorumque vulnerati sunt complures, nemo præter
 Ychamenfaikia cæsus. Lapagrin veteranus sancti Hie-
 ronymi Coloniz habitator, vir mentis optimæ in ho-
 stium acie conspicatus conjugis suæ fratrem, ad eum
 morti eripiendum, abstrahendumque a periculosa sta-
 tione accurrit; Verum Hapaleolin ejus cognatus, vi-
 cinus, & amicus, quod eum furore exacerbatus hostem
 putaret, illius lateri immersa hasta duas ejus costas
 confregit. Dum ad oppidum rediret, ingentem la-
 teris hiatum, vulnusque immane spectavi. Conva-
 luit tamen, & paulo post baptizatus Pauli nomen
 gessit. Caziquii Ychamenfaikin ossibus (carnem enim
 ab iis avulsam Jain in campo de more sepe leverant)
 communibus in oppido lachrymis, funebrique, ut
 alias retuli, apparatu fuit parentatum. Nos quoque
 ejus obitum, ut par erat, doluimus vehementer vel
 hoc nomine, quod plures licet annos in oppido ver-
 satus a Christianis sacris alienus occubuerit. Ea ta-
 men cogitatio dolorem mitigavit nostrum, quod illo
 superstite extra mortis discrimen Abiponum nemo sit
 baptizatus, illo extinto vix ullus baptisma tecusarit,
 ut adeo Caziquii hujus mors omnibus salutaris, lucu-
 lentumque providentissimi Numinis beneficium nobis
 videretur. Id tamen fatendum, supremis ante obi-
 tum mensibus eum mutandi mox animi spem nobis
 non dubiam fecisse. Namque frequenter Christianis
 in templo institutionibus sua, quam tenerime dilexit,
 cum filiola interfuit, quam manu dicens Crucis sig-
 num formare me coram jubebat identidem, meque,
 regfagremafachin filiolus sexennis a serpente dextra
 in manu ictus, venenoque per brachium pectori ad-
 repeante in ultimum discrimen adductus est. Sacro
 eum

cum latice expiare Brigiel contendit. Verum magis
rito absente, & inciso id permitti posse, negavit ma-
ter. Illum cum Ychamenraikin colloquentem Brig-
iel adiit, de filiali periculo, de suo proposito edo-
cuit. Sine, queso, inquit Caziquius. Caput pueri
Pater ablut. Nil est, quod metus. Baptisma mag-
tiferum esse, quod olim putavimus, id jam ipsus fat-
bulis adnumero, contrarium toties expertus. Nemini
ne repugnante sacro fonte initiatus puer, & Agapid
nomine insignitus convalescit.

C A P U T XVIII.

De novis oppidi perturbationibus ex obtenta victoria enatis,

Debayakaikin de etenita suorum strage factis esti-
tior in Conceptionis oppido nullum faciebat tumultu-
tuandi, comminandique finem victoribus Rikahes.
Qui lucru, ac dolore injuriae non fureret, contuber-
naliu[m] erat. nemo; Hac filium, illa maritum, fra-
trem alter, aut conjugem vel c[on]sulam, vel septam la-
mentabatur. Kaepelabachin senex ante alios in ra-
biem efferratus lymphaticorum more infenit, cuius
mater anus omnium annosissima, & prestigiarietuna
antistita a Mocobios jugulata, sorores binæ, nepotes
plures in captivitatem abducti. Peuavalkin, quem
universa natio heroem dixerat suum, filii adolescen-
tis apud Mocobios captivitatem indignatus mille mor-
tes hostibus, internectionemque quotidie minabatur.

Part III.

M

Part

Patris Josephi Sanchez Hispani, qui Conceptionis oppidum procurabat, vita in praesentissimo discrimine verlabatur, quod cladem ab Abiponibus, & Mocobius Hispanorum amicis illatam Hispano cuicunque Juendam dictitarent. Certe, ni Franciscus Barreda furentem populum continuisset, ad vastandas sancti Hieronymi, & sancti Xaverii Colonias circa cunctationem omnes Nakaikegerches advolassent. Landriel Barredae nomine ad illas colonias missus, ut captivos reddi suis postularet. Yehoalay non Debayakai-kin minas, sed Regii Progubernatoris vota reveritus petitione acriter subscriptis, non item Mocobij, captivorum suorum usque tenaces. Hac repulsa irritati Barbari armis extorquere statuerant, quod Hispanus precibus haud potuit impetrare. Paucos post dies in sancti Hieronymi oppido adfuturos hostes, ~~ad~~ nuncius accepimus. In summa trepidatione petit a Mocobius fuppetiz, sed negatæ, quod suo se oppido perinde periclitanti consulere volle, dictarent. Auxilii spe præcisa, quidquid nobis præsidio esse poterat, ab Ychealay solerter, sagaciterque est imperatum. Designati noctibus singulis excubidores plurimi. Speculatores ukro, ciroque missi. Falsis de hostium propinquitate rumoribus decepti, noctes, diesque insomnes, ac semper armati egimus. Debayakai-kin, qui expectari se a nobis indies, suis ex exploratoribus intellexerat, ne actum ageret, expeditionem aliquot hebdomadibus differendam sibi putavit, nosque nil jam hostile suspicates oppressit.

Nocte, que Pentecosten sequebatur, suo cum agmine in campum oppido propinquum tacitus irrepletat. Tempus orme equorum gregibus per passus colligendis, armatisque hasta sauciandis impensum. Luna plena facie illustris ad excutiendas pa-
cuo-

chorum, pecuniaque latebrae prædonibus mirum
 quantum propitia fuit. Sub diei ortum, me rem di-
 vinam ad aram faciente, adiuncti Pachicke, & Zapana-
 cha nuncii a Debayakaikin missi, qui ad conserendas
 secum manus oppidi contuberales provocarent. Fo-
 ro militaribus buccinis perstrepsente Ychoalay cetero-
 rum nocturne nunciis respondit: Haud animos ad di-
 micandum, sed equos, quibus ad designatam in cam-
 po arenam icent, sibi deesse; Quos cum ipsi noctu
 rapuiserint, iis uterentur jam, ac oppido propinquau-
 rent, se cum suis corrum adventum in acie præstolati-
 turos. Et vero e confluentibus undique Abiponibus
 acies ædutum coadiuit, cujus frontem Ychoalay occu-
 pabat eques. Percursatis semel, ac iterum ordinis
 bus numeravi singulos, & profecto paucos judicavim.
 Qued si enim sola multitudo, non virtus aliquando
 victoriam pareret, nostros a contraria omnino de-
 lendos, dixisse; Tantum illi ab his numero super-
 rabantur. Illud silentio hand præteendum: Primum
 quam reliquias in acie se adjungeret Ychoalay, hafas
 sua mucronem nostra in area ad eotem exacuit di-
 ligenter, seboque, ut altius carnem, promptiusque
 intret, perunxit. Haec agenti de baptismo, quod
 flaminis dicimus, familiariter differui, in hunc unum
 omnium tela torquenda cum nossem, illiusque saluti,
 quoquo demum modo, consultum vellem. Sed sur-
 do eheu! fabulam cantasse, videbar, adeo nec au-
 res, neque animum mibi advertit, curis militaribus
 abreptus. Ex tantis belli apparatus quidam fuman-
 tes sanguine campos expectaveris? At vero præter
 strepitum erat nihil. Nam ingruentus plane abiit
 dies.

Nostris enim in acie hostilem assulatum per mo-
 menta expectantibus circa meridiem a Debayakaikin

per secularem responsum fuit denique: Rebus suis
hanc expedire certamen in oppidi conspectu, ubi
scelopos supplicere (Noa nisi duo nobis erant) com-
phures, nihil dubitaret. Horum inani metu territus,
quoniam aliud quid auderet, se se recepit, nullo, nisi e-
quorum, quos abduxerat, opera pretio, neque alicui
oppidi nostri detrimento, si boves hastis perfosso
excipias. Tanta procella defunctos nos sub vespe-
rum alius exceptit turbo eo terribilior, quo minus
praevisus. Me cum Patre Brigantio colloquentera
Ychoaley interpellat repente: Heus vos, Patres, con-
tracta prater mores fronte, nobis inquit. Gene-
nossa, quanta quanta est, & istam coloniam, &
Hispanorum amicitiam pertusa defectionem medica-
mus. Negare, quod illis succensem, habeo. His-
panorum causa bellum adversus populares nostros
nobis sanguine propinquos suscepimus, variisque prolixi
fortuna in hanc usque diem prosequitur. Istimici
sunt nostri, ex quo Hispanorum nos amicos profite-
mur, & adversus Deheykaikin, Oaherkaikin, eo-
temque affectus defensores acerrimos. Ab ipsis te-
atis equorum gregibus spoliati, toties vulneribus
imulcti sumus; Toties consilitorum nostrorum
funera luximus. Norunt haec Hispani, serenique
spectant occulte, quia de submittendis, quae amici a-
amicis nobis promiserant, auxiliis serio cogitent un-
quam. Hispanos jam nostros dicere hostes, haud
possamus, sed neque amicos, nisi amicitiam solis
verbis, & pollicitationibus definiri, credamus. Atque
inde est, quod contubernales mei alienatis repente
animis fugam circumspicent. Pro veteri, qua in
vos ferebar semper, benevolentia vobis jam author
sum, ad Regium Progubernatorem ut detis literas
illlico; Qui eas ad urbem deferat, Abiponem equi-
tem dabo. Vestrum erit milites petere, qui salves-

Vos Hispanorum in terras reducant quamprimam, atque
tequam Indis equorum, quam hodie passi sunt, ja-
ctura exacerbatis vitam vobis eripere in mentem
veniat. Ego enimvero vobis defendendis imparem
me video. Vobis, dum res sunt integræ, quæso, be-
ne, celeriterque consulatis. Hæc ait lingua sua pri-
mum, mox Hispanica repetit ad syllabam omnia, ac
denique, num probe intellexerimus a se dicta, sin-
gulos nos roget. Nunquam clarus natihi locutus ea,
Brigniel respondit. Ejus codiciliis parituros nos, am-
bo pollicemur. Cæterum haud dubitaret, addidi-
mus, Regium Progubernatorem de his rebus edo-
ctum, quidquid ad Abipones nostros seu juvandos,
seu consolandos faceret, sine tergiversatione præfit-
turum. Ex animi prorsus sententia, quod res erat,
nobis faisse locutum Ychoalay, torvi, minacesque
Abiponum cæterorum oculi prodiderunt, in quibus
sonceptum ex tot equorum jactura dolore, infen-
sasque Hispano mentes non obscure legebamus. Per-
sens, in quo res nostræ, quin Hispanorum versa-
bantur, periculum illa nocte ad Progubernatorem per-
scripsimus, sed, qui ad urbem sanctæ fidei, septua-
ginta leucas distantem, literas deportaret, Cælo mul-
tos jam dies procelloso, vix tandem inventus est ab
Ychoalay. Iter siquidem, viis omnibus aqua tumen-
tibus, prope interclusum videbatur. Interea, dum,
quid Progubernator Regius statueret, intelligeretur,
timendum erat magnopere, ne Indi efferati responso
non expectato colonizæ terga verterent, nobisque ob-
truncatis recepto olim more latrocinatum abirent.
Verum enimvero tantam rebus prope conclamatio
tempestatem non sperata malacia exceptit. Nemor
sane fuit, qui incolumentatem nostram optimo, sa-
cientissimoque Numigi cordi fuisse, non perspexisset.

Ex inopinatis, quos jam relaturos sum, eventibus di-
vina Providentia planissime eluxit.

C A P U T X I X.

Ychoalay Hispanis conjunctus Abiponum
hostilium agmen capit; Alias cum Oaher-
kaikin feliciter pugnat.

Charras, ferox, equestrisque natio, quod in Pa-
sanis ripa, qua solis ortum spectat, iter agentibus
diu infecti, latrociniorum rei, pacisque scindit, ac ite-
ranti violatores a sanctae fidei equitum turmis capti
detrum plerique, nativo solo extorres ad Coloniam
in campo cajasta conditam redacti fuere, ubi a sacer-
dote Divi Francisci institutum professo legem divi-
nam docebantur. Armis, equisque spoliati captivo-
rum ritu a praesidiariis Hispanis, dum mansufercent,
custodiebantur aliquamdiu, earneque non babula,
quod in nostris fieri assolet oppidis omnibus, sed e-
quina alebantur. Equorum enim sylvestrium, qui
nullius domini juribus obnoxii, multa passim millia
per vicinam planitatem errant. A militibus tot capti
quotidie, quod charruis saturandis necessarii puta-
bantur. Segnes olim hi Barbari, fame stimulante,
egregiam colendis agris operam sponte sua navarunt.
Verum campi oppidulo adjacentes magna ex parte
palustres locum, ubi seminarem cum spe messia jace-
rent; fere negabant, & collis, quem tuguria occu-
paverant, pro incolarum numero angustior videba-
tur.

ar. Quam obrem a Parocho missi charrus aliquos, qui campis remotioribus exploratis stationem colonias opportuniorem detegent. Reduces, coniubernium Abiponum vagorum sat frequens ad lacum album (la laguna blanca) a se deprehensum, narrant. Quia de re Progubernator sancte fidei mox factus certior Abiponum hostilium habitationes minime tolerandas judicavit eo loco, unde ad vexandas Hispanorum colonias excurrendi maximam haberent opportunitatem. Periculoso illi Abiponum contubernio arcendo equis suorum turmam assignat, illisque ut Ychoalay cum suis, & Mocobius se conjungeret, missis ad nos literis, precatur.

Litteræ Progubernatoris a tribus Macobius Christianis allatae, nobisque prætentibus porrectæ, cœp propitium fidus animorum caliginem discussere. Absterso mœrore, sopita bile revixit Ychoalay, & rati adversus hostes suos bene gerendæ fiducia, Hispani militis societate latus eodem vespere apparavit omnia, postridieque vix expectato sole cum numeroſa commilitonum caterva iter est ingressus. Nemo erat omnium, qui euntem hilari animo non sequeretur, nemo equorum penuriam causabatur. Etsi enim permultos nuperrime hostis eripuerit, quam plurimi tamen remotioribus in pascuis latitantes ejus & oculos, & manus effugere. Vetus stac, providaque Abiponum est astutia, equos suos quod eodem omnes loco pasci non sinant, ut pereuntibus aliis alii reserventur. Campi, quos vel sylva tegit, vel fluvius difficiles accessu reddit, insulae, litorum reconditi sinus pabulumque, ac latibulum equorum gregibus præbent, atque adeo securitatem. Sed Yehoalay equo procurarentem assequamur. Campum attigit a Progubernatore constitutum, ibique, ut condixerat, Hispanos

equites invenit, sed pedites jam, & esurientes, quippe quibus noctu & equi, & boves diffugere, Tam hi, quam illi Ychoalay sagacitate recuperati. Mox Charruis via ducibus uno agmine ad lacus albi litora properatum est, sed jam Abiponibus vacua. Quodemigrarint, ardorem fuit coniicere. Ychoalay verisimiliorum cognitione dudum clarissimo fugitivorum rationis indaganda negotium ab Hispanis datum. Hoc duce excussis latè omnibus feliciter hostium stativa detecta fuit, simul arctissime circumfessa adeo, ut præcisa effugii, victorisque spe cuncti vires manus darent. Aratis undati cum foeminaram, puerorumque grege captivorum instar ad sancti Hieronymi coloniam adducebantur. Hispanorum equitum centurio honorificas ad nos literas dedit, quibus si quid præclare, feliciterque a se gestum, id Abiponum nostrorum, & compatriis Ychoalay ingenio, industriaque se tribuere, ingenuæ confitetur. Inveruta hæc, quod miseris, victoria fuit, nisi quod Hispanus ad sylvae marginem equitans a lateate Abipone sagitta fit leviter fasciatus.

Expeditionis felicitas quantum gentis nostra animos erexit, tantum Abipones Nakaketerges exacerbavit universos, ut adeo hæc qualiscunque victoria non ad accelerandam pacem, quin ad bellum pertinacius prosequendum novos hostibus stimulos admississe videatur. Quod Captivorum e numero tres facile nocentissimi Abipones Zapancha, Pachiekè, Caziquorum ex profapia extiundi, & alter Caziqui Alakin Levir tectorius (cuius quidem vultus, non tam nonnihil memini) Ychoalay fudente, urgenteque ab Hispanis ad Castrum Montevideo in adverso Argentei fluminis litore situm deportati, ibique comedibus vino detinuerunt, id enimvero Nakaketer-

gehes concequere nunquam potuerunt. Omnem certe, quam locus, tempusve offerebat, vindictæ occasionem avidissime arripuerunt. Ut cætera omittam, paucos post menses, per Oaherkaikin contubernales septem sancti Hieronymi incolz, e quibus duo duntaxat viri, iter agentes ex infidiis trucidati fuere. Hanc in suos crudelitatem minime ferendam ratus Ychoalay viginti quinque supra centum Riikahes in Oaherkaikin duxit, cuius tunc stativa ad quadraginta leucas septentriones versus ab oppido aberant. Iter ingressuri plerique, Ychoalay hortante, sed exemplum cæterorum haud imitante, sacris se lustrari undis petierunt.

Mihi ad S. Ferdinandi oppidum, per quod transire cum sua turma Ychoalay visum est, id temporis jam translato ex hac expeditione non parum negotii, sollicitudinis plurimum existit, ne Yaukanigz nostri dudum Ycholay infensi Oaherkaikin partes amplectantur, bellique molestiis oppidum implicent suum. Pridie, quam Ychoalay suo cum agmine adventaret, illius explorator sub primam noctem me accessit, ad vias, hostisque latibula investiganda præmissus. Post horæ unius intervallum secundus, & hunc paulo post tertius est secutus. Alter alteri, quid a se hodie compertum, quid porro explorandum sit, significaverat. Bini posteriores visa, auditaque nunciaturi ad Ychoalay intempesta nocte regressi sunt. Primus tamen, qui Rochus Chiruilin vocabatur, meis in ædibus noctem egit; Postridie, quamvis ad speculandum missus, divinum sacrificium sibi haud negligenter putavit, quod dies esset Dominica. Suspexit tantam in homine Barbaro religionem, qui paucos ante dies Christo nomen dederit. Illud quoque ea nocte mecum reputaveram identidem: Europæos du-

ces prioniora ad victoriam omnia s^ep^e habituros; s^ee eadem, qua isti Barbari, sollicitudine, ac frequentia speculatoribus uterentur, qui, quidquid hostium fuerit, diu, noctuque circumspectarent. Id quoque mihi indubitatum: Americanos in hoste explorando diligentiores, in aggrediendo cautiiores esse, quia Europae bellatoribus timidiores.

Eodem die sub meridiens Ychoalay cum suis adfuit tam composito agmine, tanto silentio, tanta vestium concinnitate, ut Hispanis equitibus similiores jam viderentur. Hastis ferreis, petalis, ephippiisque Hisp^anicis instructi omnes. Collem oppido accubantem pro castris delegere. A tergo sylva, a lateribus stagno dupli adversus repentinus assultus defendebantur. In subjectam planitiem, ubi equos pascebant suos, prospectus patuit undique, ut, si quid insidiarum esset, minus observaretur. Sub dio, ut solent, sine papilionibus noctem egerunt, sed una omnes serie collocati, quæ tamen semicirculum, &c., ut ita dicam, falcam descriperat; Illa equidem situs figura ad motuam paucorum contra multos defensionem valet plurimum. Ephippia, dum cubant, pro cervicali, equorum stragula pro culcitra adhibent. Hastam quisque suam humi defixam, ac ad manum habet. Quaterni, senive focum suum ad illustrandas noctes alunt, excubitoribus aliis, atque aliis, qui equites campum obeunt, ad dormientium, equorumque securitatem designatis. Si quid seu periculi, seu novitatis notetur, lituis, buccinisque commouent scopitos. Minutatim ista exponere mihi visum, ut, quid Barbari non a Vegetio instructi, sed natura magistra in castris observent, mireris.

Nemo erat Abiponum hospitum, qui ad me domi consulutandum non accurreret. Biennium in sancti Hieronymi oppido versatus novi, amavique singulos, & jam nomine, quod in sacro baptismate nuper illis obtigerat, a me compellari gaudebant. Hæc enim, ac totius expeditionis finem ex Patris Brigniel literis intellexi. Per biduum, quo apud nos conquieterant, ne caro bubula, sal, tabaka cuiquam decesset, liberaliter curavi; His tribus equidem rebus eorum deliciis definiuntur. Hunc in finem nostro e prædio boves complures quotidie occisi. Ychoalay pro veteri familiaritate horas quotidie aliquot mecum amicissime est collocutus. Ego sollicitudinem omnem, orationemque eo converti potissimum, ut baptismi illi persuaderem. Discrimina, quibus certain objecturus jam ibat suam, exaggeravi. Ille commilitonum numero, ac fide confusus quidquam sibi periculi esse, identidem negavit, seque bellicis euris intentum piis ejusmodi cogitationibus ineptum, fatebatur. Cæcitatem miseratus, virum cætera bonum Deo commendavi. Alia item, quam alibi insinuavi, sollicitudo animi pungebat meum. Yaaukanigas meos ut ab Ychoalay alienos, sic Oaherkaikin vicini sui studiosos, novi. Ne huic adversus illum suppetias ferrent clanculum, jure timui. Ast, rebus suis consultum si vellent, neutri se ut factio addicerent, illis author fui. Eloquentiam in hoc arguimento exhausti omnem, singulos, morem mihi ut gererent, & cohortatus sum, & obtestatus. Precibus minas adjeci, si quid adversus Ychoalay moverent, quem ut Yaaukanigarum auxilio haud indigere, sic, si Oaherkaikino auxiliarentur, gravissime irritandum, sciebam. Hæc ego tum oppidi primatibus iterum, itemque inculcaveram. Et vero similitatum oblii

tigeros se mihi præbuerunt. Juniores aliquot distinctionem eminus spectaturi accurrebant proflus inermes.

Oaherkaikin interea de Ychoalay itineribus dum edoctus, tantum absuit, ut trepidaret, ut missio legato illi nunciaret etiam: In hac se statione versati. Veniret faustis avibus. Sibi nec de fuga, neque de metu cogitare in menteum venisse. Per paucos sibi esse comunitones, ast tales, ut eorum quisque pluribus sternendis sibi par videatur. Pridie, quam a nobis abscessit Ychoalay, per primatum ejus emissarium Hapaleolin interceptus in campo est Kepakainkin contubernialis tunc Oaherkaikin, quusque cum sorore matrimonio junctus, genere, quam factis militaribus nobilior. Quod conjux ejus Nakaike tergehe esset, fratres vero inter Riikahes versarentur, jam horum, jam illorum partes secutus est, ut spes, metusve illi fvaserat; sed vel hoc nomine utrobique odio habitus, desultoriz fidei homo, veterator nequissimus, ignavus, timidus, & præstigiatorum e numero. Ychoalay adventum metuens ex Oaherkaikin contubernio, mox oppugnando, secessit amicitie obtemperante hostium motus exploraturus; Re tamen ipsa proditor hostibus Riikahes obviam iverat, eosque ad Oaherkaikin stativa deduxit, pugnat tamen spectator solum interfuit, & mox sua cum conjugi Abiponibus Riikahes consociatus, deserto Oaherkaikin ad sancti Hieronymi oppidum se recepit. Plura de hoc nebulone alio loco intelliges.

Stativa Oaherkaikin paucas a sancti Ferdinandi oppido leucas aberant, neque vicenis plures istic pugnatores id temporis numerabantur, aliis per Hispanorum colonias graffantibus. Verum tantam, qui resiste-

sisterent, hominum paucitatem situs natura contra quoscunque tuebatur. A tergo, a lateribus sylvam, a fronte campum palustrem habuere, qui accessum hosti difficilem, pugnam periculosa reddebat. At Ychoalay more suo intrepidus relicto equo pedes eorum altissimum eluctatus eo pervenit, unde sagittis hostem petere licet. Preffere ducis vestigia haud plurimi, iique juniores duntaxat; Cæteri namque provectionis etatis, situs difficultate territi, quod tantas inter angustias locorum, paludes, ac sylvas victoriæ desperabant, ex equis suis, veluti ex orchestra socios pedites acerrime pugnantes eminus spectaverunt, reculata semper ancipiti pugna. Hanc suam cessationem non timidati, sed prudentie tribuendam esse, mordicus subinde contendebant ignavi senes. Juvenes temere, ajebant, in pericula irruere, non quod illis plus animorum, sed minus experientie esset, atque adeo, quantum tolerent vulnera, nondum sensissent. Verum enimvero illa vetulorum tergiversatio juvenum audaciam duplicavit, irasque in hostem exscutis atrocius. Pugnatum est inter paucos, sed majori virium contentione. Osherkalikin terminis vulneribus gravissime affectus. Ejus frater, sagitta Gutturi infixa, periculosisime sauciatus. E reliquis vix unus, qui luculentum vulpus non abstulisset ex arce, superfuit. Quamvis sanguine diffluerent omnes, nemo eorum sua statione vel pedem referre, vel removere ab arcu manum, videbatur, quod & vicit & victoribus sane honorificum fuit. Ychoalay in hæc telorum procella semper incolamus tres duuntaxat suorum in arena saucios numeravit, sacro jam fonte absolutos. Et vero diceres, in celesti illo lavacro non divinas modo virtutes Indorum animis, sed & militarem strenuitatem infundi pectoribus. Illos equidem Abipones, qui Christianorum sacris fuerant ini-

tati, acris, constantiusque præ reliquis dimicasse, communi fama, atque sermonè accepimus. Sauciorum, dum ad nos redierant, vulnera non vidi tantum, sed & curavi. Hapaleolin latus, Laurentii Hispani, Abiponum Spontanei captivi, brachium sagitta confixum. Rocho Chiruilin nervus majoris in pede digiti sagitta pertusus fuit. Hic septem hebdomadas, dum denique a me persanaretur, meis in ædibus remansit. Si per sylvarum fauces proprius accedi hostis potuisset, hastisque cominus impeti, maxime si vetuli junioribus sociam navassent operam, internecinem neutiquam evasisset, totius provincie votis per optataun. Fervente adhuc pugna adfuerit aliquot Oaherkaikin affectæ ex sanctæ fidei prædiis reduces, unde, patratis Hispanorum ædibus multas equorum centurias adduxere. Hos omnes, dominis mox redendos suis, prædonibus eripuit Ychoalay, cui ingens præterea equorum, quos vicinis in pascuis Oaherkaikin habuit, multitudo in prædam cessit.

Hæc dum Patre Josepho Klein Parochio absente geruntur, eum, urbisqæ Correntinæ Progubernatorum literis evocavi, Ychoalay expeditionis ancipitem exitum, & coloniz nostræ perturbationes veritus. Adfuit postridie sub vesperum cum meo sociq, & denis equitibus Hispanis, ac Ychoalay e velitatione paulo post redeuentem amice consulutavit. Primo is aspectu hanc equitum, qui sclopis egregie armati omnes, decuriam suis adjungi Abiponibus a Progubernatore Nicolao Patron postulat, ad Oaherkaikin, implacabilem Hispanæ gentis hostem delendum, confessim rediurus. Tenuibus his auctus Hispanorum suppetiis plenissimam sibi victoriam, uberes victoriz fructus toti provincie pollicetur. Equorum, quos Oaherkaikin contubernales e prædiis Hispanorum captos hodie ad-
du-

duxerant, agmen exhibet, cædes ab iis patratas, refert eo animo, ut Progubernatorem adversus Oaherkajkin concitaret; Verum is, pacis cum Abiponibus universis retinendæ quo studiosior, pugnæ repetenda præpositum improbavit, disvasitque. Cum saucijs manus conserere, id enimvero ab humanitate alienus sibi videri, dictabat, victoriamque ejusmodi, quantumvis utilem, nil prorsus gloriæ habituram. Allatis ultero, citroque argumentis huic denum, quod Progubernator suggesterat, consilio acquievit Ychoalay: Si pacem præ bello mallet Oaherkajkin, suis eum contubernalibus isti se colonizæ mox adjungat. Cædibus, rapinis abstineat: Pacem, amicitiamque universis Christianorum colomis polliceatur. Si quid istorum renuat, noverit, sibi illico in arenam redeundum. Hæc per Yaaukanigam equitem illi mox renunciata, cùmis ore respondit: Oblatas conditiones sibi quidem probari. Nunc tamen & sibi, & sociis vulneratis vires juxta, ac equos ad iter suscipiendum deesse: Personatis vulneribus se cum sociis, uxoribus, ac liberis ad hanc coloniam commigraturum. His ex Yaaukaniga nuncio, meque ejus interprete intellectis lastifimus Progubernator ad urbem properavit. Et vero fidem exsolvit Oaherkajkin. Ychoalay enim ad suos regresso, nondum obductis cicatribus numerosa cum familia ad nos venit, non religionem docendus, sed carne bubula exsaturandus, incolarum aucturus numerum, mores corrupturus. Pacis, quam promiserat, observatio tamdiu duravit, quamdiu metus; Hoc liber & solum mutavit, & animum, semper latro, semper latrocinantium Abiponum primipilus,

C A P U T XX.

Abiponum gens universa tribus in Coloniis
niis collecta; sed Hispanorum in Quarantia
os bello infeliciter rursus disturbata.

Oalherkaikin ad sancti Ferdinandi Coloniam cum
suis aggregato id. demum lati spectavimus, quod a
Caroli quinti Cæsar, una Hispaniarum Regis summa
ad hæc usque tempora Hispani Parauatienses ne-
quidquam sibi peroptarunt. Universa Abiponum na-
tio in tres colonias tributa denique conquevit, qui-
bus subinde quarta accesserat. Quæ quidem res et
Cælo, & omni Provinciæ jucundissimos polliceri
fructus videbatur. Verum eheu! Subitus ex Europa
turbo spes tantas evertit. Hispanæ, Lusitanizque po-
tentissimi Reges valtissimarum in America tertiarum
permutationem inter se paci sunt, huic utilem uti-
que, sed illi (Hispanos oinnes testor) perniciosem,
periculosamque. Pactis Regiis ut fieret satis, am-
plissima septem Quarantiorum oppida, in litore, quod
solem orientem respicit, Uruquayi fluminis sita Lusi-
tanis erant tradenda. Triginta duo, a quibus illa
habitabantur, Quarantiorum Christianorum millia alio
commigrare a Rege Catholico Ferdinando sexto ju-
debat. Eorum tempia seculi unius, & quod ex-
currit, sudoribus constructa, ornataque, omnibus aliis
totius Parauariæ & mole, & splendore plurimum
præstabant. Privatorum quoque ædes quadrato e la-
pide, & imbricibus contextæ. Agri tabaca, Gossy-
piò,

pio, ac omni frugum genere abundantes. Prædia innumeris pecoribus referta. Istorum jacturam facere, novam alibi in campus remotissimis, parumque idoneis oppidorum fabricam aggredi, a nepotibus denique absolvendam, arduum id enimvero erat Indiæ a labore abhorrentibus, & cuicunque etiam Europæo populo intolerabile. Finge, ista omnia abesse. Patrio solo æternum exulare, quam hoc acerbum! Heroum Abrahami, & hunano majorcm celebrat amissum divina historia. Cur? Quia Deo imperante e natali solo Chaldaea promptus excessit. Dulci patriæ amore capti Quarantii nullis adduci rationibus poterant, ut migrationem ejusmodi a Catholico Rege sibi imperatam crederent, ad Regios nutus, si quæ alia Amerieæ gens, in alterum jam seculum semper alacerrimi. Hanc oppidorum, quæ lusitanis, hostibus nempe suis, relinquenda essent, cessionem supplicii instar habuere, quin tamen, quæ illo mulctari posset, culpam in se ullam deprehenderint, nisi Deo, ac Regi servisse, culpa putetur. Id datis ad Regium Gubernatorem Josephum Andonaegui literis copiose expuerant, quas, uti & cætera, quæ ad hoc argumentum pertinent, in libro prodromo memorav. Eas literas ut artificii, fucique omnis expertes, sic veritatis, ac candoris plenissimas neino sine lachrymis perlegit.

Communem hanc, quæ Indorum mentibus altissime infudit, de Regio migrationis mandato dubitationem flagitosi quidam Hispanorum e vulgo vete ratores impudentissimo mendacio corroborarunt. Imperatam Regis nomine migrationem Jesuitarum esse commentum, Indis asseverabant, quippe qui auro in hiantes ea oppida lusitanis ipsi vendidissent. Tam pestilenti suspitione iubuti Quarantii obsurdum ma-

gis ad Patrum monita, quibus ad accelerandam e Regis mente migrationem quotidie urgebantur. Nullus jam imperii locus, minis, precibus pondus nullum. Extincto, quo in Patres ut filii semper alias ferebantur, amore sui juris esse palam cuperunt, atque suo pro arbitatu gerere omnia. Ad frangendas eorum voluntates, & ad Regis nutum flectendas quid non egere Patres! Quanta tulerunt! Mortis periculo quoties caput objecere suum! Coronae spinis contexta verticem redimiti lugubrem per fora supplicationem duxerant, tonante, quam frequentes lacrymæ interrumpebant, voce, ut Regiae voluntati obsecundarent, e pulpito obtestati, hortacione sunt collectum in templo populum. Praeter miserabiles ejulatus, ac futilia promissa extortum est nihil. Transmigrabant non nulli, quibus mitiora pectora, postridie soli patril desiderio vieti ad lares redire suos, obfirmato ad extrema quaque animo. Cum armis exturbando se se viderent denique, armatis hispanis, & qui suppeditias dein' venerant, Hispanis armati obstitere aliquamdiu. Ad pacem, obedientiamque suos ut revocarent, nullam non lapidem moverunt Patres. Cum nihil proficerent, prudentia erat, ac necessitatibus tolerare, quod impedire nentiquam licebat, nisi cum majorum calamitatum periculo. Cavendum juxta, ac metuendum fuerat, ne rigidiori in Quaranos Uruquayenses severitate irritati pariter Paranensium opidorum incolæ cum illis armorum ineant societatem. Patrum aliquis, cui audacia plus, quam consilii erat, dum suos per vim armis exuere conabatur, ab Indo efferato jam jam basta configendus fuit, ni alter irquentis impetum repressisset. Parum absuit, quin nostrorum hominum quispiam, qui migrationis negotium curaturus Uruquayum flumen transmittebat, globo plumbico necaretur. P. Salvator Quintana Cata.

Catalaunus suos ad seditionis orum castra jam jatn abi-
turos ut primum intellexit, publico se se mancipavit
carceri, negavitque se inde exitum prius, quam
armis positis eos tranquillos domi considerare, nosset.
Infinitus sim, si alias aliorum industrias, periculaque
recenseam. Verum enim vero nullis jam coerceri fre-
nis Quarantorum poterant animi, nec a belli propon-
to averti. Vim vi repellere, pro aris, & focus pug-
nare ratum illis, fixumque fuit.

Hunc in finem Josephum aliquem oppidi sancti Michaelis, hoc extincto, Nicolaum Neengiru Conceptionis pretorem atavis, avis, ac genitoribus Quarantum ottum, ducem sibi delegere; Hunc Paraquariz Regem, Hispanum e provincia Baetica oriundum, Jesuitam, & quid non? Impudenterque, editis etiam in lucem publicam libellis pluribus finxerunt, nobis, qui nudipedem hunc, & quotidianis oppidi laboribus occupatum Indum pre oculis habuimus, jam ridentibus, jam indignantibus. Hanc fabulam a Machiavello quodam progenitam invidia, malevolentia, credulitasque hominum educavit, & non per Europæ provincias modo spargere, sed & Augustissimis aulis pre veritate obtrudere est ausa. Quamvis qui Chimæricum hunc Paraquariz Regem confinxit, adeo verisimilitudinis speciem neglexerat, ut sibi fidem adhiberi noluisse videatur. At enim ut fame senviente obscenissima quæque, ac ingratissimi faporis ab esuriente devorantur, sic nihil usquam est tam absurdum, tam a veritate alienum; quod a novitatum avidis, credulisque mentibus non credatur. Homines acephalos, pigmæos cubitales, gigantes immanes, uno solum, qui pectori insideat, ocu-
lo instructos, alia, nescio quæ ridicula monstra Amer-
icas affinxerunt quidam, neque tamen poetis, sed

historicis vulgo adnumerabantur. Idem famosis de Rege Nicolao Libellis fatum erat. Putidam hanc fabulam risu, quam refutatione dignorem in libro tamen prodromo refutavi, ejus fines, ac genesim detexi ingenue. Rudioribus, dedoceri ertorem suum qui velint, ejus lectio proderit; Rerum peritoribus superflua videbitur. Mihi in Europam reduci primi nominis Princeps affirmaverat: Rumoris de Nicolao Rege falsitatem multis abhinc annis certam sibi omnino, atque exploratam fuisse. Hanc ephemeridibus Matritensibus anni 1767. confirmari, alias scripsi. Post varias belli vicissitudines, quas alibi obiter attigi, septena illa oppida Hispanis dedita sunt, sed a Lusitanis non acceptata, quod omne id ad Uruquayi ripas territorium somniatis auri, argenteique fodinis vacuum ipsi demum comperissent. Indorum exulum quatuordecim circiter millia per Uruquayenses campos pecorum more sparsa; Totidem prope, Uruquayo trajecto, per Paranzè oppida distributa sunt, ubi vietum precarium ex popularium suorum beneficentia, ac tumultuaria estramine tuguria in beneficiis numerabant, qui nitidas e saxo candido ædes reliquere. Verum Carolus tertius a Neapolitaneo solio ad Hispаниcum translatus fratris nuper extincti Ferdinandi sexti pactam cum Lusitanis terrarum permutationem, quam numquam probaverat, rescidit, limites in Parauaria positos evelli, Lusitanis bellum indici, Quaraniqs exules ad sua redire oppida jussit, a Jesuitis, ut semper alias, recepto more dein procuranda. Sed heu! quain funesta oppidorum, antea florentissimorum, facies post triennalem incolarum absentiam! o quantum Niobe Niobe distabat ab illa! Ager erat, ubi Troja stetit. Templa splendore nuda. Prædia pecoribus exhausta. Ædium parietes, tectaque Cœli, militumque injuriis lacera. Ædificiorum pars in

cine-

cineres redacta. Agri cultoribus destituti sylvescentes, ac loliis obfisti. Tota late vicinia tigridum, angui-
umque fedes. Humanis usibus restituere omnia
hoc opus Patrum, hic labor Indorum. Quæ super-
riore triennio periære, vix seculi unius industriis, ar-
tibusque seu pensari, seu redintegrari posse videban-
tur. Verbo : Uruquayenses Quaranii prius omnium
opulentissimi ab exilio reduces omnium egentissimi
fuere. Verum patriz, ad quam immortali Regis
Caroli beneficio redierant, dulcedo calamitatum ama-
ritiem abstersit.

Tanta Quaranica gentis tragœdia Abiponum
animos ab Hispanis avertit, ac conterravit, recente-
que illorum colonias, ut pruina teneros flores, mi-
ferandum in modum habefactavit. Hispanos, quot
quot usquam vicinis in urbibus bello pares, adversus
Quaranios a Gubernatoribus evocari, oculis ægerri-
mis aspexere. Cognoverunt belli causam, sed neu-
tiquam probarunt. Si tanta est Hispanis belligerandi
habido, ajebant, eccur in Quaycurus, in Aucas, in Chir-
guanos, in Yaapitalakas aliosque pernicioſissimos po-
pulos arma non convertunt? Cur Quaranios amicos
fidissimos, de Rege, de Regiis Castris optime meri-
tos insectantur? Adeone versatilis Hispanorum et
amicitia? Adeone curta illis ac imbecilla memoria,
ut obsequiorum, quæ sibi Quaranii usque praſtitie-
rant, obliviscantur? Ejusmodi quereke, et admirationes
in omnium ore, ac animis versabantur quotidie. Au-
diente me, sed latente Abipones quatuor ztate gra-
ves hoc de arguento sermonem miscuero. Memi-
neritis, ajebat horum quispiam, laudum, quibus ce-
lebrari Quaranios adhuc pueri audivimus. Caput a
sacerdote abui suum patiuntur singuli. Templo in-
ter sunt quotidie. Trecentis laboribus non occupan-

tor modo, sed & defectantur. Ut Regiorum Praefectorum imperiis faciant satis, nec sudori, nec sanguini parcunt suo. Sacerdotibus suis ad stuporem usque morigeri, nemini mortalium noxii, in omnes summe officiosi omnium ore dicebantur. Tales quamquam fuerint, ex oppidis jam, dominibusque ejiciuntur suis. Vobiscum jam, quæso, reputate, de nobis quid acturi sint demum Hispani, qui baptismus usque refugimus, a templo abhorremus, aratum, secures, agriculturam recusamus, non raro latrocinatum excurrimus, & licet plerique Hispanorum credibus jam abstineamus, eorum tamen, quotquot nobis arriserint, equos abducintius etiamen. Quæ nos, amabo, fata manent? Si Quaraniis amicis optimis haud pepercere Hispani, in nos, qui boni esse nondum cœpimus, quid non audebunt? Uno in oppido collecti eorum patemus insidiis diu nocturne; Per camporum, nemorunque avitas latebras Iparsi a periculo longius absuimus. Hispanoruim ut propinquitatem, sic amicitiam nobis esse periculosissimam, Quaraniorum exemplo luculentissime docemur. Quid vetat, majorum nostrorum more in campo vivere? Hæc ille, hæc alii plerique omnes Barbari disserebant. Neque res intra verba stetit. Complures sive Hispanorum in Quaranos duritate exacerbati, sive Hispanorum amicizie porro diffidentes, sive oblata per militum absentiam latrocinandi opportunitate allesti ex oppidis excesserunt. En! Belli Quaranci acerbissimos toti provinciae fructus!

Ipsa die, quo Nicolaus Patron cum Correntinorum equitum centuriis in Quaranos profectus est, Oahetkaikin jam metu solutus Coloniz S. Ferdinandi cum suis contubernalibus vale dixit, rufi, ut alias, & rapinis victurus. Ejus exemplum alii aliarum co-

loniarum incole sunt secuti. Quid, quod ab Ychoalay quoque defecerint non pauci, quos inter Neoteakin, & Nauahakin sanguinis propinquitate illi conjuncti, Veteranique ejus commilitones. Hispanorum urbes, pagosque, viris ad Quaranicum bellum evocatis, a foliis prope foemini, ac imbelli populo habitari, seque per indefensa ubique prædia, quoquo liberer, tempore grassari, impune posse, perspexerunt. Tam bella occasione usi non Hispanorum modo, sed & Abiponum, maxime sancti Hieronymi, Colonias omni virium contentione insectabantur. Desertus a pluribus suorum Ychoalay, atque adeo ab adversariis explosus suis, quod jam nec juvare Hispanos, nec ab illis juvari posset, Quaranico bello occupatis. Haud tamen fidem in eos mutavit siam, nunquam animo concidit. Ubique, quibus licetbat seu viribus, seu artibus, hostili se procellæ intrepidus objicit. Prædium illi erat ad annis Malabriga ripas numerosis armantis, ovium gregibus, & equis dives. Hoc a nullis tunc custodibus defensum, a pauculis tamen mulieribus habitatum ingens Abiponum hostilium, Mocobiorum, ac Vilelarum agmen repente invaserat. Nomine repugnante abactis pecoribus, captisque foeminae vetulum libertate donatam ad oppidum ablegant, que Ychoalay nunciaret: Capta a se illius pecora, & si illa recuperandi lubido esset, secum conficturus ad propinquum fluvium Ychimaye veniret, ejus in hitoribus se se præstolaturos. Nuncium a vetula allatum Ychoalay pro classico fuit. Cœlo quamvis procelloso, frigidoque ira exardescens cum suorum manipulo ad conditum locum advolavit. Vedit hostium multitudinem, omni telorum genere invasit, vicitque feliciter. Sat multi hostium casi, complures vulnerati, fugati reliqui. Et vero omnium erat sensitio, occidionem evasuram fuisse neminem, ni Y-

choalay brachio sagitta transverberato saucius pietate intempestiva in victos uti maluisset, quibus, domum redire ut possent, ipse equos indulsit. Idem recuperatis pecoribus, captivisque oppidi mulieribus, vulnera luculento, & insperata victoria insignis rediit, hostibus tanto metu consternatis, ut ne suorum quidem cadavera, quod maxima alias religione procurant, secum asportarent, tigridibus, corvisque passendis in campo dies aliquot relista. Concubia alias nocte, indicio, nescio quo, ex parte factis Ychoslay equo, qui ad manum erat, consensu spectulatus omnia excurrerit. Vix triginta passus suis ab ædibus remotus binos Tobas exploratores deprehendit; Cepitque. Captos ad S. Xaverii oppidum ab Abiponibus bene custoditos remisit, ubi Tobæ nonnulli Mocobiis associati degebant. Militum Hispanorum absentia Abipones, castrosque palantes Barbaros indies reddidit audacieores, nocentioresque toti provinciæ. Viarum, prædiorumque, quin & ipsarum urbium securitatem omnino sublatam universi lamentabantur. Barbarorum crebræ incursionses eo erant funestiores, quod illi, qui hostibus repugnabant alias, Quaraniis amicis oppugnandis fatigarentur, ut adeo publica calamitas morbo insanabili perfundilis videtur, qui profligatur nunquam partim, quod, qui mederi noscent, desint, partim quod remedia ipso morbo periculosiora putentur. Tentatum tamen est aliquid in Barbaros aggressores, sed successu Barbaris, quam Hispanis, secundiore.

C A P U T XXI.

Hispanorum in Abipones graffatores
irrita expeditio.

Visum est denique urbium sanctæ fidei, & sancti Jacobi Progubernatoribus, Abipones Coloniarum suarum desertores in remotissimis Boream versus stativis invadere, eorumque latrocinandi intolerabilem licentiam seu plectere, seu coercere. Franciscus Vera Muxica cum quinquaginta, qui contra Quaranos militare recusaverant, equitibus santafesinis] in oppido sancti Hieronymi cum Francisco Barreda se conjunxit; Hic quinque Jacobopolitanorum suorum centuriis equestribus stipatus Abipones quoque Conceptionis oppidi incolas cum Caziquis Malakin, Debachaykin, Ypirikin expeditionis socios sibi adlegerat, viarum scilicet, & ubi abdere se solent Barbari, latibrarum omnium scientissimos. Dierum aliquot itinere triginta amplius leucas septentriones versus omenisi locum a porcis aquatilibus celebrem (Atopenhenfa Lauatè) attigerunt, quin, quos quarebant, Abiponum perduellium vel umbram deprehendissent. Ab istis equidem ad notos sylvarum, lacum, paludumque recessus, pergama illa sua, se recipientibus eludebantur quotidie Hispani, ac itinerum celeritate vincebantur. Ad sylvæ cujusdam marginem, quam annis vadi expers defendit, Abipones septem armati ostenterunt se se, & prætereentes Hispanos ludibriò ad pugnam provocarunt. Ludificationem haud tuit Ybarra vigiliarum praefectus strenuus. Cum solis

quinq[ue] Jacobopolitanis suis natando transmisit amorem. Sed cum, quos secuturos sperabat, commilitones tergiverfarentur alii, alii cunctarentur, remensus celeri natatu iter in viam rediit, ne precipitate jam in occasum sole, tenebris, & Indorum, qui sylvam infederant, latebitum multitudine opprimeretur. Alibi hostes equos strigosos, mancos, macie, senioque squalentes in via relictos Hispanis, ceu optimam praedam ludibrii propinarunt; Eadem in statione Abiponem claudum, annisque consecutum veluti equorum custodeam collocaverant, quem Hispani nec citra molestiam captivum abducere, neque citra inhumanitatis notam mactare possent. Spe congregandi porro cum hostibus abjecta denique, equis misere defatigatis, vacuisque manibus inglorii prorsus dominum regressi sunt Hispani. Jacobopolitanis equitibus in itinere, ac reditu leucae quadringentis plures per vias fere arduas emetierunt fuerunt. Hand defuere, qui optinuerunt Barredam culpandum putent, quod Debayakaikin ac Malakin Caziquios itineris Comites sibi adsciverit. Iste enim vero, et si Hispanorum amicissimos se simularent, re tamen ipsa proditores videbantur. De popularium suorum incolumentate, quam de Hispanorum victoria magis solliciti, quoquo filii se converterant, per fidos nuncios vegis Abiponibus clanculum significabant, cavere sibi tempestive, & Hispanorum propinquitatem evitare ut possent. Enimvero mihi certissimum plane est, hanc Hispanorum excursioiem secundiores exitus fuisse habituram, si exclusis Abiponibus sociis solus Barreda cum quinis Jacobopolitanorum suorum centuriis venisset. Verisimilem Debayakaikin jam, dum Barredam comitabatur, acerbo in Hispanos animo fuisse vel ex eo conficias, velim, quod paulo post cum contubernialium suorum reliquis e Conceptionis oppido profugus es-

teris, qui dudum ad septentriones præcesserant, se associorit rursus, Hispanorum jam palam inimicu. Verum, quod mox intelliges, in hac statione & vi-
vere, & timeri desit.

Postremus duorum Progubernatorum conatus, quia irritus, Abiponum veterem confirmavit opinio-
nem: Se quandiu ruri sparsos, siveque juris ab His-
panis domari, vincique haud posse. Quæ fiducia
eorum iras, animosque duplicaverat ad provinciam
viis, viribusque omnibus dein vexandam. Trium
illorum Abiponum, quos ab Yetholay capto, co-
demque svasere ab Hispanis in Castro Montevideo
vinculis mancipatos alibi dixeram, vel sola recorda-
tio Abiponibus Nakaike tergehes vulnus erat acerbum,
quodque non nisi fuso liberaliter Hispanorum san-
guine consanari haud posse unquam, dictabant. Ad
hos placados itaque sanctæ fidei, & sancti Jacobi
urbium Progubernatores libertate dñari tres illos cap-
tivos, suisque reddi popularibus à Boni aeris Guber-
natore postularunt. Audit sunt. Verum unde remedi-
um turbat Provincias expectaverant, favior inde pestis,
æ pernicies in Hispanos redundavit. Compodibus,
carcerique immortuus dudum fuerat alter, cujus
nomen memoria mihi excidit, Alter, Zapancha, dum
fugam meditans alta ex turri præcipitem se dedit,
spinam dorsi labefactavit, jam impar faciendo itine-
ri. Solus Pachiekè, Alaykin Cazquii filius, super-
stes redire ad suos permisus fuit.

Hic ad suos redux, incredibile, quam effusis lac-
riss significationibus sit acceptus. Conjugem
suo cum patre Yinnerchin in sancti Hieronymi op-
pido degentem revisit suam. Dissimilato, quo in
captivitatis fuse authores Rijkahes restuabat, vindicta

studio, paceque tranquillis moribus callide simulata
talem se fixit, ut injuriarum immemor, melioris
frugis appetens, avidus quietis, verbo, sibi dissimil-
limus jam videretur. Verum sub cinere gliscens ig-
nis in flamas denique erupit, majoris incendii cau-
sus. Re cum sectatoribus suis clanculum deliberata
ex oppido Sancti Hieronymi se cum socijs proripuit,
& ne cuiusquam formidine id egisse putaretur, fugæ
insignem rapinam adjectit. Equorum enim, remo-
tioribus in pascuis qui alebantur, prægrandem mul-
titudinem noctu abduxit. Accelerato ad Boreales
plagas itinere contubernii una, una armorum socie-
tatem cum Debayakaykin renovabat. Aestate florens,
forma liberali, ad quidvis audendum projectus, &
Latrocinandi peritissimus cum esset, ejusdem ætatis,
ac propositi homines gestient ad eum sequendum a-
nimò turmatim affluxere, illius ductu Hispanorum
Colonias vexaturi. Profecto vix provinciæ angulus
erat, quem infestis incursionibus non afflixissent. Ca-
des editas, rapinasque minutatum recensere haud vacat.
Sancti Hieronymi oppidum eumprimis illi scopus
fuit, ad quod conterendum, vastanduimusque ejus ra-
bies collineabat. Incolarum tamen vigilantia, & ala-
dratas ejus spes perinde, ac conatus fere elusa.

C A P U T . XXII.

Debayakaykin Caziquius ab Ychoálay in
acie obtruncatus. Ejus caput e furca
suspeasum.

Praeclari defensoris laude haud contentus Ychoálay in Debayakaykin Latrocimantium Abiponum archistrategum, ac veluti totidem capitum hydram excursionem suscepit, multis fane nominibus memorabilem. Neglectis Hispanorum, Mocabiorumque amicorum subsidiariis turmis, suorum strenuissimos duntaxat, & probatæ fidei omnes, itineris socios sibi adscivit. Diebus aliquot progressus Debayakaykin contubernium in propinquuo esse ut advertit: Redeamus, exclamat. Belli aleam experiri haud expedit nobis. Formido, nescio, quæ animum incessit inquietum. Peregrina mihi semper res, ut ipsi nostis, vel extremo in discrimine-trepidatio fuit. Infaustum hoc utique omen. Sinistrum quid, mihi credite, insolens pavor nobis portendit. Agite, redeamus. Hæc ceu ex tripode dicta reveritis sociis, & jam jam terga vertentibus: Heus vos, alter inquit, vacuis redire domum manibus nos ecquid non pudeat? Scelesti Pachiekè equos vicino in campo pasci, nullis custibus defensos, novi. Quid vetat, gregem integrum abducere equorum, ad eorum, quos nobis abiens rapuerat, jacturam resarcendam. Probatur consilium, & præda, repugnante nemine, potiti redditum parant. Pachiekè interea forte obequitans, campum equis va-

cuum conspicatus, & quod res erat, e vestigiis predones Riikahes suspicatus ad Debayakaykin cursu ctitissimo advolat, equorum raptum lamentatur, auxilia poscit, assequendorum, multitudinumque hostium spem facit amplissimam. Nec mora: Quotquot propinquai Abipoae Debayakaykin duce premendis Ychoálay vestigiis certatim insistunt, quem paulo post deprehensum ad pugnam lacebunt. Pedites, recepto more, ad unum omnes manus conserunt. Utinque hastis, sagittisque certatur atrociter aliquamdiu. Victoria penes Riikahes fuit. Debayakaykin equidem saorum Hector ab Ychoálay hasta trucidatus, alii ab aliis, & vero, ut communis fama tulit, ne unus quidem hostium eladi superfuisset, ni victor dux furore in clementiam versq; suos a cædendis reliquis cohibusset: Hos de vulgo Indos, clamitabat, sibi haud culpados videri, qui, solum ut duci mortem gererent, arma sumpserint. Pachiekè cum suis fugiens, ac de se magis, quam de Debayakaykin servando anxius palam fecerat, sibi multum animorum esse, dum coatra inerines, imparatosque res esset.

Debayakaykin, & nobiliorum quinque capita a cervicibus resecta pro trophyis asportavit Ychoalay. Triumphantis more oppidum ingressus obviis e stipibus patibulum in foro parari, suspendique ex eo allata quinque capita imperat. Eodem loco suis stipatus equitibus ad circumfusam multitadinem eques verba fecit, conversis in rostra ephippiis: En! ajebat, intento in furcam digito, violata toties fidei supplicium! En trophyum nostræ virtutis! His jam oculos vestros pascite exuvia primipilorum hostilium, per quos respirare multo abhinc tempore vobis nunquam lieue, quorum causa insomnes excubias

noctes, ardua itinera, vulnera acerba ehen toties toleravimus ! Bello in hac usque tempora protracto, Martis aeca iterum, ut nostis, iterumque tentata est, Iste (Debayakaykin) conjurati in nostram internecionem populi antesignanus nec vincere nos unquam potuit, neque vinci. Variam semper, anicipitemque belli fortunam, annosam litem magnus ille dies direxit denique, dum de pugna ne cogitantibus quidem nobis, &c., ut omnia dicam, veluti tergiversantibus victoriam obtrusit illustrem, quam vix posteri credant, quam nobis invideant complures. Assilentes cum fremitu hostes impavide exceperimus, alacriter repressimus, feliciter debellavimus. Fortuna aliquantulum, per me licet, tribuat, plus tamen strenuitati nostrae deberi victoriam dummodo fateamini. Vel oculis vestris testibus, res ista omnis sic peracta est, ut nec me commilitonum, quos delegi, poeniteat, neque vos ducis, cui obtemperasti, pudeat. Cervicibus vestris minax qui instabat tamdiu, hac demum exanimatus hasta & minari, & timeri desit. Exanimis nec formidari porro a vobis potest, nec plorari debet, lachrymis, quibus aliorum manibus parentare soletis, omnino indignissimus. Quamvis enim sanguine nobis propinquus, animo a nobis alienissimo usque vixit ; Quidquid oditorum, quidquid fraudum, quidquid furoris, vel impetus fuit, id omne in nos torsit, effuditque frequenter. En caput tatarum proditionum olim officinam ! Jam perfido insultate, verum discite, ne quem vestrum idem aliquando fatem maneat, datz Hispanis fidei memorea, probitas tenaces, mihi de vestra incolumitate follicito mox rigeri esse. Hostium viles reliquias tanti haud facio, ut nostro eas metu dignas existimarem. Pugnacissimi inferire, Superstites aut ignavi sunt, aut fugaces, & vel ideo nondum extincti, quod vel oculos

fugerunt nostros, vel manus. Fonte exhausto rivuli arescunt. Resecto cenchridis capite, reliquum et si moveatur corpus, innoxium est, & paucas intra horas contabescit. Sublatis ducibus, quorum hic capita intuemini, inimica factio aut victoriz desperatione, aut internecionis metu sensim mitescet, amicitiamque positis simultatibus prensabit nostram. In hunc fere modum peroravit Ychoalay e duce factus Rhetor, omniumque in se & oculos, & aures convertit; Namque verba factis, linquam manibus respondere, nil dubitarunt. Neque putas ejusmodi orationem Barbaro homini a me affingi, quod Ingæ Garzilasso de la Vega nonnulli proprium suspicantur, qui suæ de Peruvianis rebus historiaz longiores Iadorum orationes insperfie. Quidquid de hoc sit, tot annorum experientia didici, Abipones, Quaranos, aliosque Americanos de argumentis sibi perspectis non prolixo modo, sed & eleganter differere, metaphoris, figuris Rheticis, similitudinibusque, quidquid afferunt, pro ingenii sui modulo exornare. Illud mihi indubitatum, Americanos quantumvis barbaros præ ruricolis huiatibus promptioris esse linguz, dissertiorisque.

Hostiles illæ Calvariaz a vetularum choro non sine lugubri carmine sub vesperum quotidie e furca depositæ, noctu in domo tutiori custoditz, & quovis dilueulo a vetulis cantillantibus in furca repositz fuerunt diebus aliquot Ychoalay jubente, ne ab inimicæ factionis studiosiore quopiam (Haud enim dererant id genus homines) noctu clanculum surriperentur. Mortui Debayakaykin filii quatuor, e diversis singuli mattibus nati, ad Ychoalay contubetnij receperant se se, idque a Patre, dum viveret, suo iusso id præstisse, fama accepi; Verum paulo post

ab Ychoalsy convictu abstracti cum popularibus suis vagari cōperunt, amicitia in æternū ejus odium conversa. Nemo tamen istorum, quamvis ætatis sat adulteræ, dignus a suis habebatur, qui Patrie demortui locq; Caziquii munus gereret. Gens tota in manū pulos sparsa pro arbitratu suo consociabatur. Oāherkaikiu partes alii, alii Pachiekè secuti sunt; Ple- rique tamen Revachigi, deinde Oahari dictum, gene- te plebejum, juvenem, factis tamen, corporis, ani- mique dotibus præ quovis veterano eximium sibi due- cem delegerant; de quo plura alibi.

Abipones Nakaketerghes per varia quamvis contubernia distributi concordibus semper animis, vi-ribusque, quantum licuit, consociatis adversus Rikka- hes bellum sunt prosecuti, recenti Debayakaykin cō- de eorum iras ad vindictam stimulante. Pachiekè Cordubensisbus pertinaciter infestus ab iisdem deni- que per infidias in campo cæsus occubuit. Ejus mors nova hostilium adversus Hispanos excursionum occasio exstitit, ac incitamentum. Infinitus fuit, si vel causas identidem novas, vel successus semper va-rios hujus bellī enumeravero, quo sancti Hieronymi oppidum misere afflictum, rei domesticæ, religio- nisque progressus retardatus, Patrum, qui Indi insi- tuendis operam dedere, patientia incredibiliter exer- cita fuit. Etsi cum rerum inopia, quotidianis vita periculis, hostiumque machinationibus ad viginti annos conflictandum sibi esset, de deserenda tamen co- lonia cogitarunt nunquam, idque demum consecuti sunt, ut præter Ychoalay octingentis plurēs Romanis factis initios anno 1767. Ieti spectarent. His si adnumeres infantes, vel adultos variolis, morbisque alijs extinctos, qui salutari fonte explati sunt, messera operis Apostolicis non penitendam obtigisse, judicabis.

C A P U T XXIII.

Coloniæ Abiponum a Conceptione di- næ Matris nuncupatæ origo, & principia.

Christophorus Almaraz hujus coloniæ author dici potest; Certe occasio fuit. Is Hispano genere in S. Jacobi ad flumen faladum agro ortus adhuc puer bello captus est ab Abiponibus. Hos inter educatus vultu, sermone, animo, moribus barbarum expressit. Barbarorum nemo Hispanis illo infensor, infestiorque erat, ut adeo cædibus, Latrociniisque insignis ab Abiponibus ipsis pro Abipone haberetur. Non civitate modo donerunt illum, sed & fœminæ apud se nobilioris conjugio præter morem dignati sunt. Hæc jam aliquoties ex illo mater cum aliis quam plurimis, quas Barreda affiliens, ut dixi, ceperat, ad S. Jacobi urbem abducta est. Conjugis recuperandæ spe, ac desiderio Almaraz cum Alaykin Ceaiquo suo egit diligenter, ut coloniam suis condendam contubernalibus a Barreda flagitaret; Certissimum id fore, atque unicum remedium, quo in libertatem restituerentur captivi omnes, affirmabat. Oratorem hoc in negotio se se, fecialeisque obtulit præterea. Probatis ab Alaykin, jam pacis avidiore, consiliis Almaraz sine Comitibus, sine armis in viam se dedit, & leucas centenis plures emensus nocturnis fere itineribus in sancti Jacobi urbem irrepsit. Ut enim erat vultu Abiponum more stigenatibus insignito, lingueque ducata Abiponica gauca Hispanorum oculos anxie de-

clinabat, ne in campo ab illis deprehensus pro Abipone haberetur, cedereturque. E voto cessit negotium. Namque Barreda pacande gentis Barbarae, Christoque adjungendae cupidissimus Almaraz coloniam petentis precibus cum voluptate subscriptis, quamvis quod Abiponibus tam faciem se praebet, a Jacobopolitanis non paucis reprehensus, qui scilicet captivorum Abiponum, quos reddere oportebat, servitio destitui noluere, private utilitatis, quam publice suientiores.

Joannes Victorinus Martinez del Tinéo, qui sub id tempus ad gubernandam Tucumaniam advenierat, ad illam Coloniam accelerandam, stabilendamque plurimum attulit momenti. Vir militibus animis praetans, ingenio, manuque promptus, ac eximia in Deum pietate, illustris eo curas omnes convertit, ut Indos, quibus solenne ad vastandam provinciam e chaco erumpere, in ordinem, ac colonias redigeret, Deo, Regique subjiciendos. Et vero, multa in hunc finem etiā præclare præstiterit, multo plura erat præstiturus, si vires votis pares, si Hispanos, Indosque magis morigeros habuisset. Gubernatoris sui fultus auxiliis Barreda, explorataque per repetitum colloquium Alaykin Caziquii voluntate novam coloniam condidit ad amnis, quem Hispani Incipin, Abipones Narahagein vocant, ripam, qua solis ortum respicit, leucas novem a magno flumine Parana, sexaginta ab urbe sanctæ fidei, septuaginta supra centum a S. Jacobi territorio distante. Carpebatur a Jacobopolitanis suis Barreda, quod coloniam tanto terrarum intervallo ab urbe removerit, unde, quid quid necessarium foret subsiiorum, pendulum, magno incommodo, majori ob locorum solitudinem periculo adserendum erat. At enim ip-

si Abipones, quorum desideriis refragari nefas putabantur prudens Barreda, eum coloniae situm designaverunt, cætera neutiquam malum. Placido enim colli oppidum insederat. Cœlo gaudebat mirifice temperato, quod nec caloribus effervesceret aestivis, neque pruina unquam, vel aura rigidiori afflaretur. Amnis vicinus aqua salubri, campus latissime quaqua versus patens pabulis, sylvae propinquæ arboribus frugiferis, foco, & cuivis fabricæ idoneis abundaverant. Ferarum, quæ venationi optabiles, incredibilis varietas. Palmarum, quæ dapes Indis præbent diversas, omne genus in propinquio. Quidquid humanis usibus necessarium, in promptu erat, lapides, & metallæ, quorum ne veltigium quidem illis in finibus, si excipias. Per immensam planitatem, quæ meridiaversus porrigitur, multæ equorum errantium millia passim oculis occurront, quos capere ut fas cuique, sic volupe Abiponibus. Lutæ, quarum carnes cibum, pellæ aduersus auram rigidiusculam Austro afflante pallia præbent, stagna, lacus, rivosque omnes implent. Par porcorum aquatilium frequentia. Solum omne gleba gaudet frugum feracissima, & sementi cuiuscunq; mire propitia. Tanta opportunitates, hanc ut coloniae stationem deligeret, Alaykin Caziquium impulere. Reliqui quoque ejus contubernales hunc situm magnopere probarunt, quippe qui infidili vacare eō certius videbatur, quo longius ab Hispanorum urbibus abefset. Amnes, vadi saepe expertes, stagna prægrandia, paludes, lacusque ad plures leucas porrecti moram incredibilem injiciunt ex sancti Jacobi territorio ad coloniam hanc transituris. Ne subito Hispanorum adventu opprimi possent, ille in stativis, quæ natura sylvis, paludibusque maniverit, quam quæ hætis, telisque defendenda, plus sibi esse præsidii putant Abipones; Nullis equidem

seu pollicitationibus adducā p̄missunt, ut eorum amicitiam, ac fidem desinant habere suspectam.

Tumultuario, ut istic moris est, opere e stipitibus limo illitis sacra zdicula, Patrum, Caziqui quis tuguria militum manibus, Barreda præsente, jubenteque, constructa sunt. Ab eodem aliquot Caziquiorum proles teneræ ex sacro fonte susceptæ. Oppidum Patrum Josephi Sanchez Murcianii, & Bartholomai Araoz Tucumanensis curæ creditum, in cuius locum paucos post menses Laurentius Calado Castellanus fuit suffectus. Alaykin non generis prærogativa, sed ineritis militari bus Caziqui us toti colonia p̄fuit. Vir bonæ mentis, placidae indolis, candoris eximii, intrepidi ad omnia animi; Hinc ut charus suis, sic Hispanis formidandus, quorum colonias annos plurimos incursionibus fatigabat. Cordubensis maxime, & Jacobopolitanus ager exitualem sibi hominem, implacabilemque eum sensit. Compotationibus soliti, quamvis cæbro interfuerit, in eo tamen est eximius, quod a rixis, altercationibusque, quas temulentis milcent, semper abhorret. In una per omnes statem, eademque conjuze acquievit, binorum filiasum, filiorum totidem genitricē. Corporis vigor orans, ac venustas commendavit. Naturalis maximus erat infelix Pachaeke, de quo mihi paucio, ante sermo Patri ebasu suo quam omnia dissimilis! quamvis, ut corporis, animumque ornamenti, sic militari gloria haud dubie Patrem, precessisset suum, ni juvenili æstu abreptus, aususque viribus majora præcoxi fato occupasset. Alaykin Caziqui Malakin, Ypirikin, Oajkin, & Zapancha, suis quisque cum contubernialibus, haud multo post se adjunxere, ut adeo tot familiarium accessione receps colonia minorum in modum augeretur. Affluerant isti Barbari

vestium, munuscotorum, carnisque bubula, quæ singularis obtinet quotidianè, spe aliæst. Neque ipsæ illos fecellit. Namque colonie hujus prædio diligenterius, liberaliusque, quam altarium, prospectum est. Præter illa enim pecora, quæ Barreda opulentiores inter Hispanos solerissime conquisiverat, Gubernator Martinez Peruvii Pro-rege Comite Manso de superunda probante sumptis ex arario Regio numinis duo boum millia primum, totidem alias coemit, misitque cum procendo fœtui, tum alendis Abiponibus destinata. Hic numerus aliquot post annos ad viaginti boum millia Patris Josephi Sanchez industriæ acrevit, multis licet millibus Abiponum voraciæ consumptis.

Reduces Hispanorum ex captivitate scemine negotii plurimum, fastidiisque Patribus facebant. At pud Hispanos sacro baptismate lustratae fuerunt equidem, religionis tamen rudimentis adeo leviter tracte, ut quid credendum sibi, quid praestandum, cavendisque sit, magnam partem ignorarent, haberenturque pro Christianis, neutriquam, nisi solo nomine, essent. Illud magis detestandum, quod ex longa cum Hispanorum vulgo, cum æthiopibus, mulatisque conveitudine mores, quos ipsi Barbæ exērantur, non optimos hauserint, opinionesque imbiberint, oppidi incolis ceteris certam peletem afflaturas. Servitutis adhuc, quam serviverant, tristi recordatione exacerbatae nullum non moverunt lapidem, ut popularium suorum animos ab Hispanorum amore, sacerdotum reverentia averterent, suspectam redderent illorum amictiam, prolium, agrotantiumque adulorum baptisma impedirent, legis divinae horrorem, avitorem superstitionum observantiam ceteris inspirarent. Hos in fines cadunnias confingere, de Hostilibus Hispanis

rum in Abipones consiliis rumores ferere, fugam ex
 colonia evadere solebant, & vero peruerserunt inter-
 dum, quod, cum Hispanos inter versata sint diu-
 tis, fide digniores Abiponibus videbantur. Ille
 Christophori Almaraz conjux, cuius superius inem-
 ni, omnium facile captivarum pestilentissima colonia
 fuit, quia ceteris genere nobilior, mendacior, & a
 sacris Romanis alienior. In sancti Jacobi urbe per
 interpretes minus idoneos religionis superficiem a sa-
 cerdote edocta, & in templo sacris certonii cum
 Almaraz, marito jam antea suo, perpetuo matrimonio
 nexus rite conjuncta est. Eam tamen ad Con-
 ceptionis oppidum translatam res sibi suas habere
 jussit Almaraz, illius impietatem, suamque de con-
 jugii apud Christianos perpetuitate ignorantiam cau-
 satus; Re tamen ipsa a vetula conjugе abhorrens,
 cum Hispanos populares siros inter jam ageret, ad
 novas cum Hispana puella nuptias aspiravit. Illius
 ducendæ ab ipso Tucumanorum Episcopo illi facta
 est copia eo nomine, quod priorem illam Abipo-
 nensem conjugem alterius foeminae, cuius is olim
 inter Barbaros maritus quoque fuerat, cognatam
 fuisse, luculentis testimonii constaret. Ipsus ego,
 Presbyteri cuiusdam rogatu, Almaraz mecum Cor-
 dubam profecti causam apud Illustrissimum Praefu-
 tem Argandoña egi, evicique a binis nostris Theo-
 logiaæ magistris, quorum sententiam Episcopus po-
 poscit, mecum sentientibus diligenter excuslam, pro-
 batamque. Almaraz jam votorum compos sua in
 patria medicinam dein exercuit proventu, plausuque
 magno, pari utinam agrotantium commodo! Ea
 siquidem, quis non rideat? Hispanorum plebejo-
 rum animis infidet opinio: Quoscunque, qui Barba-
 ros inter versati sunt aliquamdiu, herbarum cognitio-
 nem,

nem, arcanaque, quas ne Galeras quidem somnia-
rit unquam, medendi artes combibisse, quamvis
non nisi obtruncandis hominibus, exorbiendis homi-
num Calvariis, poculisque exhaustiendis omnem istic
contriverint ztatem. Haud tamen infector, istorum
quosdam, patriæ sue redditos, Gubernatoribus u-
tilem operam novasse; Namque, dum in Barbaros
suscepta expeditio, exploratorum, viæque ducum
munere nemo felicius fungebatur. Adhac, si cum
Barbaris colloquendum, interpretes, svaloresque e-
gerunt.

C A P U T . X X I V .

**A b i p o n u m ex-Conceptionis oppido fuga,
& reductio.**

Res oppidi recentis cursum secundissimum primis
mensibus tenuere. Tuta, tranquillaque omnia.
Verum turbo subitus, ac triste paucum tantam
malaciam exceptit. Hispanos de transferendo oppi-
do, urbisque suis finibus propriis adiborando cogi-
tare, rumoribus minime obscuris accepterunt Abi-
pones. Talem Hispanorum vicinitatem, & vias
& scilicet libertati sue periculosisq[ue] interpretari
de fuga incunda, patribus nil tales suspicantibus,
consilium cepere. Ipso, quo migrabant, die sa-
tuosque omnes itineri accinctos, sicut Aleynkin Pater
Sanchez significat, diuisionis causa, quam tamero
haud prodidit, sibi esse ait. Ovium gregem, binis
capitum millibus definitum, sibi concedi, postulat.
Improviso nuncio ut attonitus, sic tergitus Pater,
cum populum equis jam insidente, retinere haud
posset, ovium gregem non gravate induxit, &
quod armenta cetera non abripuerint, quod se, fo-
ciunque vivos reliquerint, in beneficiis numeravit.
Dilapsis momento omnibus tres duntarunt projectio-
ris audacie Abipones remanserant eloculum, noctu
Patrem utrumque e condito trucidatur, spoliaturi
sacram ediculam, ac doctus supellectilem rapturi.
Sed, quod alibi scripserauimus, eodem die Ychoalay
supervenientis periclitantibus patribus praesidio, au-
xilioque in sacra, domesticaque supellectili ad Sancti

fugos lenitatem non sine supercilie palam damnabant. Verum isti Catones, qui domesticos intra parietes tranquilli incamerant, Martes sibi tamen videbantur, quatenus non nisi cum exsticibus, pulicibusque domi luctarentur quotidie, & quid iacti Abipones bello posint, ignorarent.

Laudandus certe Barreda, quod interposito rigore abstinenter censura temeris sortitus dignus, quod Abiponum primoribus plus aequo blanditus, eaque pollicites fuerit, qua prestatu nunguani potuerit. Freti ea Hispanorum indulgentia Abipones, quod timeri se ab illis credent, ansi sunt porro, quae nunguani ante. Unum pro omnibus sit argimento. Barreda abiens tela lance volumina aliquot colonie saliquit, pecorum custodibus, mercatoe conducit. Hispanis pecuniae loco, cuius albicans copia, neque rarus est, tributenda. Hanc telam sibi velimadria si Barreda destitata, captivarium fraudibus induci, perpeccata crediderunt Abipones, necenque Patri, si illam ultra sibi dederit, illatui dicebantur. Noctem dum insolentes inter strepitum compotando transfigerent, consilium quod de se interficiendo capito pugabantur, ab ebris iam exequendum motuit Rater, ac secunitati cohors tutus suz, quidquid tela homi fuit, avidis, timendisque Barbaris postridie obiectit. Paucos post dics ex Sancti Xaverii oppido, Provincialis iussu ad hanc coloniam veni, & quindecim Mocobius equitibus in hoc tridui itinere compitatus. Obiupui enicovero, dum equites Abipones, plerosque ornatae ejusdem coloris vestibus tectos, propinquantes mihi turbationem obviam effundit confixeram. In quavia enim gente adventitia hostiles latere animos suscipiantur, atque infidias formant. Equi tri Abiponum agmine car-

etus

Eius undique, ac prope compressus domus nostræ ac
ream attigi. Pater Joachimus Sanchez, mihi obvius,
in amplexus ruit meos. Ejus figura, corporis, ve-
stimentique conformatio terorem mihi primum, moni
commiserationem injecrat. Petitus illi ex stramia
ne contextus. Toga squallida, usu atrita, ac nul-
lius prope coloris. Barba pice nigror, spissa, pro-
missaque. Ex oculis afflicti animi acerbitas emica-
bat. Algirii Mauros inter captivus vitam viverem
tolerabiliorem, mihi ejebat, quam hos inter, qui-
bus stipatum to vides, Barbaros. Hi gemitus sa-
lutationis loco fuere. Equis mihi ad hæc ani-
mus?

Eius cubiculum ingressus, Abipontum turba
lateri meo semper adherente, in cistulam meam,
quam Episcopi literas Patri tradituras aperui, eo-
rum quispiam avidis irruerat manibus, non scru-
tatus modo omnia, sed si quid meis ex reculis ar-
rideret, rapturus etiam, ni circumstantium rever-
tentia coiceretur. Post breve colloquium buccina-
rum militarium clangore, equorum hinnitu, sce-
minarum vociferatione forum omne persirepuit.
Causas percontanti mihi, Mocobios barbaros in pro-
pinquo esse, respondent. Sub idem tempus Cœ-
lum tonitribus reboans, ingruentesque noctis tene-
brae horrorem auxerunt. En, inquit mihi Pater, hos
inter tumultus vivendum nobis est quotidiane. His,
velis, nolis, invescere te oportebit equidem. Tu-
gurium vastum e stipitibus limo. vestitis pro habi-
tatione, stramen, rectius dicam, gramen siccum pro
tecto, valva lignea pro fenestra, rudis, & serse ex-
pers tabula pro porta, affer obiter levigatus pro
mensa, pellis bubula quatuor e furcis suspensa pro
lecto, humus graminca. A formicis undique perti-

rebrata pro pavimento mihi fuit. Carcerem, non
 cubiculum ingredi mihi videbar. Ingentes parietum,
 tectique hiatus ut vento, pulveri, imbris, ac fo-
 lii, sic serpentibus, culicibus, bufonibusque aditum
 facilem praebuerunt. Palme, que pro tignis tectum
 sustentabant, carie exere vermium rodentium sibil-
 aures simul, simul oculos deciduo flavo pulvere,
 incredibile est, quantum diu noctuque afflixerint.
 Ingentia limi diffilientis frusta, que triginta libra-
 rum pondus sequabant sepe, a pariete uno impetu
 avulsa mihi conterendo latis, superque fuerant, si
 quam corporis mei partem contigissent. De vi^{et}u,
 quid dicam? carne bubula seu clixa, seu asla pran-
 dium perinde, ac cena quotidie definiebatur. Si
 triticum Turicum (Mayz) si pepo accesserat, tum
 enimvero laute epulati nobis videbatur. Necdum
 enim agros, hortumve colere nobis vacabat, quod
 famen præstitum dein diligenter. De pane nec
 somniatum est unquam. Potum rivos ministravit.
 Viam vel pro sacrificio saepius desiderabatur. Re-
 rum necessiarum penuriam haud nostræ tribuet so-
 cordie, qui meminerit, Sancti Jacobi urbem, unde
 petenda omnia, centum septuaginta leucas, Sanctæ
 Fidei sexaginta ab oppido nostro abesse, viamque
 ut molestia propter paludes, sic periculi ob palan-
 tes Barbaros, plenissimam non raro profectioni ob-
 flare. Hæc tum rerum facies in illo oppido, quod
 meum apud Abipones tyrocinium, & patientia pa-
 laestra per biennium mihi fuit. Aspera sunt uti-
 que Europæo, & propemodum intolerabilia hæc vi-
 dentur, sed ipsa assuetudine iensim molliuntur, &
 Dei, cui nos, in Americam sponte transvesti de-
 vovimus, recordatione dulcescunt etiam. Non vi-
 etus, habitationisque mieria, quin potius Barbaro-
 rum ingenii volubilitas, ac durities animum no-
 strum identidem remordebat. CA-

C A P U T XXV.

Colonie vicissitudines, & perturbationes.

Barbarorum mentes ad humanitatem, ad religio-
nis sanctæ leges erudire, id unum equidem nobis
maxime cordi fuit; Eo curas omnes, ac industrias
convertimus. Verum conatibus fructum haud re-
spondere, identidem querebamur. De hostibus jam
evadendis, jam invadendis quotidie anxii Abipones
sacris institutionibus nec aures præbere, neque mo-
rem gerere, paucos si excipias, solebant. Tumul-
tus alii ex aliis nascebantur indies. Antique cum
Mocobiis Barbaris similitates, eti tantisper sopita
vidabantur, novis injuriis iterum, iterumque recu-
duerunt. Equorum greges rapturi, obviosque, qui
resistegent, trucidatur aderant frequenter. Paucis
ante meum adventum diebus Abiponum nostrorum
aliquis duos istorum prædonum hasta confudit,
quod quidem fortunæ magis, quam fortitudini A-
biponis ab Abiponibus tribuebatur. Haud multum
processit temporis, cum Mocobii numerosores,
recentem suorum cædem ulturi, ingens equorum
agmen e colonie nostræ remotioribus pascuis noctu,
sentiente nemine, rapuerunt. Præda potiti, nihil
que jam hostile metuentes, dum accelerato reditu
sylvam transmittunt, a nostris Abiponibus, qui ad si-
liquas græcas illic colligendas noctem egerant, ob-
servati, subita aggressione oppressi, cæsi alii, alii
fauciati, in fugam acti reliqui fæcere. Victores noe-
fui.

stri sub meridiem triumphantium ritu forum oppidi ingressi sunt. Equorum, quos seu recuperarunt, seu hostibus ademerunt, multitudo pro trophæis erat. Hos inter & equus exiguae molis, coloris spadicei, quo Mocobiorum Dux a nostro interfactus prius vehebatur, ut erat ephippiis instructus, ac struthionum plumis mire ornatus, me spectante adductus est. Præter Mocobiorum arcus, & sagittas hasta prælonga, qua Mocobiorum Dux idem utebatur, spoliorum nomine ostentabatur. Uni duntaxat nostrorum leve in brachio vulnus hostili sagitta est inflictum. Is Tabanari dicebatur, adolescentis strenuus, & præcipuum victoræ instrumentum. Quantum parvuli contra multos seu imparatos, seu terrore subito perculsi possint, ex hoc eventu sit palam.

Sinistris casibus neutquam territi Mocobii jam turmatim, jam manipulatim assultus repetiere. Die Divo Josepho sacra sub vesperum per propinquum nemoris latebras copiosa Mocobiorum phalanx adrepserat. Verum insidias, quas Abiponum aliquis forte detexit, felici omnes antevertit. Uno in illos agmine invehebantur. Duas prope horas fugientium Mocobiorum, Abiponumque iniectantium cursitatione campus late omnis contremuit; Litnorum militarium stridore aer resonabat. Imbellis feminarum gressu prolibus intra areæ nostra sepimenta mille inter gemitus latuit interea, me solo præfidiarii initar ad areæ portam excubante. Noctis atra caligo, & procellosissimi ab austro turbinis fremitus, nescio, quem horrorem afflavit. In tanta obscuritate, cum videri nil jam posset, sclopo solvendo jamjam manum admovebam, ut primum equitem suspenso gradu portæ propinquanter advertebam. Ex voce tamen,

men, dum, quid hominis esset *Miek akami?* a me ro-gatus, respondit, Alaykin præcipuum oppidi Cazi-quium agnovi, qui a reliquis avulsus, num quid insidiarum a tergo lateret, obequitans provide cir-cumspexit. Conquieverant demum militares bucci-næ, & in tanto campi silentio de Mocobiis lon-gissime propulsatis nullus mihi jam relictus est du-bitandi locus. Meum igitur in antrum dormiturus clanculum recessi. At necedum cubile attigi, dum novus foro obequitantium, lltuorumque tumultus, vociferatio incondita, sceminarum miserabilis in domus area ululatus exaudiebatur, cervices jam pa-sim secari a Barbaris, prope credidissem. Armis re-sumptis accuro. Hostes, qui fuga præcipiti septen-triones versus iter relegere suum voluere, tenebris decepti austrum versus delapsi sunt, & ab inseguini-te Abiponum turma medium per forum abacti. Tantos inter fugantium, fugientiumque clamores, num vel gutta sanguinis ab illis heroibus fusa sit, nescio. Illud scio: Me ad vetulas ab ulteriori met-tu liberandas noctem insomnem excubando ad portam areae consumpsisse. Socius equidem meus, cui-jus erat in excubitoris officio mihi succedere, cum acerbissimo dentium dolore conflecta atur. Et vero de illius absentia mihi gratulabar. Meo enim ad-stans lateri præ quovis hoste mihi erat formidabi-lior. Nam sclopo utebatur mutilo, qui non nisi titione admoto flammam concepit. Quidquid illi nitrati pulveris domi fuerat, cornu bubulo præ-grandii clausum armatus sclopo bajulabat. Scintila ex ardenti titione in cornu illud forte decidens quidni ambos nos ad lunæ regionem usque vibras-set? Thecam singulis pýrii pulveris portionibus in-structam meum ad exemplum sibi ut pararet, sa-pius illi suasi, persuasi nunquam. Hæc de infelici

illo sclopo adnotare mihi visum, ut rideas historicos, qui de Paraquariensium Missionariorum armis, atque armamentariis tantum sunt mentiti. Vasto clarissimi authoris volumine, quod ex Europa attuli, sclopum in Barbarorum coloniis necessarium mihi comparavi. Hoc ad incolas tutandos, ad hostes terrendos, non necandos, annis pluribus sum usus. Neque pilum enim hominis a me usquam laetum, sancte affirmo. Cicatricem quamvis luctentam ex America retulerim. Memoria item dignus ille dies, quo nova Mocabiorum incursio Abiponum nostrorum astu feliciter est delusa. Illi aggressionem oppidi meditantes propinquo in campo tempestive detecti fuere. Abipones nostri, septem si excipias, oppido aberant omnes, venatus gratia, ut solent, per sylvas sparsi. Alaykin Caziquius jam equo insidens, hactenque innixus sollicitudinem prodidit suam. Oppidum viris vacuum circumspiciens: quid agemus? mihi ait, commilitones desunt. Hamihégemkin ut parvo corpore, sic magnis animis praeditus: Viri cum nobis desint, viresque, ingenio hodie pugnandum est, respondet. Nec mora: vestibus induitus Hispani Hispanum mentitur. Comitantibus sex reliquis citatissimo cursu Mocabiis imminet; Hi, quod milites Jacobopolitanos in insidiis latere suspicabantur, fugam pre pugna maluerunt. Ingens hoc dolo discussum discrimen. Infinitus sim, si cæteras id genus Mocabiorum incursions memorem. Mulcarum instar quo sepius terrentur, eo impudentius redeunt Barbari. Fatigant alios, & satigantur.

Manipulares ejusmodi expeditiunculas cum non irritas modo, sed sibi noxias etiam Mocabii. intellexissept, totis oppidum nostrum viribus oppugnare,

re, ejus incolas numero opprimere, ac uno veluti iictu jugularē, in animum induxere suum denique. Quotquot poterant, Tobias, Lenquas, Mataquayos, Malbalaeas, Yapitalakas, Vilelas equites ad armorum societatem, amicitiamque pellecerunt. Ingens Barbarorum e tot nationibus confitatus numerus. Plerique omnes vel fœderatorum multitudine, vel ducum præstantia confisi non tam ad pugnas, quam ad victorias, pecorumque omnis generis opimam prædam sibi properandum putarunt. Et vero iterum, iterumque, ac tertio conjuratae in nostram internectionem turmæ in viam se dedere, sed jam aqua deficiente, jam campis pelagi instar aqua turgentibus, alias equis Coeli æstu fractis captam remetiri viam identidem cogebantur. Nostrum attingere oppidum quamvis non licuerit hominibus, rumor tamen de eorum itinere, ac frequenter ad nos perlatus plus, quam eorum præsentia, omnium animos conturbavit. Tanto se Barbarorum agmini impares cum putarent, alii, atque alii sensim oppido se suis cum familiis subduxerant, notis in latibulis securitatem quæsitiuri. Latrepidorum tamen famam, quam affectant impense, ne amitterent, vel obscurarent, timori suo, ac fugæ venationis propositum pratexere. Vetus haec metu urgente Abiponum uititia, & omnibus in oppidis a me observata. Pro dilabentium multitudine terror, metuendique causa, ac periculum apud paucos, qui remanserant, augescet. Iste funestissimus de hoste propediem adsuturo rumoribus utramque nobis aurem oppleverant quotidie, ut adeo, ne quando opprimeremur, periculi probabilitas nqbis excubias perpetuandi imposuerit necessitatem. Sine cura somnum capere, sine armis ab oppido plusculum recedere licuit nemini. Propiora sibi mala

irritatus ad nostras se recepit aedes, nihilque: Nen
audior a tuis, ajebat; Quod verbis haud impetro,
armis equidem extorquebo. Post triduum, ni e-
quos mox reddiderint, præliaturus adero. Commi-
litones, quotquot possum, conducturus jam domum
propero. Nocte apud nos acta ad suam furens
coloniam redit. Irriti fuere, quibus placare illum,
ac a suo avertere proposito adlaboravimus, cona-
tus, hortatusque. Abipones quoque nostri, quam-
vis impense a nobis rogati, ultima experiri, quam
quos rapuerant, equos dominis reddere obstinato
animo maluerunt, & jam ad conflictum accincti
stabant quotidie. Ex hoc certamine utcumque res
ceciderit, funestissima quæque præsagiens socius me-
us Josephus Sanchez per vias graffantibus Barbaris
obnoxias sancti Hieronymi oppidum adiit eo fine;
ut Ychoalay animum pacaret. Ast furdo fabulam
cecinisset, nisi Chitalin Caziquius Mocobiorum, qui
ob Debayakaikini metum praefidiarios in sancti Hie-
ronymi colonia tum agebant, jam Christianus mi-
tiora consilia furioso Ychoalay inspirasset. Verum
sopitis tantisper, non extinctis odiis brevis illa ma-
jacia fœdissimarum tempestatum prænuncia flit, qua-
rum alia aliam excepit.

C A P U T XXVI.

Meum in Coloniæ negotiis ad urbem
Sancti Jacobi iter.

Eo res erat loco, ut colonia utraque tum muis odiis, tum hostium exterorum infestationibus propediem conficienda videretur. Alterutri nostrum, meus mihi socius Pater Sanchez aiebat, ad sancti Jacobi urbem proficendum est utique, qui Gubernatorem Tucumaniz, certe ejus Vicarium Barredam de periculo coram edoceat, consilium, si quod superfit, remediumque depositat. Iter, ut nosti, ventum septuaginta leucarum & molestarum, & periculi plenum per immensas soliditudes, ubi praeter palantium Barbarorum, qui ad praedandum excurrunt, humana vix vestigia deprehendas. Enimvero, si iter hoc suscipias, vel paludibus suffocandum te, vel viæ asperitatibus frangendum, meus mihi præagit animus. Hæc ille mihi tunc et amice & vere memoraverat. Nil tamen his territus ad urbem legatus abire, quam ad clavum, custodiare periclitantis oppidi ceu praesidiarius remanere malui. Quod, loco absente, si perierit, culpam mihi ab Hispanis tribuendam, prospexi. Illud enim solenne Gubernatoribus Parauariz: si recentes Indorum coloniz cursum secundum teneant, gloriam sibi omnem vindicant, præmisque a Rege cumulantur; si sinistris casibus intercederint,

Patrum, quorum curis commissae sunt, jam inertiam, jam timiditatem, jam asperitatem accusant. Talia cum aliquo rheo septuaginta caput via periculis, quam famam et meam, & nationis Germaniae obtrahantium dicacitati objiceret, satius esse duxi.

Iter maximis, quidquid spectes, difficultatibus implicitum cum tribus Indis, quos Mataras vocant, Christianis quidem, sed quovis Barbaro magis ineuctis sum ingressus. Lingua Quichua, mihi ignota, utuntur, & Hispanicam ignorant. Tribus his comitibus alter accessit ex Hispano, & Africana prognatus. Hic, quod bis mille imperiales Hispanicos e plastro, quod Peruvianum mercatoribus argentum adverterat, clam surripuerit, in urbe Sancti Jacobi compedibus vincitus, sed e carcere profugus, suum ut fueret crimen, a praetore pecorum custodibus nostra in colonia praesette jussus est. Neque id ratus putas, velim. Quatpor alios homicidas ad pecorum custodiā condemnatos urbs eadem nobis miserat. Ille furti convictus, & e carcere fugitus per viam mihi ab obsequiis fuit. En! quam praelarum custodem, ac famulum! Necesaria mihi tamen, & utilis ejus opera fuerat. Via, quæ nobis cmetienda, maxima ex parte paludibus horret, ac lacubus, qui junco vario, calamisque altissimis sylvestcentes ex diuturnis pluviis adeo intumuerunt, ut equis vix vadum relinquatur, & ob scrobes profundas, ac formicarum tumulos sub aquis latentes perpetua cespitandi causa esset. Reliqua campi planities aquæ innatans pelagi speciem referebat, nobisque cespitem, ubi cubaremus noctu, ubi equi pacientur, fere negavit. Assiduus primo itineris triduo, & tonitribus horrendus imber

imber diu, noctuque nos infestabatur. Vedes, ipsi corpora, quin ipse sacerdotialium precum codex, quidquid nobis usui erat praeterea, aqua stillabant. Caro bubula, viaticum unicum, maledicta quotu die vermis jam scatuit undique. Hac tranquillatio denique Cœlo; austroque frigidus spirante, ut sic caretur, e fune pendens sœtoréti exhalavit tantum, ut illi vel eminus ferendo nemo nostrum par esset. Vetus, cum obsonii alterius nec spes; neque copia esset in vasta solitudine, caro quamvis putrida, ne inedia conficeremur, fami sedande adhibenda fuit. Indi Comites p̄icem vastæ molis hasta confixerant in flumine Salado, solique devorarunt, quin vel particulam mihi extrema fame laboranti obtulissent, ex quo illorum inhumanitatem conjicias. Pluvia in plures dies producta sufficiens non maximi ripis late effundebantur suis; trajectumque nobis non arduum modo, sed & periculose reddidere. Corium adhac bubulum, quo ad transmittenda flumina ceu linte utabar, triduo imbre adeo emollitum est, ut, nisi arborum ramis ex omni latere suffultum nobis usui esse neutriquam posset. Quod Barbarorum, qui iste grassantur, oculos effugerimus, in beneficiis, imo & in prodigiis putavimus numerandum; Nam, et si illorum, & quos Hispanis rapuerant, equorum recentia vestigia passim deprehenderimus, deprehensi ab illis non sumus.

Equi quorum ingens nobis caterva, tanto itinere scilicet servitura, nando, eluriendoque fessi vix jam ephippiis ferendis erant. Ungulis aqua continua emollitis ægerime progrediebantur. Postremis certe diebus quinque horarum spatio quatuor equos comiscendi. Adeo exhaustæ illorum vires diu-

tina per aquas ambulatione. Vel tanta, Calo semper pluvio, fessitatione incredibiliter fatigatum me haud inficiabor. Unde semper vestes diu, noctuque corpori adstrictae plurimum molestiae creare equidem. Comites mei, quidquid vestimenti gesserant, abiecere solebant, & dum vel aura, vel ad locum siccarentur, omnino nudi praetolabantur, id quod salvis verecundiae legibus mihi licere nunquam putavi. Tot dierum inedia vires non mediocriter atterebantur præterea. Ex putridis equidem, ut dixi, carnibus, quovis alio commeatu destitutus esset, aliquot duntaxat bolos primoribus, ut ajunt, labris delibavi quotidie. Tertio decimo itineris die in tuguriūm, quod oculis obversabatur, solitariūm sane stimulatus irrui, & quamvis præter paponem, triticique Turcici tres spicas nihil profrus in promptu esset, eorum esu recreatus mihi videbar revigisse. Diebus omnino sexdecim in via consumptis die Jovis, qui Pascha præcedit, tribus ante meridiem horis urbem sancti Jacobi conspicimus deinde, sed ab illius ingressu flumepi, quod dulce vocant, nos arcebat. Hoc alluvione annua, qua majorem per viginti annos nemo viderat, in tantam excrevit latitudinem, ut vel dexterrimis nataitoribus formidini esset. Ex omnibus enim, qui Tucumaniam alliunt, annibus coalescere dicitur. Cœsu screbatur rapidissimo, arborumque immanes truncos, avulla ex ripis tuguria advenebat, que quidem corio bubulo, quo navigamus, impacta illud vel pertunderent, vel transversum agerent illico. Quod incolumis, quamvis non sine periculo, ac metu tantum pelagus transmisserim, proviso id Barredæ debeo, qui de meo ad oppositum litus adventu a me factus certior per literas, duos nandi arte celeberrimos ad me transportandum, ex urbe misit.

C A P U T XXVII.

Mea. in Sancti Iacobi urbe commoratio. Alaykin Caziquii nostri ad Gubernarem Saltensem Profectio.

Potius mutuos de more amplexus Barreda Progubernator; vir mihi in paucis amicissimus, de Coloniae nostra rebus per me edoctus est diligenter. De promptis, quae ad rem facerent, remedis quotidie a nobis consultatum. Paucos post dies ad Tucumanie Gubernatorem Joannem Victorinum Martinez del Tinéo, cuius in versatissima urbe Salta est sedes, cursor nostris cum litteris est missus; Inde alius a Gubernatore ad orbem Xustúy, ubi Regii erarri curatores solent residere. Interea dum hi tabellarii ultro, citroque commeant, in sancti Jacobi urbe hæreadum mihi fuit, quinquaam minime otioso. Negotiis colonie occupatus licet patentibus Hispanis, ac Aethiopibus sacro pro tribunalis aures præbui, Pachali scilicet tempore, proptermodum quotidie; Ad me enim, quippe peregrinum, & proxime abiturum, maximi siebant undique concursus, quod & alibi moris esse sum expertus. Gubernator Martinez, ut Alaykin, aliquique Abiponum-Caziquii ad se invisendum Saltam a nobis mitterentur, per literas identidem flagitaverat; sperabat equidem, alloquii comitate, hospitiis laetitiis, liberalique donorum largitione illoram animos

mos sibi devincendos; Verum, ut suspicax, ac meticulosum est Barbarorum ingenium, sub quantavis Hispanorum amicitia dolos, insidiasque verentur. Alaykin saepe invitatus, tergiverlatus est semper. Nunc tandem, nescio, quibus rationibus ductus, me in sancti Jacobi urbe agente, cum binis melioris note Abiponibus rerente adfuit, ac triduo ad quietem illuc interjecto iter Saltam usque, Gubernatoris sedem, est prosecutus. Duos Hispanos Barreda providus illi comitando adjunxit, quorum viæ ducem alter, alter interpretem, uterque adversus quoscunque aggressores defensorem ageret. Hac profectio Barredæ parum, minus mihi probabatur. Quodsi enim istorum Abiponum aliquis vel invetero peregrini Coli frigore illas inter rupes, vel tertiana febi, que ob aquas minime salubres, istuc per frequens afflatus, vel quomodounque Iesus fatis cederet, illum malignis Hispanorum artibus extintum haud dubie universa Abiponum natio visceraretur, atque hac ex suspicione novum bellum semen existeret illico. Primo, quo in sancti Jacobi urbem advenerant Abipones, die parum aberat, quin sinistra de Hispanorum in se animo suspiciones illis injocarentur. Nam sanctissimum Christi oospus anniversario, augustoque ritu per fora circumferebatur, his clara voce comprecantibus, illis cantantibus, aliis, ut Davidem coram arca foderia saltantem imitarentur, choreas modeste ducentibus. Ad publice letitiae significationem mortaria, minime forme in plateis hinc illinc exploduntur identiter. Abipones ceremoniarum ejusmodi, adhuc ignorantibus hostili animo ab Hispanis pulvere nitratō salutari se jurassent, nisi a me moniti errorem dedocerentur suum. Eodem, quo supplicantium ordo per fora procedit, tempore quidam ridiculo

mo-

morionum habitu vestiti (Cachidiablos; pulchros diabolos Paraquarienses vocant) circumcurlant, & plebejos, maxime si in silentium, vel religiosam modestiam peccent, flagello strepitante percutiunt. Quid si a morionum stupidorum quopiam Abipones, qui inermes proficisciabantur, ictum vel unicum abstulissent, de vi, injuriaque sibi ab Hispanis illata, quis conquerendi finis? quantum abtempendas amicitia, bellique renovandi argumentum fuisse? universum dici potest, Barbaros quantumvis amicos Hispanorum in oppidis citra amicitia periculum raro diversari. Illorum enim amicitia vitri instar facile frangitur. Injuries namque, etsi non accipiunt ab Hispanis, sibi singunt, & saepe umbra offenduntur.

Hac animo volvens a Barreda exorari haud potui, ut Abipones ad urbem Saltam eentes comitarer. Quod si enim Gubernator culpas a Patre Sanchez sibi significatas, illis exprofraverit, accusatorem me suum suspicabuntur perperam, & quem dilexerant antea, eternis odiis universae nationis digaum pronunciabunt, id iter svadenti Barreda usque opposui. Alaykin ab humanissimo Gubernatore laute, liberaliterque est habitus, & nobilioris Hispani instar vestitus sumptu non modo, fructu profus nullo. Dorsum enim redundum splendidas e pretiose rubri coloris panno vestes suis ostentaret, & quidquid honoris officiosissimus Gubernator sibi praestitit, commemoraret magnis: En, exclamabant omnes, quantum timemur ab Hispanis! Adeo humanitatis, liberalitatisque officia formidinis Hispanorum testimonia interpretabant stolidae. Quid, quod & agreste Hispanorum vulgus toga Hispanica ad omnem elegan-

tiam à Gubernatore condecoratum Alaykin agris aspectaverit oculis. En, ajebat, qui furca trecenties dignus, hæc cædium apud nos patratarum, hæc rapinarum, incendiorumque præmia retulit! Alaykin tamen ipse vestis Hispanica splendore adeo non capiebatur, ut Barbarorum habitu, cui a puerò insueverat, contentissimus illam situ squallere in ci-
sta permiserit. Semel duntaxat in oppido toga His-
panica, sed sine inducio, calceis, & femoralibus,
indutus Hispanis advenis ridendum se potius, quam
spectandum exhibuit.

Illud memoratu dignum: sub idem tempus, quo Alaykin amice ab Hispanis, & supra merita honorifice est habitus, Abipones alii, equos scilicet abacturi, Cordubensium in prædia incursarunt, sed ab accurrente milite in fugam acti. Fugientium unus, Alaykin Contubernalis, captus, & Cordu-
bensem in carcerem est pertractus; sed Barreda de-
precante, meque per literas ejus libertatem postu-
lante haud multo post ad suos redire permisus,
ne ejus scilicet captivitas fuso Hispanorum sanguine
a Barbaris vindicaretur. Vidi hominem nostrum in
colonia, sed ejus nomen memoria excidit. Eodem
prorsus tempore Abiponum ingens caterva Jacobo-
politanos, qui in sylvis a ferro dictis mel, ceram-
que conquiverant, hostiliter invasisse, nunciabatur.
Præter alios, qui capti, cæsique, militari fama il-
lustris miles Litondo misere cit contradicatus, quod
alibi jam dixeram fusius. Hæc incursio Oaherk-
kaikin duce quamvis suscepta fuerit, ad conflandam
tamen coloniæ nostræ, ac Barredæ ejus conditori
invidiam a malevolis Alaykin absentis commilitoni-
bus tribuebatur. Coram ento putido fidem ut fa-
cerent, Quatsy়in oppidi Conceptionis incolam ho-
stili

fili in agmine ab Hispanis, qui fuga eadem even-
ferant, conspectum esse, impudentes fabulati sunt,
quem tamen, dum aggressio facta, ne unum qui-
dem diem ab oppido suo absuisse, & ipse Pater
Sanchez, & ceteri omnes testabantur. Verum de-
tecta subinde fabula, & ab omnibus explosa. Capti
vi equidem ipsi, in libertatem deinceps asserti, a Debaya-
kaykin contubernalibus abductos se, caesos alios, pa-
lam fecere, ut adeo nullus dubitandi locus superesset.
Me tamen in Sancti Jacobi urbe detentum sinister, his
de nostra colonia rumor non mediocriter affixit,

C A P U T XXVIII.

Iteratus, molestusque ex urbe ad meam
Coloniam reditus.

Procuratis, ut poteram, negotiis ex urbe reducem
me quadraginta milites comitari a Barreda jubeban-
tur, qui in colonia a Barbaris identidem tentata simul
praefidiarios agerent, simul pro Abiponibus tum in-
struendis, tum alendis agro colendo operam darent,
dum exacto mense alii illis succederent eosdem in fi-
nes. In campo Alarcon triginta admodum leucas
ab urbe sancti Iacobi distante praestolari me milites,
dicebantur; Verum solos novem istic deprehendi.
Neque plures adfuturos cum mihi Galeanus centurio
asseveraret, vel cum his pauculis ingrediendum mini-
ter, putavi, sed paulo post remetiendum. Namque
milites paucitate sua territi occursum sibi Barbaro-
rum exercitus, cedens, ac sanguinem vel vigilantes
sommiarunt quotidie. Ad passus singulos, quo Indo-
rum latibulis propinquabant magis, metus augeba-
tur. Fumum eminus conspicati hostilium insidiarum
esse indicium, nil dubitavimus. Eo loco res erant, ut
progressuros se porro perfinaciter negarent. Et ve-
ro regressi jam aliquantum centurionis insequentis e-
loquentia, vix demum in viam sunt revocati. Eodem
die noctem acturi locum, quem situs natura adversus
subitas aggressiones tuebatur, delegimus. Fluvius Sa-
ladus prærupti litoris a fronte, sylva salebrosa a ter-
go nobis imminebat. Ast occumbente jam sole equis

vixdum ad pascua dimissis, nobis ad focum confidentibus subitus ex sylva Barbarorum ululatus perstrepuit. Hic pavidis semper militibus pro Classico non ad pugnam, sed ad fugam fuit. Nec morat Celerimum sibi quisque Pegasum capit, apparatque. Ad fugiendum præcipites jam allocutus. viderent iterum, iterumque, quid agerent, ajebam; Si dilabantur, sparsos nullo negotio ab Indis contrucidandos singulos; Si uno in agmine conjuncti hac in statione perstiterint, nihil magnopere metuendum videri. Sclopis nobis in promptu esse, atque adeo Barbaros nil ausuros noctu, nitratum pulverem si odorentur. Qua quidem oratione, ut eadem mecum statione quieti consisterent, impetravi, muscarum tamen instar ad quemvis Barbarorum motum certissime equis avolaturi suis, quos ephippiis instructos singuli manu retinebant. Adeo trepidatum fuit. Militum aliquis & obesi corporis mole, & vultus elegantia cæteris spectabilior lacrymis diffiduebat, illud suum: Ergo moriendum est nobis hac nocte! Miserando cum ejulatu repetens identidem. De Coena vel cogitare, quamvis præ fame vix spiritum traxerimus, nemini nostrum in mentem venit. Mihi quidem, ingenuus fateor, non tam Barbarorum commissio, quam comitum trepidatiq terrori fuerat. Ne igitur, si isti me reliquo diffugerint, vasta in solitudine solus, pedesque remanerem, equorum meorum velocissimum capi, appararique jussoram, securitatis meæ instrumentum, quo fugientes milites fugiens, quantum licuerit, comitarer. Equitatione diurna fractus, somnoque oppressus ad equi mei pedes habendas manu retinens, ac sclopum nudo in cespite maximam noctis partem placidissime dormivi. Extrema lassitudo, firmaque, quod nihil in nos tentaturi sint.

Pars III.

Q

Bar-

Barbari, persuasio soporis copiam alienissimo tempore, ac loco mihi fecit.

Albescente jam Cœlo, dum in fluvii litoribus Indorum vestigia arenæ impressa omnium oculis patueret, centurionis & imperiis, & hortatibus negligitis, cursu effusissimo domum revertuntur milites, meque vel invitum, ni desertus in periculosa centum facile leucarum solidudine perire mallem, sequi congerunt. Quatuor supra nonaginta leucæ, quæ ab urbe confeceram, mihi remetiendæ fuerunt. Vix compendium facturi milites per invias Turugòn sylvas, per campos palustres, ubi nullum equo tutum vestigium, nullum sæpe vadum, fugientibus similes Salabinam, patriam suam, mecum attigerunt. Pagi illius Parochus Clemens Xerez de Calderon vir antiqui mortis, epibus juxta, ac probitate clarus tenerinne me amplexus, & de militum fugacium intempestivo reditu conquerentem solatus est etiam: Divino prorsus, ajebat, consilio me hoc ad oppidum vel nolentem venisse, Divinæ Matri sermonem panegyricum ut dicerem; Festum equidem, cui a Carmelo nomen, propinquabat, quod istic per novem dies continuos ingenti cum apparatu quot annis celebratur. Maximi ad hoc ex omni illa provincia omnium ordinum sunt concursus, cumque loci angustia tot advenarum millia haud caperet, plerisque in campo dumeta inter sub dio agendæ noctes, nobilioribus a Parocho hospitio acceptis. Israelis populum in solidudine castra metantem videbar mihi videre. Templum, etsi minime augustum, sacra supellectili pretiosissima instructum, tantoque argento ornatum est, quantum Europæis in templis raro videoas. Maxima ejus pars Canonici Peruvianæ cognati hereditate Parocho obtinerat, qui, quidquid opum, facultatumque nactus est,

est, templo suo pie impedit. Plures utinam is in America, quin & nostra in Europa imitatores Parochos, Episcoposque haberet! Hoc itaque in templo panegyricum statu die ad numerosissimam auditorem per horam dixi, ipso etiam Progubernatore, cum aliis ex urbe optimatibus presente, a quibus, finito sermone, sacro e pulpito inter festivorum ignium, & missarum formae mortariorum erupitus ad Parochiæ honorifice sum deductus, ubi more recepto circumstanti equitum Hispanorum multititudini & vinum crematum, & folia tabacæ in tubulos, e quibus accensis funnum hauriunt, convoluta liberaliter distribuebantur. Utroque dono, quod sacro oratori honoris clausa ante alios porrigitur, modeste abstinavi, Barreda abstinentiam ejusmodi, quo sacerdotem decet, mirum in modum probante. Duodecim diorum, quibus hic invitus detinebar, spatio tempus omne, quod a brevi somno, mensa, & sacerdotalium precum penso mihi erat super, expiandis culpas contentium animis consumpsi, qui ab aurora in seram usque noctem me stipabant quotidie, aperto semper in campo juxta templum aures præbentem. Molesta fere Coeli tempesties molestias auxit, cælestibus licet solatis conditas; Quin & ipse Parochus, vir probissimus, & ditor, quam doctior, pro ea, qua nesciun versabatur, fiducia totius anteactæ vitæ noxas sacro in tribunali mihi patefecit.

Interea Barreda jubente quadraginta milites, qui secundo redeuntem me comitarentur, evocati, campusque leucas aliquot a salabina distans, ubi suis e domibus confluenter, designatus. Haec in statione quotidianas inter pruinæ (Mensis enim Julius istic hibernus est) & tigridutæ pericula triduum sub dio egredi cum pœnulis, milites reliquos frustra prestatolatus,

Nam quinque & viginti duntaxat adrepserunt denique, quorum unus prima itineris nocte raptis etiam centurioni Galeano equis aliquot fugam cepit. Summa hæc provinciæ, & eorum, qui militiæ præfunt, infelicitas, quod militum, qui ad expeditiones quascunque evocantur, vix dimidia pars morem gerere soleat. Rara est obedientia, quia tanta non obediens impunitas. Flumine Turugon natatu, ut moris est, superato chacum provinciam ingressu sumus, palantium Barbarorum sedem, a quibus ne quid subiti periculi nobis existeret, viarum speculatores septem quotidie præmissi, qui sub vesperum a se visa, observataque referant centurioni. Detexerant isti Tobarum, Moebiorumque agmen, qui cum e- quorum, quos sanctæ fidei e prædiis rapuerunt, grege fugientibus, quam proficiscentibus similiores ad sua latibula properarunt. Contubernales suos suo de reditu ut præmonerent fumo, qua qua transierant, campos, sylvasque incendere. Noctem illam insomnes egimus, quod a fronte, a tergo, a lateribus adrepens flamma exitium nobis minabatur undique, nullusque effugii locus usquam patebat. Quamvis flamma nobis pepercit, parum absuit, quin fumo cæcaremus omnes, suffocaremurque. Coortus sub auroram ventus ignem a nobis, periculumque avertit. Frequentissima Parauariz, & per immensam planitatem viatoribus, bestiis, plaustrisque sepe exitia sunt hæc camporum incendia. Tum in hoc itinere, tum sepe alias, ne vīvi cremaremur a flamma assilente, equis vix bene apparatis, laxissimæ habenis medios inter ignes nobis fuit currendum, qui nec extinqui possunt, neque declinari. Focus, quo iter facientes vel sub meridiem, vel noctu utuntur, remanet sepe abeuntium incuria, & vento validius aspirante dispersus campum inflammat. Gramen tritico

altius, stupæque instar aridum, junci, arundines, calamique segetis more quoquaversum protensi, ut flamnam prompte concipiunt; sic incendio, hebdomadas plures duraturo pabulum præbent. *Sylvæ* majori anni parte solis æstu torrentur, arboribusque pice, resina varia fœtis abundant; Hinc & accenduntur cito, tardissimeque extinguuntur. Orbem terrarum conflagrare dices. Tenebras sœpe fumus offundit aeri tantas, solem ut subducant oculis, ipsoque meridi noctem referant. Ex fumo turbinis instar avolante enatas subito nubes, ac fulgura, hisce ipsius vidi, solerterque in patente campo pernoctans observavi. Neutquam succendendum igitur Indis cætera crudibus existimò, qui ad pluviam procurandam campos succendere conveverunt, experti scilicet fumum densiorem in nubes desinere, atque ex illis aquas ecclœstes effundi demum. Fateor tamen campi incendia, aliae nisi causæ accendant, haud semper certa imbrium remedia esse, ac instrumenta. Nam biennali illa, quam passi sumus, Cœli siccitate hinc, atque illinc, iterum iterumque menses integros ardebat campi, & nemora, neque tamen nobis dedit ignis aquas. Inde occasionem sumpsi Pater Brigniel opinandi, frequentissimas has camporum latissime patientium incensiones siccitatis diutinas causam esse, quod calore ac fumo seu siccantur, seu consumantur terre vapores, qui in altum elati in nubes primum, deinde in imbres coalescere solent alias. Ast enim fumum condensatum haud longo ab igne intervallo in nubem converti, & fulgurare, tonareque, ipsius observavi. Quidquid sit, physicorum arbitriis id relinquio. Meum est, cæptum cum Jacobopolitanis iter prosequi.

Haud prætereundus silentio casus; qui terroris primum, mox risus solutissimi argumentum nobis

fuit. In campo, quem sylva tenuis tegebat, Abiponum complures suis cum familiis latuere, siccandis litoratum, quas vicino in lacu ceperant, pellibus occupati. Transeuntes nos primo diluculo ut primum senserant, hostilem Hispanorum assutum suspicati in familiares sibi ululatus effundebantur. Jacobopolitan repentina vociferatione, perculsi Barbaros in insidiis collocatos adventum nostrum hostili expectare animo, sibi perfysare. Incredibilis utrinque, sed Panicus terror. Mihi, quod res erat, subboluit. Centurionem itaque moneo: Equorum nostrorum catarvam, quæ a tergo nobis veniebat, medio in agmine collocari jubeat, diripi ab Indis ne posset. Ex quo languidiori, cui infidebam, alacriore substituto, milites mihi binos adjungat, quibus stipatus præcederem, Indum, si quis uspiam in conspectum se dederit, observaturus, allocuturusque; Qui enim seu Abiponum, seu Mocobiorum calleret linguam, præter me nemo unus aderat. Centurio cum suis lento passu citra strepitum me eminus sequatur, opem mihi, si res posceret, latus, peto. Centurio Galeanus ut erat bona mentis, opportunis consiliis morem gerit perlubenter. Aliquantulum progressus Abiponem, qui nos exploraturus suspenso veniebat gradu, equitem, hastatumque detego, ac denique mihi propinquorem oppidi nostri incolam (Caselli nomen ille non sine omni fuit) agnosco, saluto, alloquor, de itineris mei ratione, de Hispanorum, qui me comitantur, tum paucitate, tum integerima fide, ac amicitia certum facio, num socius meus Pater Sanchez, num Alaykin Caziquius noster Iospites adhuc in oppido & alia id genus, quarto. Ille, abstensis jam suspicionibus tranquillior, se, suosque melle in circumiacentibus sylvis legendo, venandisque per laevis lutris istic occupari, fatetur, ad contubernales

suos

suos invisendos placide nos invitat. Rem ita esse
suis videre oculis quaterni milites a centurione missi,
qui melle copioso ad Abiponibus donati ad nos, iter
accelerantes, rediere; At enim discussus utrinque ag-
gressionis hostilis timor præ quovis melle dulcior
fuit. Milites novitii aliquot, qui primis Barbarorum
ululatibus consternati per dumetorum latebras se ab-
didere, a veteranis festive explosi sunt. Animosio-
res alii, ni consiliis coercuisse mei, in Indos ami-
cos, ceu hostes præcipiti ferro irruissent utique. A-
etum sane de nobis erat. Ex propinquo etenim
Conceptionis oppido ad opprimendos pauculos Hi-
spanos Abipones advolassent. Sed quamvis nil ho-
stile patratum, ut primum isti me cum Hispanorum
manipulo imminere, intellexerant, atratis ad terro-
rem vultibus turnatim nobis obviam effundebantur,
nosque veluti indagine cinctos ad coloniam deduxe-
re. De patratis nuper in sylva Jacobopolitanorum
caedibus falso suspectos se haberi, noverant, & vel
ea propter vindictæ metu adventantes milites non, ut
semper alias pro hospitibus, sed pro hostibus, qui
sinistra animo volverent, accepserunt.

C A P U T XXIX.

Conceptionis oppidi turbationes
perpetuae.

Post quinque menses tum in itu, ac reditu, tum Jacobopoli consumptos redux propensis populi gentientis voluntatibus acceptus sum. Sphaerularum vi- trearum ingens copia, cultri, forficula, & alia id genus, quae maximi ab illis sunt, dona a me liberaliter data letitiam auxere. Ceterum res oppidi eodem semper erant loco. Ut prius, turbata omnia. Tranquillitatis nec spes, neque remedium supereesse videbatur. Mocobii cum aliis Barbaris federati minitabundi semper, sepiissime molesti, ac noxii. Abi- pones natu grandiores, eis excursionibus in Hispanos religiose abstinerent dudum, compotationibus tamen solitis pertinaciter indulgebant quotidie. Adolescentiores domi ut conquiescerent, induci haud poterant, quippe quibus vagari, prædarique ut in more, sic in deliciis fuit. Vetus superstitionum avitarum usque tenaces a sacris nostris non abhorrebant modo ipsæ, sed & quoscunque poterant, ab illis avertere couabantur. Nemo, nisi præmii spe ductus, templo pe- dem inferre, paucissimi sacris a meridie institutionibus aures, animosque advertere solebant. Aliis, atque aliis curis, ac studiis plerique omnes detinebantur. Expedicio militaris altera alteram exceptit.

Alaykin fidem Hispanis ut testificaretur suam, & suspiciones, nescio, quas aboleret, cum lectissima suo-

suorum manu aduersus Oaherkaikin profectus est, a quo minisne, an promissionibus, nescio, captivos pueros extorxit, ex sylva, ubi Lisondo cum aliis Jacobopolitanis cæsus nuper, abductos. Hi in patriam, paternasque domos nostro ex oppido cum custodiis remissi. Postquam Ychoalay inter, & Alaykin mutuis dudum simultatibus laborantes quædam amicitias species simulata potius, quam contracta est, Abiponibus sancti Hieronymi puppetias venere nostri, illisque con sociati Debayakaykin senem binis expeditionibus oppugnarunt damno, quam utilitate, majori. Armatum quidem societas nostros inter Abipones, ac sancti Hieronymi fuit tantisper, nunquam concordia animorum. Enimvero nostris Nakaike tergehes Debayakaykin studiosissimis neque in mentem venit unquam aut Ychoalay victorem, aut victum Debayakaykin optare. In hunc propensissimo, in illum acerbissimo semper erant animo, quod, ne Hispanorum equos diriperent, omni virium contentione obstitit, & raptos dominis suis reddendos vi sepe procuravit. Qua quidem equorum violenta restituzione exacerbatι duplicarunt in prædando astutias, industriasque, non tam ut jacturam priorem novis resarcirent prædis, quam, ut nil ab se curari Ychoalay, significarent. Hæc alterationum scaturigo, hæc sollicitudinum, quæ diu; noctuque nos premebant, materia. Michael Ziburro centurio, Piedra buena alii que ex sanctæ fidei urbe prædiorum domini cum exiguo equitum manipulo ad S. Hieronymi oppidum venerant, ope Ychoalay equos sibi a nostris Indis abactos recuperaturi. Noverat Ychoalay pascua, ubi equorum recens creptoriū greges latitarent, ad illos igitur clan culum abigendos cum Hispanorum, suorumque turma noctu adfuit, verum spes illum elusit. Namque

sissent, de vita tot iter Barbaros servanda, quam de equis recuperandis magis anxxii. Prandio, ad quod a nobis invitabantur, recusato, inglorii uno agmine citra cunctationem ad sancti Hieronymi coloniam cum Ychoali discessere, qui, ut mihi fassus ultra est; nunquam Hispanos adduxisset, si tot comilitones Alaykin Caziquio suppeteret, nosset. Accelerato Hispanorum reditu audaciores nostri Abipones, nil dubitarunt suorum aliquem mittere, qui eos observet, horteturque ad iter præcipitandum, ne ad premenda eorum terga, si cunctati per viam fuerint, reliqui omnes ex oppido accurrant. Interea tempestas coorta, quæ horrendos inter Cœli inugitus multum aquæ, platinum ignis effuderat, properantes Hispanos comitabatur. Nostri Abipones eodem tempore cantus inter, ac pocula siccata, quia nihil omnino sanguinis fusum, victoriam celebrarunt, de Ychoalay frustra fatigato, elusoque mire sibi gratulantes. Miserebat me Hispanorum, quibus tantum ex urbe sua iter non irritum modo, sed & probrassimum fuit, & terroris plenum; Id quod illorum imprudentia profecto assigundum. Nam, dum Abiponum ira frementium globo cinctos se viderant in foro, ad nostras ædes refugientibus ingenue dixeram: Rem vestram haud satis præmeditati compareatis, amici! Ad pugnandum enim nimis pauci, ad Indos alloquendos, nimis multi venistis. Ecquis credit, alloquii causa vos adesse, qui dubia adhuc luce, armatis manibus Ychoalay duce nostro oppido adrepistis? Hostilis aggressionis num luculentiora usquam indicia? Tempore, ac modo, quo hostes solent, venistis, veniam dabitis nostris Abiponibus, qui hostili apparatu vobis occurront, vobis exterum magna ex parte amicissimi. Certe quidem si Hispani soli, de reddendis equis cum Abiponibus astuti, adulto

dens ait Caziquius, illud dictu, quam factu facilius.
 Ad venandos equos sylvestres excurrere se se mihi dicunt isti juvenes, & equestris vestris e praediis, me incio, ac invito adducunt. Vestrum erat, praedii vestris invigilare ad arcendos fures. Haud equidem facultatis est mez campis longe, lateque patentibus invigilare, ac contubernalia per campos itinera manus, pedesque observare. Milites vestri, stipendiœ conducti, vias percurrent omnes diligentius, & si quem meorum, qui equos rapuerit, deprehenderint, pace mea ad obscuram domum (carcerem urbis publicum sic vocant) eum pertrahant, ac liberanter flagellatum, dum lubuerit, dominum remittant. Hispanorum vigilantia, severitateque territi adolescentes nostri equorum furto quidai abstinebunt dein. Bene est, consiliis parebitur tuis, respondet Hispanus, sed jam nostro parendum est imperio: Equi ad unum omnes, qui nobis crepti, restituantur illico. Mihi quidem, Alaykin ait, equus, qui vestri juris sit, nullus omnino est. Aliis, ut restituant, tute impera. Restituent, si voluerint. Ego siquidem, utut velim, præcipere id, haud quo. Abipones, accepto a majoribus inore, suo, non Caziquiorum arbitru agunt omnia. Illis præsum, sed ita, ut meorum nemini obesse, nec meis deesse utilitatibus possem. In contubernalis meos si imperiis, si vi utar, terga mihi vertent actutum. Amari ab illis volo, non formidari. Agite igitur, & vestros equos, quos verbis vix impetrabitis, armis, si lubet, extorquete. Ad dimicationem accincti in foro adstant mei. Hæc, me præsente, sermocinantem Caziquium impavidus audit Centurio, & ad conserendas manus promptissimus, ni bini Hispani nobiles, quorum neuter militiam profitebatur, Abiponum aspectu perterriti, illi silentium, pacem, ceteraque e colonia abiitum sua, sisseut,

rumque, quas Hispani animo agitant, praesios parant.

Ychoalay, quod expeditio subcepta optato, spectatoque exitu caruisset, in rabiem efferans ad coloniam nostram Hispanorum ope funditus evertendam adjecisse animum, palam dicebant. His rumoribus perculsi Abipones nostri suis cum familiis oppido se, ac periculo subduxeré, turmatim ad nota sibi latibula festinantes. Quis nobis ad haec animus? Astutia usi cursorem, qui Barredz ista nunciaret, cum literis ad sancti Jacobi urbem misimus, opportunum, forte serum, remedium nostræ afflictionis interea expectantes. Conscii equidem Lenitudinis, qua in suos milites utitur Barreda, ac lentitudinis, qua isti iter tantum ingredientur, jure metuimus, ne Roma deliberante Saguntius iterum periret.

C A P U T XXX.

Barredæ adventus. Oppidi ad flumen
Saladum translatio.

De oppido in ruinam præcipite edoctus Barreda ingemuit enimvero; Quantum enim negotii dederint Hispanis Abipones quondam hostes, noverat, atque adeo amicitiam illorum toti provinciæ salutarem omnino studio conservandam porro existimavit. Nil cunctatus quadringentis cum equitibus in viam se dedit eo consilio, ut jam jam faticens oppidum a periculosa Ycholay, a sanctæ fidei urbis vicinitate avulsum Jacobopolitanu agro propius admoveret. Iter sane perarduum habuit. Primis namque diebus ad viginti sœpe lencas gutta aquæ, quæ vel avicula sufficeret, haud suppetebat, amnibus, lacubusque diuturna Cœli siccitate exhaustis. Posterioribus imbre per dies aliquot pertinaci adeo submersus latuit campus, ut in aquis equitandum interdiu, noctu, somno urgente, cubandum esset. Colles enim, qui aqua mox defluente siccantur citius, passim desiderantur. Militum non pauci avium more in arboribus noctes egere, quin gleba duriore, quam ex altis formicarum tumulis decerpserant, arborum iter ramos collocata focum excitare sibi norunt ad aquam, quam herba Paraquaria conditam bibunt, calefaciendam. Fluvii, quotquot via offert, solito turgidores natando ægre superabantur. Barreda ipso Pentecostes die oppidum nostrum paulo ante meridiem attigit. Stillantibus aqua

qua pluvia vestibus ab equo ad templum properans mihi ad aras operanti ministrum se stitit, præclaro ad circumstantes milites, ac Indos exemplo, quod & saepe alias religiosissime præstítit, ubicunque versaremur. Cæterum in eo totus erat, ut afflictis oppidi rebus celerrimæ medereretur, quod, ne interiret, ad fluminis, cui Salado nomen, ripas octoginta facile leucas a primo situ distantes, transferendum duxit. Verum hæc medicina ipso morbo & acerbior, & periculosior nobis videbatur, quia dulcis amor patriæ, maxime Americanis.

Alaykin certe reliquorum princeps migrationem ejusmodi audacter, prudenterque damnavit vel e nomine, quod situs, qui coloniz designabatur, minime idoneus sibi videretur. Visne tu, Barredæ ajebat. aquam dein' amaram bibamus, quam vel equi nostri sorbere nunquam potuere? Fluvius enim Saladus, etsi suo in fonte dulcis, ex amnum falsorum accessione salis tantum, ac amaritiei contrahit, maxime dum pluvij deficientibus deficit, ut ne bestiis quidem sit usui. Abipones cæteri ad unum omnes Barredæ consilia aversati nativum solum tot frugibus, ferisque ad delicias abundans, tot latibulis ad securitatem munitum, ut Pergama sua, plurimi fecerunt semper. Hispanorum vicinitatem perinde, ac servitatem, cum illam hujus esse occasionem experti sicut aliarum nationum exemplo, solertissime refugiebant. Zapancha, de quo plura superiorius, cænans cænante conjugem suam cultro trucidavit, quod Hispanorum de mutatione oppidi sententiam sibi probari affirmaret imprudens muliercula. Adeò nec mentionem de hoc arguento ferebant. Munusculis, promissisque dulcibus etsi Barreda demulceret singulorum animos, voluntati tamen ut suffragarentur suz, impe- tra-

trare neutquam potuit. Stragulum lanceum, quo noctu se tegebat, variis coloribus acu elegantet pīctum Caziquio Malakin dederat. Domum hoc pro hamo ad captandam ejus benevolentiam, ac præ omni fascino fuit. Stragulo eleganti toctus Barbarus actutum mentem mutavit, quo quo Barredz luberet, migraturum se cum suis spopondit. Caziquium Ypirikin cum ejus asseclis in suam sententiam pertraxit. Adeo dona præ verbis ubique gentium plus possunt.

Qui Caziquiorum Alaykin, Oaikin, Machito, & Zapancha partes sequebantur, timebant enim vero, ne vel inviti, quo ire recusatant, ab Hispano militi raperentur, & quod tergiversari pergerent, ab irata Barreda hostium iustar per insidias peterentur denique. Sollliciti igitur, quo evasura esset res, ad vice omnem propulsandam Ychamenfaikiu sancti Hieronymi Caziquium principem, veterem amicum, suppetias vocant clanculum. Adfuit ille cum lectissimo suorum manipulo ad consilutandum, ut ajebat, honoris gratia Barredam. Repetitis, quas iste cum nostris Caziquis habuit, consultationibus interfuit Ychomenfaikin, & qua potuit, verborum, argumentorumque contentione migrationem ardentissime dissuasit. Verum, quod alienam in uestem falcem mitteret, leniter reprehensus a Barreda, mirum quantum excanduit. Exasperati atimi acerbitate tunc silentio presserit coram Hispanis, illorum tamen amicitiam nunciū remittere, collatis cum Alaykin consilia, actutum constituit. Fizum illi erat, sancti Hieronymi oppido, trucidatis bis sex sacerdotibus Brigniel, & Navalou, terga vertere, ad nota sibi latibula regredi, bellumque in Hispanos instaurare. Huic prælustrus, ingentem equorum lectissimorum copiam Barredz militibus necku repriendam curavit per saos.

Et vero meditata Patrum cædem, oppidi sui incendium, fugamque cum suis executurus erat illico, nè per Chitalin Mocohiorum Caziquium, Romanis dum factis iniciatum, sibique familiarem a nefando proposito absterritus fuisset. Opportune is ex sancti Xaverii oppido venerat, de suis apud Hispanos adhuc captivis Barredæ locuturus, atque inde officii causa ad sancti Hieronymi Coloniam, quæ decem solum leucas a nostra aberat, aliquantulum deflexit. Tanti apud Ychamenfaikin ponderis fuit ejus amicitia, ac, quia valebat plurimum, eloquentia, ut impla consilia ejus ex animo penitus exterminarit. Ad servandam utriusque sacerdotis nostri vitam, ad ejus periculum detegendum divino missus consilio videbatur. Ychamenfaikin mutato jam animo equos Barredæ militibus ademptos per Ychoalay ad sancti Jacobi territorium reducendos curavit subinde, & amicitiam cum Hispanis coluit porro.

Tanta fuit tempestatum, imbriumque ultra modum pertinacia, ut camporum planities omnis in stagnum conversa videretur. Equi diu nocturne aquis immersi emollitis ungulis petiere quam plurimi, superfites vix pedibus jam institerunt. Itineri faciendo impares ea de causa per viam relikti ad trecentos. Militum non paucis, qui decem equis instructi advenierant, nec unicus ad redditum superfuit, ut adeo alienis, quos socii obtulerunt, uti cogerentur. Hos inter Cœli procellosi, & populi, quoties de migratione injecta est mentio, indignantis tumultus mensis abiit, mihi sane tristior novem illis mensibus, quos ultro citroque navigans oceani inter procellas consumpsi. Barreda quoque morarum impatiens, non expectato imbrium fine cum suis, & quæ sequi se-deinum voluerint, Abiponum familiis abire constituit. Pridie itis

ne.

tieris præmissa quatuor plaustra, domæstica Oppidi, sacraque templi supellectili, portis, valvisque doribus onerata; Ad hæc singula trahenda quinque bovinis partibus plerumque, viginti adhuc equis adjutoribus de pus fuit præterea per vias aquas, paludibusque horarentes. Cum debique vires nullæ, nullæ industrias sufficerent, ad plaustra allevanda & portas, & quidam quid ex ligno, abjecere in via oportuit;

Nobis adabitum accinctis Abiponés suis quieti confedere in tuguriis. Singula mecum jam equite saques Barreda obiit. Dispicerent iterum, iterumquid, quid consilii caperent, mæsta, minacique voce per interpretem me dicebat singulis. Habiturum se pro amicis, qui se sequerentur, Qui istic temeriterin, eos Ychay, Hispanorumque sanctæ fidei vindictæ manus vix evasuros. Acerime se insectaturum eos, quot quot pacem datam violaverint dein. Verum Surdis cantavit fabulam. Triste silentium, torvi vultus pro responso fuere. Nil cunctorandum potro ratus Barreda mecum, militibus partim præmissis, partim sequentibus ex oppido discessit, ubi residuendus socius theus Josephus Sanchez fuit subita viscerum ægritudine tentatus, postridie tametit nobis conjunxit. Primo profectionis die Malakin, cuius voluntatem eleganti stragulo emptam superius dixi, alterque Caziquius Ypirikin triginta aliquot cum familiis nos sunt assediti. Quantum istorum adventus Barredæ animum exhilaravit, tantundem is dolosus ceperat ex Alaykin remanentis absentia, qui tunc soli nativi, sic propositi sui tenax cum reliqua, quam copiosissimam numerabat, gente nos sequi prædicta recessavit, suo, ut dein intelliges, damno;

Quanta nobis per omnem viam exsurienda fuerint difficultates, facile conjicies, si, quæ de meo ad urbem sancti Jacobi itinere alias scripsi, in memoriam revocaveris. Secundus protectionis nostræ dies finis imbrum, principiumque serenitatis fuit. Verum triginta aliquot dies continuata pluvia camporum omnes natura sua planos, declivesque inundaverat omnino. Solum in salum abiisse, jucasse, quoquo oculos conjecteris. Nusquam siccum palnum terræ deprehendimus toto itinere. Aqua ad suras pertingente plerumque, non raro genua attingente per dies unum & viginti equitandum nobis fuit quotidie. Huic assiduus nobis ut officeret minus, expirareque liberius ut posset, nudatus semper pedibus, calceis, tibialibusque ex ephippiorum fastigio suspensis equo insedimus. Aqua enim intra cægos conclusa animi defectiones subitas, stomachi imbecillitates, minuta ulcera, capitis dolores, aliosque generat morbos in America, quod experientia ipsius didiici, & in aliis crebro observavi. Foliū tabacæ dentibus transum, & cum saliva pedum plantis illatum, noctibus singulis remedio nobis adversus noxiua humorem, atque adeo salutis fuit. Eundem in finem tabacæ fumam haurire identidem non utile modo, sed & necessarium putabatur. Sub dio, sub Jove frigido noctes agendas, nisi quod raro pruina defuerit, quæ a capite ad calcem dormientes nos toxit; Mense quippe Junio, qui hyemis portio in Paraquaria, magnopere exasperatar aura, & quamvis nivibus careat, Auster fœviens frigus præter morem acrius afflat in sancti Jacobi territorio, alpibus nivosis (la cordillera) quæ Paraquariam a Chilensi separant regno, propinquiori. Cubare noctu dum lubuit, & artis & felicitatis erat stationem detegere aliquam, quæ cili luti plurimum, parum aquæ ha-
be-

beret. Flumina aliquot, quæ suis egressa litoribus latissime vagabantur, vel natatu, vel corii Bubuli ope transmittenda fuere. Plaustra ingentia, ovium, buvum, equorum aliquot millia sine ponte, sine cymba trajicere majoris negotii, longiorisque temporis labor erat.

Post repetitas gelidis in aquis natationes, quotidianas inter aeris injurias, & defatigationes neminem Hispanorum morbo corruptum fuisse, id equideum mirabat sapientia. Abiponum tamen aliquis, Hemakid dicebatur, fatis cessit. Hic oppidi sancti Ferdinandi dudum incola, frugis non optimus, & nuperrimo equorum apud Hispanos raptu infamis cum Ychoalay oculos, manusque ultrices reformidaret, ad nos, vitam tuiturus, veteri in oppido accurrit. Paucis ante migrationem diebus, sibi nobiscum proficiisci ut licet, supplex a Barreda impetravit. Fractis jam tum viribus, & macie adeo erat confectus, ut equitationis impatiens plaustru veheretur. Svavius istic ut cubaret, lecti mei stragulum substravi. Sed enim plaustru succussum haud fereras equo, ut potuit, prorepebat, volare prius assuetus. Omne pietatis genus illi a nobis liberaliter impensum. Morbo per momenta ingravescente, religionis capita eductus, sarcroque tinctus latice in campo, cui Don Ghil nomen, placide exspiravit. *Dios ecnam Câgarik Grkaugâkam!* *Diás lae' nkeuagraniapegalge* Creator Deus misericordie mei! Mater Dei intercede pro me, postremi ac identidem repetiti gemitus illius fuere. Dum eodem loco sepulchrum illi cavatur, tanta undique aqua scauruit, ut gressus potius, quam humatus dici possit. Lughbri Indarum ejulatu, consonantibus recepto more curbitis, illi parentatum est diu. Nos luculentum misericordis Dei beneficium interpretati sumus, hominis

per omnem etatem pessimi bonam, ut confidimus,
mortem.

Milites aliquot, quos viis tardium cepit, fuga dissipati. Alter, dominii suz qui inhibabat ardentius, incredibili flagitio redditum, accelerare suum conabatur. Noverat, in fabrica nova coloniz diutius se detinendos. Barredz consilia igitur ut disturbaret, benevolentz, commiserationisque simulatione Abiponibus fugam, redditumque ad patrias terras celearem svadet, & affirmat: Eq solum sive a Barreda illor a patro abduci solo, ut per insidias, quam primum opportunitas se dederit, contrucidari omnes impune possent. Caverent sibi itaque ab Hispanorum vicinitate, ac ad avitas patriz suz latebras revolarent sine cunctatione. His improbi hominis hortatibus suspicaces Barbari fidem adhibuere eo promptius, quod hanc formidinem animo altissime impressam circum tulerint semper. Postridie nobis iter ingredientibus Abiponum nemo se movere visus est. Attontus repentina tergiversatione Barreda causam sciscitur, nil tamen excuspsit omnino. Dum denique foerina, olim Hispanorum captiva, impudentem militis ad Abipones concessionem proderet, militem tamen, multis licet precibus, ac promissis sollicitata detexit nunquam. Nebuloni post homines natos profligatissimo, quisquis ille fuerit, mille mortes comminatus Barreda Malakin Gaziquo credulitatem ridiculam exprobat, siue ut ad prosequendum iter novo amicitiz testimonio alliceretur, nodulos duas argenteos, sui quibus induf manicas clauserat, porrexit, cum, quod dono daret, nihil sibi jam reliquum videret. Et vero argenteum illud munusculum, ut prius stragulum, magnetis instar fuit, tergiversantesque Indos ad nos sequendos pertraxit. At enim violenta mil dux

race, hic quoque experti sumus. Hispanorum finibus quo magis propinquabant Abipones, eo acriori, quod a patria recesserint, pœnitentia, metuque tangentur. Noctu cum Barreda ad focum humi consentibus nobis adeat cum suorum aliquot Malakin: Has terras suis nec probari, neque expedire omnium contubernialium nomine protestatur. Hispanæ gentis proprioq; uitatem periculosa suis, atque adeo formidabilem videri. Desiderari istic arbores, fruges, radices, herbas, suæ quibus carere mulieres neutiquam possint, lamentatur. Objecta ut dilueret, vacillantesque animos in officio contineret, eloquentiam exhausit suam Barreda. Ex Hispanorum oppidorum vicinitate beneficia, emolumenta, securitatem, opportunitates, nescio, quas illis liberaliter magis, quam credibiliter policetur. Quæ quidem amplissimæ, magnificæque pollicitationes nobis stomachum movebant; Nam, dum promissis contraria experiuntur Indi, mendacem esse Hispanum, & verbis, quam rebus liberaliorem, nobis identidem oggannire consueverunt. Enimvero situs, ubi locata recens colonia, & nobis, & Abiponibus miseriarium triste seminarium fuit.

C A P U T XXXI.

Recentis ad Saladum flumen Coloniae
calamitates, ac perpetuae mutationes.

Duo supra viginti fluxerunt dies, dum denique locum attigimus, coloniz designatum. Rincon de Luna, rincon de Yacare, la fragua ab Hispanis dicitur, quod latibulum Hispani Luna, latibulum Crocodili, officinam, in qua ferrum cuditur, significat. Diversa diversorum nominum origo, quam expondere non vacat. Verum sub multis nominibus parum rei latet. Ab ortu solis ripam Saladi fluminis: Ab occasu campum late patente habet: Ad septentrionem, meridiemque sylva utrinque clauditur. Hanc inter campus medius, vix quadringentos passus latus & ab eminenti fluminis litore declivis pro oppidi statione delectus est, quod melior oculis non occurret. Aqua fluminis, licet diuturnis ex imbris turgidi, salis & amaritiei adspersum aliquid hyberno etiam tempore habuit; Flumen postquam detumuerit, solis zetu accidente, aquain, quae nobis usui sit, certissime defuturam, omnes praesensimus. Barreda obvio Coloniz situ contentus frustia haec, quamvis verissima omnia, & griseis antibus accepit, & qui hanc aquam fastidierit, ajebat iratus, ex Parana fluvio, centum facile leucas distante, per me licet, bibat. Acquiescendum erat viro bono, sed reditus avidissimo. Eo curante raptim structa mihi, socioque tuguriola ex stipitibus sicco grainine vestitis. Tertium item ejusdem formae, quod templi vices subiret interea.

Abi-

Abipones sub storeis, quibus in itinere uti solent, habituere cogebantur. Nec plus. Abit cum suis milibus Barreda, & jam novi oppidi conditor apud Tucumaria Gubernatorem, apud Limanum Proreget, apud Regem Catholicam, apud omnes proclamatatur.

Nos in vasta solitudine nobis, Barbaris, misericorde, ac quotidianis vitæ periculis relicti sacrificia obedientia, patientia miracula a cordatis Hispanis, qui nos viderant, dicebantur. Profecto si quod admiratores oculos, totidem manus adjutrices numerassemus, bene nobis, optime nostris Abiponibus fuisset coasultum. Habitavimus tuiserrime septem omnino menses. Casæ nostræ, coturnicum caveis similes, soli, vento, pluviis, serpentibus, bufonibus, gliribus, & quod maxime periculosum, tigridibus patebant undique. Bina foramina portam, fenestraque suppleverant; cocium penile illis claudendis obiecimus. Pro tabulis parandis equidem & materies, & fabrilia instrumenta desiderabantur. Tigridum, quæ propinquæ in sylva latitaverant, magna frequentia, major andacis fuit. Cœlo pluvio, vel frigidore cumprimis, ut contra aquas, ventumque procellosum se tuerentur, in Indorum tentoria, more suo, irrepererunt non raro; Ad nostra quoque tuguria adictum tentaverant interdum, quod ex luculentis, quæ juxta portam mane deprehendi, vestigiis illarum patuit; Sed ab ingressu per molossum, quo excubitors utebar, identidem absterrebantur. Equi plures, quos ut in promptu haberent, storearum suarum perticis loro alligare solent Indi, vel diserpti noctu, vel fauciasti. Quo plures tigrides Abiponum hastis confosse, eo plures, veluti ad vindicandas sociarum mortes, accurrisse videbantur. Glices prægrandes tarmatim e campo ad nos confluxerant, fame stimulans.

lante, & esculentis nusquam repertis; quidquid seu ligneum, seu lineum, laneumque domi nostræ fuit, corrosere. Oppidi statio fluminis saladi litus, atque adeo bufonum innumerabilium sedes fuit, qui ut mole corporis, sic veneni atrocitate hujates longe excedunt. Ictu, vel calcibus offensi urinam ejaculantur, oculis certe exitiale. Sole occumbentes et latibris prosiliunt gregatim, solumque opne dum tegunt, glaciei instar lubricum id ambulantibus redunt. Haec loci rerum, de nostris quid dicam?

Quotidianus victus sola carne bubula, eaque minima fere definiebatur. Interdum aliquid ex struthionum, quos Indi ceperant, alis delibatum. Si quando, quod rarissimum, biscocti panis portiuncula ex urbe nobis obtigit, paucos intra dies in Indos semper famelicos, semper importunos mendiculos, erogata est. Vini extra Missa sacrificium usus rarissimus, ac prope nullus. Vestibus obsoletis, usu attritis tegebemur semper. Verum tolerabilius haec, quæ nos afflitit, rerum penuria; Illud acerbissimum, caruisse nos illis praesidiis, quæ ad Indos juvandos, recreandosque necessaria vulgo putantur. Præter carnem bubulam, eamque, bobus itineris asperitate incredibiliter emaciatis, ingratissimi saporis, quod illis largiremur, nostra in penu erat nihil. Struthionum, quibus vicina scatet planities, quotidiano venatu, mellis, quod subtus terram latet potissimum, collectione ut tempus fallere, sic famem mitigare conservaverunt. Apri, cervi, ursi formicarij, palmarum, arboreumque assarum fructus, radices esculentes, quæ omnia in chaco passim ad manus sunt, ac in cupediis numerantur, hic nusquam inventæ. Numerosus ovium gressus, qui texendis vestibus lanam ministrabat, nocte præ totus disparuit. Sylvis, campisque remotissimis

per

per Abipones equites, peditesque diligenter excusis ne vestigium quidem illarum compertum est. Lapso octiduo post fugam aries unicus oppido sese restituit; Quo devenerint tot ovium centuriae, in hanc usque horam latet, neque facilis est conjectura, nisi, cum nullum usquam reliquerint vestigium, illas avolasse quis somniarit.

Extremæ paupertati perturbatio rerum assidua accessit. Regia via, qua ex Tucumania ad Sanctæ Fidei urbem itur, cum oppido adjaceret, eomantes ultro citroque equos nostros, bovesque per pascua sparsos rapuerunt frequenter. Idem per vagantium Barbarorum manipulos impune factitatum. Deprehensi aliquoties prædones, sed, cum vanæ sine viribus iræ, inutilis ferè prædii excubitorum vigilancia fuit. Ab Alaykin nativo in solo remanentis Contubernalibus emissarii alii ex aliis advenere, qui oppidi situm, ac res cæteras explorarent. Malakin Caziquii nostri gentem ad redditum pellicerent; Ni morem amice invitantibus exemplo gesserint, hostiles assultus, extrema quæque comminarentur. Enimvero Malakin semper sibi constituit, minorum quæque, ac promissionum contemptor; alii tamen ejus Contubernales non pauci seu miseria rum impatientes, seu comminationibus territi, seu patrii soli dulcedine træcti ad Alaykin contubernia remigrarunt, e quibus alii se nobis adjunixerunt iterum, iterumque. Ut aestus affluentis, refluens que Oceani, sic itus, & redditus Barbaris prope quotidianus. Jam spe, jam metu ad varianda itativa impelluntur, vagationum semper amantes.

Alaykin, qui oppidi mutationem se invito faciam necdum concixerat, ut Hispanos inter late
terro-

terrorem spargeret, cum longo Abiponum agmine profectus vias omnes, Cordubam inter & Sanctæ Fidei urbem medias infedit, iter agentibus quibusvis non formidandus modo, sed & exitialis. Trucidati Hispanorum mercatorum aliquot, spoliati alii, alii detenti, vexatique. Barassa Jacobopolitani, socrorumque truncata sine capitibus cadavera in via, quæ a cucurbitis (los porongos) nomen obtinuit, ad tegendas cædes lacui infecta, sed ab alio fors transeunte paulo post detecta fuere. Ex illa prædonum, qui Alaykin sequebantur, colluvie latrociniorum buccinator quispiam nostrum ausus est oppidum subire, ubi sua, socrorumque adversus Hispanos inertes facinora, opulentasque prædas jactans Malakin nostri contubernalibus socordiam, & quæ inde nascebatur, pauperiem exprobavit. Ostantationi minas adjecit: Conflatas ex Abiponum flore turmas ad oppiduli ignavi internectionem præsto adfuturas, ni excusso Hispanicæ servitutis jugo ad patrium solum mox remigrarint. Hæc ait & fulmine ocyor ad sua suo in Pegaso latibula revolavit. Si, ut minari incursionem nobis, sic exequi ausi essent, de vita nostra coniclamatum fuisset utique. Aperto in campo habitavimus. Domus nullis, ut alias solet, sudibus munita hostium telis, flaminisque, quas ejaculari sagitta conservaverunt, omni ex parte patebat. Abipones, qui vim vi repellerent, perpauci nobis erant super. Ipse loci situs hostilibus insidiis opportunitissimus fuit, cum sylvis circumiacentibus eorum itinera tegerentur. Hinc, quod nobis aliunde ad securitatem procurandam defuit, vigilantia supplevimus.

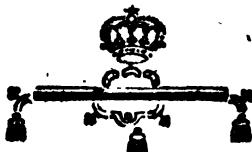
De Abiponum hostilium cædibus, rapinis, confiliis, ac minus per cursorem protinus certiorem reddidi.

didi Barredam; ut, si qua posset, ratione illorum licentiam refrenaret, nostræ Hispanorumque iter facientium incolumenti consultum iret. Missi equidem ad nos iterum, iterumque equestres manipuli, tum ut præsidio adversus hostes essent, tum ut nobis dominus struerent. Militum, fabrorumque partes omnes impleturi sclopum, hastamve manu altera, altera securim tenere, cogebantur; Fatendum tamen, nunquam propius, impudentiusve Barbaros coloniz immisuisse, nunquam plures equos, bovesque nostro e campo fuisse abductos, nunquam nobis plus seu negotii, seu periculi existisse, quam pauculis his militibus præsentibus. Noctes integræ sepius in armis actæ. Multa, quæ risum mereantur, Panico ex terrore orta silens prætereo. Barbari sibi victores videbantur, quoties Hispanos se territos, fatigatosque intellexerunt. Ipsus deenun Barreda binis cum equitum centuriis adfuit. Illo curante e crudo latere, tignisque affabre elaboratis duo nobis constructa cubicula; Tertium iisdem coherens, quamvis longius, sacra ædicula dicebatur. Fabricæ totius non spectatores nos, sed strenui adjutores fuimus; Limo, & ligno ad fudorem occupati manus, pedesque certatum fatigavimus diebus integris. Operis, quantum erat, architectum collegam meum Josephum Sanchez extitisse, nemo est, qui ignoret.

Illud magnopere dolendum, ædes tam operæ paratas menses pauculos nobis usui fuisse. Me equidem paulo post ad sancti Hieronymi oppidum moderatorum jussu translatæ, Patri Sanchez, indisque alio migrandum fuit deus. Namque exhaustis diutina Cœli siccitate fluvij, lacubusque propinquioribus, vel certe aquam sale aspersam propri-

nantibus, campo graminibus nudato, antequam pecora cum incolis fame, sitiisque conficerentur, colophiam ad fluvii dulcis, qui leucas sat multas abest, litora transferre oportebat denique. Illie collocatos Abipones repentina, & qua majorem indigenarum nemo unquam viderat, fluminis alluvio noctu dormientes oppressit, & parum sane absuit, quin omnes demergeret. Jam querendo, jam fugiendo aquam iterum, iterumque mutare coloniam cogebantur. Ex repetitis migrationibus quanta in Indos, ac Indorum curatores Sacerdotes calamitas, quanta pernicies in pecora redundaverit, piget memorare. Post quatuordecim, quod Pater Sanchez mihi scripsérat, coloniae mutationes in occidentalí, quam Hispani habitant, fluvii dulcis ripa felicior demum situs illis obtigit. A sancti Jacobi urbe meridiem inter, ac orientem quinquaginta circuiter leucas; A campo, cui *Los porongos* a cucurbitis nomén est, ubi flumen dulce absorbetur, & in stagna dein dividitur, sexdecim admodum abest. Neque uspiam lætiora pascua; Paucos intra annos vaccarum numerus ad triginta millia accrevit, plurimæ quamvis alendis Abiponibus quot annis absumerentur maxime, postquam Debayakaikin numerosis cum Contubernalibus coloniae se adjunxerat, ex sancti Ferdinandi oppido fugitivus; Novus hospes re ipsa hostis coloniae fuit, quippe quam novis identidem turbis ob annosas cum Ychoalay simultates involvit, quod supra memoravi. Veterator Barbarus, homo inquietus, Prædiorum hirudo, coloniarum, in quibus versatus est, omnium certissima pestis oppido Conceptionis valere jussò cum plerisque suorum avitas in Chaco latebras repetii, ubi, ut alias dixeram, ab Ychoalay dimicante trucidatus denique fuit.

Pacis turbatoribus libera enimvero respirare
capit colonia, & conquescere. Etsi fructus neuti-
quam operæ responderit, quam illi excolendæ per
annos circiter viginti strenuus Pater Josephus San-
chez variis cum sociis navarat, multi tamen adulto-
rum, supremo præsertim vitæ articulo, infantium
plurimi sacro latice tincti, reliqui barbariem dedo-
cti sunt. Hispani gentis istius, tot olim annos sibi
infestissimæ pacem, amicitiamque pro immortali be-
neficio habuere; Illud & patientiæ nostræ potissi-
mum, & industriae deberi tum demum intellexe-
rant, postquam nos amisere. Nobis enim in Eu-
ropam, collachrymante tota Praquaria, remissis A-
bipones plerique omnes ad ingenium, feritatem-
quæ pristinam redierunt, vix, ac ne vix quidem
ab Hispanis porro pacandi.

sic integerima coluit temper, quod idem ejus affectus predarum sipientes timori, non virtuti tribuerunt. Illud virtutum, & si Abiponum ingenium species, profecto rarissimum: Nare ab innocuis etiara ad invisendos vicinos, ad venandos equos, vel cervos itineribus constanter abstinuisse. Domus fatoris claudi instar considens rarissime equum conseruant. Quamvis re nulla egregius esset, sagittarius nemo unus illo dexterius putabatur. Complices illi fratres natu minores; Hos inter maximis erat nominis Pachieké projecte ad quidvis experientum audacie, sagacis ingenii, & si quis alius, ferentia adhuc bello Hispanorum cervicibus formidandus. Animorum illi plus, quam corporis fuit. Magnanimitatis tamen famam compotationum frequentia, & repetitis, antequam sacris Romanis initaretur, uxorum repudiis obscuravit. Nicolao Patron praeter ceteris in amorphis, atque adeo, dum de bello agebatur, a consiliis fuit. Nos quoque, quoties contra hostes res erat, in ejus sagacitate non minis, quam strenuitate plurimum esse momenti, existimavimus. Praeter Nare Caziquios Oahári, & Kachirikin, ut aetate florentes, sic patritia suos inter nobilitate, ac praedandi scientia insolentissimos Yaukanigarum nonnulli sectabantur.

Sacerdotum nostrorum elii, atque alii in hujus conionte procuratione sibi successerunt. Magnis singulis venere animis, sed attritis mox viribus ad valitudinem restaurandam revocati plerique omnes. Patres Thomas, & Josephus Garzia primi conditores quanta ferocientes inter Barbaros fastidia, petrulaque exhauserint, incredibile. Kachirikin perturbantissimus, quod pro arbitratu suo vacas jugulare non simeretur, citissime equo recurrens Josepho Gar-

Garzia laqueum injicere tentavit, Hispanis corona aspectantibus. Post mensis aliquot illis subrogatis sunt Patres Josephus Rosa, & Petrus Ebis: Hic pedes, ille caput graviter affectus abiit. Denique P. Josephus Klein Bohemus Glazensis, et si invictudine tentatus identidem, tanto oneri ad futuram usque par fuit. Quanta egerit, tuleritque per annos circiter viginti, cogitatu, quam dictu facilius. Enimvero instituti mei haud est panegyrium, sed historiam scribere. Mirabat saepe virum tantillo in corpore (quod & ejus cognomen prodit) tantos animos circumferre. Miseris, periculisque omnibus usque superior fuit: Hec contemptus intrepidus: illas tranquillus toleravit. Subfidae annuis, quae Quaraniorum opulenta oppida largiebantur, dextre usus, Patre Hieronymo Rejon procurante, pradiuia lecupes in adverso Parente licore stabilivit, ex cuius proventibus aliendis, vestientisque demin Abiponibus necessaria colligebat. Quaravis, quod alibi conquestrus sum, ex Barbarorum pace, amicitiaeque utilitatis plurimum in urbes Hispanorum derivaretur: He tamen ad conservandas illorum colonias partim, vel nihil omnino contribuebant, inopianque causabantur suam, ut adeo totum de Indorum sustentatione sollicitudinis pondus nostris humeris incumbat. Quod si penes Correntinos Cives stetisset, huic sancti Ferdinandi coloniae ab ipsis incunabulis fame, ac rerum omniium penuria certissime pereundum erat. Quidquid sacra supellestills in templo, quidquid panni ad Indos vestiendos nostra in penu, quidquid pecorum in praedio, id prope modum omne Quaraniorum liberalitati in acceptis referendum fuit. Celebratus saepe, semper celebrandus ob ingenuitatem Nicolaus Patron Pro- gubernator. His equidem, dum de condenda Vana-

kanigis colonia ageret, a nostro quopiam interrogatus: Equisnam alatus esset hanc coloniam? prompte, candideque respondit: Hoc Jesuitarum erit, procurare. Progubernatores alii colonias struari aureos nobis montes pollicebantur; Ast ridiculus plerunque ius prodiit, cum eorum liberalitas magnificis pollicitationibus neutquam responderet.

Multos saepe menses Josephus Klein incomitatus hoc in oppido egit; Alias diversis temporibus jam Patres Gregorium Mesquida, jam Joannem Quesada, jam Dominicam Perfecti Romanum socios habebat; cui dudum morbido succedere jubebar a Provinciali. Ex sancti Hieronymi oppido, ubi biennium consumpsi, adverso flumine Parana dies aliquot miserrimo linte navigandum mihi, reliquum viae ex sancte Lucie oppidulo ad urbem Corentinam equo conficiendum fuit. Imbrium, qui praecesarant, diuturnitas, Cælum adhucum procellosum, & quod ex his consequebatur, viae incredibiliter palustres, amnium tumentium trajectus, Charruarum Barbarorum præpinquitas iter mihi perarduam, & multis nominibus periculosum reddidebat. Ab ipso tunc Progubernatore ad sancti Ferdinandi coloniam honorifice sum deductus. Primo aspectu, que nemini non displicerent, oculis offrebantur plurimæ: locus staginis, lacubus, sylvisque proxime impendentibus undique cinctus. Aer diu, noctuque ardens. Cubiculum arctissimum, porta dupli, fenestra nulla instructum, palmarum male coagmentatis corticibus tectum, qui incumbente vento loco moventur suo, ut adeo, quoties pluerit, tantundem madefias in cubiculo, quantum totis in campo. Dum prendendum, adseritur aqua

est stagno vicino, quod et eanum, & equorum,
& quibus non aliis bestiarum gregibus tum ba-
stet, tum potum prebet quotidie, feces omnes
ex oppido, dum pluit, confluentes recipit, & his
tudinibus, reliqua ut taceam insecta, impletum.
His vīlis mirari demum desii, a tot, qui me pre-
cesserant, sociis valetudinis factam jacturam, ipsoe
que Indos indigenas cum tertianis febribus identi-
stem fuisse, confundatos.

Annis superioribus trecentas inter calamitates
incertus obiecto superstitione, parva tamen abiit,
qua hæc statio mihi lethalis esset. Morbi originem
accipe. Sole in occasum vergente culicum insu-
corum examinibus, ex dena nuda, servebat aer,
qui turmatum in meum sororibz layarent cubiculum.
Hoc, cum pro diluvio nobis fuerit, cibos pro cor-
na adserentibus æque, ac culicibus patuit, quia
lhx candela alicere solet. Illorum sibilo clangen-
to, & aculeis a sozano absqueber quotidie. Ne-
quidquam adhibita centum remedis. Fumus bo-
bulo ex Stercore culices arcit equidem, sed me
quoque ejus factor. Noctes integras insomnes age-
re, in area domus, recentioris auræ gratia, obam-
bulare jam denique in consuetudinem mihi abiit,
ex qua cibi omnis nausea sensim enascebatur. Quo-
tidianis vigiliis, inediaque adeo emaciatum me vi-
di, ut vir offensus haeret. Erant, qui tres dun-
taxat menses me fore superstitem, ominabantur.
Verum ne funestis præagiis funestus responderet ex-
itus, Provincialis pietas impedivit, cuius imperio
ad antiqua Quaraniorum oppida fui translatus.
Non sine lachrymis vale Abiponibus dixi, quorum
consuetudine per quinquennium usus, & lingua
mediocriter instructus eram. Spes tamen ad cos-

confodit aliquot, quem sanguine retenti spumans tem redux ostentavit. Sepe alias Yaukanigæ, dura expeditos habuere domi eques, fugientium Mocobiorum presserunt terga, eosque equis non solum, quos sibi rapuerant, sed & quibus ipsi in itinere turbabantur, spoliatos, pedites domum remiserunt, quo vulnera pro prædis, & triste de comonilitiam mortibus nuncium reportaverant. Pluviis gerutrebelcentibus, & annuum eluvione demersi campi locum, ubi noctu cubarent, Mocobitis haud reliquerant alii. Idcirco e virgultis hinc atque hinc arboribus implexis lectos sibi struxer, quibus veluti craticulis citra periculi suspicionem incubantes, noctu a Yaukanigis inseguientibus deprehensi, jugulati alii, alii vulneribus, & equorum, quos abegerant, omnium detractione multatæ fuere. Pari utinam fortuna usi fuissent undecima Calendas Decembris in præda recuperanda. Hunc diem e quis meis fatalem nullus unquam dies delebit mea ex memoria.

Pridie pecorum custos. Quarantia observata hostium vestigia, equosque in campo desiderari quam plurimos primo mane nunciat. Yaukanigis jactaram suam nequidquam deplorantibus eques cum socio Patre Klein, binisque adolescentibus campum iustravi aliquamdiu. Flumen nigrum a Mocobiorum turma trajectum, impressa arcu vestigia, granum ab equorum multitudine atritum vidimus. Hostes sua cum præde id temporis longissime jam a nobis abesse, nemo erat, qui ambigeret, qui de illis assequendis porro cogitaret, nemo. Lituum militarem inflavi sepius; Mocobiorum lingua facetias edita voce diximus. Ab illis in propinquio latenter, racentibusque viâ, exaudiiti, haud

C A P U T X X X I I I .

Oppidi Sancti Ferdinandi progressus,
quos Debayakaykin retardavit.

Yaukmigz quo wilores Abipanibus catari, eo arroganteriores fere sunt, minusque morigeri. Qui tamen sara emolliri, et liquefcere, dormiri foras aovimus, de istis ad frugem, reducendis desperaverimus nunquam. Et sane, dum soli adhuc in cordonia versabantur, spei affulgebat aliquid. Adultiq; res a solitis in Hispanos excursionibus jam conntuerunt sele. Agris colendis operam dederunt plerique. Quotidiana nobiscum consuetudine barbarum miteloebat ingenium. Post mealmum aliquot institutionem humanum quid velut in herba efforzelcere non sine jucundo animi sensu animadvertisimus. Sacri laticis, quem sibi lethiferuta prius autumaverant, horror sensim exolevit, & quatuor illo tingerentur tum infantes, tuic adolescentum plurimi, jamjam connivebant eorum parentes. Ad quotidianas in religionis sancta rudimentis institutioenes confluxere puellarum, mulierumque catervaz, ut adeo vel in America veterem devoti scemine sexus laudem sibi vendicarint, confirmarintque. Praestigiatrixes tamen vetulæ, quas Barbarorum rituum antistitias dudum dixeram, vel limen templi terere nefas sibi putarunt, quin quotquot poterant, ab ejus ingressu arcebant. Pueros equo cir-

cumvoltantes ad templum compellere; magis negotii res fuit. Yaaukanigarum quispiam etate proiectior sub ipsa colonia primordia salutaribus exiandum undis cum sua se familia stitit. Joannis Boni, vir optimus, nomen jure natus est; Namque semper fui similis nil unquam eorum intertermisi, quae vel a probissimo expectaveris. Ejus conjux, filia, captiva Africanae originis, quae sponte sua suo hero simulabatur, ab illius pietate nihil ablufere.

Spes optimas, quas de religionis, colonizaque letis progressibus conceperimus, in herba prope succidit infastis Debayakaykin adventus. Nam Ychoalay hostis sui aggressionem metuens cum Coatubernalium suorum agmine ad hoc oppidum fugit, quod Hispanorum sub tutela cum esset, securitati sua cautum omnino putabat. Ast vero paucos post dies idem Ychoalay commilitonum centuriis aliquot stipatus, cum Debayakaykin conflecturis, adfuit. Sanguini ut parceretur humano, evocatus a Patre Josepho Rofa Correntinus Progubernator utriusque factionis duces ad pacem, certis, quas alibi duci conditionibus sanciendam permovit. Tranquillatis etim in modum animis pac tum quidem coaluit. Ast Debayakaikin ad Conceptionis oppidum cum suis emigrante, utriusque recrudiuit bellum, ut superius scripsi. Jam, quam perniciofa fuerit sancti Ferdinandi coloniae Debayakaykip cum Yaaukanigis conjunctio, obiter exponendum.

Voraces hi, turbulentique advene præterquam, quod carnis portione solita raro contenti boves clanculum, vitulosque, luculentio prædii damno sibi mactarint identidem, coloniam ipsam bello cum

comit fuitiniis Mocobiis, ac Tobis impluerunt. Alaykin infelicem, relicto Conceptionis oppido cum suis in campo pateate compotantem Mocabiorum phalanx sub diluvium oppressit, acrique demum velitatione cum septem commilitonibus in acie casum, ac mox rite assulm eodem in loco devoravit. Septem aliorum, qui in pugna occubuerunt, corpora, adolescentis item duodecim annos, natū barbarum epulum ampliicarunt. Yetulam tamen, quam insumeris vulneribus confeerant, intactam reliquere, quod carnes illius jam durosas dicitarent, ac eius inutiles. Saucjati conaplires Abipones equorum celeritate vitam servarunt, quam diffugientes cum prolibus foeminae externe vicini nemoris latebris tuebantur. Pachicke Alaykin filius paternam necem armis, quod religiose obseruant Abipones, vindicaturus Yaaukanigas, ac Debayakaykin contubernales Nakaike tergehes ad expeditionem in Mocabios suscipienda pertraxit, in qua etsi nihil prope sanguinis hostilis fusum, provocati rapien hostili hac incursione Mocabii in colonize totius excidium consipirarunt. Assultus dia noctuque repetiti, & plures annos varia fortuna continuati furentur. E multis pauculos memorabo.

Dubia adhuc luce ingens Mocabiorum agmen in foro apparuit repente. Debayakaykin cum plerisque omnibus non sine cucurbitarum canrori consonantium strepitu poculis iudgentem, sed mox armatum circumstetere alii, alii interea equorum, per pascua vagantium greges impune diripuerunt. Sanguine tamen nonnullorum ingens præda stetit. Nam Pachicke, Naré Caziqui frater, consenso, qui ad manū forte erat, equo in extre-
mum hostium recedentium agmen, investitus hasta

C A P U T . XXXIV.

Novæ turbæ ab exteris, ac ipsis incolis concitatæ.

P ericulosis alias procella coloniæ incubuit, sed Yaaukanigarum virtute feliciter, ut dicam, discussa. Mocabiorum, Tobarunque trecentis plures tacito, ait accelerato itinere nobis imminebant. Eorum ex numero transfuga quispiam socios clan-culum antevertit, & Abipones Oaherkaikini Contubernales, nobis vicinos, sibique, nescio, quam ob causam amicos de periculo coloniæ nostræ commonuit; Inde ad nos rumor tempestive delatus. Pater Klein, cum hostium numero impares wideremur, suppetias a Correntino Progovernatore petiturus flumen Paranam, quamvis Austro tum debacchante, procellosissimum; linte transmittit, moore suo, intrepidus. Yaaukanigæ nostri ad strenuam coloniæ defensionem, victoriaque fiduciam identidem a me excitati diu, noctuque, quod cum hoste proxime congressuri assolent, computationi vacabant interea. A me vigilatum diligenter, & missis quaquaversus excubitoribus, speculatoribusque nihil eorum, quæ ad oppidi prædiique securitatem sacerent, intermissum. Dic, quam Dominicam Quinquagesimæ dicimus, duabus post metidiem horis hostium unus vicino in campo a Nahagalkin nostro conspicetus est, unde de subsequenti reliquo agmine prona nobis fuit conjectura. Yaaukanigæ te-

terrulenti omnes, eti pedibus vix insisterent suis, apparatos per sceminas equos concendere illico, & fulminis more turmatim nullo ordine excurrentes in Mocabios, Tobasque ad sylva marginem latentes invehebantur. Jucundum hoc oculis spectaculum; sed de rerum exitu incertus, anxiusque de oppidi ineolumitate armatus persitti, ut, ubicunque necessitas posceret, opem ferrem. Scelopus enim unicus pra decem hastis plus adversus Barbaros valet. Res, propitio Numine, ad votum cecidit. Namque hostibus improvisa nostrorum impressione territis, circumcessisque non jam manus conferre, sed equorum pedes ad fugam stimulare visum est. Fervente mutua insectatione Divisi Mocabii. Pars Austrum versus profugieris binas, quae in campo siliqueas græcas collegerant, Abiponentes mulieres jugulavit, infante uno a matris uberibus in captivitatem abducto. Pars altera ad septentriones properavit, nostris istorum terga feram in nostrem prementibus. Yaukanigarum, qui ab hostium insectatione non desiterant, complures cum non nisi sub auroram oppido se restituerint, pro mortuis habiti a sceminiis jam deplorabantur. Unicus nostrorum sub velitationis principium vulnus late luculentum retulit. Quot hostium seu ceci fuerint, seu sauciati, nihil admodum certi.

Verum tu expectare etiamnum mihi videris auxiliares copias, quas ab Hispanis petiturus Pater Klein ad urbem Correntinam pridie navigaverat. Dieam. Nihil prorsus fiducia Hispanorum in auxiliis collocandum esse vel extremo in discrimine, inde conjicies. Sub vesperum Indis nostris fugitivum jam hostem insectantibus advenire Hispani milites duu, ut tales ambo, ut nicter militis nomen

meteretur, neuter Hispani speciem referret, quin ne umbram quidem. Si nec Hercules contra duos, quid, amabo, duo imbellies, imberbesque homunculi contra quadringentos Barbaros praestabant? Mihi certe nulli usui, risui meis Indis fuere. Pecoribus, ne noctu a Mocobiis remoto in campo diriperentur, oppido admovendis operam ut riavarent suam, nullis aut precibus, aut proinffis poterant induci; Extra dormus nostræ sepimenta prodire sibi nefas esse, ajebant metu palpitantes. Per Indos adolescentulos, milite utroque animosiores armentum omne ad oppidi conspectum ex prædio adductum, noctuque, ne rursus spargeretur, per eosdem custoditum diligenter. Nos quoque ad unum omnes noctem illam in excubiis transegimus, a fugitivo hoste resumptis animis aggressionem repeti, sepe alias experti. Et vero Mocobiotum per prædii fines noctu palantium vestigia a nostris speculatoribus primo diluculo fuerunt detecta.

Exacerbatis duarum mulierum cede, & Hispanorum in mittendis auxiliis tergiversatione animis Yaukanigæ per cursorem Progubernatorum Correntinum ad coloniam evocant, & cunctationem quamvis, vel repulsam amicitiz violationem interpreturos se se, minaciter significant. Enimvero die, cui a cineribus nomen, mox comparuit cum Patre Klein Nicolaus Patron denis militibus stipatus. Hunc indi nostri, & qui accersiti fuerant, vicini Oaherkaikin Contubernales fucatis, ut pugnaturi solent, vultibus, armatique excepero, &, dum illis collocuturus nostram subiit domum, fores utrinque, forique aditus omnes obsederunt. Periculosa nobis confilia eos animo voluisse, undique patebat. Progubernator Patron, ut etat in-

trepidus, facetoque ingenio, Pachiekè, Nare Cazf-
quii fratrem, sibi alias in paucis charum conspic-
tus: fuliginem, qua faciem tinxisti tuam, mihi lo-
cuturus absterge prius, illi ait; Hic: quoniam
mihi alloquendus eras, vel ideo atratus ora, ni-
grisque fucatus coloribus adsum, voce minitabun-
da respondet, moxque populi universi nomine que-
rioniarum capita proterve recitat: Pacem, quam
emendicasti, inquit, victores nos, & inviti vobis
indulsumus. Coloniam hanc, quam nobis obtrus-
isti, recusavimus diu, quod finitimis hostibus nume-
ro inferiores nos novimus. Hanc nobis sollicitudi-
nem ut eximeres, quæ, & quanta spopondisti! Mi-
lites mei, ajebas, vestri erunt. Hostes vestros pro
meis habebo. Initia vobiscum amicitia Mocobio-
rum, Tobarumque odium nobis confavit, qui a-
mici nobis, ac foederati, quamdiu infensi vobis,
infestique perstitterimus. Nunc annis abhinc pluri-
bus extrema in nos audent. Rapti e sinu matrum
liberi: obtruncatae conjuges: Equorum greges nobis
toties crepti. Diu, noctuque, quin respirare tuto
liceat, ab iis hostibus petimur, & ni vigilantia in-
fidias, magnanimitate numerum eludimus tot ho-
ustum, nemo sane nostrum jam superstes foret, e-
quis, cui insideremus, nullus jam restaret. Haud
te latent ita. Clades, calamitatesque nostras quiet-
is auribus, tranquillo animo accipis, quin manus
ad ferendam nobis opem porrigere tibi in mentem
venerit unquam. Durn injurias ulturi Mocobio-
rum Contubernia infestis armis nuper invasimus,
quam acriter nobis succensuisti! Caves equidem,
ne lacestisti a nobis Mocobii iras denuo in vos re-
fundant suas, & Correntino in agro graffentur.
Quousque securitatem vestram capitum nostrorum
periculo conservatam voles? Nobis enim vero, quid-

quid opposueris, fixum est in Mocobios ire, armisque ultricibus acceptas injurias vindicare. Id abs te unum amicitiae tuae testimonium, nostræ premium jure poscimus, denos equites Hispanos, ignivornis Catapultis rite instructos, nobis expeditionis socios ut adjungas.

Plura locuturum Pachickè Progubernator interpellat, & minsciter dicta joco intempestivo cludit. Vos equidem, ait, si modo hasta prælonga armati, variis ad terrorem coloribus picti, struthionibus perniciores, equorum ungula campum egregie quatiantis, si auram horrifico buccinarum uulnus impletatis, tum enimvero magni vobis heroes videmini. Quæ dum gestu mimico proferret, ut belli, quæ apud Abipones viget, rationeum expondere videretur, incredibilis apud circumstantes indignatio coorta est. Aliis palam frementibus posterior aliquis, Kachinga dicebatur, heus tu, exclamat, lituis, classisque nostris, cave porro ille! Iuferis! His enim clangentibus trepidare vos Hispanos, totisque tremescere artibus experti fuimus tot annos. Horrendum populi totius murmur, torvi oculi, vultus minaces periculum Progubernatori portendebant, me, quo demum evalura esset res, haud mediocriter sollicito. Ad deliniendos furentium animos, fibique conciliandos (Nutibus id svaferam) stylum mutavit callide, ex satyrico in laudatorem Abiponum conversus. Belligerandi peritiam, eximiam in armis, equisque tractandis dexteritatem illis pleno tribuit ore. Laudibus promissa, quamvis nunquam his steterit, liberaliter adjectit: Se nunc quidem expeditione alia (contra Quaranius evocabatur) impediri, aiebat, quominus eorum votis ficeret satis; At, ut priuscum bello præsenti

senti defunctus domum rediisset, cum aliquot equitum suorum centuriis in Mocobios se prosectorum. Hæc ait, & negotium, nescio, quod, cautatus in urbem properavit, nullo prorsus adventus sui fru-
tu, nisi quod Indos magis irritarit. Res eodem.
quo prius, loco relictæ. Idoneum qui afflictæ,
& ægri periclitantis instar fatiscenti Colonizæ reme-
dium afferret, nemo omnium fuit. Continuas in-
ter Barbarorum aut incursions, aut suspiciones
anni fluxerunt, solatiorum steriles, calamitatum
seruissimi.

Prae quovis tamen extero hoste colonizæ hu-
jus tum disciplinam, tum rem domesticam labefac-
ctavit Abiponum, quos Debayakaykin adduxerat,
societas infelix; Istorum seu exemplis ducti, seu
numero confisi Yasukanigæ nostri ausi sunt non
raro ad agrum Cordubensem, Sanctæ Fidei, & Af-
fumptionis excurrere, ubi, quamvis cedibus absti-
nerent, equorum greges diripuerunt. Quin vici-
niora Quaraniorum oppida vexarunt impudentius,
quorum liberalitate potissimum & alebantur, &
vestiebantur. Prædatorias ejusmodi excursiones damp-
nare, vetare, dolere, haud item impedire potera-
mus. Contentinorum tamen territorio nihil un-
quam noxae ab illis est illatum. Debayakaykin
Caziqui, postquam ad Conceptionis oppidum
semper inquietus, nusquam secus, secesserat, Con-
tubernales non pauci in sancti Ferdinandi oppidi
remanserunt; Alii Oaherkaikin Contuberio se ad-
junxerunt, qui vicino in campo, & prope in oppi-
di nostri conspectu sedem diu stabilem fixit. Quæ
quidem prædorum vicinitas quantam pestem Yaau-
kanigarum moribus afflaverit, quantam prædiolo
nostro attulerit perniciem, neque verbis exponi,

neque lachrimis pro merito deplorari potest. Laagala quidam, ex illa Barbarorum colluvie, longe rapacissimus præ omni tigride armantis nocuit. Pro numero Oaherkaikin Contubernio alendo boves, quot lubuit; quotidie nostro e campo clanculum astraxit. Modus, quo coerceri posset ejus rapacitas, suppetebat nullus, Yaaukanigis nostris, Oaherkaikin semper amicis, quotidiana hæc pecorum fura jam promoventibus, jam dissimulantibus. Prægubernator ipse, rerum conscius, hunc prædonum primipilum Laagala, lateri suo nostris in ædibus impudentissime assidentem vel verbo reprehendere non est ausus, quin blanditiis demulcere studuit. Si Hispani duces, militibus stipati suis metu obmutescunt, dum Indis immorigeris flagitia exprobrare oportebat; ecquis miretur, si Patres humanis præfidiis destituti, Barbarorum manibus, voluntatibus, telisque expositi eorum errores perstringere acrius timuissent. Verum mortis contemptores vicimus timorem, & si quid a legibus absonum notavimus, quoties ex reprobatione fructus expectari poterat, reprehendimus. Unum e multis, quæ de nostris hominibus adferre possem, exemplum accipe. Pater Josephus Klein, ut semper alias impavidus, Yaaukanigam apud suos nobilis, & malitia, quam ætate grandiorum, a noctis adversus Hispanos excursionibus porro ut abstineret, amice hortatus est. Ferociens juvenis clavam ejus vertici impegit eo impetu, ut impos sui, sanguine diffluens suo semianimis humi procumbet. Enim irmaane vulnus, & ex ornatum sententia periculissimum correctionis præmium fuit. Nonno Hispanorum militam, qui istuc verbabantur, Abiponum nemo ausus est percussori sacrilego manu injicere; Impunitus abiit. Alter Yaaukaniga eidem

eidem Patri colaphum infregerat. Fabula est, quid-
 quid de rerum omnium conditore Deo refers, ex-
 clamans. Ausus fuit impudens Barbarus, quod ne-
 mo unus Abiponum. **A**fidua prædonum rapaci-
 tate exhaustum est prædiūm, bovesque Indis vix du-
 os porro menses alendis suffecturos numerabat.
 Neque spes subsidiōrum ulla superfuit. Urbis Pro-
 gubernatori pecorum penuria paulo post cogendos
 nos coloniam deferere, coram significavi. At ille,
 ut de colonia deferenda ne quidem cogitaremus;
 me per sacra omnia obtestatus, hortatusque est.
 Quod si enim, ajebat, discedentes vos discedendi
 copiam feceritis Yaaukanigis, id eo consilio a vo-
 bis factum malevoli interpretabuntur, ut novis
 nos Hispanos hostibus, ac calamitatibus belli one-
 raretis denuo. Neminem fore respondi, adeo sto-
 lidum, ut ejusmodi malevolorum obtrectationi ad-
 hibeat fidem. Barbaros intra oppiduli angustias
 coarctari, & a vagationibus, quibus a pueris assve-
 vorunt, cohiberi a nobis haud posse, si domi ali-
 menta desiderentur. Nam & feris, quas caveis
 claudimus, escam præbemus, quam more suo sibi
 querere haud possunt. In Europa a discipulis ma-
 gistrorum aluntur; In America Indi tamdiu pro magi-
 stris habebunt Missionarios, quandiu illos nutri-
 cios experti fuerint suos. Et nobis, & coloniae
 terga vertent, ubi inedia pereundum sibi viderint.
 Extra coloniam vagabundi, et si nec serant, neque
 metant, jam venando, jam prædando norunt sibi
 dapes conquirere. Quidquid liberalis procreat na-
 tura, quidquid pecorum in Hispanorum prædiis
 suppetit, sui esse juris, perinde ut feras in campo,
 putant, rapiuntque. Hinc vetus, & quotidie de-
 cantata illorum querela: Se Hispanorum amicos
 sepius in colonia esurire, quam olim inimicos suis

in latibulis. Hac oratione seu convictus, seu quod similius veri, conteritus Progubernator ad coloniam conservandam spopondit plurima, sed spopondit tantum, praestitupus certe omnia, si prolixis viri optimi voluntatibus facultates respondissent. De extrema, quæ proximam coloniæ ruinam minabatur, pecorum inopia a me per literas factas certior Provincialis noster Josephus de la Barrera citra cunctationem mille boves suppeditavit, Indis aliquamdiu alendis destinatos. Ejusdem liberalitate, oppidorumque Quaranicorum subsidii in adverso Paranae litore conditum desique est prædium, quod, cum prædonum incursibus non pateret, annorum aliquot intervallo omni pecorum genere incredibiliter fuit locupletatum.

Illud certissimum: Hanc Yaukanigarum coloniam (27 gradu, 30 minut. latitudinis. 318 gradu, 15 minut. longitudinis sitam) non Hispanorum ope, aut opibus, sed nostrorum maxime hominum patientia, vigilancia, ac industriis conservatam fuisse; Hanc urbi Correntinæ parum subsidii, istam illi emolumenta plurima debere. Certe a primordiis hujus coloniæ respirare demum, ac in pacis sinu conquiescere caput, a Barbarorum, quotquot in Chaco confident, incursionibus semper intacta. Correntinis diurno bello ad incitas, ut alibi exposui, redactis in adverso, quod colonia nostra tenuit; & præstantissimis arboribus abundat, litora naves, plaustaque struere, ubi ubi liberet, prædia condere, varioque, quo ditecerent, commercio circa periculum operam date jam licuit. Nostris periculis securitatem suam, inopi oppidulo, quod illis pro muro fuit, facultates, opportunitatesque suas in acceptis referbat. Anno 1767, quo in

Europam remissi sumus, ducenti Yaaukanigæ Christiani numerabantur, plurimis aliis jam malignarum febrium, jam variolarum, vel morbillorum conitacione extincis. Relegatione nostra, mirum, quantum in Hispanos exacerbati superstites, Patris ædibus, temploque in cineres redactis, relicta, quam annos septendecim habitarant, colonia ad avita latibula, latrociniaque sedierunt. Sacerdos e Seraphica familia, qui nostris substitutus fuerat, fugiendo ad urbem ægre vitam servavit suam. Pascas, quas Yaaukanigas inter versatus est, hebdomades vir bonus quot momenta, totidem vitae discrimina numeravit. Adeo funestus colonie, quæ tantis sudoribus, miseriisque nobis constituit per annos septendecim, exitus fuit, Correntinis, Hispanisque omnibus longe permicosissimus, adversus quos di-
lapsi Indi mox arma resumperunt.

C A P U T XXXV.

**Coloniæ Abiponum a S. Rosario, & S.
Carolo dictæ origo, ac situs.**

Corruptionem alterius alterius generationem esse, ex putri infecta nasci, physici affirmarunt alii, alii negant; At certe talis coloniæ istius origo fuit; Nam ex Abiponibus transfugis, oppidorum aliorum, religionisque desertoribus hæc nata est. Disciplinam Christianam, pacisque otium pertæsi instituto majorum non latrociniis modo, sed & cædibus Hispanorum, Quarantorumque fines vexarunt aliquandiu. Verum quod a fronte, a tergo vindicibus se se armis petendos prospicerent denique, nullæque, quibus adversus Ychoalay Hispanorum defensorem se tuerentur, latebrae suppeterent, incoluntati suæ arte consultum ibant, quod Marte haud potuere. Ad Assumptionem Paraquarii territorii metropolim træs e suis oratores legant, qui cæterorum nomine coloniam sibi, ac religionis magistros sacerdotes efflagitarent. Josephus Martinez Fontez, Valenciaz in Hispania natus, dimacharum veteranus centurio, & nuperrime Gubernator dictus propenfissima voluntate versipellium legatorum precibus subscriptis, quod celebritatis apud Regem spes amplissimas ex colonia his Barbaris condita sibi finxerit. Fulgentius de Yegros Paraquayus, armorum præses, & ut quidem istic res sunt, supta heroum vulgus, Gubernatoris consilia mire probare, executionem urgere, & Abipo-

ponum legatis effuse blandiri non destitit. Segaciores alii Hispani condendae coloniae propositum aperte, praefracteque rejecerant. Veteratores istos (Tales profecto fuerunt ad unum omnes) Abipones, nationis universae fecerunt, vindictae metu, non religionis amplectendae desiderio adesse, non coloniam, sed impunitatem criminum, asylumque apud Hispanos querere; Homines frugi si essent, oppidis, ubi versati sunt annos complures, & sacro fonte expiati, terga vertere, ac latrociniis vacare, nunquam sane in animum induxisserunt suum. Sed demus haec abesse, provincia haec rerum omnium egentissima iis destinatur subsidiis, quae ad Coloniam seu inchoandam, seu conservandam necessaria, verissime dicitarunt. Eadem nostrorum hominum fuit sententia.

Verum surdis haec a Gubernatore, gloriose avido, auribus accepta, Ejus iussu convocatus ad urbis forum populus (cabildo abierto dicitur ab Hispanis) pro suis quisque ut facultatibus ad dotandam Coloniam, quod liberet, ultro contribueret. Donum gratuitum vulgo dicitur. Hi boves, ovesque: Illi equos, vel herbam, quae cum aqua calida bibitur, Parauaricam: Alii tenuioris fortunae secures, cultros, & quidquid ad domesticam penum pertinet, libera-liter promiserunt. Enimvero, nisi promissa inter, ac dona tantundem intercederet, quantum verba inter, & facta solet, satis, superque de necessariis coloniae prospectum utique fuisse. Verum, ut Hispanorum utar adagio, multus erat in pollicendo strepitus, sed nubes paucissimae. Mucho era el ruido, pero pocas las nueces. Multi promissis steterunt nunquam. Alii vaccas effectas, equos strigosos, mancos, moribundos, oves vetulas, calvas, hecatica, scabie labrantibus, cetera omnia, quae usui vix porro sint, im-

pudenter obrutabant. In plerisque, quibus datum a Gubernatore negotium, bestiam, resque, quae spondebat, alias colligere, vel conservare, aut fideltas, aut diligentia desiderabatur. Aliqua sibi occulte mercedis nomine retinuerunt; Meliora, quae sibi reservabant, deterioribus commutarent. Ut adeo nil mirum, colosiana egeatiorem usquam, calamitosioremque in universa Paraquaria extitisse, quod mihi, oculato testi, exploratissimum, quippe cui per biennium cum extrema paupertate sumul, simul cum Barbarorum illorum insolentia inctandum fuit.

De securitate cumpribris sua axii Abipones stationem, ubi colonia colloccaretur, ab Assumptionis urbe Austrum versus septuaginta leucas, a Paraquayi fluminis occidentali litore quatuor distantem ipsi designarunt, sylvis, amplexibus, paludibusque circumfessionibus, atque adeo Hispanis difficultorem accessum, quibus, quoties sua ex urbe equites venirent, ingens illud flumen esset trajicendum. Campus hic lingua Quarenica Timbò dicitur ab arbore ejus nominis istuc frequentissima. Ab aliis *La berradura* equi solea vocatur, quod fluvius Paraquayus hoc loco insula interjecta in gyrum circumactus equi soles speciem referat. Duo præterea annes majusculi (ambo squam sale aspersam venum) Coloniz locum aliorunt, ejusque in conspectu unum in alveum coeunt lacum efficiunt denique sat grandem, qui in Paraquayum flumen mox evolvitur. Aquaria omnia dulcent maxime, si Cœli siccitas longior precesserit, aut pisces nobiliorem in hoc aquarium labyrintho rarissime deprichendas; Crocodilos, a quibus pisces tel absoluuntur, vel fugantur, innumcibiles video passim. Stationem tamen hanc habitationi humanae antiquam accommodatam, quam Teba sui esse juris

contentant, Abipones sunt deum intendi desideria sibi delegerant, & Hispani assensu pronissimo comprobarant eo ex capite, quod Mocobii, ac Tobz hostes, quoties aduersus Paraquayenses excurrunt, hic loci potissimum flumen Paraquayum trahicere converint; Quasi vero hoc trajectu etiam per Abipones novæ colonizæ impedito non decem alios que opportunos Barbari detexissent.

His in latebris, futuræ colonizæ destinatis, jubebantur commorari interea Abipones, dum denique sebus rite dispositis, assignatisque sacerdotibus istic oppidulum conderetur. Boves, quibus alerentur, illici dati. Quamvis feminæ cum prolibus hac in statione persisterent semper, viri plerique omnes convenerunt ad sanctæ fidei, sanctique Hieronymi prædia excursionibus occupabantur identidem, unde ingentes equorum greges abegerunt. Ast viadex Ychoalay suorum equitum turma comitatus, luna noctem illustrante, latronum contubernium oppressit, & quidquid equorum istic depræhenderat, nemine repugnante abduxit. Quo quidem nocturno assultu irritati iteratis rapinis equorum jacturam gnaviter resarserunt suam. Neque puduit Hispanos quosdam de latronibus equos furtivos emere, quo quidem commercio ad prosequenda ardenter furtæ Indi inflammabantur. Huid risu sane dignissimum: Dum boni hi (si superis placet) Catechumeni Abipones diu, noctuque nullum fecere prædandi finem, illorum integritas summis in Cælum laudibus efferebatur per urbem Assumptionis a Fulgentio de Yegros, eorum facinora omnium linguis pernigata vel negante, vel excusante. Idem cum numerosa militum caterva ad Abiponum istorum stationem profectus est, venturis sacerdotibus habitationem fabricaturus. Post diuturnam illic

com-

commorationem, incredibili boum, Coloniz desti-
natorum, multitudine consumpta duo duntexat tugu-
riola struxerunt milites tam angusta, tam humilia,
tam inepte e ligno, & limo compacta, ut vel Indo
Barbaro inhabitabili ab ipso dein' Gubernatore pro-
nuncientur. In urbem tamen redux Fulgentius col-
legium Patribus Missionariis se condidisse, pleno ore
jactavit. Neque tamen erat, cur issum, ehusque
comnitentes suscepti itineris peniteret; Namque
cum equis, cervorumque pellibus, quas non sine
quæstu de Abiponibus coemerant, domum redire.
Utrumque enim fluminis Paraguayi litus cervis abun-
dat, qui nec mole corporis, neque forma ab Euro-
pa ablundunt.

Nicolaus Contucci noster tun & Provincialis &
Visitator Chilensi e provincia missus a Paraguayensi E-
piscopo Emanuele Antonio de la Torre, & a Guber-
natore Josepho Martiaze Fonte per literas Regio no-
mine est monitus, Sacerdotes ut designaret novæ A-
biponum Coloniz præfuturos. Petitioni morem ge-
sturus, consultis aliis rerum provinciæ gnatis, mibi,
quod Abiponicam callerem linguam, eam provinciam
detulit, ex qua quidem, consideratis omnibus, labo-
ris plurimum, parum fructus, gloriae nihil expectan-
dum videbatur. Æthiopas a me lavandos, rigandos
aridos stipites jam tun prospexi. Hinc eti semper
alias volupe mihi obtemperare, peracerbum tamen
fuit, falcem amplissimæ messi nunc subducere, &
Tarumensibus migrare ex sylvis, ubi in sancti Joachi-
mi oppido ultra sexenium Ytatinguas Indos excoluji,
Barbarisque Munday, & Acaray fluvios inter con-
quendis, sexto jam itinere defunctus, operam non
omnino inutilem navavi, ut in libro prodromò ube-
rius expositum. Coloniz igitur novæ super negotio

ad

ad Quatenicunca sancte Rose oppidum, ubi contucci Provincialis tum versabatur, vocatus sum, & mox iter ad Assumptionis metropolim accelerare jussus. Eundo, redeundo, dum denique dictam urbem attingerem, trecentorum prope leucarum profectio continua, paucorum dierum quiete interposita, iisdem equis suscipienda mihi, exhauriendaque fuit mensibus Junio, Julio, & Augusto, illuc maxime hybernis. Campos ob Celi siccitatem diuturniore passim aridos deprehendi, bestiarumque cadaveribus horrentes. Longissimo sepe terrarum tractu vix herbula, qua e qui passerentur mei, suppeditabat; Sepissime aqua defiderabatur. Dies demum duodetrigesimus Augusti, Divo Augustino sacer, in urbe Assumptionis incolumem me Gubernatori, dudum mihi familiari, stitit, qui meo adventu mire latet hanc mei electionem magnopere probavit, affirmavitque palam omnibus: Si optio diligendi aliquem ex universa provincia sibi data fuisset, haud alterum abs se fuisse diligendum. Ab Episcopo pariter magnis solatii significationibus, ac mensa postridie sum acceptus. Eundem paucos ante menses, dum sancti Joachimi oppidum visitaret, nostris in aliis diebus sexagesimi hospitem omni officiorum genere sumus prosecuti. Sed en! quam superflua itineris mei acceleratio tanta fuit. Enimvero a duodetrigesimo Augusti die, quo advenisse me dixi, ad vigesimum quartum Novebris usque in urbe mihi erat harendum, dum denique ad inchoandam coloniam necessaria a Gubernatore parentur.

Tanto in otio negotii plurimum mihi quotidie fuit. Per omne id tempus equidepi Pater Ignatius Oyarzabal Cantaber, qui per annos admodum trinta Missionarius, ut ajunt, segnerianus præcipuas Peruvii, & Parauariae urbes incredibili cum fructu per-

idem præstiterunt, attonitis hoc natantium spectaculo Hispanis, ac Indas, ceu Sirenas, suspicentibus, quæ tamen corporis stigmatici, capillorumque habitu ad furiarum stygiarum similitudinem proprius accedunt. Aliquot boum centu^{is}, quæ militum, Abiponumque alimento destinabantur, Hispanorum quoque equi omnes in oppositum nobis litus transmissi. Hæc inter trajectus negotia triduum nobis eadem in statione abiit. Mox, quod restabat itineris, per flumen absolutum. Sole in occasum declinante tempestas & tonitruis sonantissimis, & procelloso turbine horrenda nobis incubuit. Quamvis lacum, qui istic pro portu est, jam ingressi horas plures miserrime fluctibus jactabamus. Tertia, quam a tergo reliquimus, navis discrimen noctu subiit; Eam salvam non nisi postridie cognovimus. Tempestatem immanis imber, ac per tridum continuatus exceptit, nosque intra navis angustias continuit. Crocodili ingentes, qui tertiam naves stipant, ad fallendum tempus, oculosque recreandos pro spectaculo nobis erant. Locus, ubi locanda colonia, leucam abest a portu. Hanc pedes, incomitantesque, situs speculandi aviditate, confeci. Campus aquis innatabat omnis. Abiponum obequitantium manipuli ad me consulandum, comitandu^mque accurrerunt. Equum quisque suum mihi offerebat, sed quod stapedibus carent illorum ehippia, pedes cæptum iter prosequi malui. Circumspetis omnibus sub vesperum ad navem redux situm hunc, coloniz assignatum, rani utique, quam hominibus opportuniorem videri, nullum graminis melioris genus in Campo nasci Gubernatori inter Gemitus significavi.

Postridie excubitoribus ad navem securitatem relictis ad præfixum Coloniz campum equites demigrar.

gravium. Tugutidum, quod binis sacerdotibus & Fulgentio prius constructum dixi, ipse Guberna-
tor primo aspectu inhabitabile dixit. Quod hoc
curante, inspectanteque per milites opere tumulo-
tuario adflectum est, maius aliquantulum, sed
nequitiam melius fuit. Reditus accelerandi desiderio
natum festinata omnia. Haud pigebit Europaeos
nosse tuguriorum ejusmodi structuram. Stipites in
terta ske desiguntur. Hinc, atque illinc arundines,
aut virgulta vittine, lorisve stipitibus illigantur.
Spatium vacuum inter utramque arundinum sciem
lignorum, vel si suppetant, latericolorum segmentis
oppletur, quibus denique limus paleis, & firmo bubu-
lo bene subactus cum impetu, ut firmius adhætescat,
agglutinatur. Ejusmodi fabricam parterem Gotlicum
(Capia Fratres) Hispani vocant, sc. ubi sen lapidum,
seu laterum inopia, passim adhibent. Si rite con-
fiant omnia, murusque talis calce, vel terra candida
tobati dealbetur, statem fert, & ab ordinatio parietis
vix dignoscitur. Solum, ut est, gramine vestitum
pro pavimento cubiculi est. Tuguria, sacerque adi-
culæ hunc fere in modum constructæ in novis Barba-
torum coloniis nobis passim fuerunt. Jam, qua ra-
tione tegantur, audi. Palmarum Caranday trunci
per medium fissi, cavatiisque scandularum, imbricum-
que vices subeunt aliquando; Cortice eidem sunt
durissimo, lignum vero, quod eo clauditur, e filis
acuminatis, & spinarum instar pungentibus constat.
Plerumque ex graminis adulti, siccatisque fasciculis
ad substratas arundines ligatis testum paratur, ut a-
libi stramine tritici, quod in Paraquaria hanc suppet-
tit; Nam a messoribus spica tritici solum resecatur,
culmis, seu stipulis intacta, & mox in agro crema-
tis, quarum cinetes, simi instar, solam fecundant.
Interdum iisdem siccis graminis fasciculis in limo mo-

li, itemam, ita quaque voluptatis, conglutinatisque zedes teguntur, qna quidem industria cavebis, ne ex sagittis, quas fupa accessa inflammatas Barbari. ejaculari solent, tectum quamnam concipiat. Hoc certa Barbarorum assilientium artificio complures Hispanorum, pugi in cineres abierunt. Eiusmodi tectum, de quo maghi sermo, ad arcendum incendium, et presidii habent aliquid, ad pluviam excludendam tamen nihil admodum valere, hac in colonia sum expertus. Limus equidem graminis illitus imbris diuturnitate emollitur, aquieque vi irruentibus aditum praebet adeo, ut intra, quam extra zdes liberalius pluisse videatur. paucis ut complectar omnia, donas a militibus mihi condita nulli prorsus usui fuit. Nam loris, que recenti, humidaque ex pelle formaverant, mox putrefactis & arundines, & lutum his agglutinatum decidit ita, ut solis stipitibus remanentibus caveret, cui aves includuntur, simillimum evaserit tugurium, meo subinde, meorumque sudoribus, habitari ut queat, laboriose concinaatum. Latus parietis, quod Austrum furestem respicit, & pluviarum impetu maxime quatitur, muni vi massa ex luto, & boum sanguine composita, qui glutinis instar aquam repellit. Sacra zdicula ut angustissima, sic ornamenti omnibus nuda fuit. Aliqua meis manibus elaborata non nihil splendoris erat addiderunt.

Aedium nostrarum, adversus hostium assultus coloniis singulis necessarium, sepimentum inscire, ac negligenter a militibus factum. Quamprimum ad suos viam remetiri ut sibi licet, accelerarunt omnia, numeris omnibus absoluti reliquere nihil. Eodem in urbem redeundi desiderio ipse etiam Gubernator torquebatur multis de causis. Nullam hic cepit quietis partem. Densa calicu-

mina

mīna ejus cūtem, sed multo acrius animositi fōlūctudo pungebat, ne qua Barbarorum aggreffione op̄ primiceretur. Idcirco remoti in stationibus hinc atque illinc equites excubarunt dies, noctesque. Ad tugurii sui fōres pr̄ter quātuor machinas legionariae excubitorum peditum decuriam, in tugurio ipso sclopos quadraginta majores, minores aliquot ad iectum semper promptissimos habuit. Sed vel h̄c omnia ad conciliandam somni tranquillitatem illi neūtiquam suffecere. Cōcubia jam nocte īsomnia, circumcurſans, partibus nē defint suis, excubitores hortabātur. Laudasse in ejus vigilantiam, nisi nimiam vidiſsem. Ipfis adeo, quibus colonia condebatur; Abi-ponib⁹ diffidebat. Sed mutua erat suspicio. Illi namque, qui Hispanorum quantamvis amicitiam sus-pectam habere solent, experimentis nētpe cauti suis, timoris argumenta ibi haud deesse existimatunt, quod Gubernator coloniam positus milites tam multos, boves, quibus alerentur, tam paucos addūxerit. Quorsum, ajebant palam, quadrincentorum equitum turma? Ni hostile quid in nos meditaretur, satis utique centuria, supērque fuisse. Si fixum illi coloniam nobis hoc loco condere, ecce boves trecentis vix plures venere? Hos Hispani absument, nobis porro aleidis ecquid reliquum facient? His ducti rationibus numerosi militis pr̄sentiam pericula non catere putatunt. Insidiis igitur Hispanorū ne paterent, in campo lētē quadranter a nobis di-stante ea sagacitate tentoria collocarunt sua, ut hinc sylvam, inde fluvium, a fronte tumulūm p̄r vallo haberent, subitumque Hispanis accessum p̄zeludērent, certe retardarent. Ridiculas formidines, suspcionem futilem illis ut eximēret. adlaboravi ſēpe, sed irrito ſemp̄t conatu. Indi, ut cera figuram, ſuspiciones facile concipiunt, ſed, ut marmor in-

sculptam, sibi imaginem, difficilime dimitunt. dissimileque. Neque Gubernatoris suspicio. in mem-
 tem ullis tranquillare modis valui. Muscam pro-
 hoste quanvis aspexit. Argumento fit, quod dicam.
 Sex Yaaukanigz juvenes ex sancti Ferdinandi oppi-
 do advenerant, que novæ Coloniz facies sit visuri.
 Me, sibi dudum notum, officiose salutant. Jussu
 meo confessim Gubernatorem mecum inerrnes ad-
 unt, manusque ocullo amicissime venerantur. Is ho-
 spitum præsentis territus excubidores omnes in armis
 promptos stare jubet; Hospites equidem pro hosti-
 bus, certe pro hostium emissariis habuit, neque, si-
 nistram de his conjecturam ut poneret, induci a me
 potuit. Acta anxias inter sollicitudines nocte, na-
 servatori dicata, primo mane homologæ sacra apud
 me animum purgat, meisque mox e manibz sub
 sacrificio divinam hostiam recipit insigni ad circum-
 stantes pietatis exemplo. Sacra ædicula egressus, abi-
 turum se confessim cum suis omnibus, mihi signifi-
 cat, nil tale cogitanti. Vix exspectato meridie, re-
 busque raptim compositis discedit. Fugæ, quam
 profectioni similior abitus fuit. Abipones de hoc
 deorum edicti suis e tentoriis advolant equites, &
 digressum paulo ante Gubernatorem, vale ut illi di-
 cerent, assicuturi citatissimo cursu, vale ut illi di-
 leucam aberat, properant, sed jam ad portum, qui
 deprehendunt. Officiosam Abiponum concursatio-
 nem insectationem sui hostilem interpretatus, remo-
 veri navim a litore jubet proparatione tanta, ut plau-
 strum, quod eadem navi in urbem reverendum erat
 per flumen, nobis reliquerit. Ignoscendum viro ca-
 tera strenuo, sed Americanos inter Barbaros novicio,
 de quorum volubili amicitia, fideque defultoria fa-
 ctua certior caveri sibi, timereque, quam periclitari

malebat. Hac certe ductus ratione discessiōnis, quam dudum forte animo volverat, tempus nos cœlavit. Consilia enim tamdiu tuta esse, quāndiu te-
cta, vic militaris probè novit.

C A P U T XXIX.

**Coloniæ egestas incredibilis, variæque
calamitates.**

Hæc a Rosario nuncupata Colonia ab ipsis primorū
dīis spinosissima omni ex parte fuit. Hispanis om-
nibus cum Gubernatore dilapsis Abiponum, & quo-
quot in vicinia vagantur, Barbarorum hostilium vo-
luntatibus relinquebar, nunquam tamen tutior, quis
solo solius Dei optimi, maximi præsidio fretus. Ad
triginta minimum leucas nulla usquam Christianorum
Colonia, unde quidquam auxilii foret expectandum
adversus palantes Mocobiorum, Tobarum, & Quay-
kuruorum turmas, quorum contrabernia adeo mihi
propinqua, ut eorum fumus nostris quotidie oculis
obversaretur. Colonia enim nostra, quis in adverso
litore fluvio Tebiquary, ubi a Paraquayo flumine
absorbetur, objicitur, sita est in 26 grad. 26 minut.
latitudinis, & 318 gradu longitudinis, atque ab ur-
be Assumptionis septuaginta abest leucas. Abipones
mei ad designatam, ubi habitaveram, Coloniæ sta-
tionem sua transferre tentoria pertinacissime recusa-
runt aliquantidu. Subitus Gubernatoris, ac fugz, ut
dixi, simillimus discessus tergiversationis causa, tre-

centarumque suspicionam semen fuit. Abiere Hispani hodie, aiebant, cras forte via alia ad nos trucidandos redituri, ut primum patente in campo locatos nos intellexerint. Loci, quem occupamus, natura securitatem nobis porro praestet, necesse est. Hec uno omnes ore dictabant. Quod nullas sibi sedes paratas vidarent, quas alii in coloniis construere solebant Hispani, inde pessima quaque suspicandi occasionem arripuerunt. Triduum incognitus egi. Vetus tres Indi Quarantii suis cum prolibus intra domus septa mecum habitaverant, quos, Hispanis porro heris inutiles, Gubernator pecorum custodes, famulosque domus hic constituit. Multum illis quotidie laboris, plurimum periculi, mercedis nihil fuit, nisi promissa mercedem dixeris. Puer quoque Semispanas, qui sacrificanti mihi ad aram serviret, a Gubernatore mihi datum, quod sua in patria noxiis, & malis frugis esset. Talem & ipse fueram experthus. Multis rationicationibus, ut reliquo latibulo suo ad me commigrarent Abipones, denique impetravi. E suis, quos emiserant, speculatoribus longissime abesse Hispanos, didicerunt, absterea suspicione infidias suum tranquillati.

Quoquo fleckerem oculos, & mihi, & India necessaria pleraque videram desiderari, sive quibus vix tolerari vita possit, neque Colonia conservari. Oves, quas Hispani contribuere, omnes propinquum vertulæ, calvicio, scabieque squalientes advenierant; Parcellarum maxima, Gubernatore adhuc presente, extincta est, ut adeo spes lanæ nulla superasset, ex qua Indæ vestes contexerent suis. Caro bubula præcipuum, & fere unicum alimentum, & ipacefrima, & pernodiua quotidianum conquerendi argumentum incolis præbuit. Boyes, qui per anni intervalla ex-

remotissimis Hispanorum prædiis missi, sceleris diuturnitate emaciati, & prope exsangues vénorant; ac nullo pinguiscendi spatio relicto; cum atii jam non superessent, ad lanientem mox trahendi fuere. Caro seu asa, seu elixa tam suœi, saporisque expors, ut ligno similius, ac palato crudiando, quanto recreando specior esse videretur. Mihi certe nascam mœvit tantam, ut menses conaplures præter pedes bournæ elixos nil præterea cibi exparem, nec pane, tñque campi, quem colere nondum vacavit, fructibus plerunque destitutus.

In adversa Paraguayi fluminis ripa præstoliensia, Fulgentio de Yegros ad Coloniz usus collocauit, sed pascuis minime lati, & pecoribus adeo parce instructum, ut Indi alendis vita sufficerent, atque adeo perpanca ad foetus procreationem relinquenteruntur. His curandis ab urbe missus versipellis quispiam frudibus duxaxat apud suos clatos. Divinit Matris imaginem per Hispanorum oppida circumferebat dñs, quam in rivi aliquius marginibus abs se repartam, & jam, nescio quibus, prodigiis illustrem fixit. Pro templo, ubi hac collocaretur, condendo stipendi corrasit undique. Hanc quos in usus converterit, nemo est, qui norit. Templum ejusmodi nunquam vel inchoatum fuisse, omnes norunt. Alias, spiculatorem, ut ageret Barbarorum, qui Tebiquary fluminis secolas veraverant, publico ure conductus est idem veterator. Officio funerari suo, camposque, num quæ hostium vestigia apparerent, remotissimos lustraturi specie Barbarum induitus, id est, seminudus, plumisque ornatus in viam se dedit sapient; Verum extra hominum conspectum sem positus in obvia se, tifissimæque sylva abdidit, & biduum, triodumque in latebris dormiendo, sedendoque consumps.

fit. Domum redux de capitis sui periculis, de hostium indicis a se deprehensis mira quæque stupendi plebesculæ spumanti ore recitavit. Adhac præstigia toris famam apud rude vulgus prensasse videbatur; Nam ad vias explorandas abiturus funiculum brachio adstrinxit suo; Hujus ope pungi, vellicarique corpora ajebat suum, si qui hostes in propinquæ fuissent. Haec ipse fallacie Hispano cuidam familiariter detexit subinde, quo auctore hæc refero.

Hominem profligate apud omnes fama, totum e fraudibus, mendaciisque consutum, ad suas unice utilitates intentum prædii nostri custodem Fulgentius designavit; At enim lupum experti sumus. Vaccas obesiores suis ipse usibus macræ consuevit, collectaque ex iis levum, ac adipem Hispanis vendere, nobis in colonia ntriusque penuria laborantibus interea. Equos prædii vel cervis cursu assequendis confecit, vel, ceu rem suam, aliis venundedit. Accusatus a pme Gubernatori sepa, nunquam corredus, de furtis immixtis convictus licet, sed iam jam sibi male mentens fuga se proripuit denique. Nunquam mihi in menteq; venit Versipellem hunc Hispanum, qualia haberi voluit, putare; Fronte enim, oculi, vultus, mores Africanis, Americanisve majoribus ortum hominem prodidere. In istius locum suffectus est a Fulgentio alter, virz quidem integer, sed mentis non omnino sanz. Terroribus exagitabatur quotidie, & lapides ab incognita manu in se, ubi ubi esset, vibrari vel ipso in meridie somnisbat. Tragiciis de incredibili hac lapidatione sermonibus, quoties mei copiam nactus est, aurem mihi utramque obtundere vix tandem cessavit. Ab insaniente capite quam in curandis prædii rebus seu diligentiam, seu accurationem expectes? Tales prædictio Fulgentius prefecit, nobis nequidquam

repugnantibus. Armenti curatore idoneo nos semper seruisse, calamitas non postrema, prima misericarum radix fuit profecto. Nihil enim sibi ad felicitatem deesse putant Abipones, si carne pingui abundant semper. Hac si deficiat, sua in colonia nunquam acquiescent.

Illud quoque miseriis adnumerandum, quod, extra predium in opposito nobis litore esset, boves vieti nostri necessarios per ingens illud Paraguayum flumen ad coloniam traducere oportuerit. Ne caniboum plurimorum jactura id fieret, & navi, & equis strenuis, & equitibus dextris, & industria opus fuit non una. Audi, quales adhibeantur. Armenti portio aliqua ad ripam fluminis adigitur. Circumstantes equites laqueo injecto boves capiunt singulos, & cornibus scapha lateri loro alligant ea ratione, ut natent quidem eorum corpora, capita tamen in navis margine conquiescant, natatioque tolerabilior reddatur. Navi per remiges adverso litori applicata boves solvuntur. Natatione defuncti, & libertate recuperata ferociores ne quaquaversus per campos spargantur, id per obstantes equites est impediendum. Pro scaphaz magnitudine plures jam, jam pauciores uno itinere boves transmittere solemus. Qui quidem trajectus molestum mihi semper negotium, & sollicitudinum argumentum fuit, cum, quæ ad illum faciendum necessaria, pleraque deessent. Nullum erat Colonizæ navigii genus, ne linter quidem. Hispanos hoc in genere versatissimos, ut eclipses in Cœlo, raro in colonia videre licuit. Abipones, eti in eorum gregibus per flumen traducendis dexterimi, ad boves, quos fero metuant, illaqueandos, navique il ligandos minus valent, navisque Gubernandæ scientia destituuntur plerique. Ad minuendas trajectus difficilis

sicutates ex arboribus timbo tenuibus, quod maiores nondum detexerim, linteres binos, sed angustos construxi, qui stipitibus transversum positis connessi magno nobis dein usui fuere. Paucis post mensibus vicina nemora pervagatus in arborem timbo proceram, vastaque incedi, ex qua linter unadecim ulnas longus, unam latitudinem prodidit, bobus virginis uno itinere transvehendis per, & tumultuante licet fluvio tutissimum. Longior, latiorque exiisset, si arbor ut alta, sic ad apicem usque perinde recta fuisset. Adhuc quidquid ligni albi inest arbori, resecaatur, mox enim sub aqua putreficit. Rubra solum arboris portione, quae medulla instar, ad navium fabricam idonea putatur, quia durior, atque adeo diuturna. Cedris, e quibus linteres immenses conficiuntur, & aliosq; & vestissimis, & a radice ad culmen usque rectissimis abundat passim Paraguay, sed sylvae coloniae nostrae viciniores earuerunt. Hernandus Arias Boni aeris juxta ac Assumptionis olim Gubernator ad utramque provinciam celestissime visitandam per fluvios Paraguayum, & Paranam navigans usus fuisse idicatur linter cedrino, quadraginta remigibus, & multis ad securitatem militibus instructo.

Milium Turcicum, fabarum, radicum, peporumque varia genera carnis, si adsint, condimentum, si desint, supplementum Indis esse solent. Hortabar igitur Abiponea ad agros colendos; Verum necessaria ad agriculturam fere considerabantur. Boves australis habiles per pauci nobis suppeditabant. Secures, aqua & ferro instrumenta, quorum ad sepiudos agros, & a bestiis liberandos est usus, minime numerosa, certe longo usu detrita. Ipsa frugum semina plerisque desuerunt. Missi ex urbe aliquot modii mi-

milli Turci; sed jam a curcusionibus misere corrosi;
Fabarum item sacris, sed quæ nauescum incuria par
flumen maledactæ jam german protruserant. Ab ip-
sis, quis credet? Barbaris vicinis, quamvis alias inimi-
cis semina varia accepimus, frustra ab Hispanis pe-
tita totius. Campus ipse, quod primo aspectu pre-
dixeram, plantis inimicis, quia creta abundans. Per-
crebrescente pluvia stagni speciem retulit; Aquis pan-
latim subsidentibus saxi instar obduruit, exaruitque.
Magnam certe campi partem ararunt, conseruentque
Abipones, sed nullo operæ pretio. In sylvis, ubi
gleba pinquierat, & arborum umbra adversus Cœli
scitus defenditur, nullo propemodum labore frugum
variarum messem uberem habuere. Tabacæ, quam
plautaveram, solum mire propictum sum expertus.
Gossipio ferendo, quod in collibus, locis arenosiss.,
vento patentibus, & in Saxonis latius provenit, si-
tum opportuuum diu, multumque circumspexi, non
quam detaxi.

Siliqua græca, quæ Abiponibus & pro esca, &
pro potionc est, non nisi remotis in nemoribus pro-
stabant. Illius tamen inopiam mellis ubique obvii in-
credibilis ubertas affatim supplevit. Frugum aliarum,
quæ alibi pessim ab arboribus gignuntur, ingens hic
caritas. Litorales campi cervis, damis, struthioibus,
anates finitimi Crocodilis, liris, porcisque aquatili-
bus abundant, sed piscibus fere destituuntur, quoq;
scilicet a crocodilia voracibus partim absunt, partim
fugari alias dixi. Paraquayum flumen ubique pisco-
fissimum longius a colonia aberat, quam ut pescatus
gratia a me adiri pro arbitrio posset, paludibus cre-
bris viam intercludentibus, tigridibus, Barbarisque val-
gis periculum minantibus. Illud singulare: Amnem
coloniz proximam per dies aliquot omni piscium
opti-

C A P U T XXXVIII.

Belli tumultus affidui.

Ad miseriorum cumulum alio, atque alio belli turbae accesserunt. Martinez novus Gubernator militaris famæ desiderio ardens, Regi se ut commendaret, ex quadringentis, quos ad condendam coloniam adduxerat, militibus ducentos ad oppugnanda Tobarum, Mocobiorumque vicina contuberia emittere, constituit. Consiliis suis mecum collatis, expeditionem accipitis eventus dissimilis, ne recens, & incolarum numeri imbecillis colonia bello implicetur, & vel in ipsis incurvabilis fatiscat. Eodem prorsus ardore, pacem cum omnibus religiosissime ut coarent, Abiponibus commendavi mei. At vero istis conquiescere unquam nec libuit, nec licuit. Tumultus tumultum excepit. Mox sub coloniæ principium Ychoalay equorum Greges nuper sibi raptos reddi, amice poposcit. Repulsa efferatus ad eos vi recuperandos cum lecta suorum manu iter ingressus est. Meis vim vi repellere, ultimaque experiri, fixum erat, inveterato, quo in Ychoalay ferebantur, odio illorum animos obstinante. Enimvero, si vires iras pares fuissent, illis paucioribus licet aggressorum quisconque numerus haud erat fragnopere formidandus. Equorum agmine, in hostium oculos, manusque ne incidenter, ad loca tutiora deducto, speculatores, qui hostium iter observarent, missi. Mel uñdique per sylvas conquisitum ab aliis, ut melso calentes & ad consilia, & ad arma sapienda evade-

[renf]

zent alacriores. Ego anxiis interea iactabor sollicitus, dinibus, facta oppidi aggressione, quid agerem, incertus. Ychoalay, mihi dudum amicissimus quovis atio hoste formidabilior repente existit. Nefas sit, aiebam, in istum arma convertere, quippe qui jure belli usus ad sua recuperanda advenerit. At vero, si penes illum, ut sumillimum veri, victoria steterit. Si furore percitas obvios quoque incolas construcaverit, certe quidem, nisi quidquid mibi nitratis pulveris, quidquid plumbi est, adversus Ychoalay exoneravero, cum illo collusisse a meis putabas Abiponibus, sagittis, hastisve configendas. Perfidii, proditorisque notam, eti superstes, non effugiam profecto. Hzc animo volvens incudem inter, & malorum hæsi, semper anceps. Id denique facturum me constitui, quod in arena optimatum factu videtur. A Gubernatore nihil auxilii sperandum. Consulti in urbe per literas Patres sapientiores, ut relata colonia Ychoalay abeunti me comitem adjungam vix servandæ gratia, mihi svasere. Verum nunquam hoc cōsilio standum mihi praebabam, ne fugiendo & mihi, & patrio solo timiditatis maculam aspergerem.

Providentissimum Numen, quidquid erat periculi, a nobis deflexit. Ychoalay equidem magnis contra nos itineribus festinans in numerosum Abiponum hostilium Nakaike tergehe contubernium per viam incurrit. Velitatum est acerrime, nec sine caedibus aliquot, & mutuis complurium vulneribus. Ychoalay ad decem saucios, hosque inter sibi sanguine propinquum, & facile charissimum Deborkè, numeravit. Hi curari certius domi, coleriusque ut queant, omissa, quam meditatus est, colonie nostræ aggressione redditum acceleravit. Quod Ychosay fa-

ctum

etiam tunc vel argumentum interpretati sunt nostri palam, & cum triumphum suum festis compotationibus, cantibusque celebravunt, dum interea formidine consanguineorum, qui in ultima velitatione occubuerant, manibus planctu, eacurbitarumque moesto crepitu parentarunt. Superstites ex proligato illo contubernio partim ad nos, partim ad sancti Ferdinandi oppidum se recipere. Sua, quas necdum habet coaeluerant, vulnera exhibuit quisque eum in fidem, ut horum aspectu ad vindictam celestem, lumentamque sociorum animi accenderentur. Neque opus fuit currentibus calcar admovere. In Ychoalay plerique omnes conspirarunt astutum. Ex Yazu-kanigis, Abiponibusque Nskaiketergehe seu vagabundis, seu nostrae coloniae adscriptis ingens confitatum agmen ad sancti Hieronymi oppidum evertendum abiit, quamvis, ut a certiore istu, quo magis improviso ferirent Ychoalay, ad venandos in campis Australibus equos se excurrere, nobis affirmarint. Sed ad nihilum recederunt spes tantæ, ac fallacie. Ab iisdem, quos oppriuere, delereque voluerant, repente oppressi, cæsi alii, alii fugati sunt. Namque oppido sancti Hieronymi jam propinqui, dum reliktis in loco, cui Nibirenak Lenerörkis antrum tigridis nomen, ephippiis, equisque superfluis, tinctis jam fuligine vultibus assultum meditabantur, hi Ychoalay & suis Riikabes, & Mocobiis Christianis, & Hispanis equitibus numerosis stipatum incidentur. Quam volupe fuit istis coram presentes intueri illos, quos suis in latibulis quæsturi, oppugnaturique iter hodie suscepserunt. Nullo negotio obviam hostium multitudinem internecione delevisset Ychoalay, ni isti fugere, quam diuicare maluissent. Equorum pericitati, nemororum latebris, salebrisque fugiti vi vitam debueret suam. Ab inseguientibus tamen vulnerati,

cap-

capti, cæsi non pauci. Ad oppidum sancti Ferdinandi usque fugientium terga pressit Ychoalay, & commilitonum numero metuendus terrore implevit omnia. Fugati ab eo hostes, qui ante victoriam triumphum cœlucere, lœsum canere in reditu cogebantur. Nostra quoque colonia forum multos dies foeminarum ejulatu perfrepuit, mottem Abiponis cuiusdam nostri lamentantium, qui paucis post annis diebus abiit cum Ychoalay pugnaturus, sed fugiendo cum ceteris perire. Conjurati in Ychoalay exitium Abipones Nakaikegerges, etsi extremos conatus successu optato caruisse viderent, dolerentque vehementer, novis in illum odiis exarierant, nolumque ejus infectandi finem unquam fecere. Repe-titis velitationibus vitam illi eripere cum non possent, innumerabiles eidem equos iterum, iterumque rapuerunt. Neque mirandum omnino, colonie meæ incolas hostili semper, acerboque in Ychoalay animo fuisse. Ab hoc præcipuum nationis Caziquium Debayakaykin trucidatum, alibi dixi. Quatuor istius, e diversis tamen matribus nati, filii nobiscum versabantur. Reliqui incolæ, paucos si demas, ejusdem contubernales, commilitonesque fuerunt. Quantum igitur Ducem illum, ac principem suum amaverant quondam, tantum ejus interfectorem Ychoalay, vindicta stimulante, aversabantur.

Præter intestina Abiponum cum Abiponibus bella, vicinitas Mocobiorum, Tobaum, & Oækakalotorum, quos vulgus Quaykurus appellat, periculosa nobis semper, sape pernicio-sissima fuit. Barbari hi populi ut multitudine, sic nocendi artibus insigniores campum, quem nostra colonia occupaverat, sui juris esse, nunquam ab Abiponibus infessum, usque contendebant. Colonias recentis habitatores,

quod Hispanis parere, ac curz esse noverant, suspe-
ctos sibi, ac periculosos putaront, et si superioribus
annis Confederati unitis viribus Hispanos bello vexar-
runt persepe. Quamobrem nullum non movebant
lapidem, ut iteratis incursionibus fatigatos nos hac
ex statione exturbarent. Ad id impetrandum jam
armis alias sunt usi. Pacem, amicitiamque
mentientes velut officii gratia ad nos invisendos tur-
matim affluxerant sepe. Liberaliter a nobis, amice-
que accepti, munusculis deliniti, carne bubula sa-
turati dies interdum complures apud nos commora-
bantur. Verum hospitalitate in nostram perniciem
abusi incolarum, qui bello idonei, numerum, equo-
rum pascua, vias, aditusque omnes, & reliquias nos,
dum lubuerit, invadendi opportunitates callide explo-
rarent interea, quamvis diligenter a me quoque ob-
servati. Qua rerum nostrarum cognitione adjuti,
quoties sibi visum, ad Coloniam nostram vel terren-
dam, vel equis spoliandam clanculum advolarunt.
Nostra tamen vigilancia impetratum est, ut vacuis
plerumque manibus, reque infecta domus redirent.
Negotii quidem plurimum nobis faceſſiverant fre-
quentes vicinorum hostium insidiaz, cum noctes sepe
integras insomnes agere nos, & arreptis excubare
armis oporteret maxime, dum rumor de propinquis
Barbaris Oaecakalotis percrebrescebat, qui praeter
aliorum populorum morem noctes ad assultum deli-
gere consyeverunt. Illud molestissimum, quod ad
campos, sylvasque remotiores seu venationis, seu
negotii alterius gratia excurrere nemini tuto licuerit,
Barbarorum quaquaversus palantium metu. Ne ab
illis ex circumjecta sylva repente proſilientibus op-
primeretur Colonia, in domus meæ sudibus munita
area speculatæ ex præaltis arboribus erigendam cura-
vi, que magno nobis usui, ac præſidio ſemper fuit.

JAN

Jam singularia quedam, quæ adversus nos varia for-
tuna tentarunt Barbari vicini, exponamus.

C A P U T XXXIX.

Mocabiorum, Tobarumque incursiones variae.

Insidiarem hostilium, periculi, temerisque plena even-
issent late omnia, multi Abiponem vitam ibi nostri-
nibus inserviunt pertuli, ut respicerent tantisper, tu-
jecto Paraqueyo, flumine suis cum familiis ad prædi-
um Fulgentii de Yegros, Tebiquary fluvii littoribus
propinquorum, exurserunt, a quo summa violente;
quæ voluptate accepti, nec minori rei famula, in ex-
molumenato solerter occipiati fuere. Indi rito con-
dis ovibus, filioque e lana ducento; Indi gistro dicen-
dis, castrandis, domandis pecoribus, atque qui, qui
rare occurrunt, laberibus utilem operam navagunt.
Caro bubula, qua ventes implabant, mercede opie-
ntur iuster, illis fuit. Per pauci interea mesum in Col-
onia remanserunt. Hanc solitudinem aggressum
peropportunam censere Mocabii, foderisque illo-
rum Tobs. Enicavero conclavatum de nobis erat,
si eadem hora, quæ pomeridiane apud Hispanos
quieti dicata est, dormientem me reperiisse. Ut
Deum, cuius instinctus præter morem meridianas
solita tunc abstinui, virtus nostræ servatorem intelligat,
rem enucleatus memorare visum est. Lintres novos,
remigesque experturus ad fluminis ripam, equo in-
accessam, pedes ivi solus, redivique. Trium circi-

ter horarum ambulatione, calidus zetu fatigatus licet, quod a prandio non quieverim, divino id prorsus consilio factum. Nam secunda a meridie hora puer Hispanus, qui ad aram operanti mihi servire consvererat, speculæ gradibus insitens, equites Barbaros propinquare, exclamat repente. In domus area forte obambulans adequitantem mihi Mocobionum turmam conspicor. Acro ad terrorem colore fucati, hastis, arcubusque armati, in certos ordines distributi sine ullo feminarum, liberorumque comitatu in foro spectandos se praebat, quæ quidem omnia intentiones illorum nequaquam amicas prodiderat. Alias enim, dum amicorum specie nos invisebant, sine sagittis, sine vultuum fuso, cum feminatum, proliumque comitatu venire consvereront. Iplum meridiastionis tempus, quo comparebant, eos reddidit suspectos. Hoc enim Hispanos dormientes sape alias oppresserunt, jugularuntque. Præter puerum, cujus memini, nemo mecum donat. Nemo in oppido præter sex viras, & Abiponem claudum reliquis per campum, ut solent, sparrit. Consilium in arena. Atropis armis ad area portam excubans solus ego & Duchi & praefidiorum personam sustinui. Audi, & speme Americanis heroes Barbaros: Tantillus ego tor equitibus terrendis sati, superque fui. Sclopo, quem viderant, ad istum prompto promptissime terga verterant. Leni passu per forum recedentes in vicina, quæ Indorum tentoriis incubuerat, sylvula, consedere. Quod Americanis bellatoribus astutia plus, quam animorum inesse, experientia didicerim, eadem, quam cepi, in statione armatus persisti, oculis in eorum motus defixis. Afilunt enim sape, dum vel timere, vel redire putantur.

Horæ quadrans abierit , dum pedes , solo
 ro comite , Mocobios accessi , hostesne , an ho-
 tes putandi sunt , exploraturus . Salutati a me
 termi , & de rebus obviis interrogati , Lacones re-
 pondendo fuere . Torvi oculi , vultus minaces si-
 strum animum dexterant . Nobis colloquentibus
 Egens fumus in illa litoris parte attollit se se , ubi
 Araquayum flumen traciere solent Hispani . Ro-
 zatus a Mocobiorum Caziquio Ytiketalin : Unde
 am , vel a quibus illud campi incendium ortum
 mihi videretur ? Ab Hispanis respondi ; Ducentos
 quidem milites qui coloniae aedcs construerent , a
 Gubernatore mihi promissos propediem expectabam .
 Perculsi hac novitate Barbari exequi timebant .
 quod in nostrum exitium meditabantur ; si quid
 enim hostiliter hic egissent , ab Hispanis equitibus
 quos imminere credebant , mox vindicandum suspi-
 cati sunt . Sub idem tempus eadem in via , unde
 Barbari venerant , obducta Ccelo nubes pulvris in
 conspectum se dedit . Abiponum mulieres , quæ
 mane ad conquireendas in sylvis fruges excurrerant ,
 suis in equis redire , nescio , quis ajebat . At vero
 ex luculento hastarum micantium splendore , equi-
 tes Barbari noscebantur . His eminus conspectis
 suos in equos insiliere actutum omnes Mocobii ,
 quæ res novum de illis male suspicandi argumen-
 tum dedit . Puer togam meam vellicans : Domum
 redeamus , Pater , ajebat , ne capiamur . Eadema
 sollicitudo mentem subiit meam . Vale Mocobiis
 comiter dicto , passu lento , ne quo indicio latens
 suspicio , metusque se proderet , domum , ad no-
 stra scilicet Pergama , me recepi , ubi resumptis
 armis rei exitum ad portam expectavi .

Nec mora: Tobatum agmen numerosum Kebetavalkin Caziquio duce, & nationis universo medico clarissimo per forum se explicat. Omnes omni armorum genere onus, nigro colore, ut praelati assident, tincti omnes, quin vel verbo adventus sui causas proderent, dimissis ad pacem equis cum Mocabiorum turma pernoctaturi confidunt. Armis nudatus accessi, circumspexi, alludetus sum hospites, & ceteros amicos omni officiorum genere prosecutus, quamvis, quidquid spectaveris, non nisi pro hostibus haberi prudenter possent. nocturi certe, ni liberaliter a nobis, cauteque tractarentur. Boventi, quem sibi pro cena assarent, mactandum curavi illico; ut ferocienti equo poppysmata exhibentur, mordacique molosso ossa objicitur. Pauci, qui in colonia mecum remanserant, Abipones hostilia quæque ab advenis expectanda jure putarunt. Ne illorum insidiis omnino paternus, noctem insomnem, oculis, auribusque ad omnia attentissimis, armis ad vim, si opus fuerit, propulsandam semper expeditis egimus. Primo mane necdum dispersis Cælo tenebris, sacrificavi; Festa enim Christi Corporis memoria agebatur. Sine campaniæ pulu, maximoque, quo poteram, silentio res divina peracta, ne Barbari hospites, si me ad aram occupatum noscent, remoto scopi timore hostile quid in nos tunc impune auderent, quod alias ab aliis Barbaris in Paraquaria factatum. Nam Patrem Julianum Lizardi Cantabrum in Valle Ingrò sacrificantem ferociissimi Chiriguanae oppresserunt, & ex altari funibus abruptum, suspiti alligatum sagittis triginta septem in campo confecere anno 1735. 17 Maii in oppido Conceptionis, ubi eidem nationi Christum docendæ operam dedit. Historia de Viri Apostolici vita, morte,

morte, ac virtutibus Matriti typis data est. Idem prope satum Patri Joanni Antonio Solinas Sardo, & ejus tunc in oppido sancti Raphaelis socio Pedro Ortiz de Zarate Hispanorum alias in Tucumania Parocho fuit. Ambo ad flumen Santa divino sacrificio perfuncti in limite sacrae ædis a Mocobiis, & Tobis conjuratis contrucidati sunt. Exemplis eruditus cautione omni utendum mihi, dum rem divinam saceremi, putavi, sed nulla sufficerat. Nam consecrationis divinae formulam jam jam pronuntiaturum me Barbarorum caterva circumstetit. Per portam altari contiguam Mocobiorum præstigiator, ac mystagogus irreplerat primus. Hic valvo, proceroque corpore, naso aquilino, rubro e lana, al bisque globulis distincto, e quo militaris lituus pendebat, balteo insignis mihi a tergo additum aliquan diu, mox mimicis gestibus, & ridicula brachiorum jactatione ad socios in limite confertos iterum, iterumque resiliit. Solis nutibus, nescio, quæ consilia taciti agitabant. Mihi rem sacram prosequenti quis ad haec animus fuerit, tute con picias. Ictum lethalem in momenta expectabam, ad quodvis lethi genus Numinis amore promptissimus. Enimvero honorificum mihi fuerat hoc loco, hoc modo occubuisse. Verum ad quavis morte duriora, quæ me in patriam reducem manebant, videbar reservatus.

Sacrificio ad ultimum apicem rite defunctus Barbaris, veluti officiose me sub auroram invisentibus, munuscula, quæ in promptu mihi erant, porrexii, quid tamen animo volverent, ex illis ex kulpere haud potui, debui certe perspicere de illis suspicari. Nam domus meæ angulos scrutabantur omnes. Sudes, quibus sepiebatur, manibus e so-

lo evellere, adicula sacra portam ligneam humerosum impactu perfumpere num possent, me adstante impudenter tentarunt. Silens, subridensque spe-
 etavi ista, cavebamque maximopere, ne quo se
 wultus indicio latens animi suspicio proderet, ne
 qua trepidationis significatione formidinem explicarem. Villissimo enim cuique crescit audacia, si sen-
 tiat se timeri. Hinc, quo minaciores videbantur
 Barbari, nobisque periculosiores, eo pertinacius
 serenitate oris tranquillitatem animi affectabam;
 quin, e re nostra esse duxi, militem gloriosum, ac
 truculentum agere aliquando. Magnificis verbis
 animos intrepidos, faculandique peritiam jactavi.
 Armorum supellecilem, glandium plumbeorum va-
 gicitatem illis coram exhibui. Incredibilem sclopi
 virtutem, qui longissime posita attingat, durissi-
 ma quaque penetret, ac disrumpat, prædicavi.
 Hec necis instrumenta oculis objecta, manibus con-
 tractata vel audacissimos Barbaros perterrent. Mar-
 tinez Gubernator e colonia in urbem redditurus
 bellicam e ferro machinam minimæ molis, quæ na-
 vium prorsus clavo affigitur, ad incolarum defen-
 sionem mihi reliquit. In domus area truncò pal-
 ma imposita est, eodem jubente. Aliquot post
 menses lectum, cui hæc machine incubet, rotis
 instrutum elaborandum curavi, ut ad locum, ubi
 necessitas poposcerit, manibus trahi, & adversus
 hostem irruentem adhiberi queat. Ad onerandam
 hanc machinam pulveris nitrati portiones octo dun-
 taxat, glandibus plumbeis quindecim prægnantes sin-
 gulas, Gubernator mihi tribuit, sed globum fer-
 reum unicum, quod ipsa metropolis globorum
 ferreorum penuria laboraret. Hoe globo, qui se-
 milibram pondere vix æquaverit, non ad necandos,
 sed terrendos Barbaros utendum mihi putavi.

Nam,

Nam, quoties Barbari advenæ meo, in cubiculo humi circumfederant, ne quando impugnande coloniæ lubido eos incesseret, globum hunc terriculi instar spectandum, contrectandumque singulis porrexit. Hem! quam ponderosus est! exclamabat quisque, quantum corporis hiatum, quantum foramen efficeret! Nesciebant enimvero, me hunc unicum globum possidere. Hic a me diligenter servatus, & meo subinde successori traditus post biennium plus, quam credi possit, utilitatis praeditus. Namque explosus unum forte attigisset, solum forte aerem seriusset; Asservatus, & identidem monstratus terruit plurimos. Artificiis scilicet utendum in bello, dum vires desunt, more apud Europæos quoque Duces passim recepto. Barbaros, ad quos vincendos nobis nequaquam satis facultatis erat, territando, vel benefaciendo compescere solebamus.

Utroque, alterutro certe modo impetravi, ut Mocobii, Tobaque hospites suum, quod attulerant, defendæ coloniæ propositum vel mutarent, vel in opportuniora tempora rejicerent, id quod aliquot post menses eventus docuit. Dies complures, quos sub dio, eademi, quam primum ceperant, in statione, nostroque in conspectu consumperant, equorum nostrorum pascua, campos, sylvasque adjacentes, latebris omnibus excusis, quotidie equites percursarunt Abiponum, qui paucissimi aderant, nemine impedire auso, nemine periculosa eorum consilia in dubium vocante. Illi interea, et si de perfidia nobis semper suspecti, Bacchanalia apud nos vixisse videbantur, quod, cæsis me jubente bobus, recenti carne afflatum saturarent, id quod suminopere cordi mihi, ac curæ fuit,

ne fame urgente nos ipsos seu assos, seu elixos devorarent. Anthropophagi enim sunt, humanasque carnes, atque si defint, epulis adhibent, atque adeo in delitiis numerant; Alaykin Cažiquium, sexque alios ejusdem commilitones in acie cažios, & a viatoribus Tobis, & Mocobiis jentaculi loco consumptos, alibi dixi. Tobarum plerique, dum fideli rudimenta meis explanaveram a meridie, scaram in aediculam quotidie confluxerunt. Sed pietatis simulatione hostiles texisse animos, Abiponibus visi sunt, illius gentis calliditatem toties expertis. Eventus fortuitus invisis nos hospitibus liberavit denum, sollicitudinesque diuturnas, ac suspiciones nobis exemit.

Sole in vesperum declinante campus omnis tumultu repentino perstrepuit. Qui hostem propinquare dubitaret, nego omnium erat. Domus meae etiam ejulantes cum prolibus implent foeminae. Pauculi, qui praesto erant Abipones tinctis vario to ore vultibus arma corripiunt. Mihi quidem ea primum cogitatio injecta est: Nunc denique ingens Mocobiorum, Tobarumque agmen adventare, eus primi illi, qui apud nos commorabantur tamdiu, exploratores fuerint, atque praecursores. At Panicus is terror fuit. Dissipatis equidem, qui pro pectus nobis eripuerant diu, pulveribus decem Abipones nostros deteximus, qui bis mille circiter equos adduxere ex Ychoalay praedio abactos ad vindicandam necem, quæ ab illo Abiponum nostrorum cuiquam, ut retuli alias, nuperne in velitatione fuerat illata. Ytiokečalin Mocobiorum Cažiquius visa tot equorum praeda prædonum tergis imitare Ychoalay equorum dominum, nil dubitabat. Quānobrem, ne apud nos posse commorans.

rans in partem certaminis cum Ychoalay vindice aliquando veniret, ac in periculi communionem, postridie, ut primum illuxit, cum suis patrium ad solum properans discessit. Quam infenso nobis, quam infesto animo fuerit; jam jam abiturus prodidit: si vita, si libertas, si liberi vobis cordi sunt, sc̄eminis Abiponensibus ajebat, hac ex colonia excidite actutum; Neque enim, quod occupatis, vestrūm est solum; Neque id a vobis usurpari porro paiemur. Hoc sanguine tingetis vestro, ni ultro emigraveritis. Hoc ille; ut adeo nec suspicionum, quas de hostili ictorum hospitum animo, concepi, neque vigilancia, cautionumque, quibus eorum insidias elusi, me pœnituerit unquam. Illo certe meridie, quo improvisi in coloniam irrepserunt, per eundem nobis erat, ni propinquantum, quod credideram, Hispanorum equitum timore a proposito absterriti fuissent. Primus hic Mocabiorum, Tobarumque adventus præludium erat, ac præparatio grandis illius expeditionis, quam iidem Barbari Oaekakalotis conjuncti aliquot post menses in colonia excidium suscepere. De hoc argumento, præmissis aliis, uberioris dein differemus.

C A P U T X L .

Variolarum pestis calamitatum novarum
semen, & cruentarum aggressionum occasio
fuit,

Mocobiis omnibus, plerisque Tobarum tandem dilapsis eorum Caziquius Keebetavalkin sua cum familia apud nos hæsit menses aliquot, dum variolis extinxeretur denique, sacro fonte, a me expiatus; Quæ res Tobarum gentem in nos concitaverat, mihique periculosi vulneris, quod assilientes isti sagitta hamata infixere, occasio fuit. Rem omnem, ut getta est, ordine exponam. Abipones nostri variolis infecti e Fulgentii de Yegros praedio ad coloniam redierunt, eamque pestem, nullo sexus, vel ætatis discrimine ceteris affligerunt; corporibus duntaxat hoc morbo jam defunctis parcebatur. Illud sane beneficiis annumerandum, quod lues Americanis gentibus fere lethalis, cum trecentos admodum contigerit, non nisi duos Supra viinti incolas necarit, quamvis a quarta decima Mäji ad Novembrem usque leviret. Quantum mihi negotii dederit, qui & medici, & Parochi partes unus expleverim, fidem superat. Qui enim mecum, versabantur Abipones, plerique omnes Barbari adhuc, & vel a sacris Romanis alieni, vel eorum desertores impii, contemptoresque fuerunt. Hinc diu, noctuque ea me angebat sollicitudo, ut, si medicamenta, quæ porrexi, ad arcendam mortem haud

haud valerent, sacrī saltem præsidū agrotantium animos, beatā immortalitatis compotes redderem. Verum artis id erat, & infiniti laboris.

Conspecto enim vetulæ, quæ prima occubuit, funere territi, pauculos si demas; e colonia profugere omnes, remotis in latibulis vitam suam nequidquam tuituri. Aliqui flumine grandi Iniatè transmisso ad viginti leucas recesserunt. Hi sibi relicti, medicinæ, opisque prorsus expertes ad unum omnes convaluerent. Neque enim, quin maximæ incolarum partis deesset, accedi a me poterant, cum statio nem, ubi latitabant, ignorarem, & ad illos investigandos vix quadrivium sufficeret, ducesque, qui vias communerent, desiderarentur. Alii quatuor leucas, plerique cum Caziquio Principe Oahari (qui nuper Rebachigæ dicebatur) unam duntaxat e colonia aberant. Postrema duo Contubernia quo tidis, dum licuit, mihi adeunda fuere incredibilis cum molestia, nec minori ferarum, Barbarorum que palatiuum periculo. Trajiciendi fluvii, & paludes. Via, præterquam quod salebrosa passim, & palustris, Mocobiorum, Tobarumque insidiis semper abnoxia fuit. Præter puerum Hispanum, qui me comitaretur, nemo erat usquam. Corporibus, animisque miserorum ut consulerem, cibos, medicinas meis ministrare manibus, religionis præcipua capita, salutari latice tingi ut rite possent, explanare, mentes coelestium inanes piis imbuere documentis me oportebat. Baptismum, cum infito Barbaris omnibus errore sibi lethiferum hunc existiment, ut centies moniti admitterent denique, ab iis ægre potuit impetrari. Apostatas, qui uxore legitima repudiata a religione desciverant, ad scelerum pœnitentiam revocare, arduum magis, pluribus,

ribusque difficultatibus implicatum negotium fuit. Nemo tamen, ut miserentis Dei vim perspicias, nisi rite ablutus, expiatusque e vivis abit præter unam mulierem, quæ dum primis, qui variolas præcedunt, produntque, caloribus tentaretur, ad recipiendum baptisma a me preparata, stimulataque est, illud tamen, cum mortis Periculum adesse negaret tunc recusavit. Ego, non ortum, sed progressum variolarum Abiponibus cæteris lethalem suæ constanter expertus, & foeminae, & mariti precibus trahendum aliquid putavi, reque infecta domum redii cum firmo tamen ægra mox revisendæ proposto; Namque in colonia ipsa haud procul a nostris ædibus decubuerat suo in tabernaculo. Sed enī vix horæ quadrans abiit, cum misera subito exspirasse intellexi, & magnopere dolui. At triste spectaculum, Cœlo quamvis tonante, ac nimboſo, accurrens foeminam corio obvolutam, loris obligatam, & jam ad sepulchrum equo efferrandam deprehendi. Miserentem me, nescio, quas spes de ejus salute æterna consolabatur vel hoc nomine, quod paulo ante virtutibus theologicis, noxarum detestatione, & baptismi, ut primum vitam perditari senerit, sufficiendi proposito rite præparata fuisset; quod si omnino sincerum fuit, de Dei pietate, nullis limitibus circumscripta certus astus fausta quæque illi ominari.

Ægrotantium obsequiis quotidie laſsem me coloniz, quæ incolis bellatoribus vacabat, tutanda sollicitudo identidem fatigabat, cum quotidiani progressum de hostiis propinquitate rūores vulgarentur. Luculentissimis lepe indicis Barbarorum insidiae detectæ, sed vigilando eluse. Memorabilis mihi maxime dies, quo, dum in horas assultus ri-

mebatur, adfuit ex Caziquii Contubernio remoto
 nuncius, qui Abiponensem fœminam variolis labo-
 rantem biduum cum partu periculosisime conficta-
 ri, significabat. Quid ageiem, anceps hæsi tantis-
 per. Relictam sine defensore domum, sacramque
 supellecilem hostes diripient. Me extra sepes in
 campo deprehensum numero oppriment suo præ-
 terea. Me per Barbaros sublato moribundi Abi-
 pones sacris præsidii desituentur; Haud equidem
 sacerdos alter, eorum qui linguam calleat, aliunde
 expectandus. Quod si ad coloniæ defensionem præ-
 sidarius domi remansero, & matri parturienti, &
 proli sine baptisme fors erit pereundum. Hæc
 ego tunc meum. Verum Theologica ductus ra-
 tione, ut præsentissimum, cer.issimumque discrimen
 a fœmina, ejusque fœtu averterem, incertum de
 Barbarorum assultu rumorem sum aspernatus. Ci-
 tra cunctationem pedes, & omnino inermis in vi-
 am me dedi, unde hostibus erat veniendum. Con-
 fusus Deo arma neglexi, ne, si occubucto, vixtus,
 invitusque puter occubuisse. Contra circumfulsam
 Barbarorum multitudinem sclopum unicum paten-
 te in campo nihil valiturum, novi præterea. Her-
 ba, quam svaseram, parturienti per fœminas por-
 recta efficacitatem habuit, spe majorem. Nam mc-
 ægrotantium tentoria interim perlustrante, prolem
 vivam, sed jam pictam variolis enixa est feliciter.
 Hanc salutaribus conseltim aquis abluendam putavi,
 sed ab occurrente avia atrociter mihi est repugna-
 tum. Ideone, vocifrans exclamat, noster in lu-
 cem prodiit nepos, ut lethalibus illis aquis mor-
 tem ei accelerares? Clamoribus apud me cum pro-
 ficeret nihil, ad prolis patrem, Debayakaykin Ca-
 ziquii filium, qui veluti partu defunctus storeas
 inter, a noxio aere defendendus, propinquo im-
 ten-

tentorio decubuit, accurrit, opem ad baptismum impediendum aduersus me nequidquam implorat. Hic enim, prudentior ceteris, arbitrio Patris a quiescendum esse respondet. Impotens sui, superstitionisque tenax vetula, cum, quas a Genero suo sperabat, suppeditias contra me haud impetraret, jam prope in eo erat, ut unguibus, dentibusque in arma conversi: me peteret. Verum blanditiis, rationibusque a me definita furere desit, mecum cumque veluti paciscent sciscitabatur: Num infan tem, si baptimate iniciatus obierit, tuis in ædi bus (sacram ædicularam intellectu) sepeliendum curabis? Negavi, id futurum. In loco patente, quod Cœmterium dicimus, humandum, promisi. Quo auditio: Quid lubet, jam per me agas, licet, respondit. Proles eodem, quo sacro fonte renata est, die vivere desit, & tumulo fuit illata. Mater convaluit. Ex quo fit palam, quantum refugiant Abipones factos intra parietes, ac sub te sto sepeleti. Nemo omnium, qui variolis extincti, baptismus receperisset, ni mox Cœmterium in sylva morituris sub contagionis principium designasset. Quarantiorum exemplo id egi, qui Cœmteria muro clausa, facello eleganti, longis malorum aurearum, citriarumque ordinibus ornata, & prope leucam ab oppidis remota habent iis solum, qui e variolis mortui, tumulandis destinata, ne vapores ex istorum cadaveribus orti novum variolarum seminarium existerent aliquando. Id cauturus hac in colonia Cœmterium eo loco, unde ventus rasilime aspirabat, collocavi.

In quotidiana ægrotantium procuratione quantæ mihi molestiae, ac sollicitudines septem mensibus continuis exhaustiæ fuerint, cogitatu, quam dictu

facilius. Præcipuum, magisque numerosum Caziqui Oahari Contubernium adituro mihi quotidie transmittendum erat flumen palustris utrinque litoris. Equos, natare ut queant, e ceno extricare, res fuit multi, longique laboris. Hinc ut & labori, & tempori in trajectu fluvii parcerem, fere pedes iter confeci, fluvio lintre celeriter transmisso. Ex quotidiana deambulatione per tot menses continuata occalluerunt mihi pedes adeo, ut cutis frustilla e plantis fornicula refecare identidem oportuerit. Tibialia enim coriacea, quibus adversus culices, aliaque passim obvia insecta utebamur omnes, et si equitantibus sint opportuniora, ambulantium tamen pedes attritu offendunt, maxime, postquam sudore obduruerunt. Quoties adhac celo pluvio, vel tonitribus horrendum remugiente, quoties sole exstiente per campum undique patentem, semper culicibus, sepe luto, ac Barbarorum palantium insidiis infamem eadem via mihi terenda fuit, ne quod officii genus misera tabescentium Abiponum turba unquam decesset, cuius amore dulcissimum mihi erat seu fatigari, seu periclitari, uti jucundum agricolis, dum uberior mæsis, sudore perfundi.

Vulgata undique contagio, et si eximum faceret neminem, media ætatis hominibus potissimum exitialis fuit. Eodem sepe tempore vis morbi tantam lectis affixit multitudinem, ut incolumes seu segris curandis, seu mortuis sepeliendis, riteque deplorandis vix sufficerent. Ut Hebrei olim, ac Romani, maxima infelicitatis genus putant Abipones sepulchri honore, publicisque mulierum lamentis privari. Hinc quo illustrior generis claritudine, meritisque militaribus fuerit nuper vita functus, eo certius, eo diutius

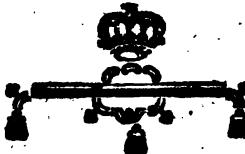
Lamentis, gemituque, & fœmineo ululatu
 Tecta fremunt, resonat magnis plangoribus æther.
 Virgil. 9. Æneid.

Præ ceteris lamentorum argumentum præbuit Caziquii principis Oahári coniux, celeberrimi Debayakaikin filia, generis prærogativa insignis, etate florens, elegantia formæ, morumque svavitatem nulli secunda. Cum nationem universam sui amore, admirationeque impleverit, nil mirum adeo, sincerissimis omnium lachrymis ei fuisse parentatum. Paucos ante annos, quod a serpente periculosus ista decumberet, in Conceptionis oppido baptismō lustrata est. Ego optimam fœminam non variolis, sed a mēdicorum (Præstigiatores intelligo.) turba necatam esse semper existimavi. Quoies enim, ut sacrī eam præsidii ad mortem præmunirem, ejus tentorium adiū, aliquot istorum veteratorum paria deprehendi ex illius corpore, hirudinum instar, pendentium: Hic brachia, ille pedes, latera alius, alii alios ægrotantis artus & exfluebant, & perflabant, quod medicandi genus & cuivis morbo universalē, & Americanis gentibus commune alibi exposui, atque superstitionis rejeci.

Keebetavalkin Tobarum Caziquius, medicorum universo in Chaco princeps, Abiponum in sancti Hieronymi, & Mocabiorum in sancti Xaverii oppido aliquamdiu Contuberthalis, plerumque vagus, & jam popularium suorum nomine rerum nolstrarum explorator cum uxore, binisque filiabus apud nos hæsit menses aliquot. Nemo meorum variolis tentatus est, qui Barbaro huic Æculatio exsugendum se, perflandumque non præbussit. Ex affidua cum ægris consuetudine virus demum lethale

thale hausit, iam etate gravis. Agrotans levamis
nis spes, ut & nostrates moribundi assident, ex
alio in alium situm transferendum se curabat iden-
tidem. Ad extrema deductus in propinqua colo-
nia sylvula voluit collocari. Tugurium ex arborum
ramis paratum adeo depresso erat, ut non nisi
flexis genibus eum docubentem alloqui possem.
Cum de certissimo periculo nullus mihi superesset
dubitandi locus, illum rite instructum, apparatum
que sacro latice expiavi, primæ noctis silentio.
Postridie aliquot ante meridiem horis vivere desit.
Illi ossa, carna, quam obvia in sylva desoderant,
nudata uxor, filiæque nativum in solum equis de-
 deportarunt confestim. Ferox, si que alia, To-
barum natio de Caziquii sui Baptismo, ac morte
facta certior me, qui baptismum contuli, ejusdem
interfectorem criminabatur, cæde inque armis statuit
vindicandam; Id quod, priusquam de Tobarum
proposito nobis quidquam nunciaretur, certissime
futurum, palam prædixi; Novi equidem baptis-
mum præ variolis, præ quovis prætentissimo vene-
no magis lethiferum, stupidis Barbaris videri.
Baptizabantur a nobis nonnulli, quia moribundi;
Creduntur mortui, quia a nobis baptizati. Ar-
duum est, feram, rudemque Americae plebeculam
ridiculum hunc errorēm dedocere. Et vero non
intrā minas res stetit. Paucis post diebus ultores
Tobæ equos quingentis plures e nostro campo con-
cubia nocte abegerunt, trucidaturi haud dubie
nostrum quemacunque, ni opportunitas defuisse.
Abipones nostri de equorum jactura queruli ad
Assumptionis urbem advolaverant, ubi, ut ad To-
bas prædones mulctandos Hispani secum equites
excurerrent, Gubernatorem sunt hortati, obtestatique.
Et vero superflue videbantur Abiponum preces id

petentium, quod Gubernatori diadum in votis fuit. Ex iis, quæ dicemus porro, intelliges variolas mutuarum incursionum, cedium, fusique a me sanguinis occasionem extitisse. De variolarum, morbillorum, &c., qui contagione serpunt, morborum proprietatibus, ac curatione Cap. 25 partis secundæ copiose differimus.

C A P U T X L I .

Hispani equites quadringenti Abiponibus
conjuncti numerosum Tobarum Contubernium
expugnant.

Josephus Martinez Fontez Gubernator paulo ante apoplexia prostratus Fulgentium de Yegres provinciae interiu gubernandæ, dum alter a Rege designaretur, præfecit, illiteratum quidem, & Marii Romani ducis more suo in prædio rusticantem, sed militem, vulgi judicio, egregie fortem, & capiens animo consiliis & manu expediendis æque promptum. Is præclaram rei bene gerendæ occasionem sibi gratulatus cum quadringentis equitibus ad nostram advolavit coloniam, ut Abiponibus consociatus Tobas toti Provinciaz infestos oppugnatum iret. Octiduum prope, dum ingens equorum agmen Paraguayum flumen trajiceret, ac in pascuis respiraret, apud nos moratus est. Militum plerique, quod expeditionem adversus crudeles Barbaros sibi periculosorem crederent, sacra apud me homologesi animos expiarunt interea. Dicrum aliquot iter emensi, cum nulla usquam hostilium stativorum indicia patenter oculis, jam de reditu cogitabant Hispani, viarum, quas exhauserant, asperitates, annona penuriam, equorum lassitudinem causati. Verum Abipones ut pugnæ, sic vindictæ avidiores in tempestivum, ingloriumque redeundi pruritum pa-

lum damnarunt. Istorum speculatores excusis latibris omnibus equorum vestigia, & his ducibus frequens Tobarum contubernium detexere demum, ad quod non nisi angusta per circumfusum nemus semita accessum præbebat. Expedita ad assultum omnia. Maturato enim opus erat. Puncto saepe temporis, quod Livius ait, maximarum rerum momenta vertuntur. Hinc fixum erat Gubernatori, ratumque Abiponibus postridie sub auroram Barbaros vel dormientes, vel semisopitos pleno agmine adoriri, ne prius hostem propinquum, quam se ab eo circumventos sentirent. Verum cum Abipones aliquot ad speculandam propius stationem præmissi non nisi media nocte ad Hispanos dudum equis insidentes redierint viarum salebris tetardati, sylvaque ingens transmittenda lento gressu equitibus esset, prono jam in meridiem sole aggressio facta est denique, spe, quam successu majore. Barbarorum equidem plurimi, venatus causa per sylvas sparsi jam id temporis domo aberant. Atque adeo, cum, qui assilientibus Hispanis repugnarent, fere deessent, pugna parum difficultatis, plus fortunæ, gloriæ propemodum nihil habuit. Imbellis duntaxat sceminarum, prolium, vetulorumque turba vinci equidem, & vinciri poterat. Subita Hispanorum impressione territi, oculis auribusque scloporum tonantium fulgure percussis, fugam, non arma cepere miseri, quamvis effuse fugientium non pauci ab insequentibus undique Abiponibus intercepti; vel trucidati fuerunt, reliquis sylvarum latebra vitam tuentibus. Ast cum Abipones, vertagorum more, nemoris recessus omnes, ac latibula scrutarentur, eorum oculos, manusque Tobarum paucissimi effugerunt, partim vita, partim libertate exutis plurimis.

Hanc

Hanc qualemcumque expeditionis felicitatem Abiponibus jure in acceptis referebant Hispani; Illorum quippe sagacitate detecta Barbarorum stativa. Illorum celeritate e fuga retracti, capti, trucidati- que sat multi. Numerum cæforum, fateor, me ignorare. De hoc, qui me edoceret, nemo fuit. Abipones equidem interficerè sciunt obvios, ne sciunt rite numerare imperfectos. Hispanis militib⁹ ad incundum hinc, atque illinc sparsorum ca- daverum numerum circumequitare nec lubuit, neque vacavit. Præter ingens equorum hostilium agmen, quod Abiponibus præda fuit, capti omnis generis ad quadraginta, plerique ab iisdem. Hispani e- quites quamvis, dum præcipiti in Barbaros impe- tu serebantur, aliquot scloporum ictibus terruerint omnes, paucos ad modum attigerunt. Namque, quod ipsi militares Præfecti reduces palam fate- bantur, nigratus pulvis nocturno rore humidiorflammam ægerrime concepit, cum noctem, quæ antecessit, omnem sub dio arbores inter in equis consumplerint, ad prosequendum iter identidem prompti. Sed frustra sepe in Paraquaria nitratus pulvis culpatur, dum sclopis injicitur omni ex parte tam viciatis, ut aquam e pumice citius, quam ex illis scintillam ignis queas exspectare. Prove- ctioris ætatis Toba quispiam plumbea glande ictus suam præ se agens, & minaci hasta defendens fa- miliam sylva marginem jam prope attigerat, Hi- spanorum nemine obsistere auso, sed ab accurren- te Caziquio nostro Oahari ene, quem otiosum ex Hispani vagina rapuit, in fructu lœsus est cum comp̄ibus. Eodem mortis genere Kéebetavalkin Caziquii uxor, ambæque filiæ occubuerunt. Abi- ponum nemo, nemo Hispanorum in hac vocatione potius, quam dimicatione aut cæsus, aut lœsus fuit.

fuit. Istorum plurimi ad faciendum numerum duntaxat, & spectatores assultui interfuerunt. En bella, horrida bella Paraquariensium! eodem tamen jure a me memorantur, quo Titius Livius nascientis Romæ vicinis cum populis velitationes descripsit.

Puer Hispanus, quem infantulum cum matre paucos ante annos Paraquariensi ex agro abduxerant Tobz, in libertatem assertus est hac occasione. Quantum educatio valeat, patuit. Ab Hispanis popularibus suis, quos ceu hostes torvis semper spectabat oculis, incredibile quantum abhoruerit, nec blanditiis, nec donis placandus. Hispana alia Tobarum captivitate liberata Gubernatori in acie cum suis stanti, numerosissimum aliud Tobarum Contubernium vix bidui itinete ab eo loco abesse, significavit; At ille, Abiponibus nequidquam illius aggressionem urgentibus, equorum laetitudinem, cibariorumque penuriam praetexens acceleravit reditum, expugnatione dicti Contubernii in aliud tempus rejecta; verum illud tempus nunquam adfuit. Indignabantur cordatores Hūpani, Gubernatorem suis e manibus elabi passum esse occasionem dum optatam delendi, certe multandi atrocissimam Tobarum gentem, cui Hispanorum secare cervices non negotium modo prope quotidianum, sed & delicium multis abhinc annis fuit. Abiponum societas, quæ ad eos hostes & investigandos, & infectandos plurimum momenti habuisset, optari dein ab Hispanis poterit, fors ægrime impetrari. Bellissimas indubitate victoriae opportunitates ab uno neglectas plurimi sanguine huent suo.

Abiponibus cum Gubernatore in Tobas profectis sat mihi interea negotii, felicitudinumque suit, unico scilicet, ut saepe alias, coloniae defensori; Vicini equidem Mocobii, dum solas cum sole fœminas domi relietas per exploratores suos norant, iterum, iterumque nobis nocituri imminebant. Verum cum non cessaverim noctes, non dies pervagil excubare, cassi fuere infidianum conatus, nisi quod remotoire in campo noctu equorum lectissimorum, quos Hispani milites hic paescendos reliquerant, turbam rapuerint, Hispanis eorum custodibus somno oppressis. Prædonum ductor Mocabius quidam religionis, oppidique sui desertor, mihi dudum notissimus, rapacitate, astutiaque nulli secundus. Interdiu cum Hispanis, eorum custodie destinatis amicissime confabulari, atque adeo prandere solitus. (Nam & eorum linguam callebat versipellis) noctu repente dilapsus cum sociis prope latitantibus equos abegit & plurimos, & optimos. Diebus quatuordecim in itinere consumptis rediere nostri heroes, captivorum grege miserabili in triumphum ducto, quos victoriae testes, & ceu trophæa ostentabant. At enim ego victoriam, tot imbellium fœminarum, puellarumque occidione cruentatam lachrymis, quam plausu digniorem judicavi, meo, meorumque sanguine haud dubie paulo post extinguiam. Namque iuperstites Tobæ matrum, conjugum, liberorumque seu cædem, seu captivitatem inultam abire haud patientur. Illud nil hæsitans mox præfigebam; Eadem prorsus Hispanorum omnium sententia fuit, certissimum di crimen a furentibus Tobis coloniae impendere, opinantium. Gubernator tamen acceleratis itineribus in urbem properans, quam parum ei nostra incolumitas cordi esset,

palam fecit, dum nos nobis reliquit, & paucos Abipones Tobaram vindictam spirantium multitudini objectit. Non nisi diu, multumque rogatus, solos quinque Hispanos praefidarios, eosque omnium miserrimos, quibus scilicet ut animorum parum, sic nihil prope armorum esset, nobiscum remanere jussit. His domum remissis per intervalla alii pari numero, & conditione, quin valii aliis deteriores successere, ut adeo Abiponibus risui magis, quam praesidio essent.

Illud minime tacendum: Gubernatore cum suis copiis praesente, audienteque, nec hiscere aucto, Abipones eodem collecti loco cedem Hispanorum a se olim patratam expositis palam eorum calvariis compotatione publica, cantuque impudentissime noctu concelebrarunt. Itud nulla Gubernatoris, & quadringentorum Hispanorum habitatione si audent, ecquid sacerdotem seu monentem, seu minantem verbibuntur? Quamvis, dum reprehensione dignum quid notavimus, neutquam tacuerimus, quoties verba ad eorum correctionem prae silentio plus valitura nobis videbantur. Ipso, quo cum Abiponibus milites ad nos redierant, die Contubernia meorum omnia percurri, captivos singulos circumspecturus, allocuturusque, siquo auxilio, vel medicamine indigerent, sine cunctatione a me juarentur. Nam seu terrore ob repentinum Hispanorum assultum, seu meroe & patrii soli, libertatisque jactura, seu æstu flagrantissimi solis per viam male affecti quidni in morbum proclives credi possent? At vero incolumes deprehendi omnes praeter unam prolis adhuc lactentis matrem, cuius extimam in vertice superficiem Hispanorum glans plum.

plumbis obiter rasit. Cum summa duntaxat entis perstritta esset, ceræ recentis particulam cataplasmatis loca illi apposuerunt Hispani. Verum a muscis, quæ humida captant loca, insidiantibus sensim procreati vermes, qui, cum capititis statinem periculosam occuparint, delirare jam jam capit scemina; Sed vermis tigridis adipe illico tempestive exturbatis convaluit, de quo argumento, Capite XXVI. de Abiponum medicis, & medicamentis uberioris differui.

Captivorum causa, quæ in prædarum divisione Europæis quoque bellatoribus sëpe usuvenit, alternatio levis orta est Abipones inter, & Hispanos. Hi ut in urbem suam reduces omnium in se oculos converterent, majorique cum plausu congratulationibus cumularentur, etiam Abiponum manibus captos adolescentes æque ac mulieres Tobas abducere continebant, & alienis plumis corniculæ instar superbire. Abipones, quod ipsi suis manibus, capitisque sui periculo ceperant, id jure suum esse, mordicus affirmarunt, quamvis pacta mercede, vel promissis liberalibus deliniti pauculos Tobarum Hispanis tradidere, in urbem transferendos, reliquis captivis in colonia retentis. Litem dirimere nec juris, neque arbitrii mei esse putavi, de utrotumque amicitia conservanda sollicitus, quamvis tacite optaverim semper, captivorum nullus apud nos ut remaneret, cum eorum præsentiam colonizæ nostræ & noxiæ, & periculosam fore, prospicerim. Cum nullus, ubi clauderentur captivi, locus nobis suppeteret, plenaque, uti cæteri, vagandi libertate gauderent, heris eorum Abiponibus vel absentibus, vel sotipis haud multo post dilapsi sunt ad unum

om-

omnes. Grandiores natu aliquot Tobœ raptis clausum equis ad suos reiecti, exploratis hic omnibus cum popularium suorum turma ad spoliandam, vexandamque coloniam crebro redierunt. Oahari Caziquius captivam suam, quæ cum prole noctu se subduxerat, diu, multumque infectatus est. Sub arbore in campo remotissimo dormitante invenit. Intentato in eam sclopo infantulum ex ubere pendentem glande plumbæ trajecit, matre superstite. In illa querenda defatigatus tanto furore correptus est, sui impos ut videretur. Sclopœ, quem a Gubernatore Fulgentio de Yegros, me neutram probante, dono acceperat, ad sternendas aves dexterime uti noverat alias. Sed, ut rem ingenue dicam, nunquam mihi placuit tanta Barbari dexteritas, Hispania aliquando ipsi, si res ferat, nocitura. Ecquis enim Americana in historia versatus, quam desultoriz sunt Barbarorum voluntates, quam fluxa fides, ignorat? Armis fulminantibus, quæ ab Hispanis imprudenter oblate, in Hispanos abutentur, vel levissime offensi. Et vero cum in sagittis ad certissimum iustum destinandis sint versatissimi, etiam sclopi usu Hispanos Americanos superabunt. Hac ego Hispanis Gubernatoribus identidem inculcavi. Alter de Quaraniis in Christi fide, integerrimaque in Hispanos fidelitate in alterum jam seculum firmata sentiendum. Iitis ignivomorum armorum usus a Catholicis Regibus non permisso modo, sed & imperatus fuit, quod plura eorum millia, quoties bellum cum Lusitanis, vel Anglis ingruit, ad Regia castra a Boni aeris Gubernatore soleant evocari, ubi strenuam semper operam navarunt egregia sui commendatione, quod ex obviis Paraquatiz historicis liquet. Quoxdiu tamen suis in oppidis versabantur

ur Quarantii, ignivoma arma in armamentariis, quibus singulis Regis Hispani imago prefixa, clausa servabantur, porrigena a Patribus oppidorum curitoribus, quoties indi Regiis sub signis militare jubentur, vel oppidum suum adversus Barbaros tueri. Alias arcus, sagittæ, hastæ, fundæque, quarum statione eminent, quotidiana Quarantiorum sunt arma.

C A P U T LXII.

Abiponum de Tobarum vindicta sollicitudines. Tertianæ febris contagium.

Ut procelloso in mari fluctus fluctum, sic in recentibus Barbarorum coloniis calamitas calamitatem excipit. Abipones mei, Tobarum nuper victores, haud ignorabant victis hostibus eandem, quæ sibi, de vindicandis injuriis legem esse, stragesque saepe cruentissimas victoriis reportatis succedere. Tali metu anxiis omnia in terrorem vertebantur. Ne igitur a Tobis, quos paulo ante liceverant, incursione subita opprimi possent, sepius hinc, atque illinc labore tumultuario ertetis sua tentoria muniverunt diligenter. Verum cum timori nulla munimenta sint satis, vel in ipso meridie de hostibus, de insidiis, de aggressionibus est somniatum. Scarabæus quivis intempestive stridens pro exploratore hostili habebatur. Nec aut locus, aut tempus ullum vacuum a periculo, ac sollicitudine Abiponibus fuit; Nam, quod experti saepe alias sumus, propiora sibi mala fingit timor. Mulierculæ adhæc præstigiatrices, quarum præsaigiis refragari nefas sit apud Barbaros, propinquum hostem identidem mentiebantur; Vagis ultro, citroque commeantium Indorum rumoribus præstigiaticum divinationes confirmatae sunt adeo, ut armis succinæ Abipones saepe dies, saepissime noctes traducerent de instantे jam Tobarum assultu suspectas.

Ad quotidianam trepidationem febris tertianas contagium accessit, quæ diu per omnes ztates, ac se-
xus ea pertinacia grassabatur, neminem untum ut in-
tactum relinqueret. Diebus zque, ac noctibus pe-
ticulose zgrotantibus me præsto esse oportuit, dum
denique eadem mihi lues adhæresceret hoc tamen di-
scrimine, quod Indi tertio quoque die febri jacta-
rentur, ego diebus singulis sub solis octasum jam ca-
loris, jam frigoris accessionibus ad horas plures di-
rissime exagitarer, ad id temporis per omnem zta-
tem nulla unquam vel levi febricula tentatus. Ea
fuit mali vis, ut mens noctu deliraret, zstuant ca-
loribus corpore, lingua carbonis instar nigresceret,
pedes languidi cute solum, & ossibus constarent; In-
terdiu, nisi baculo nixus, zgre gressum fixi, viribus
omnino prostratis; Verbo, spirantis cadaveris speci-
em referebam. Quotquot Indorum ad me visendam
confluxerant quotidie, uno omnes ore illud mihi la-
chrymabundi repecebant: *Layam Gregachi Pay! Layam Gregachi!* Jam jam moreris mi Pater! Jam
moreris! Certe quidem a tumulo parum abesse mihi
videbar ad extrema redactus morbo indies ingraues-
cente, medico, medicina, cibo congruo, vino, pa-
ne, saccharo, verbo, omnibus destitutus, quæ ad
me recreandum, roborandumque facere videbantur.
Caro bubula exsucce, lignoque durior, quæ sola alias
sanum me alebat, languente stomacho horrore mi-
hi vel eminus visa jam fuit. Milii Turcici grana
contrita, coctaque, si quando vel quovis pretio
oblato ab Indis nactus sum, in cupediis numeravi,
quod hac dape incredibiliter refrigerari me, sitimque
ardentissimam mitigari fenserim. Præterea aqua cum
planta, quæ ab Hispanis Verdologa, a Latinis (ut
Ælius Nebrissensis in suo Dictionario affimat) Por-
tulaca dicitur, cocta quotidiano mihi usui, & leva-

men.

mento fuit. Hæc planta foliola habet vivacissimæ semper viriditatis, quæ cauli rubescenti innata humi serpunt, & aceto, oleoque, si id suppetat, temperata pro lactuca mihi semper alias egregie serviebant.

Illud acerbissimum mihi, ac vix tolerabile, quod noctibus plerisque maxima fieret populi concursatio, qui Tobas truculentos jam jam propinquos stare miserabili cum ejulatu vociferans me febri æstuante, meique impotem ad colonia defensionem imperiose evocabat. Pedibus infistere cum nequirem, ad demus portam considens, sclopoque, ceu baculo ianitrix excubare coactus sum alquando, ut imbellis plebeculæ, quæ uni sclopo plus, quam centum hastis confidit, timores lenirem. Vivus eram, sed vix propemodum nescius meæ. Febrili æstu remittente interdiu mentis quidem, haud tamen pedum compos alienis brachiis suffultus per ægrorum tentoria reptabam sæpe, ne quis moribundus sine sacris praesidis animam efflaret. Augescente indies mox, hostiumque, ut quidem rumor ferebat, periculo, sacerdotis, medici, militis, praesidarii opera destitutus mortem præsto labar quotidie, sed, utrum hostium telis, an febris per dies septem & viginti in me sanguinis pertinacia conficiendus deinceps essem, plane incertus, quamvis ad utrumque paratussum. Mortuus quidem præ ejusmodi vita optabilior mihi videbatur, expiique jam cum ovidio sentire, mortem minus paenæ, quam moram mortis habere, affirmante. De calamitoso rerum nostrarum statu per literas a me factus certior Fulgentius Gubernator: Non nisi post Pascha aut sacerdotem, aut militem ex urbe ad nos navigare posse, respondit. Nolebat, opinor, vir bonus quemquam Hispanorum sacris, quibus servitoris cruciatus proponuntur, seu spectaculis, seu sermo;

monibus privari; Namque totum, quod Pascha praecedit, triduum comprecantum, se seque flagellatum supplicationibus magno pietatis sensu universus populus interesse conseruit. At enim quis ambigat, luculentiora & pietatis & prudentiae documenta datum fuisse Gubernatorem, si nulla illarum ceremoniarum ratione habita moribundo mihi sacerdotem, coloniz graviter periclitanti militem quam celerime misisset. Lectis Gubernatoris literis spe omni, quae collocari in humanis posset, abjecta costern opem fidentius expectavi, & vero sensi etiam. Hac una servatum me, sospitemque nullus dubitavi. Mitigata post septem & viginti dies febri quotidiana, quae in tertianam demum conversa est, rediere mihi vires, sed gradu tam lento, ut die, cui a sacris palmis nomen, ad eam rursus operari, quamvis segerime, possem, summa & capitis, & pedum imbecillitate defectioinem animi identidem mihi comminante.

Lapso post Pascha octiduo adebat ex metropoli Assumptionis Sacerdos noster Cosmas de la Cueva cum duodecim militum comitatu. Imperatum illi fuerat: Coloniz curam interea suscipere, si me mortuum jam reperisset; Si agrotantem adhuc, ad urbem curandus navigare, illo interim vices meas agente. Quantum ego de ejus adventu mihi gratulabar, tantum ille de mea vita luctabatur, timebatque inter Barbaros remanere, quibus nunquam assvereret, Philosophicis, Theologicisque in cathedris magister usque occupatus. Quotidiani de crudelissimum Tobarum propinquitate rumuseuli, buccinarum militarium repetitus stridor, trepidantium foeminarum subita concursatio, pulicum, culicumque importuna examina, habitationis miseria, acrie seu seutus, seu

ob circumiectas paludes malignitas vitam illi intollerabilem reddidere, quamvis pane recedti, vino, liquoribus aliis ad corpus non modo alienum, sed & reficieadum, affatim instructus ex urbe venerit; Quin aquam ipsam, cum mihi ex putido stagno haurienda semper esset, inde avexerit. Ne igitur me valetudinis recuperandæ gratia ad urbem abeunte commemorari hic porro cogeretur, fidem superat, quam liberali manu ad me e morbo recreandam, confirmandumque sua ex penu quotidie omnia suppeditarit. Sed quantum ille a misera, turbulentaque colonia, tantum ego ab urbe abhorri, Indis, miseriisque jam dia assuetus. Hinc illi, octiduam apud nos commemorato, domum redire per me licuit cum aliquot militibus, pauculis ad excubandum hic reservatis. Vix urbi redditus lethalem in mortbum incidit, ex quo, menses aliquot lecto affixus, vix tandem convaluit. Si ad hunc sternendum octidui mora fuit satis, quamvis ad commoditatem nij ei decesset, imitari desines, me post biennium in extrema egestate, perpetuisque turbis istic consumptum labefactata valitudine hac colonia excessisse,

Missi sunt denique per intervalla alii, atque alii milicium manipuli, zdes Abiponibus ut struerent; Haec tenus enim, annum amplius, sub stercis habitant suis, quibus teatoriorum instar & domi & in itineribus uti consverere. Adeo levi brachio condita sunt tuguria, ut nec durare multum, neque habitatores adversus aeris injurias possent mediocriter tueri. Certe Oahári Caziquius, totius fabrica contemptor, in domum sibi paratam ne pedem quidem unquam intulit; Hispanis spectantibus equum suum, ut umbra testi frueretur, istic collocavit aliquando. Festis diebus ad aram operatus verba facere ad miliv-

tes solebam eo successu, ut illorum plerique univer-
sus vita superioris culpas apud me expiarent eo si-
dentius, quod aegrotantibus & eis, ac sanis omne of-
ficii, & charitatis genus prompte impenderem semper.
Periculosa adhuc, ubi versabamur, statio, mortisque
formido, ut sacra homologesh animum perpurgarem
tuum, non paucos stimulavit. Quotidianis equidem
hostilis aggressionis suspicionibus agitabantur. Jam
Ychoalay equorum suorum captu iterato offensus;
jam Tobz ultores cum foederatis Barbaris nobis im-
minere dicebantur. Neque fas erat istiusmodi ru-
mores, ceu futilis aspernari, quippe luculentis sepe
indiciis, sepe exploratorum hostilium vestigiis confir-
matos. Ne igitur imparati, paucique a multis oppri-
muntur, horas plures interdiu, quia noctes integ-
ras armati toties egimus, Abiponibus in acie collocatis.
Haud equidem, quod authoris clarissimi pace dimi-
cium, crebra inter pericula metus semper exiuit per-
isitandi. Cruentaz aliorum, qui timere nesciebant,
internaciones cautores nos reddiderunt. Hostis co-
loniaz imminens pedem retulit sepe, quod se a nobis
paratis exspectari per speculatores suos norit, assul-
tum tentaturus certe, si nos seu imparatos, seu ster-
tantes novissem.

Cum tranquillitatis spes, securitatisque vel um-
bra nusquam appareret, nemo erat Hispanorum, qui
celerem a colonia abitum votis ardentissimis non per-
ceperaret. Quotquot militum & militaribus prefectis
coloniam adire jubebantur, ad latomias condemna-
tose, vel ad tiriemes relegatos autunabant. Opu-
lentiores, honestioresque quoconque præmio oblati,
morbis simulatione, negotiorum obtentu, commen-
titis excusationibus hoc ad coloniam iter a se depelle-
tore nitebantur; Unde viliores perillissimum, & solo-

porrexit. Hispanus præstantissimo mulo letus, Abipon fistula sua lætissimus fuit; Quam cum horis integris inflaret, aurem mihi obtudit utramque. Sed jam majora canamus.

C A P U T XLIII.

Sexcentorum Barbarorum assultus secunda Augufti.

Crebra tonitrua fulmen excipit denique. Tobæ semper minaces, acceptæ stragis nunquam immemo- res collinearunt diu, iactu certiore ut nos ferirent. Delendæ coloniz confilio Mocobios amicos, atque Oaekakalot, seu lenguas, vel alio nomine Quaykurus in belli societatem sibi adsciverant. Ad expedi- tionem sexcentos Barbaros accinctos stare, ex idoneis nunciis cognovimus. Petitz per literas ex urbe suppetit. Promissa sunt, sed nunquam missæ. Ex quo, quantum vita nostræ, quantum coloniz incolumitas Gubernatori cordi fuerit, intelligas velim. Terrore ex periculi evidentiæ indies augescente incolarum numerus decrescet quotidianè, plerisque ad notas sibi nemorum latebras metu diffugientibus, quamvis per intervalla redierint nonnulli, quoties seu cluries, seu novitarum sciendarum lubido redditum illis persuasit. Dies ſepe plurimos cum quatuor Quaranticis familiis, quas domi alui, cumque aliquot vetulis Abiponibus, qui jam nec itineribus, nec armis ferendis pares, folus egi. In periculosa solitudine, in

quotidiana assultus hostilis exspectatione quanta exscubandi, speculandique omnia assiduitas diu, nonnullaque me occupaveris, quis mihi in ancipiit rerum nostrarum statu animus fuerit, opinandum tibi relinquo. Desperatis dudum Hispanorum auxiliis quaterni tandem milites, spirantia cadavera dixisse, ex paga capiata adrepserunt. Miserabilem hominum specimen intuitus ad moriendum illos, non ad mactandos hostes huc venisse, jurabam. Morbidos se vigiliarum Praefecti inexorabilis imperio e lectis, ut proficiserentur, abstractos venire, ipsi fatebantur. Laurentius Vernal miserrimæ bujns triadis, ut vulgus ait, capitaneus arthritide vaga laborabat; articulis adeo captus, manus ori admoveareagerimur ut posset. In scarnuo stratus dies, nocteisque egit. Ob affecta bubonibus inguina alter extremam sensit ambulandi difficultatem. Tertius hecrica, quartus atabile, & nescio, quibus furiis exagitabatur, usque turbulentus. Hoc authore, postquam noctem unam apud nos egisset, de hostium propinquitate edocti fugam ceperunt socii, sed capitanei precibus retraxisti. Vel unum istorum quatuor genere, animoque Hispanum esse, primo aspectu pernegavi. Corporis habitudo, & color Americanæ, Africanæve originis suspicionem mihi injectit. Quod si quis illos Hispanis adnumerare contenderit, Numantinorum, Saguntinorumve nepotes eos esse mihi profecto minquam persuadebit. Ex eorum factis contrarium patuit. Entales praesidiarios coloniaz adversus Barbarorum multitudinem tuendæ Gubernator dedit!

Pauci ab istorum adventu fluxerunt dies, cum Abiponum aliquis, Mocobiorum ferocium dudum contubernalis, concubia nocte equib pernici ad nos advolat, clareuliu[m]que Caziquio Oahari: Tobias Mo-

eobiorum, lenguarumque turmis consociatos iter jam
 ingressos, & propediem assulturos nunciat, ac non-
 dum albescente celo ad suos recedit. Caziquus vi-
 res tuas suas, tum hostium testimans dum
 hinc tanta hostium multititudini imparem se, in-
 de Hispanorum auxiliis destitutum videt; Fuga sibi
 consulit actum. Ne tamen metu fugisse videtur,
 ad dies aliquot venatum se excurrere, me ne-
 quidquam repuguante, mentitur. Plerisque incola-
 rum securitatis studio illum turmatim sequentibus,
 foemina cum prolibus paucæ, quæ ab hoste adver-
 turo mactari possent, viri bellatores, qui hosti se
 opponerent, duntaxat quaterni mecum in colonia re-
 manserunt. Alter quisunque rebus tam arctis, tre-
 pidisque in eo si extitisset, quidni conscientis ce-
 lecitor in tribus per flumen, quoquo demum liceret,
 in tutiora se fuerat recepturus? Et vero quis tan-
 dem mortaliam succensore suscit fugienti? Hispani
 Gubernatores ad tuendam Missionariorum vitam
 præceptis Regiis abstriguntur. Carolus secundus
 equidem de morte crudeli duobus Missionariis Je-
 suitis per Barbaros illata edoctus amplissimis literis
 ad Paraquarium datis præceperat, ut quinque & vi-
 ginti milites Hispani, homines probi, strenui, Mi-
 sionariorum arbitrio diligendi in singulis novis In-
 dorum Colonias collocantur ad coloniarum, Patrium
 que, qui eas procurant, defensionem. Literas Re-
 gias, libris variis insertos ipsius legi toties, & rarif-
 fime hac ætate observari, sum expertus. Regia
 voluntate a Gubernatoribus plerumque neglecta quid
 mirum, tot nostrorum hominum seu perfidia, seu
 atrocitate Barbarorum in variis coloniis occubuisse.
 Missionarii, Coloniarum præsidarios ut agant, &
 exhibentes, nulla lege tenentur, præterquam illa
 omniibus communia, qua vitam quisque tueri suam

jubetur. Haud ignoravi, extremo, in quo versabar, discrimine fugam mihi licere, ac ab omni dedecore absesse. Obfirmato tamen in quoscunque calus animo, stationem curis meis creditam pro viribus pugnare statui, ne Hispana gens timiditatis me arqueret, nativisque, qua Germani semper praecluere, magnanimitatem in me desideraret.

In excubandi perpetuitate securitatem porro nostram sitam esse, perspexi, maxime, postquam fumi viciniores, detecti eminus nostra e specula exploratores, aliasque indicia hostis propinquitatem non obscurè nunciarunt. Pridie, quam hic assulit, opportune Abipones nostri octo, probatæ virtutis omnes, ad nos rediere sub vesperum, mane mox dimicaturi. Duodecim igitur, haud plures, Abipones pugnaces numeravi in colonia, qui tamen animorum magnitudine paucitatem pensarunt suam. Ego noctem illam, ut sæpe alias, vigilando traduxi, & in domus area obambulando, dum denique circa horam secundam & somno oppressus, & acerimi frigoris, pruina illabente, impatiens cubitum concederem. Prius tamen capitaneum, ut excubitorem mei loco constitueret solerissimum, monui, rogavique. Vir bonus securum me esse jubet, & multis iam noctibus se aggressionis metu somnum capere haud potuisse, jurat. Collocatus ab illo in area excubitor, qui rigidiori ex pruina acri ut se subdueceret, in domus angulo se abdidit; istic confidentem soinnus arctissimus complexus est. Hoc igitur imo ex pectore rhonchos trahente, sopitis, quotquot in colonia, omnibus, ipsis canibus, vel muscam peregrinam alias allatrate qui solent, obmutescientibus Barbari sexcentis plures equites suspenso gradu, silentio summo, ad lunæ plenissima lucem,

cir-

cicis horam quartam adfuere. Primo impetu sexaginta boves artores, quos sepiibus clausos prope domum habui, ne hinc prohibente Barbari abducunt. Illorum pars Abiponum ades hinc, atque illinc obserdet, ne resum suarum defensione occupati mihi suppetias venirent. Reliquum Barbarorum agmen, sepositis tantisper ad vicinæ sylvæ marginem equis, per se pimenti latera domui meæ circumfunditur, & sagittarum imbre aream implet. Fœminarum ad domus meæ sepes accurrentium ejulatu expergefacti denique milites, dum illico machinam bellicam, & quidquid scloporum in promptu erat, in irruentes Barbaros exonerare oportuerat, reculis suis in suo augurio colligendis moram trahunt stupidi, & his quisquiliis in tuto locatis ad me expergefaciendum testudineo gradu venit Capitanus, voceque tranquilla, multis verborum officiis præmissis, veluti fœdices calendas precaturus, ab hostibus nos cinctos, tandem nunciat. Incredibile, quantum me brevissimi, quavis necessarii, somni premituerit, qui, ne ab hoste opprimeremur, tot noctes vigilaverim sape alias. Armatum me cubiculo egredi ut primum senserat capitaneus, sclopum ingenti cum tonitru, sed ictu prorsus innoxio explosit suum; Namque eo loco steterat, ut dominus totius interjectu nec videre hostes, neque videri ab illis posset. Ego sum antem adhuc fistulam, atque lunam versus, que tecto meo incubuit, directam conspicatus: Ecquid injuriz, aiebam, a luna accepisti, vir bone? Adversus illam cur modo jocularis? Ast ille, quod ejus sclopsus igne præter morem adeo prompte redditio egregie tonuerit, gloriarum plenissimus: Agedum, sodalis, cantilans edstanti militi dixit, sclopum quoque tuum exonera confessum. Hic vero, ut insigniter procerus, sic macer, ac gracilis, totis tremisceps arubus, & fe-

bricitanti, quam tergiversanti similier ad domus sa-
gulum se recipit, sed venia dignus. In tanta ag-
gressorum multitudine, tantsque defensorum pauci-
tate equis non trepidarce? Enimvero si tempore, si
viribus, ac opportunitate uti noscent barbari, concla-
matum de nobis erat.

Hostium adventu, qui repentinus magis, quam
improvisus fuit, perculsum me, non inficer. Ve-
rum ipsa periculi presentissimi magnitudo eos mihi
animos injecit, quos jam ipse admiror. Ut despe-
ratis morbis temeraria sepe adhibentur medicamenta,
sic, cum declinande internecionis spes prope nulla
esset super, extrema ausus sum. Reliquorum vites
servandi fiducia tot mortibus me objeci, quot ho-
stium telis. Solus equidem, sclopo intento minex
ad confertam Barbarorum multitudinem accurri. Per
solum sagittis, que calcatae sub pedibus usque stride-
bant, mihi fuit eundum. Indos etiam plurimos
sclopum vel unicum timere, atque adeo haud ma-
gnopere timendos esse annorum plurimum expe-
rientialia didici. Barbari triplici ordine locati areæ
sepimento (la palisada, vel estacada ab Hispanis va-
catur) moscarum instar inhærebant, contra sclopou-
rum ictus sudibus crassis, altisque defendebantur,
per quacum intervalla sagittas in nos vibrare quidem,
vix tamen plumbeis glandibus per nos attingi potue-
re. Quamobrem vana sclopi explosione superfe-
dendum mihi putavi; Audito enim nitrati pulveris
crepitu, si quem suorum sterni non vidcant, time-
re desinunt, ac jam audentiores sepimentum trans-
cedunt. Hinc recessissimo cursu ad ipsas spes con-
teendi, inde sclopo, cui pugio præfixus, sclopisque
mammalibus quaternis in incubentes Barbaros citra
erroris periculum collineaturus. At vero casus simi-

ster optima consilia evertit. Nam, dum vix denos passus a sudibus abessem, mox jaculaturus, advo- lante sagitta fui lanciatus. Hæc ulnam, & medium longa ligno durissimo; quinque uncis, banni instar, exasperata brachium dextrum circa humerum transverberavit, musculum, a quo medius moveatur digi- tus, pertudit, laterique meo infixa hæsit. Vulne- ratus sclopo sinistra prehenso intra domus parietem me recepi, usq; a latente istic Capitaneo telum evel- leretur. Eum in finem hoc manibus circumagen- dum diu, & eo fere modo, quo Chocoladæ potio in spumam redigitur, celeriter rotandum fuit, quo dilacerata magis, magisque carne hamatis uncis via ad exitum aperiretur. Quanto id cruciatu mihi ste- terit, nemo nisi idem expertus, vel cogitando asse- quetur.

Exempta sagitta, quamvis cruento brachio, & ad quoscunque usus inutili, ad eandem, ubi vulne- ratus sum, stationem redii, Barbaros a se- pibus ut ar- cerem; Sclopis enim manualibus tractandis finistrum brachium sufficiebat. At quantum obstupui, quan- tum mihi planisi, dum hostes ad unum omnes a se- pibus jam longe ahesse adverti. Americani isti he- roes primo sclopi aspectu dum illis ad deceim passus propinquaveram, perterriti, reditu meo hand exspe- cto, confestim recessere. Reliqui Barbari, qui coloniz domos invaserant, post diuturnam, crue- tamque velitationem a pauculis Abiponibus pariter repulsi fuerunt. Istorum unus, Osherkaike notissi- mi frater Indus pugnacissimus, sagitta iphis in natia- bus est sauciatus. Mores hostium vulnera abstulerunt. Domibus suis tandem liberatis ad opem, si quam possent, mihi ferendam Abipones advolarent. Il- lorum quispiam, sanguine manantem ut me vidie-

Hoc

Hoc vulnus tuum, mi Pater, invultum hanc patientur.
Hekaa labè exclamavit. Alter hostes terga dare, &
 sepibus relicis equos, jam jam consondere conspi-
 catus ex domus meæ area sagittam vibrat felicitate
 tanta, ut in Tobæ cujusdam pectus eam alte de-
 merserit. Improviso telo ictus miser & arcu, &
 pharetra abjectis ab alio, cui a tergo dein' assederat,
 equite in equum attollebatur.

Cum pedestre certamen neutquam ad votum
 Barbaris cecidisset, jam equites omnes restauratis or-
 dinibus viam, quæ sepimentum inter, Indorumque
 ædes intercedit, occuparunt. Progredi porro ne
 auderent, cum eodem Abipone, qui Tobam saucia-
 vit, machinam bellicam manu trahente in forum
 apertum erupi. Sed cave, fumantem hostili sanguine
 ne campum expectes, vel cadaverum struem. Nun-
 quam id mihi in votis. Fugare periculosos advenas
 unicum erat propositum, ac, ne vel equorum calcibus
 conteramur universi, maxima sollicitudo. Audi,
 amabo, & ride, dum, quid unus contra sexcentos
 equites possit in Paraquaria, intelligis. Nitratus
 pulvis ab Abipone accensus utprimum ex bellica ma-
 chinula intonuit, omnes vel sulphureo fumo percussi,
 vel, quod verisimillimum, globulis plumbeis non
 nihil aspersi horrendo cum fremitu solutis ordinibus,
 præcipiti fuga recesserunt, equis non inversis, ut
 mos fert, sed aversis, & habens violenta adstrictio-
 ne retroactis. Ad propinquam sylvulam, ubi jam tu-
 tos se credidere, redintegrata acie substiterant eo qui-
 dem consilio, ut ad se insectando me pellicerent, &
 a sociis quadraginta, qui in dælii stagni proximi
 margine latitabant, interceptum omni ex parte cin-
 gere, opprimereque possent. Per speculatorem ex
 domus meæ area me inclamatorem de insidiis com-
 mo-

monitus cum Achate meo Abipone; cumque machina belica rursus onerata vicino in colliculo consti^ti, unde & hostium motus ulteriores observare, & sacram ædicolam, adesque reliquas defendere potui, quarum ambitu & ipse adversus equestrem incursiōnem undique defendebar.

Barbari in ignivomæ machinæ, cuius tonitru auribus usque instrepens animos terrore compleverat, conspectu assultum porro repetere non sunt ansæ. Né tamen nihil egisse viderentur, vacuisque domum manibus redirent, cum patrandarum cædiciam opportunitas dœsset, ad prædandum animos adjécere. Trecentis ad Abiponum equos, qui in remotis Paraquayi fluvii litorebus pascebantur, colligendos dimisſus, totidem prope alii ad nos coeroendos remanserunt. Semicirculum referentes coloniam eminus obsidebant equites, quieti semper, summo silentio, oculis in machinam bellicam semper intentis. Fœderatum agrimen, cum triplici ex natione coaluerit, plumis varii coloris ex hasta pendentibus se se distinxerunt. Abiponum manipulus ad repellendum, si intruere tentaret, hostem promptus excubabat. Ego stationis, quam cepi, opportunissimæ tenax æque, ut suæ Barbari. Mutuus timor horarum aliquot quietem, cessationemque utrisque imperavit, nobis hostium multitudinem, illis machinam bellicam reformidantibus. Abipones fœminæ, quæ in dominis nostræ area mille inter gemitus rei exitum præstolabantur, iterum, iterumque, ut tormentum exploderem, vociferantes me hortabantur; At eaina noscibant, pulveris nitrati supellestilem mihi esse adeo cartam, ut non territandis frustra hostibus impendi, sed ad reprimendos, si turfus auderent, scurum impetus debeat reservari. Hora datumus post meridiem

diem secundam redierunt prædones, & bis mille minimum equos, quos nobis rapuerant, triumphanti more adduxerunt. Colonæ in conspectu, sed extra teli cujuscunque jactum, veluti prædatora ostentantes, eminus transiere. Abipones mei, et si equorum jacturam, iniurissime ferrent, domorum tectis insidentes timpanorum festivo pulsu, ac lata vociferatione prædomibus insultarunt, quod, qui bipedibus universis colonias internacionem comminantes adventaverant, nunc quadrupedibus contenti recedant. Barbari, qui nos obsederant aliquamdiu, sociis redivitibus se protinus adjunxerunt. Neque tumultuarius discessus fuit, Caziquiorum imperio binæ equitum centuriaz præcesserant equorum agmen, totidem sequebantur. Cæteri latera stipabant. Quidquid aridi per campos graminis obvium, more suo accendere, ut sublato in aera fumo victoriam nobis suam, suis redditum eminus nunciarent. Ad proximum lacum, qui paucas a colonia leucas abest, conquiscentes nostris e bobus lautas sibi epulas appararunt, ut relictis ex ossibus postridie patuit.

Remotis licet nostro e conspectu hostibus nondum quiescere mihi licuit, ab hora quarta ad secundam posteridiaciam usque non occupato tantum, sed & curvantando, speculando, imperando, sanguinem uberrimum fundendo plus, quam credi quest, fatigato. Sepotitis tantisper armis ad medicamenta converti animum, jam miles, jam chirurgus, necessitate urgente, omnibus omnia. Abiponi, quem in velitatione vulneratum dixi, dum sagitta eximebatur, mucronis contracti pars ejus carni alte infixa haesit. Ad remedium, quod mihi perspectum, illico applicandam ab ejuslante ejus conjugé suæ evocatus. Hic charitatis officio defunctus de me ipso curendo

do tandem exepi cogitare. Vulnus ante decem horas mihi inflictum vino calente ablui, ligavique. Friegore quantum fuerit exasperatum, quantum sanguinis interea fuderit, facilis est conjectura. Manus sudore continuo manavit, ex quo tela lignea veneni aliquid habere, intelliges. Siti ardentera cruciaber identidem, quæ crux effusionem copiosam consecuta liberali haustu aquæ nunquam poterat mitigari. Cibi vel micam toto die me delibasse, haud memini. Per horas ingravescentes vulneris dolor noctu intolerabilis omnino evasit vel eo, quod, dum obpienda in lecto quies, situs collocando brachio opportunes non se offerret. Pulvinar illi subiectum levipinie non nihil dedit. Musculus, seu rectius forte museuli tendo, medii digiti motor, telo Iesus fusciculi instar a summo ad imum intumuit, præcipue fuit doloris sedes. Vulnus adipe (Axungiam vocant pharmocopri) Gallinæ in Concha ad Candalam liquefacto noctibus singulia perunctum, nullo posteret medicamento, vel medico accedente post dies sexdecim feliciter consanavi. Musculus ille sagitta offensus detumuit quidem, digitum tamen, qui ab illo Gubernatur, per menses quinque semper depresso erigere haud potui; Sed & hic ope balsami cuiusdam, quod in oppido sanctorum Apostolorum noster Norbertus Ziulak pharmaceutica clarissimus porrexit, persanatus fuit. Cicatricem luculentí vulneris testem, coloniz defensæ, contemptaque mortis monumentum circumfero etiamnum, & charæ mihi semper Paraquæ non possum non recordari.

C A P U T XLIV.

Corollaria ad idem argumentum. Controversia de S. Thomae Agostoli adventu in Americam.

Ranarum a me decantari prælia, & maximam de nihilo historiam fieri, dices, qui ista legis. Ludicra hæc esse, atque ridicula, si cum Europæorum bellis grandibus componantur, lubens fateor. Rem tamen magnam, omni expectatione maiorem, & propemodum incredibilem præstitisse Abipones meos, inficiabitur nemo; Horum quippe duodecim sex Barbarorum centurias non sustinuerunt modo horas aliquot, sed & propulsarunt. Duodecim a sexcentis interne cione non deleri, claram quidni victoriam putes? Defensoribus singulis cum quinquaginta aggressoribus, vindictam spirantibus, luctandum fuit Illos enimvero acres in assultu repellendo, elacres in ejaculandis telis, in declinandis celerrimos, callidissimosque obstupui. Nemo equidem, si illum, cuius meini, excipias, in tanta sagittarum nube est saucitus. Duodennis puer, dimicantium fremitu, hianituque equorum e sommo excitatus, dum e tentorio forte prospectat suo, advolante sagitta infra suram leviter iactus fuit. Hostium complures esse vulneratos, argumento nobis est, quod binos eodem equo vectos discedere passim viderimus; Hunc enim a sauciis observari morem, alias dixi. Reperti postridie in campo vicino thoraces ex durissima alcis pelle,

fan-

sanguine imbuti, telisque pertusi, quos scilicet ad leniendum dolorem vulnerati abjecere. Illud admiratione dignum: Idem Toba, a quo vulnus accepi, ab Abipone meo circa pectus sagitta hamata confixus penas Talionis dedit; Sagittae equidem, quas sauciis abjecit, ab aliis dein collectae ejusdem arundinis, forinæ, ac magnitudinis, cuius sagitta mihi infixa, atque adeo ejusdem Barbari fuisse & Abiponum, & Hispanorum judicio censebantur. Coloris plumarum, quæ sagittis affiguntur, perfecta æqualitas nullum reliquit dubitandi locum. De meo vulnere a se vindicato quantum mei plauserunt Abipones, tantum ego infelcis Barbari sortem miserabar, qui in redditu forsan occubuerit; Ipsam namque mainmam (si id-vocabulum mariibus conveniat) Abiponis telum per terebravit. Ovium nostrarum gregem, cui diripiendo iterum, iterumque hostes institerant, Abipon adolescentulus, fida in statione locatus, continuo sagittarum missu defendit præclare, intactumque servavit. Et quam prurit mihi calamus ad quatuor illos praesidiarios, si superis placet, Hispanos laudibus ornandos! Sed nullum, eheu! Strenuitatis vestigium in illis deprehendi, dexteritatis nullum, nisi quod adversus innam sclopum exoneraverit suum alter, alter Abiponibus in foro dimicantibus immixtus sclopum onerare nescierit; Primum equidera globum plumbeum, dein' pulverem nitratum tubo injectit, ut adeo hic ob interjectum obicem nonquam potuerit inflammari. Alia, quæ apud alios in tractandis armis sepe observaveram, stupiditatis exempla nec vacat, nec habet commemorare. Eiusmodi fungos ad coloniarum recentiorum defensionem militares Praefecti nobis plerumque mittebant, peritioribus, strenuoribus, verbo Hispanis ad rem familiarem augendam domi relixis.

Eodem die, quem iste Tobarum assultus memorabilem mihi reddidit, dum omni periculo jam defuncti nobis videbamur, sole in occasum properante decem equites Barbari, e sylva propinqua crampentes, in conspectum se nobis dederunt, sed mox nostris ex oculis evanescere. Omnia sententia pro exploratoribus habiti, hostes, simulato abitu, in insidiis latere etiamnum, & inopinatum ad nos noctu opprimendos redditum meditari, suspicionem nobis injecerunt. Insolitus, universalisque tota nocte cauam latratus conceptum timorem confirmabat. Num quid insidiarum hostilium subesset, ut fierent certior, hora noctis decima viciniam eponem, campum, sylvam, lacus adjacentis litora armatus lusfravi, Hispanis quatuor a tergo me sequentibus; In obvium quemdam, qui per nocturnas tenebras a me agnoscere haud poterat, pro hoste habitum manualem sclopum jam eram soluturus, nisi Abiponem nostrum esse ex prompto ejus responso intellexisse. Mtekami? Quid hominis es a me interrogatus *Ays* ego celerime reposuit. Eodem, quo ego, sine ad speculandam colonias vicinitatem is excurrit. Lustratis omnibus jam tranquillior literas, quamvis maxima ob labefactatum brachium cum difficultate, exaravi, per Abipones postridie ad Assumptionis urbem deferendas, quibus Gubernator de rebus nostris edoceretur. Literis sagittam meam, Religiose obedientiæ, quæ periculose huic Colonizæ me affixit, trophæum, cruentissima industriæ mei manica involutam coriacea in theca adjeci, Europæorum ducum moræ, qui hostica vexilla e castris ad aulam per victorizæ nuncios mittere consvererunt, si parva magnis componere licet. Sagitta, manicaque meo sanguine tinctæ omnium in se oculos converterant in metropoli, honorificeque istic pro monumento servabantur. Ex Abiponum nunciæ

eiourum relationibus partim, partim ex teli hamati magnitudine magnitudinem vulneris, atque adeo periculi mei arguerat Hispani. Quid, quod, cum fama eundo crescat, jam e vulnere, & musculi potissimum offensione, cui gangrena accesserit, existitum me luxerunt sociorum meorum complures, & ad me expiadum sacram Deo hostiam litarunt. Alii me, dum superstitem adhuc norant, confessorem domini pleno ore consularunt. Enimvero baptisma Tobarum Caziquio Keebetavalkin' e variolis moribundo a me, ut alias dixi, collatum vulneris mei prima origo fuit. In religionis causa fudisse tantillum sanguinis & honorissem mihi, & jucundum putavi; Quin & mortem oppetere cum Apostolo peroptabam sepe. Poenituit me non semel, imo & puduit non fuisse tumulatum Apostolicos inter Paraquariz heroes; quorum opera, sudore, ac sanguine Indi innumerabiles Cælo fuerunt illati.

Magnis accessionibus auctus est de colonie opugnatione, defensioneque rumor in metropoli, postquam quatuor illi milites periculorum participes, totius certaminis spectatores advenere. Affirmabant illi integerrima fide, oppugnatores Barbaros facile contingentes fuisse, & præ quovis stygio spectro visa terribiliores. Abiponam propugnatorum, et si pro hostium numero essent paucissimi, virtutem eximiam maghis in Cælum laudibus efferebant. Mibi, quod Barbaræ multititudin' ad decem passus propinquare, & aperto in campo plures horas obfistere ausus sum, & suam, & ceterorum omnium incolumentatem deberi, palam fatebantur, vel hoc nomine laudandi ipse; quod præter militum morem modeste de se, honorifice de aliis sentirent, ac loquerentur. Capitanus ille lunæ formidabilis, candore, quam fortitudine insignior non

erubuit mihi coram dicere: Actum sane erat de nostra omnium vita, mi Pater, ni tibi Deus hodie audaciam singularem inspirasset. Ecquis non suspiciat tantam in milite ingenuitatem? Ego vero, cum ad tot Barbaros reprimendos humana præsidia abessent omnino, Divina ope servatos nos in tanta procella, gratus, lubensque fatebor semper.

Dilapsis dudam aggressoribus nondum tranquillati incolarum animi. Postridie foeminarum ejulatu perstrepuit forum, maritos, filiosque suos, qui cum Caziquio venationis obtentu excurrerant, a fœderatis Barbaris in campo casos lamentantium. Verum promptus illorum ad coloniam redditus infausti rumoris, qui incertis authoribus spargebatur, futilitatem detexit. Quantum de eorum incolumitate nobis gratulati sumus, tantum illi de equoram, quos hostis abduxerat, præstantissimorum jactura merorem prodiderunt. Sed tot quadrupedantium bestiarum damnum pensare, exigui temporis, nullius prope laboris negotium illis fuit; Namque equis viginti, quos Oaherkaikin amicus mox dono dedit, tum plurius aliis, quibus in itinere usi sunt, dextre usi vicinis Mocobiis paulo post septingentos eripuerunt, plurimum subinde per fas, & nefas conquirendorum instrumenta. Post aliquot menses tanta brucephalorum frequentia abundaverant, ut nullum unquam perdidisse videri possent. Ego præclarissimis equis toties per Barbaros spoliatus nullos porro habere proprios volui, ut me eos perdendi sollicitudine liberarem dein, posseque vacuis coram latronibus cantare.

Gubernator Fulgentius dudum de coloniz periculo a me factus certior, illi adversus Tobas, siosque defendendæ decem præsidarios milites destinavit. Verum hi, ut lenta semper, sœpe nulla est istorum hominum obedientia, biduo post hostilem, quam enarravi, incursionem apud nos appulerunt. Ego, ne solus denuo, dilapsis metu incolis, in periculosa solitudine considerem, de Hispanorum adventu mihi gratulaber magnopere, quod novi Barbarorum assultus propediem metuendi essent. Tobas enim equorum nostrorum raptu nec placati, neque pacati sunt, cum incolarum trucidandorum occasio illis nuper fuerit præcisa. Cædes suo in contuberno ab Abiponibus patratas Abiponum cædibus vindictari oportere, obfirmato ad novam incursionem animo, identidem vociferabantur. Quod cum idoneis ex authoribus certum nobis esset, trepidatio quotidiana novam diu noctuque excubandi necessitatem imposuit. Fœminæ Tobarum minacium sœvitiam reformidantes in remotissimis latebris securitatem quærebant fréquenter, maritis, prolibusque in fugæ societatem pertractis adeo, ut plures interdum hebdomades habitatoribus oppidulam vacaret. Gubernator ad vindicandum, quem fudi, sanguinem suo cum equitatu in Tobas se profectum protinus nobis promisit equidem, sed pabuli penuriam, & quæ iude consecuta est, equorum maciem causatus non nisi sexto post mense promissis stetit, Tobarum contuberniis remotiora in loca interea translatis. Hinc ob tantam cunctationem Hispanorum Abiponumque sociorum expeditio molestiarum quidam plena, sed fructu vacna fuit, Tobis nusquam detectis, qui Hispanorum iter irritum victoriis adnumerarunt suis. Cauta Barbarorum celeritate quoties eheu! Me in

Paraquaria agente cunctabundi Hispani vel delusi
funt, vel profligati!

Continuos inter armorum tumultus eo loco res-
erant, ut nec Abiponum institutioni locus, neque
optati fructus spes mediocris relinquetur. Ad per-
discenda religionis capita & animus illis defuit, &
otium, bello, vagatione, venationeque identidem
occupatis. Etsi enim, dum ære campano ad audi-
enda ex me fidei rudimenta sub vesperum evocaban-
tur omnes, fœminæ, vetulis exceptis, plerisque,
puerorum fat multi sacram in ædiculam confluxer-
int, ex maribus adultis semper paucissimi, sepe nul-
li comparuerunt. Compotationibus, avitisque, qui
superstitionem redolent Barbaram, ritibus eliminandi
nilla unquam par industria, eloquentiaque videbatur.
Sacro latice expiari se moribundi ut sinerent, iteratis
precibus ægre impetravi. Saluberrima quæque; quæ
seu ad coloniz securitatem, seu ad singulorum feli-
citatem pertinerent, svadenti mihi morem gerere ter-
giversabantur fere. Hinc dum Gubernator de inco-
larum numero per literas certior fieri voluit, ut hoc
testimonio exhibito solitam Missionariorum pas-
sionem (quæ ab Hispanis ei sinodo dicitur) ab ærarii
Regii Præfecto consequeretur, hia proflua verbis ei
respondi: Pensionem annuatam, quam Missionariis a-
lendis Rex Catholicus destinavit, poscere non ausim;
Hæc equidem Colonia non Catechumenos, sed ener-
gumenos habet. Stipendum vero, quod militibus
Regiis solvit, omni jure mihi deberi, affirmo, cen-
soque, nullum fore in hac provincia tribunum, vel
centurionem, qui, quantocunque stipendio condu-
ctus, in continuis periculis, excubiis, laboribus, mi-
serisque mensem vel unum versari vellet, quibus in
alterum jam annum ad hanc stationem adversus Bar-
ba-

baros tutandam quotidie fatigor. Hæc ego tum ingenuitate maxima Guberiatori perscripsoram. At noveris, toto, quo hic versatus sum, biennio aut Missionarij, aut militis & coloniz propugnatoris nomine nec unicum obolum ex atario Regio me acceperisse. Inde tanta coloniz hujus paupertas; Argentum enim, quod Missionariis alendis Regia pietas pendi imperaverat, præcipuum, & in novis Barbarorum Coloniis prope unicum erat vestigal, quo sacram supellestrem, ferrea instrumenta, aliaque Indiæ tum vestiendis, tum remunerandis necessaria comparare solehamus. Argento citius, certiusque, quam ferro, & verbis Barbarorum expugnantur nationes; Hæc aures, ac corpora feriunt, sed sœpe exasperant animos; Illud, globulis vitreis, annulis, forficulis, cultellis, aliisque id geptis munusculis emendis impensum, inveteratam Indorum Barbariem domat, ferociissimasque illorum delinit voluntates. Reim mihi diu compertam scribo. Subsidiorum, quæ ad conciliandam Barbarorum benevolentiam faciunt, penuria speratos rei Christianæ progressus retardat, operarumque Evangelicarum & expectationem, & conatum quemvis ludere consuevit. De religione amplectenda ad ravim declinat sacerdos, blandiatur, minetur, sudet, si non det auditoribus quidpiam, astutum agit, ridebitur etiam, & qui religionis magistro aures præbere porro vellet, aut fidem adhibere, nemo unus erit. Si ambabus manibus esculenta, vestimenta, cultros, quæcumque alia porrugas Barbaris, in Cœlum, jusséris, ibunt.

Biennialibus verumnis, quotidianis laboribus, ac curis prope consumptus, arthritide sœpe tentatus, & dñiti medii, cujus musculum telo Iesum dixi, usus destitutus in mei locum Sacerdotem aliuc ut substi-

tueret, a Provinciali poposci. Tres fluxere menses, dum denique Josephus Brigniel veteranus Abipopum, Quaraniorumque Missionarius, & jam ætate gravis mihi succederet. Pater Hieronymus Rejon illi socius datus. Utérque munusculis ad devinciendas fibi Abiponum voluntates, rebusque ad domesticam pepum pertinentibus liberaliter instructus quamvis ex urbe venerit, patienter tamen ostendandæ occasionses quotidianas habuit; Indos parum morigeros, Tobias, Mocobiosque semper infestos sensit. Iste, ut alia omittam, Brigniel rem divinam faciente invaserunt Coloniam. Senex Quaranius ovium pastor in campo misere jugulatus; Oahari Caziquius, præter alios, graviter sauciatus est. Percurato jam, quod in dimicatione accepit, vulnero paulo post e serpentis lethiferi mortu occubuit. Is licet plebejus genere, factis tamen militaribus clarus, intrepidus, callidus, facilis in suos; exteris formidabilis cum esset, Caziquii munus, Revachigi primum, deinde Oahari nomen celebre est adeptus. Modestiz famam captans, Yechoalay, & Kebatchichi ductorum clarissimorum exemplo solenni, quo capitanei nationis inaugurantur, honore iniciati, nomineque, quo Höcheri nobiles se distinguunt a vulgo, in syllabam IN definita insigiri semper recusavit. Proceritate corporis, formæ liberalis dignitate, armorum, equorumque tractatione, periculorum contemptu, animi magnitudine cuique Abiponum par, plerisque superior nomine illustravit suum, et si trigesimum ætatis annum vix excesserit. Propensæ in me voluntatis studio mortis, & m se mihi præbuisset semper, nisi nimio suis placend, gratificandiique desiderio in vitia, quæ quidem illi pro virtutibus habent, abripi se pateretur, nemisi ten imperare quidquam, seu interdicere unquam ausus, quod Caziquii dignitatem non jure san-

guinis, sed populi benevolentia veluti precario sibi collatam megarinisset. Illam alterius de altero sententiam Oahári tumulo jure inscriperis: *ubi bonus, nomen illo melior; ubi malus, nemo peior fuit.* In hoc prius nominis Caziquiis Debayakaikin, Alaykin, & Yehamentaikin, qui eti annos plures coloniarum nostrorum habitatores, baptismino nondum recepto in sececcubuerunt, felicior erat, quod in ipso mortis conuenio salutaribus se vatis iustrandum obtulerit.

Josephus Brigniel Abiponum rebus diudum assertus incolarum fratitatem, hostium perpetuas seu incursiones, seu communiationes, loci ipsius miseriae vix sibi tolerabiles putavit, & vero non multos post menses gravi morbo exceptus est, pertinacique. Scripscerat amicis pluribus, se hanc intelligere, quis deum ratione ego in tanta calamitosa, turbulentia, & periculorum plenissima statione bieunum perduravet. Primi, quas ad Gubernatorem Fulgentium dederat, literis, quas ipius vidi, fatebatur: *Colonia hujus conservationem mea patientia, vigilancia, & strenuitati, primo post Deum loco, tribuenda esse.* Ingenuam hanc mei commendationem eterno silencio involvissim, ni illam ad rescellendas homunculorum quorundam obtrectationes multum habere pondaris existimarem, qui cum ipsi nil unquam praecolare, fortiterque gesserint, aliorum praeclara facta seu invidia, seu odio abrepti maleficō dente rodere audient clanculum, testibus nempe, a quibus mendacij possent argui, longe absentibus. Sed nec opera pretium fuerit in ejusmodi fucos verba prodigere. Perperam confita contemptu inelius refelluntur. Volupte miti est etiamnum meminisse literarum, quibus Petrus Andreu Parauariz tum Provincialis, inter indos Lules annis pluribus versatus quondam, successo-

rem meum significabat, mihique, quam peti, ad
 Quaranta oppida redeundi copiam fecit. Memoratis
 magno verborum pondere calamitatibus, quas in
 haec Rosarii colonia pertuli, mortem mihi svavissimam,
 eximia coeli praemia presagit, gratias mihi agit am-
 plissimas pro navata his Barbaris opera. Nam colo-
 niam speciebat ipse, & ejus miseras obstopuit. Ex
 Assumptionis enim metropoli ad correntinam urbem
 per Paraguayum flumen navigans vicinum ejus lito-
 ribus oppidulum nostrum, Gubernatore comite, in-
 viserat. Equestri Abipontum hastatorum turma stipatus
 utrumque hospitem ex litore, utius prope Leucas
 spatio, honorifice ad nostram domum perduxerat. Coe-
 na carne bubula assa, eaque, ut semper, miserrima
 definiebatur, & aqua vicino e stagno turbidissima.
 De pane, de vino, quod pro missa vix suppetebat,
 in mensa ne quidem cogitatum. Noctem meis in
 sedibus egit Provincialis, sed minime tranquillam.
 Aerem enim culices, pulices solum omnes tegunt,
 ac somno obstant. Angues horrifici non raro in cu-
 biculum irrepunt. Bufonum greges, quo quo te ver-
 tas, hac illac oberrant. Glires praegrandes familiari-
 ter passim se se insinuant, & dormientium jam di-
 gitos, jam auriculas impordent. Vespertilioes nostra-
 tibus maiores ex humanis corporibus sanguinem no-
 dū exsugunt. Canum, quos innumeros Abiponum
 gens alere solet, latratus rarissime interquiescit. Pau-
 ciissimæ abeunt noctes, quibus & mulierum, cognati-
 rum manes lamentantium, ejulatus, cœurbita vo-
 ci consonante, & virorum militares buccinas inflan-
 chum stridor infernalem mansram non edant. Tot
 inter somni impedimenta ne ipsius quidem Morpheus
 indormiat; Endymion somniculosissimus evigilet con-
 festim. Noverat adhuc Provincialis, crebras esse hoc
 loco Barbarorum, incursiones, qui animo, fiducia-
 que

que dormientes jugulandi repente advolant; Vicinos maxime Quaycusi, qui noctes potissimum patrandis cedibus impendunt, reformidando esse. Pridie noctem integrum & Hispani milites, & Abipones in armis mecum steterunt, Mocobiorum appropinquatione observata, qui quidem in nos, quippe paratos, armatosque, nihil sunt auti. Tot rebus turbatus, impeditusque Provincialis nullam cepit quietis partem, soleisque, quod lentior rediret, accusavit; Enimvero nox illa aeternitas illi videbatur. Tantas inter vias, habitationisque miseras, in tanta insectorum colluvie, in quotidianis prope turbis qui respirare possent, vel conquiescere, nunquam intellexit, sorte meam miseratus magnopere. At enim diurna assuetudine obduruisse me jam ad ista, & percalluisse patientia, respondi. Sic columba, quamvis ingenio suo pavidissima, postquam in turribus habitare conseruerint, nullo aeris campani clangore terrentur.

Sacrificio divino sub auroram defunctus ad navim redire protinus, constituit. Verum Gouvernator intempestivum redditum dissuadente, quod procellosissimus Auster navigationem impediret, paulo post meridiem, celo jam aliquantulum placidiore eques me comitante discessit, de nocte feliciter hic transacta latus, de navigatione naufragis obnoxia parum sollicitus. Per viam familiariter colloquens solatio incredibili sibi fuisse ajebat, quod me Abiponibus sine hesitatione loquentem, prompte respondentem audiverit; Barbarorum linquas a Germanis felicius, quam ab aliis perdisce, fatebatur praeterea. Globulorum vitreorum fasces aliquot, quos suo nomine Abiponibus dono darem, reliquit. Hunc Provincialis advenrum, et si disgressio longior videatur, histo-

vi
 niarum conditoribus circa annum 1612. retulit,
 rum coloris candidi, barba insignem, cruce ins-
 etum quondam majoribus suis legem novam pre-
 casse. Illum Thomé, Zumé, ab aliis Chumé, ab
 omnibus Abaré fuisse appellatum. Quo nomine
 quod hominem ab aliis diversum, semper tempe-
 libem, significat, jam Quarani, quemvis sacerdote
 vocant. A sancto hoc homine, praeter alia arboris
 Mandioca (ex cuius radicibus farinam, panemque
 conficiunt) seu usum, seu illius plantandæ modus
 sibi fuisse detectum. Pater Antonius Ruiz de Mon-
 toya Hispanus Patrum Cataldino, & Mazzeta apud
 Quaranos Collega, rebusque geltis perinde, ac vir-
 tutibus clarissimus in suo, quem la conquista espirituale
 neque futilia, quibus Divum Thomam Aposto-
 lum non in Iudeis modo Orientalibus, sed & in Ame-
 ricæ quibusdam contredit. His provinciis Christi legem predicasse,
 mentis confisi Belgæ nostri in libro, cui titulus: Ina-
 go primi sæculi Societatis Jesu folio 63. ausi sunt dicere:
 In remotissimis illis Paraquarie provinciis tamen ubique in-
 ter Barbaros memoriam, vestigiaque sancti Thomæ Apo-
 stoli invenere facii, ut dubitari non possit, Thomæ Apo-
 stoli fuisse. Verum enim vero nimia fiducia, nullum
 porro dubitationi locum supereesse, boni viti affirmant,
 historicis criticisque Europæ uno ore id negantibus
 etiamnum.

Hanc tamen de adventu S. Thomæ in Ameri-
 cam opinionem, a majoribus ad posteros derivatam,
 & quodammodo per manus traditam indigenæ Indi,
 Hispani, Lusitanique adeo certam, indubitateque
 semper habuere, ut, qui contrarium palam affirmas-
 verit, rudit, impiusque illis videatur. Vel meo id
 ex-

perimento compéri. Dum Quaranius Barbaros (quod in libro prodrōmo annotavi) in sylvis Mbae vera, vel, ut ipsi dicunt, Mborebi retā sepultos, omni cum Hispanis coimherecio liberos post repetita itinera detexi, illorum princeps Caziquius Ro^m me, neque comites Quaranius torvis spectabat oculis; Quoscumque enim advenas libertati suā infidari putant, ac pro hostibus habent. Tali suspicione efferatus Barbarus mihi vixdum confpecto: Nobis sacerdote, ajebat, neutquam opus est. Sanctus Thomas equidem (Thomé marāngatu) hanc dūdum peragravit regionem, illique bene precatus fuit adeo, ut, quidquid frugum nobis optabilium usquam est, patrī hoc in solo uberrime nascatur. Enimvero credunt stupidi, sacerdotis præsentiam ad terræ fertilitatem duntaxat procurandam conferre. Obstupui sane, Divi Thomæ nomen a sylvestri homine rite pronuntiatum audiens. Unde Apostoli istius cognitio, nisi ex majorum documentis, hausta?

Neque existimes, solos Indos, & ab iis eductos Jesuitas Divum Thomam Americae hospitem, doctoremque affirmasse. Illustres historici tum Hispani, tum Lusitani eam propugnant sententiam, argumentisque non spernendis reddunt verisimilem. E multis paucos recitò: Antoniu de la calancha historiæ Peruvianæ libro 2. Capite 2. Joannes Torquemada in Monarchia Indica parte tertia. Libro 15. Capite. 49. Illustrissimus Episcopus Piedrahita in historia de novo Regno. Bartholomæus de las Casas episcopus de Chiapa in histor. Mexicana. Pater Alphonsus de Ovalle in historia regni Chilensis libro 8. Capite 1. §. ultimo. Ex Garzilasso de la Vega, qui è matre Yncarum Peruvianorum regia nepote, Patre Hispano nobili ortus, in Peruvio natus, Peruvianam accurate

curate scriptit historiam, constat; crucem iofignem
a peruvianis illis Regibus in urbe Cuzco cum eximia
veneratione conservatam fuisse, in sacro palati Re-
gii loco, quem Huaca appellarunt. Ex admirabili
crucis istius cultu religionem Jesu Christi a Thoma
Apostolo Peruvianis, Chilenibus, aliisque finitimiis
provinciis fuisse illatam arguunt nonnulli Historico-
rum, sed ridentur a plerisque. Maximi apud me
ponderis est hac in re Noſtri Patris Antonii Vieira Lu-
ſitani, Regii Olyſſipone concionatoris, Brasiliæ quo-
que Apostoli. Qui ejus opera voluthinibus qua uero
decim lingua Lusitanica Olyſſipone typis excusa (Mi-
hi in manibus sunt, & in deliciis) pervolverit, ille
lum scertimi ingenii, judicii exquisiti, in theologia,
in sacra, & profana historia, in Brasiliæ potissimum
rebus versatissimum fuisse, fateatur, oportet Gal-
lia, Anglia, Hollandia, Italia, Hispania Joannis quar-
ti Lusitanæ Regis iuſtu peragratiss., bibliothecarum
monumentis diligenter excussis, doctissimis academia-
rum magistris consultis incredibilem rerum peritiam,
doctrinæque famam sibi comparavit adeo, ut Romæ,
ubi annos plures lingua Italica ad populum dixit, ad-
mirationi effet omnibus, passimque oratorum prin-
ceps, ut erat Ulyſſipone Principum orator, audiret,
maximi momenti negotiis, quæ Lusitani Reges ei cre-
diderant, seu pertractandis, seu extricandis par ha-
bitus. Posthabitus aule splendoribus iterum, iterum-
que ad Brasiliæ miseras redit, ubi multis Barbaro-
rum millibus ad Christi signa, Regisque Lusitani obe-
dientiam traductis, in Oceano ſepiuſ naufragus, de
re Christians, de Monarchia Lusitana optime meritus,
ac vel ideo propemodum intolerabilia passus nonage-
ſimum agens annum in Bahia, Brasiliæ metropoli vi-
vere defit anno 1698. 18. Julii, quinque ſupra ſep-
tuaginta annorum Jesuita. Vir omni exparte, omnium
opinio-

opinione vere magnus supervacaneum semper duxit, Thomæ Apostoli in Brasiliam adventum argumentis probare, quippe quem Lusitanis æque, ac Indis indigenis indubitatum omnino novit, lucequæ meridiana clariorem; Illius temen vestigia lapidi impressa primos, qui Brasiliam detexerant, lusitanos invenisse olim, huncque lapidem in litore urbis Bahia, cui omnium sanctorum nomen adjectum, etiamnum spectari, palam retulit in concione, quam in festo Pentecostes in urbe sancti Ludovici provinciæ Maragnensis dixerat. Impressa exstat in ejus operum parte tertia, mihi folio 392., estque sermo duodecimus. Ex illo adferau, quo ad præsens argumentum faciunt, paucula. Christus jam jam in Cœlum abiturus, discipulosque suos ad orbem docendum missurus (ait ex 16. Capite. Versu 14., & 15. Marci) Exprobavit incredulitatem eorum. Et durissam cordis, quia illi, qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt; Et dicit illis: Euñtes in mundum universum prædicate Evangelium omni creature. In provinciarum divisione Petrus obtigit Roma, & Italia. Joanni minor Asia. Jacobo Hispania. Aliis alia provinciæ. Thomæ denique hæc pars Americe, quam vulgo Brasiliam appellant, ubi degimus. Quero jam, cur Thomæ, cur non alteri Brasilia commissa? Audi rationem. Observarunt authores quidam recentiores, Christum Evangelii prædicationem demandasse Apostolis, postquam eorum in credendo lentitudinem reprehendisset, ut illam tergiversationem laboribus, quos Evangelium prædicaturi toleraverint, etiam expiarent. Cum igitur Thomas præ aliis Apostolis plus deliquerit pertinaciter dubitando, ad luendam durissam gens Brasiliæ magis barbara, magisque dura illi est commissa. Eventus id docuit; Nam Lusitani, dum Brasiliam detexerant, invenerunt vestigia Thomæ lapidi impressa.

la; Sed religionis, quam illis olim prædicaverat, ne vestigium, ne umbram quidem, Lapis retinuit prædicatoris vestigia, nullum restabat in Barbaris prædicationis stolidæ figura. Idem Apostolus Christum prædicavit Indis ad solis ortum in Asia habitantibus. Ad hos venerant Lusitani post mille, & quingentos annos, ibique inveniebant non solum sepulchrum, sed etiam exuvias sancti Apostoli, & quibus necatus est, mortis instrumenta, sed et illius nomen in incolarum memoria, religionemque, quam eos docuit, Jesus Christi adeo, ut omnes se sancti Thomæ Christianos dicerent, qui late patentia Litora Coromandelis insident, ubi in urbe Meliapore idem Apostolus tumultum nactus est. Unde author quantum Indi orientales a Brasiliis Americanis differant, erunt, istorumque desultorium ingenium, fluxam fidem, inconstantiamque vivis, verisque coloribus expingit. Illos, etiam postquam crediderunt, incredulos esse, ait; Faciles ad credendum, sed eadem facilitate oblivisci osum, quæ credidere, ni illis usque præsto sit, a quo in religione conserventur. Id opportunit e saeculo codice documentis egregie illustrat more suo, confirmatque. E quibus omnibus patet fit, doctissimum Vieira de Divi Thomæ in Brasiliam adventu nihil admodum dubitasse.

Nunquam mihi in mente venit, in verba jura re authorum, qui eam sententiam tuerintur conjecturis magis quam rationibus. Verum neque ausum illam, ceu futilem, ac omni verisimilitudine nudam præfacie aspernari querundam more, qui factum negant, quod trahibus scriptum literis nusquam invenerint. Americani Australes, quibus nullus literarum, libro, cumque fuit tuis, divi Thomæ adventum viva voce posteris significare, non characteribus exprimere potue, ruit.

runt. Peruviani cultiores varii coloris funiculos nondis variis distinctos pro literis adhibuere (Kipos vocarunt) hisque, ut nos epistolis, alter alteri suam aperuit nientem. In opulentissimo, si quod aliud, solis templo Regiae urbis Cuzco, quod Hispani videntes populati sunt, ejusmodi funicularum falces innumeri reperti fuere, quibus ut apud nos in tabulatio provinciae annales servantur, rerum, Regumque Peruvianorum historia continebatur. Populabundo militi, & asportandis templi thesauris occupato, nec eura, neque otium fuit nodosos illos, sed mysteriorum plenos, funiculos custodire, e quibus per indigenas Peruvianos nodorum interpretes antiquitatis monumenta colligi potuissent, quid si & lux aliqua: Num Americam divus Thomas aderit? elici. Verum hanc a Thoma adiri nequidem potuisse clamant critici, cum non nisi anno 1492. a Christophoro Colon fuerit detecta. Latuisse Americanam, nemo negat, de illa tamen antiquorum fuisse suspicionem, ex Romanis, Gracisque authoribus liquet. Quid, quod doctissimus Episcopus Huetius, Abrahamus Milius cum pluribus opinantur, Ophir, unde Salomon repetitis navigationibus, ut libro 3 Regum capite 9 refertur, incredibilem auri vim obtinuit, Peruvium fuisse, auri, argenteique fodinis ditissimum, idque rationibus non spernendis probare nituntur. Quid si igitur apud Hebraeos, Salomonis nautarum posteros regionis illius scientiam aliquam remansisse diceremus, viaque, qua Thomas in Americam navigaret, cognitionem? Sed concedamus ultra, Apostolum nullis humanis artibus eo pertigisse, mille modis eum potuisse a Deo transferri is solum negaverit, qui eius potentiam, pietatemque nullis circumscribi limitibus ignoret. Neque absurdum est in religionis negotio miracula suscipi. Iesu Christi religio equidem miraculis fundata,

propagata, & in hanc usque diem conservata fuit, Israelis posteri, ex servissima Pharaonis servitute exempti ut Palestinam ingredentur, siccis pedibus mare rubrum transmisere. Habacuc propheta, Danieli in leou leonum esurienti prandium ut adserret, ab Angelo capillis arreptis ex Iudea Babylonem fuit translatus, indeque eodem modo Iudea restitutus. Jong ad paenitentiam ut hortaretur Ninivitas, misso, navique ejecto immanis ceti venter pro-navi fuit. Si in patrandis miraculis adeo liberalem, & prope dixerim, prodigum se exhibuit Deus, unius ut populi, quin hominis unius saluti ut consuleretur, haud incredibile fuerit, Thomam Apostolum divina virtute, modo quodam naturae vires transcendentia, nobisque incognito Americanam attigisse, ut innumerabiles, qui eam habitant, Barbarorum populi avitis superstitionibus rejectis ad supremi Numinis obsequium, christique signia traducerentur. Talia, quia clementiam aequam, ac potentiam divinam magnopere commendant, cogitati pie, haud item pro certis affirmari prudenter possunt. Quemadmodum enim a ratione alienum, ea, quae fieri poterant, facta dicere, sic imprudentia, impudentia que genus est ea duntaxat facta credere, que vel oculis subjecta fidelibus, vel publicis commentariis consignata intelleximus aliquando. Plurima profecto, quae Deus patravit, mira nos latent etiamnum, semperque latebunt. Hinc & Joannes, miraculorum Iesu Christi fidelis historicus, Evangelium suum, ejusque ultimum caput primum, & viceustum his sapienter clausit verbis: *Sunt autem & alia multa, quae fecit Jesus: Que si scribaperit per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, libbos.* Quid sentiant, qui Americanos Thomae Apostoli discipulos suis contendunt, attuli, quin vel eorum sententiae subscribam, vel repugnam. Ut cunque res se habeat mihi

mihi istie nec scribitur, nec metitur. Requis demum
hanc dirimet controversiam judex : ubi prater rudes,
credulosque, atque nimium cheu fallere, ac falli af-
suetos Indos idonei desunt testes, nullaque, e quibus
erui veritas posset, authorum synchronorum sup-
tunt instrumenta.

Condonabis mihi, optime lector, tantam a pro-
posito meo digressionem; De hoc argumento diffe-
rendi occasionem nil tale cogitanti mihi obtruserat lo-
cus Paraquary Thomz Apostoli vestigiis, veneratione-
que clarus, ubi Parochi vicibus defunctus, qnod re-
liquum mihi erat, viz, confeci eques cum ethiopum
aliquot comitatu; litora epim Tebiquary, quem cim-
ba transmisimus, Barbarorum incursionibus fere ob-
noxia, iter agentibus periculosisima putantur. Pri-
dic feriarum natalium servitoris nostri Quaraniorum
oppida attigi, mihi dudum optata. Ducentas facile
leucas aqua, terraque emensus licet, primis mox ab
adventu meo diebus & in templorum pulpitis, & in
sacris tribunalibus operara navavi sedulo. Tum le-
corum illorum tranquillitate, victuque opportuno,
tum medicamentis a Norberto Ziulak pharmacopoea,
medicoque istic celebri mihi porrectis plus paucas post
hebdomades tantum convalui, ut noyo centum qua-
draginta leucarum itineri par visus, ad oppidum san-
cti Joachimi, ejus magistratu flagitante, oppidorum
präside Indorum precibus subscripte verni jejunii
tempore redirem. Apud hos Yatfnguas Neophytes,
ejus oppidi incolas, sexennium antea, mox biennium
non sine animi voluptate consumpsi. Enimvero la-
bores istic permulti, sed svaviores, quippe fructuum
coelestium plenissimi. Utinam perennes fuissent! At
enim ex hoc oppido post biennium evocatus, Regio-
que decreto cum ceteris sociis in Europam sum redu-

Etus. Exilium Pastorum ovicularum exitium fuit.
 Abipones equidem relictis oppidis ad secundos denuo
 Hispanorum cervices redierunt. Ex sancti Joachimi
 oppido dilapsos quoque Indos omnes (bis mille sep-
 temdecim Christianos reliqueram abiens) vicinum pa-
 riter sancti Stanislai oppidum incolis, quotum bis
 mille Tresenti numerabantur, Neophyti omnes, pe-
 nitus desitutum, mihi Viennæ Austriae nuntiavit quis-
 piari, qui anno uno tardius ex Paraquaria in Euro-
 pam navigavit. In Jesuitarum locum suffecti sunt
 equidem tum presbyteri seculares, tum monachi, ve-
 rum tales fere omnes, quibus vel Indi displacebant,
 vel qui displacebant Indis, qui scilicet non sua sponte,
 uti nos antea, sed mandato Regio, & ni patarent,
 comminationibus episcorum compulsi oppidorum cu-
 ram suscepserunt. Lacrymantes, me spectante, adve-
 nerant aliqui. Aliqui vita, quam pauperes inter-
 vel sibi timendos Indos tantisper egerant, tædio mor-
 bum seu contraxerunt, seu simularunt, domum mox
 redire ut possent. Quanta de hoc argumento scri-
 benda mihi suppoterent! Verum prudentis est talia si-
 lentio praterire. Tempus deteget omnia, qua eti-
 saeptissima, libris inseri tuto haud possunt.

C A P U T X L V .

Quam arduum sit Abipones ad colonias,
religionemque Christi traducere.

Abiponum supersticiosos ritus, nativa vita, ingenium ferox, rapacitatem, bella tum domestica, tum externa stylo candido magis, quam siccato postquam exposui, artis majoris, longioris temporis negotium esse, hos Barbaros in Christianos, quam stipitem in Mercurium transformare, tute conjicies, neque miraberis porro, tantis nostrorum hominum conatibus tantillos fructus respondisse, qui quidem, si operis difficultatem perpendes, neutiquam aspernandi. Omnis sane rerum mutatio difficilis, sed pessimi in optimum ardua magis, tardior, rarioque semper fuit. Lignum lapidescere vidimus non raro; lapidem in lignum abire, nisi vehementer fallor, nunquam. Qui in vitiis obduruerant diu, ad virtutem aegerim, lenitissimeque traducuntur; A pietate ad impietatem velocior fere est transitus, quippe facilior, Caulas, cur ad humanitatem, ad Christianam disciplinam difficile erudiantur Barbari equites, tibi meditandas enucleatus proponam.

Abipones certis sedibus affixi nunquam, semper vagi, semper peregrini, ubique, & nusquam domi esse a pueris conservaverunt. Quo præde species, venerationis necessitas, hostis incumbentis periculum eos vocabat, eo pernicibus equis ferebantur; nullius, qui seu vetare abitum, seu acceleratum redditum impera-

re queat, arbitriis obnoxii. Quam enim Caxiquis præstare solent, obedientia spontanea proflus est, & gratuita. Equis intolerabile illis videatur intra Colonias unius angustias coarctari, ab alieno pendere arbitratu, ac cochlear instar adibus adstringi suis. Ad campos, sylvasque viciniores eti excurrere, quoties libuerit, cuique licet, eas, quia a tot aliis contubernalibus toties frequentantur, exhaustas jam iis frugibus, ferisque vacuas deprehendunt, quarum usui crudum ita infeverant, ut, si illis desituantur, melioribus licet abundant escis, esurire se dicant, miseriosque se misere lamententur. Sui quamdiu erant juris, avium ultro, citroque volantium more, sine ullo agricultura studio illis liberalis natura, quidquid ad victimum pertineat, sponte, prolixaque obtulerat. Usu, experientiaque docti norunt singuli, quo loco, quibus temporibus apros, cervos, damas, cuniculorum varia genera, struthiones, struthionum ova, ursos formicarios, porcos, corvosque aquatiles, lutras, radices escas, palmarum, aliarumque arborum fructus maturos querere oporteat, liceatque invenire. Cumque non omnis, non quovis tempore ferat omnia tellus, hac, atque illas conimigrarunt, mutatis identidem stativis. Ipsa-hac soli mutatio, venandique varietas, nescio, quid voluptatis habere illis videbatur. In nostra quoque Europa viri Principes, ut vel rusticatione, vel venatione se oblectent, ex alio in aliud palatum migrare ruri solent.

In colonia quavis statis temporibus, interdum quotidie, caro bubula præbebatur singulis equidem, sed sape, pro ratione pascuorum, minime pinguis, sape, pro illorum voracitate, modica, aliquando, quod rarius, nulla; Unde enim carnem suis bubulam depronhat Missionarius, si bobus carcat, si Hispani,

spani, quam solliciti fuerant de coloniis Barbarorum condendis, tam parci, tardique in dotandis coloniarum praediis exsilitere interdum. Abipones, Moco-biosque, ne obvius quisque Hispanorum per eos jugularetur, ceu feras coegeri a nobis, custodirique in oppidis percipiunt utique; Sed ne iidem fame intercant, nihil admodum anguntur. Rem mihi compertissimam scribo. In sancti Hieronymi, sanctique Ferdinandi oppidis aliquando ad incitas adeo redacta sunt praedia, ut, cum ne nobis quidem, quod rodeamus, suppeteret, Abiponibus victus venatu quarendi gratia ad remotiores campos fuerit excurrendum suis cum familiis. Post bimestrem, trimestremque eorum absentiam, agri, quos nostris victi precibus araverant, vel luxuriantibus loliis obsiti, vel a bestiis depasti sylvestrebat denique. Messis sperata jactura novam vel esurendi, vel evagandi necessitatem induxit eorum quoque animis perniciosam. Namque repetitis, ac in plures sepe hebdomades productis extra coloniam vagationibus barbaries pristina in iis revixit, morum disciplina, rudimentorum, que laboriose commemorerant, religionis scientia paulatim oblitterata est. & antiqua, quaquaversus excurrendi libertas jamjam cicuratas eorum mentes effravit, quod equis quoque dudum sessorem patientibus in Paraquaria usuvenit, qui, postquam sylvestribus associati per campos libere errarunt aliquamdiu, & frenis, & ephippiis ferocissime repugnant e fuga retracti. Bous certe, ovineunque penuria rei Christianae in his coloniis progressum cumprimita remorabatur; Illorum carnes pricipuum sunt in Paraquaria alimentum; Harum lana, gossypio deficiente, vestium, quibus tantopere inhiant. Abipones, parandarum optatissimum est instrumentum. Si, Apostolo Paulo teste, apud alias gentes fides per auditum sece insinuat, Paraquariensisibus Bar-

baris, quod jam in proverbium abiit, per buceanum duntaxat ingeri potest. Hinc maxima nobis, armenta ne unquam deessent, sollicitudo; Maximus dolor, dum raro ista vel adesse, vel rite conservari posse, experti sumus,

Pecorum, pecudumque paucitatem sepe Hispanorum tenacitas, alias & Abiponum edacitas invexit; Hi equidem, voracissimi cum sint, carne, quæ singularis obtigit, neutquam contenti boves, frequentius vaccas teneras, ac vitulos clanculum nobis insciis, invitisque sibi jugularunt, maximo prædiū detrimen-to. Si deprehensos corripias, dicasque, clandestinis vaccarum cædibus prædium exhauiendum: Nil tibi id cura sit, Pater, reponunt. Hispanorum erit, boves alios mittere; Istud, dum illorum rogatu, ac commodo hac in colonia equivimus, nobis sunt polliciti. Stare promissis si desinant, nos quoque data illis fide exoluti ad eos more nostro jugulando redibimus. Hæc Barbari. Vaccis ad procreandam sobolem provide reservatis, tauros superfluos, vel juvenos castratos ad lanienam duci imperavimus; At vero Indos, de futuro nunquam antios, vaccis juvenulis, quippe pinguioribus, vescendi lubido incepit; Si quando tauri pariant, respondi, tum denique vacas cædendas. Agre tulerunt repulsa, ac coloniæ terga versuros se te, minabantur. Si quis nostrum vel minas Barbarorum veritus, vel benevolentiam captas eorum arbitrio permittat armentum, prædium sine bobus repente videbit; Si pertinax repugnet, oppidum sine incolis. Si nova boum supplementa petat a Gubernatore, prodigum dicet missionarium, ejus liberalitatem in Indos damnabit; Si Indos, paupertatem, famemque pertosos e colonia diffugisse intelligat, Patrem ejus curatorem tenacitatis nimis accusabit, ejus duritiae

duritiz Indorum fugam non sine convitiis palam ac signabit. Quidquid egerit Missionarius, in criminationem incurset. Charybdim et si evaserit, Scyllam vix declinabit.

Neque satis est Abiponum stomachos carnibus bubulis exsturasse quotidie. Quaecumque alia, que in mentem venerint, et si forte nec in Amstelodamensem insulam insitorum prostent tabernis, a nobis polsere identidem non rogantium, sed imperantium more sordebat. Diu, noctuque turmatim nostra triverunt limina, hisque vocibus aures fatigarunt nostras: Pay! sachkaud bibialik, sachkaud noaré, laáras, atégebe, ekel-reye, köpö, oebibyaik, appesek &c. Pater! da mihi western, da petatum, cultrum, annulum, globulos vitreos, securim, sal, tabaccam, & quid non? Fuit, qui concubia nocte ad me dormientem venerat, tabace pulveres petiturus. Surrexi, & quod petiit, porrexi. Eorum petitioni si fiat satis, respondent: Kliri hoc erat. Si politiores sint: Komen naachik, vel kimili naachik quam utile mihi hoc erit! reponunt. Verbo enim, quod gratiarum actionem exprimat, & Abipones, & Quarani, quid si & alii Americani? Carent. Hinc Quarani, Abiponum more, gratias acturi ajunt: Aguiyebeso énga utilissimum mihi id erit. Si, quod rogaris, te non habere, licet verissime, placidissimeque, respondeas, e vestigio audies rusticum illud: Quam sordidus! quam mendax es! Komen Dabárgek! Komen apalaik akam! Sed & duriora audivi aliquando. Abiponum seniorum quispiam, vir cetera non malus, imperiosa voce cultrum a me effigitaverat. Cui: Me nunc non habere, sed daturum, quamprimum cunctos propediem exspectatos ex urbe acceperim, amice, sicut interque respondi; At ille lubridens mihi: Enamvero, si hac armatus lancea (obviam hastam

haftam manu complexus est) eques tibi in campo occurrerem, vix mihi dicere auderes: Cultrum non habeo. Kebachichi maximi apud suos nominis duxit in Conceptionis oppido forte hospes aderat. In nostra confidens domo a meo socio Patre Josepho Sanchez petasum minitabundus petuit; Cum is se non habere petasum diceret, scintillantibus rabie oculis Barbarus reposuit: Tune petasum negare mihi audes? Hem! necire yideris me sacerdotum esse maceratorem! Paucos enim ante mensis hoc duce ab Abiponibus jugulatus est cum viginti aliquot Hispanis Pater Jacobus Herrera ad Quarantios iter faciens corduba Tucumanorum. Noveris porro, Josephum Sanchez Kebachichi precibus subscrivere haud potuisse, cum ipse petaso id temporis caruerit, pileolo & stramine texto contentus. Neque est, cur quotidianas, intemperivasque Abiponum petitiones magnopere admireris; Pauperes nempe illos importunos, arrogantia ad quidquid postulandum audaces reddit. Tanta unde arrogancia nascatur, jam accipe.

Norunt se timeri ab Hispano. Cladium, quas intulerant, terroris, quem per omnem provinciam tot annos sparserant, victoriarum, quas passim reportarant, usque recordantur. Quod data pace, armis tantisper positis in Colonia milera confideant, conquietantque, id beneficium gratuitum, Gubernatorum precibus, ac promissis extortum jaecant, Hispanis, sibi non item emolumento esse, contendunt. Repulsam passi, quoties rem, quae nostra in peccu non erat, petiere, non sine gemitu conquerebantur: opulentiores, felioresque se fuisse, quamdiu Hispanorum inimici fuerant, quam nunc sint eorundem amici. Quantum cheu despucere optimates, sentesque nostri! Ajebant queruli, praedaturisque avidi adolescentes

centes Abipones, dum Hispanis pacem indulserent. Miseri, inglorii in hoc tabescimus oppidulo! Prædia, mercatorum plastra, quibus omne mercium genus veatabatur, depeculati uno nobis die comparavimus, quæ ad menses plurimos sufficerent, quæ nullis jam seu precibus, seu artibus a nobis impetrantur. Spoliiorum opimorum memores, favere se admodum, gracilicunque Hispanis putant, quod latrocinii jam, cedibus, incendiis intermissis in colonia quieti hærent; Quidquid ex Hispanorum liberalitate accipiunt, sibi deberi credunt, & ad pacis, quam concedunt provinciæ, beneficium remunerandum parum esse, arbitrantur.

Certe quidem prodigiis nostræ statis, victoriis que luculentioribus est adnumerandum, quod Abipones ad colonias adeundas tandem sint adducti, quippe qui a Caroli quinti cesaris, Hispanieque Regis temporibus, tot aliis Paraquaræ populis sub jugum missis Hispano victori jam pugnando, jam fugiendo semper repugnarint. Expeditiones tot in illos frustra suscepit docuerunt militem: Abipones omni Europæorum vi, & astutia superiores esse per suam calliditatem, celeritatem, & cumprimis per locorum, quæ occupant, situm, quo ipsa illos natura tuetur, & inexpugnabiles reddit. Eorum enim natale solum labyrinthus videtur e sylvis, immensa, saepe arida camporum planicie, paludibus, stagnis, lacubus, fluviisque compositus, qui Hispanis vel accessum negat, vel exitum, utrumque semper arduum, saepe periculosum facit certe. His fere latebris libertatem defenderunt suam Abipones; Illorum stativa, quod alias dixi, propugnaculorum instar, & munitionum, quas arte paramus, loco sunt; sylvae densissimæ pro muro, fluvii, paludesque pro fossa, arbores præaltae pro specu-

specula, & Abiponum quisque pro exhibitore, speculatoroque semper fuit. Ne defici unquam intermissione possent universi, in varia tributi contubernia, in aliis, atque aliis stationibus habitaverant tum, ut, si quis repente hostium motas noticeret, alii alios de periculo commonerent, mutuamque sibi operam ferrent, tum ut certius hostiles conspectum declinarent.

Vetus enim verò Hispanorum quæcùm est: Difficilis multo a se inveniri Abipones, quam vinci. Quos vicino, patenteque in campo locatos hodie per speculatoros tuos cognoveris, cras longo terrarum intervalllo remotos ab hæsternis stativis, jam sylvas, paludesque inter sepultos latere, inteliges, omnemque ad eos oppugnandos aditum tibi interclusum dolebis. Si quid enim periculi suboleat Barberis, expeditis ad fugam maturandam equis in tutiora confertim loca avolant, missisque in omnem partem speculatoribus excubandi pertinacia hostis propinquatis confilia ferre elidunt. Quoties pleno agmine adversus ex eros hostes vim vim excutire Abiponibus, imbellem sexum, liberos, conjuges fidis latibulis, & dæc̄ptorū; juvenisque præsidio tectas domi relinquere conveverunt. Nihil adeo succensendum Abiponibus, cristi-
mo, quod ad colonias nostras toties invitati tandem sunt tergiversati. Latibulis enim, propugnaculis intempe-
fuis, nudati dum in oppidiis degunt, & quorumunque
patent insidiis, suam se vendidile & libertarem, & secon-
tatem sibi videntur. Hispanorum equidem, quam-
vis hi eorum se amicos jurent milles, amicitiam, si-
demque nunquam non suspectam habent, tragedia-
rum, fallaciarumque identidem memores, quas ma-
joribus aedidisse fuis, audiverant. Injuriarum memori-
æ tamen, quam beneficiorum ad seos posteros pro-
pagatus.

pagatur. Vulnera atavis inficta ad vindictam stimulant nepotes.

Sancte affirmo, me totum in eo fuisse, Abiponum animis amorem in Hispanos, fiduciamque ut inspirarem. Isti, ajebam, ni Paraquariam adiissent; equos, boves, canes, quos in deliciis habetis, etiamnum ignoraretis. Testudinum more vobis rependum foret. Ferina semper carne, nunquam bubula vescentimi. Quam laboriosam, quam sterilem habereatis lutarum, cuniculorum, struthionum venationem, si Vertagi vobis deessent. Hi, ne ab hostibus dormientes opprimantur, latratu carent suo, fidissimi ubique excubitores. Equi, vestri amores, vestra, si dicere liceat, in terris numina, praeципua belli, venatus, itinerum, quin & ludicrorum certaminum instrumenta, Hispanorunt beneficio vobis obtigerunt. Militari virtute maiores vestros superastis, Cur? Hi pedites fuerunt, vos equites, Ne! Saxa vos, ac stipes jure dixerim, si sincero amore in Hispanos non exardescatis; quibus res tantas debetis ex Europa ad vestrum solum translatas; Verum nihil haec omnia ad divinae religionis lumen, quod Hispani adveniunt vobis accendere; Enimvero per Christianæ legis magistros, quos sumptibus, navibusque suis ex Europa advectos vobis offertunt, felicitati vestre consultum maximopere capiunt. Ex quibus palam sit, quanto amore, quanta fide Hispanos vobis adeo beneficos, vestri studiosos prosequi vos oporteat. In vos, vestrosque maiores arma converterunt aliquando, haud inficior; Sed a vobis laetissiti id egerant, & par pari retulerunt. Amorem posthac amori reddent Hispani, si absteritis odii, suspicionibusque, quas perperam feceris, eorum amicitiam omni officiorum genere solectie. Audierant ista iterum iterumque. Nemo

unus

anus refrigerari palam ausus est. Plus tamen oculis suis, quam auribus, plus Hispanorum factis, quam Missionariorum verbis credunt. Quid de Hispanis sentiant, clam missitantes familiari in consuetudine, nobis absentibus, produnt interdum: Illos utilitatibus suis unice intentos de Indorum commodis parum laborare: Pacem servare, quamdiu bellum timent: Maxime timendos esse, dum sibi maxime blandiuntur: Illorum facta a verbis abluere, mores a lege, quam profitentur, plerumque discrepare, ajunt. Si de equis Hispanorum e prædio raptis objurgentur, negant hoc furtum esse, terram suam ab Hispanis usurpari, contendunt, & quidquid illorum est, jure suum esse, quia in solo suo prognatum, affirmant. Totara prius exhaustae rhetoricae, quam istiusmodi errores, veteresque, quas a majoribus suis hereditate acceperant, simultates eorum ex animo evellas; Id quod tamen vel improbo labore impetrandum a Barbaris; Ni enim pacem, amicitiamque sinceram Hispanis pollicantur, norunt omnes, nunquam se in nostram coloniam, disciplinamque recipiendos. Indi omnes, quotquot usquam in America nostra insituationi, ac curæ crediti, non quidem Hispanorum privatorum mancipia, quod multi contra leges Regias contendebant, sed Hispani Monarchæ tributarii, militesque semper fuere. Id non de Quaraniis, & Chiquitis solum, sed & de Mocobiis Christianis, Abiponibus, aliisque, quos excoluimus in Parauaria, populis dictum existimes, velim.

Sed fingamus, Abipones feros & ad coloniam quamquam, & ad Hispanorum amicitiam jam denique propendere. Quot, quantæque, superi boni; restant difficultates, quæ vinci vix posse videbantur, in eorum moribus instaurandis. A pueris etatem omnem

in cædibus, & rapinis consumptere; Ex hac latroci-
nandi consuetudine & opes suas, & militarium hono-
rum gradus, & multum strepitantia nomina colle-
rant perinde, ut scipio a valita Africa Africanus, &
Germania domita alii Germanici dicebantur. Qui
plures Hispanorum cervices resecuit, plura prædia,
plaustrave negotiatorum diripuit, numerosiores capti-
vos adduxit, luculentioribus cum vulneribus ex acie
rediit, is supra cæteros eminere credebatur. Pul-
chrum illi erat, monstrari digitis, & dicier: Hic est.
Quam durum illis manus ab Hispano abslinere, sine
prædis inopes, sine dimicationibus, & victoriis inglo-
riis, sine buccinarum militarium tumultu quietos
domi considere in colonia, non jam capita hostium,
sed ligna secare, hastam cum Stiva, & securi permu-
tare, ad aratum cum bobus restituantibus luctari, fles-
xis in sacra ædicula genibus religionis rudimenta cum
pueris condiscere, & ut verbo dicam omnia, quo-
dammodo repuerascere. Ardua hæc, quis dubitet? Et
prope insuperabilia veteranis pugilibus, qui non uni
urbecula, quin provinciæ univeræ formidabiles se tam-
diu suisse recordantur. Sensim tamen deposita ferita-
te plerique proiectioris æta is coloniarum nostrarum
disciplina se assuefecerant, quamvis identidem nobis
experiri licuit: Naturam, et si furca expellatur, ta-
men usque redire. Fœminas vetulas, maresque non-
dum virilem ætatem adeptos domare maximo, & fere
inutili labore nobis constabat; illæ avitardm superstitionum
tenacissimæ a barbaris ritibus vel latuni un-
gueni recedere, nefas putant; Hi libertatis, vagatio-
numque cupiditate æstuantes, laborem quemvis pertæ-
si latrocinando sibi & equos copiosos, et nominis clari-
tatem parare, nituntur, ne a genitoribus degene-
rassæ suis viderentur, quos profigatas a se hostium
acies, accensæ oppida, spoliata prædia, abactos equo-

rum, captivorumque greges, accepta, illataque vulnera jactare quotidie audierunt.

Deum optimum, Maximum, rerum omnium conditorem, Gubernatorem, ac arbitrum ne de nomine quidem norunt Abipones, ut Capite octavo de Abiponum religione fuisus dixi, affirmavique: In universa eorum lingua, ceterum locupletissima, nullum profsus suppetere vocabulum, quod Dei, vel divinitatis notionem exprimat. Malum demonem (illis Keebet) avum suum, Groaperikie, svaissime compellant, & quamvis nullo venerationis, sacrificii genere prosequantur, ne sibi noxæ esset, magnopere verentur, reverenturque. Hunc a nobis instituti denique aspernari, ac supremo Numini fidem, cultumque adhibere didicerunt. Tot rancidas superstitiones, tam stolidas opiniones, quas cum lacte combiberant, quas ex vetularum ore, ceu Delphico e tripode auditas prouissimo assensu a teneris unguiculis dignabantur, anilibus fabulis, ridiculis commentis adnumerare jubebantur simul, simul religionis nostræ mysteria, quæ vel sagacissimi cuiusque captum transcendunt, pro indubitate habere. Est aliquid profecto, avorum, atavorumque, quorum maxima apud Barbaras gentes authoritas, Sanctionibus nuncum remittere, & peregrino ex orbe adiectas leges, moribus suis undequaque contrarias amplecti. Conjuges, quotquot lubuit, sibi adsciscere, & quoties lubuit, nemine rogato, improbante nemine, repudiare singulis licuit. Tantam libertatem perpetuo conjugis unius vinculo constringere, hic labor, hoc religionis amplectendæ obstaculum multis, multis defensione incitamentum erat. Juniores feminæ Christi legem non probant modo, sed & dilaudant, mariisque svadent suis vel eo etiam nomine, quod vi-

ris baptizate jam lustratis porro integrum non sit vel duplicare uxores, vel rejicere. Anus e contrario, quæ morum magistræ, rituum antistititæ, nationis orbæcula sunt, rei Christianæ progressibus pertinaciter obstatuerunt semper, cum, quo plures Christo se adjungerant contubernales, eo magis authoritatem defluere suam, suumque labefactari quæstum experiantur; Ea propter, ne quis suorum sacræ cædibus pedem inferret, sacerdoti docenti aures præberet, vel salutari se tingi latice pateretur, dolis, minis, aliis quibusque artificiis cavebant diligenter.

Compotandi consuetudo tam altas in Abiponum animis râdices egit, ut tardius, difficiliusque ebriositas, quam cæteræ turpidudines, posset exterminari. Abstinuerunt jam cædibus, rapinis, superstitionis ritibus, in una acquiecerunt uxore, sacræ intererant frequenter functionibus, agros coluere diligenter, ades sibi struxerunt concinnas, verbo, in frugi homines mutati jam, cœcuratique videbantur. Verum, ne variis de causis ad compotandum recepto more considerent, mente inque potu seu ex melle, seu ex filiis Græcis parato demergerent suam, vix denique ab iis poterat impetrari. Sed quis, amabo, Barbaris succensat, qui hanc ebriositatis pestem apud cultissimas Europæ gentes etiamnun grassari meminerit non in Europa modo, sed & apud antipodas. In Paraquaria (quod vel formicarum greges infiniti vineas undique vastaverint, vel botros maturos vesparum, palumbularumque sylvestrium catervæ devoratint) parum eti si supperat vini, musquam tamen desunt ebrii, aqua vita, vel e fructibus variis expresso liquore, vinum passim supplente. Noxia, quæ in Abiponum oculos sœpe incurunt, Christianorum exempla, ne illi ad meliorem frugem traducentur, credere

Inpediunt. Paraquariam insident Hispani, Lusitani, ethiopes, Indi indigenæ, & ex promiscuis istorum nuptiis prognati, quos mulatos, mestizos, quartones, puchuelos &c. Vocant. In tanta hominum, non semper optimorum, colluvie, ac varietate nil mirum seperiri plurimos, qui dicens se nosse Deum, facilius artem negant; Nam et si Catholice credens, gentiliter sumen vivens, iniuncti crucis Christi, quorum Deus venter est. Tanta quidvis rapiendi licentia, tanta morum impudentia, libidinum tanta libertas, tanta cædium, facinorumque atrocissimorum imponitas in urbibus, ac prædiis dudum invaluit, ut barbarissimorum Indorum contubernia, cum illis collata, virtutis, humanitatis, pudicitiaeque theatra dicere jure possit. Tot seu indigenæ, seu advenæ bipedum nequissimi, ad omnem turpititudinem projecti morum suorum contagione Barbaros inficiunt, flagitia, illis olim peregrina, docent, efficiuntque, ne sacerdotum initiationi fidem habeant, cum christianorum veterum dicta, factaque illi contraria quotidie audiant, videantqua. Funestam hanc pravi exempli pettem, nullis bonorum lachrymis sat deplorandam, nullis industris eliminandam quotidianis experimentis compertam habeo. Unum de plurimis adfero. Ychoalay Caziquius Hispanos inter annis pluribus versatus, homo supra fidem sagax Patri Josepho Brigniel superflium in vetanda polygamia rigorem amice objecerat. Ecce cur, mi Pater, ajebat, Abiponibus Baptismate lustratis non nisi unicam indulges uxorem? Homines alii, qui civitates insident, quidni christiani sunt? Puta ne una singulos conjugē contentos vivere? falleris enim vero mi Pater, istud tibi si persuadeas. Multas habent plurimi. In obvias quasque, ut lubide, occasioque tulerit, scerninas irruunt impudenter. Hec Indus, qui in Hispanorum coloniis latciviendi licetiam,

riam, multorum pellicatum, obscuritateque olim
 spectavit. Furtum non licere christiano, nobis in-
 dulcas identidem, Ichosay inquit Patri; Hispani;
 quamvis christianos se dicant, si quem equum nostrum,
 qui atrideat, viderint, rapient. Hoc, hisque simi-
 lia objectans Ychosay haud poterat mendaci argui,
 ni a nostris nosmet falli oculis, auribusque fatebemur.
 Indi, qui apud christianos, christiani qui apud Indos
 captivi fuere aliquotem, ex urbibus adveni, mili-
 tes praefidarii, pecorum custodes Hispani Colonia-
 rum Abiponensium pestis sunt cereissima. Nullum
 scribendi finem, ad finem historie jam properans, inc-
 venirem, si quae exploratae mihi de hoc arguento,
 singula commemorarem. Pravis christianorum exem-
 plis rei christiane apud Indos progressiones retardari
 maximopere, & impediti, extra controversiam nobis
 est. Incipiunt christiani veteres Attlerice moribus chri-
 stiani esse, & Abipones, Mocabii, Toba, Mataquayi,
 Chiriguani, Baja, Payaque, Vilela, Lengua, Lux-
 les, Chunipes, Serrani, Patagones, Aucas, &c.
 Verbo: Indi omnes Paraquarienses definiti esse Bar-
 bati, legem Christi amplectentur. Idem divus Chrysostomus homilla 10. in primatn ad Timotheum episcopalem olim affirmaverat: Nemo ait, genilis esset, si
 nes, ut opores, christiani esse curarent. Hoc argumentum
 in templo Boni acri coram Regio Gubernator
 iº Josepho Andonaegui, & nobilissimo urbis confessore
 ex pulpite pertractavimus, rationibusque evidentissimis
 stabilivimus nos et factos Dominicus Mariel Hispanus
 in orum sanctitate, & scientiis eritneus, eximus dein
 Theologia magister in Academia Cordubensi, prae-
 cipue apud nos magistratibus perfunditus, & utilissimi
 operis, quod Fasti novi orbis inscribitur, Venetis
 1776. typis dati author, etiamnum Faventia super-
 stes. Eadem navi mecum ex Europa adiectus paucos

ante dies in Boni atri urbe appulit, dum de
gumento ad illustrem, confertissimumque audi-
me quoque presente, intrepide, preclareque
fecit.

Addidit tamen prudenter, sancteque affirmi-
Nullo non tempore in Paraquaria existisse Gub-
tores, Hispanosque alios, qui non modo pa-
cines christianae legis religiose impleverint, sed &
ligionem sanctam apud Barbaros legibus, verbis,
etiam, donisque liberalibus strenue promoverint &
per. Id quod et si certissimum esse, ipsus testor,
tendum tamen, alios improbos, quorum ingens
numerus, exempli pestilentibus Indorum genti pl-
obfuisse, quam pauci illi probissimi profuerint. Pi-
tatem christianam, morumque integritatem Quran-
cis in oppidis floruisse vidimus vel ideo, quod, n-
promissione advenarum feci ad illa aditus pateret, Re-
gus legibus fuerit cautum; Quasvis honestioribus
Hilpamis, quos hospitio liberaliter, honorificeque ac-
cepimus, non modo ad oppidorum ades omnes, quia
ad nostrum triclinium liberimus semper accessus fuit.
Ceterus alias sordidissimo & vulgo hominibus seu ar-
cendis, seu ejiciendis nulla vigilantia unquam sufficer-
at. Ex solo sancti Stanislai oppido recenti, quod
ex Indis sylvicolis conflatum, intra biennium septu-
ginta pueri, puellaeque, parentibus insciis, ploranci-
busque, in servitutem abrepti. Et Episcopo, & Gi-
bernatori factum impium patefecit. Indignati sunt
omnes. Minati sunt, necno que, istis raptoribus.
Sed vane sine viribus ire. Vana sine fulmine toni-
trua fuerunt in ea scilicet provincia, ubi & sacri per-
fides ejeci olim a feditiosis civibus, & Gubernato-
res in vincula, in carcere compacti.

C A P U T XLVI.

Fructus non modici ex Abiponum Coloniis Collecti, quamvis maiores exceptati.

Coloniae quatuor: Sancti Hieronymi, Conceptio-
nis, sancti Ferdinandi, & Rosarii totidem Gymnasia
fuisse, ubi Abiponum gens collecta humanitatem una,
una Christi legem docebatur. Tot obices, qui pro-
gressus optatos diu morabantur, cultorum industria,
patientiaque invicta remoti tandem sunt, vel supera-
ti. Abisteria morum barbarie, superstitionibus sen-
sim proscriptis animos feroceſ svavitate Apostolica
utuncunque tranſveſſimus. Qui rapto vixerant antea
ſerarum more, vel venatu, posito jam laboris hor-
rore ad agriculturam animos, manusque applicuerunt.
Qui in latrocinando magis impigri prius exſitere, &
gnaviores, colendis agris, ædibus ſibi fabricandis stre-
nuorem quoque operam dederunt ſubinde. Ycho-
lay, Kevachichi, Tannerchin, ut alios taceam,
annis superioribus bellū fulmina, Hispanorum terror,
strategi nationis fortunatissimi omnium ore celebrati
ſunt; Ad coloniam translati boum domitores, ar-
atores, architecti pre ceteris dextri, indeſſique eva-
ſerunt. Contubernales fuos, quos ad cedes patran-
das duxerunt antea, jam ad cedendas pro ædium
ſuarum fabrica arboreſ, ad limum pedibus ſubigen-
dum,

tiorum licentia vel temperata jam , vel penitus eli-
 minata. Polygauit , repudiorumque usus apud ple-
 rosque exolevit. Barbarissima coasuetudo necandi
 fetus ab ipsis demum in tribus damnari coepit , quam-
 vis apud equestres Parauariz nationes passim civitate
 donata. Rerum , quibus carere vix possunt , quibusque
 prius abundaverant , penuriam quo ferre animo
 malebant plerique , quam artibus , qua lex vetat di-
 vina , sibi olim familiaribus eas sibi procurare.
 Propensioris jam in Hispanos animi indicis dedere fre-
 quenter. Kepakainkin , postea Machafti dictus .
 homo pestileus omni ex parte , & popularium suo-
 rum odio dignissimus. Dona ut eliceret , Hi-
 spanorum aures blanditiis permulcere noverat alias ,
 alias , ut Abiponum animos adversus Hispanam
 gentem concitaret , nullis artibus pepercit. In sancti
 Hieronymi oppido recens advena colloquentium Abi-
 ponum circulo forte interfuit. Cumque , ut solebat ,
 de Hispanis insectandis , profligandisque Serraoem
 inferret , Tassierchin homo strenuus , & jam mentis
 optimae excanduit , clavaque arrepta seditiosi Kepa-
 kakainkin brachium validissimum quassavit istu : Define ,
 aiebat , istiusmodi memorare. Alias nobis jam in Hi-
 spanos mem , alien de illis sensus. Amici nostri sunt ,
 federatique. Hoc in oppido & bene de illis senti-
 mus , & bene loquimur. Apage cum tuis ineptiis ,
 conviciliisque. Et vero ad querunt Gubernatorum re-
 giorum notum prompti Abipones Hispanis se associa-
 bant equitibus adversus quosvis hostes milicaturi , seu-
 perque magnificis landibus ab Hispanorum duce or-
 nati redierunt.

Has colonies universæ Parauariz profuisse , no-
 mo sane negaverit ; Pacatis enim Abiponibus , & no-
 xiartum ferarum instar eaves per nos coercitis licuit tan-
 tisper .

quantum ab avitis superstitionibus abhorret, omnipotens ficeret palam. Multa jam nocte, cubitum ut concederet, adstantem sibi Patrem Briguel amice, s'vaviterque monuit: Accersam te, dum mori me semperero, aiebat. Stetit promissis. Duabus ante auroram horis coram illo fide, fiduciisque plenissimus exspiravit, die Divinæ Triadi sacro. Superstitiones popularium suorum ritibus ex animo jam infensus supra volentate cavit, ne Abiponum veteri instituto equos, ovesque suas suum ad tumulum mactarent, easque hereditatis nomine filiolæ suis usibus vouluit reservari. Nobiliores Indi in loco, quem a nobis sacra in aedicula designari petierant, sepulchrum manibus suis foderunt, quod alias fœminatum munus. Rejectis lamentis muliebribus, ceremoniisque Romano ritu a nobis terræ est mandatus. Ychoalay laechrymis diffluxit, quod nullum iam fratrem sibi esse superstitem dictitaret. Hemakie, de quo alibi plura scripsi, pluresque alii spoliandis, jugulandisque Hispanis per omnem vitam occupati mortem Christiano homine dignam me presente oppeterunt. Deliciis affuso etiamnum, dum Kamalarin secularem, torque apud suos trophæis illustrem collato baptisma te a me Christo adscriptum, recordor. Vix novi Abiponem, qui a sacris nostris illo alienior, Hispano nomini infensor. esset. In tentorio confidens suæ quoties Hispanum vel ebinus transiuntem viderat, Kai, niole neteguink recede causis, irarum plenus exclamabat. Abiponis Apostata, quis credat? opera ad baptismum recipiendum fuit permotus. Puella Abiponensis jam Christiana in matre noctes plurimas in sylva a tigridibus, serpentibusque frequentata se se abdidit, ut nefandas declinaret nuptias, ad quas a Paznoirin Barbaro, & si quis aliis, religionis acer-
timo hoste raptandam se, prævidebat. Compotat
C e s t i o n u m

rum fadore, sanguine; & secpis in labor confitit; & nequum metu etriginus. Quantula ehen! orbis portio Iesu Christo sacramentum dixit, inumeris etiamnum Moysis, Mahometis, confutii, naturæ legem, vel idola colentibus. Annosa quercus, altissime fixa radicibus non uno ista stetitur. Abiponum superstitiones ridiculas, vagandi, latrocinandique consuetudinem, majorum exemplis firmatam, & alteram veluti natram evertere peritus diurni laboris, & prope desperati fructus negotiorum plerique videbatur; Nam experientia constat, Barbaros equestris, tui Malbalis, Charrus, Ancas, Tobas, Sabayes, Quaykuries, Mocabios, Chiriquanos &c. difficilius longe, tardiusque, quam pedestres, ad humanitatem, religionemque adduci. Inveterata equis perniciibus omnem late provinciam pervagandi, latrocinandique licentia dulce venenum est, quod inmedialis alte insidens segerimè exturbator. Idem sensit Deus Xaverius. Etsi intactum, intentatumque is nil reliquerit, ut vicinos Afar populos, quin & remotiores finas, Japonesque Christo adjungeret, nunquam tamen ad tentandos, docendosque Narsingano, seu Bisnageni regno finitimos Badagas, equestrum, latrocinijisque assuetum populum, animum adjectit, quod in ea expeditione oleum se, & operam perdigerunt, sapienter prospexerit, quam certiori, luculentiori que cum fructu nationibus aliis impendit.

Perspecta licet equestrium Barbarorum duritie, pertinaciaque, minime tamquam negligendi Apostolicis operis Parauaria videbantur vel hoc etiam nomine, quod eorum iustitio, domitusque ad publicam provinciz totius tranquillitatem, ac incolumitatem plurimum haberet momenti. Sed multo artificio utram illis, qui ad istos tractandos, impetuendosque accesserint.

cesserint. Ut equi feroceſ poppyſmatibus, infantes ſaccharo, & blanditiis mitelcunt, ut fauciati vulnera a medico leni manu, ne exasperentur, atrectari ſolent, ita prorsus Indi equites, peditibus arrogantes, singulari cum ſavitate & quadam cum indulgentia alloquendi, monendi, atque corrigendi ſunt, leuiteque cum illis festinaudum, ne praecoci fervore, ac severitate futurorum ſpes fructuum intercidat re- pente. Franges arborem adiutoriem, ſi fleſtere volueris. Terrebiſ, fugabifque Barbaros e Syliis ad- venas, ſi Eliz ſpiritu exardescens abſonos, in condi- tioſque eorum mores primo mox tempore abolere, & ad Christiane disciplinæ amissim conformare imprudenter contendas. Praepropeſ certe, fervidaque iugenia, ut ſaþe exercitibus, ſic recentibus coloniis exiſio fuere. Prudens cunctator, ſi lenitate, ſavie que, quantum per religionem licuerit, indulgentia uti noverit, ab Indis etiam ferocissimis ſenſum impe- trabit omnia, maxime ſi verborum ſavitatem libera- litas comiteſtur. Gregorius & ſapientia & sanctitate magnus certe Pontifex Augustinum, quem Anglii Apoſtolum, magiſtrumque Evangelii dederat, per li- teras provide commononuit: Paulajm ut Christiani do- gmaſis ſementem jaceret; Caveret, ne primo impe- tu omnes ompino incolagom pravos mores, ac ritua funditus extirpatos vellet; Quibusdain in rebus con- niveret tantisper, donec novellus hic ager ad falcam patiendam radices egiffet. Hæc noster Petrus Ribade- neira in ſancti Pontificeſ historia refert. Talia pro- feſto ſyferit Gregorius Auguſtino Divi Paui Apoſto- li exēmplu ductus, qui priuis neſcentis Ecclesiæ an- nis interduum indulgentior in Iudeos fuiffe videtur, maxime, dum Timotheum diſcipulum circumcidit, ut ex adiibus Apoſtolorum capite ſexto decimo ver- ſu tertio liquet: *Huc (Timotheum) valuit Paſtas*

ſecundus

secum proficisci: Et assumens circumcidit eum propter Iudeos, qui erant in illis locis. Sciebas enim omnes, quod pater ejus eras genitus.

Indulgentia in Barbaros licet nobis semper cordi esset, haud tamen connivendum, tacendumque putavimus, quoties res vel religioni contraria, vel aliis perniciose a nobis poterat impediri. Vitam immortalē infantibus moribundis baptissemus ut procuraremus, mortis periculum saepe incurrimus, Barbaris scilicet repugnantibus, arreptaque hasta in nos jam jam irruentibus, quod sacro Christianorum levacro accelerandam agrotantibus morteni stolidi opinentur. Etiannum herreo meminisse illius noctis, qua me comite, facemque praeferente Pater Brigniel ad infantulum, quem morti proximum repente intelleximus, salutaribus undis lustrandum properavit. Illius Pater Caziquius Lichiarain, deinde Ychilimia vocatus, nec precibus, neque rationibus, vel minis ipdui potuit, ut filio abluendi copiam ficeret. Id quod, cum caziquo vel invito, ac repugnante Brigniel praestare contenderet, injectis a furente Kebachichi brachiis retractus est, casteris, qui uos stipabant undique, frementibus, ac dira quæque minatis. Caziquius vix iuri spirantem filiolum non modo brachio utroque arête complexus est, sed & vestibus suis contexit undique, ut ejus pars nulla oculis pateret. Quamobrem periculo non mediocri defuncti, haud tamet votis potiti domum recessimus. Infans tamen paulo post e morbo recreatus merorem nostrum abstersit. Intrepidum ejusdem Patris Brigniel animum alio jam loco celebravi, qui, dum vicino in campo e palmarum foliis, ramisque malo dæmoni, quæque avum suum vocant, tugurium exstrui ab Abiponibus intellexit, eo ad superstitione hæc festa disturbanda eques

excudit, nil fanaticæ multitudinis arma veritus. Quoties mucronibus, sagittisque circumfusi accorimus pacificatores ad temulentorum Abiponum agmen a mortuis cædibus, vulneribusque abstinentiam. Plurima ejusmodi, quæ mihi in promptu sunt, lubens pretereo. Si utriusque Indis annales periegeris, jurabis enimvero nostros homines, qui divinam Barberos legem docuerunt, indulgentie suavi Apostolicam severitatem consociasse, quoties pro Dei Gloria, munusque integritate standum fuit. Admirationem omnem exbauriunt, & prope fidem superant magnanimitatis exempla, quæ socii nostri ferissimis Paraguariæ populis demandis intenti reliquere posteritati. Quanta autem sunt pro Deo, quanta passi Rochus Gonzalez, Bersena, Roros, Ortega, Mendoza, Ruiz de Montoya, Mazzeta, Cataldino, Diaztaño, Lorenzana, Romero, Yegros; Zoa, Castañares, Machoni, Strobel, Andreu, Briguiel, Nusdorffer, Cardiel, Fons, aliique tot eorum imitatores! Jam ssvaviter, jam, si causa Dei aghatur, fortiter cum Indis agendo nationes barbaritate inmanes, numero formidabiles & Deo, & Hispaniarum Monarchæ subdiderunt, Europæis armis frustra oppugnatas sepo, nulliusquam expugnandas. Nihil eos trepidasse vel inde conjicies, quod, Barbarorum initiationi ut unum se devoverant, trecentis periculis caput objec-
tint suum omnes, multi quoque vitam Apostolicam cruenta, decoraque morte clauserint. Visum mihi hoc loco eorum nomina annotare, qui in Paraguaria vel ab Indis Barbaris, vel ob Indos diversis in locis, ac temporibus enecti fuere. Veniam dabis, si mortis angum, mensem, ac diem in quibusdam non expressero. Fasti, historicique Paraguariæ pri-
mi nominis Pater Nicolaus del Techo, Doctor Fran-
ciscus Xarque Decanus in Albarracia, Petrus Loza-

so, qui accerrate hæc omnia, fideque maxima retulerunt, mihi jam ad manus nou suæ. Quid si igitur invitatus etiam silentio præterea aliquos, qui ad hanc virorum fortium classem referri merebantur? Fideliter describam, quos meis in adversariis reperi. Nulla prope est Paraquariae natio; cui operam non navassent aliquando Jesuitæ; Colliges ex mea recensione, nullam prope esse Paraquariae nationem, quæ non trucidasset Jesuitarum aliquem, imo aliquos. Si quem tædeat tot peregrina nomina perlegerè, illorum Lectione, mea pace, supersedeat. Erunt, qui illa capiantur.

Pater Rochus Gonzalez de Santa Cruz natus in urbe Assumptionis &

P. Alphonsus Rodriguez & P. Joannes de Castillo occisi a Quaraniis in Caarò anno 1628. die 15. Novembris.

P. Christophorus de Mendoza (qui scribitur baptizasse nonaginta quinque Iudorum millia (interfectus a Quaraniis Barbaris in Tapè anno 1635. die 26. Aprilis. Ab iisdem Barbaris eodem tempore occisi, devoratique trecenti admodum infantes baptizati, primitiae Christiani gregis in Tapè in oppido Jesus & Marie.

Patres Casparus Oñorio, & Antonius Ripario necati a Chiriguensis anno 1639. die 1. Aprilis.

P. Didacus Alfaro, Panamæ in Peruvio natus globo trajectus a Mamalucis Brasiliensibus anno 1639. die 19. Januarii.

Pater...

P. Alphonsus Arias & P. Christopherus de Arenas. interempti ab iisdem Mamalucis alio loco, & tempore.

P. Petrus Romero & Frater Matthæus Fernandez ejus socius exi a Chiriquania in terra Curupay anno 1645. die 22. Martii eo, quod baptizatis dixerint: *Non licet vobis babere duas uxores.*

P. Espinosa occisus per Quapalaches in via ad urbem sancte fidei, quo missus est a Patre Antonio Ruyz de Montoya superiori missorum ad emendum Gossipium, nudis Indis vestiendis destinatum.

P. Lucas Cavallero sagitta primum, dein clava trucidatus per Pinzocas annno 1711. die 18. Octobris,

P. Bartholomæus Blende Belga & P. Josephus de Arce Caparius a Payquis mactati anno 1715.

P. Blasius de sylva natus in Pataquaria, ejus provincialis antea, & Frater Bartholomæus de Niebla interfecti alio tempore ab iisdem Payquis.

P. Joannes Antonius Solinas Sardus & Ejusdem socius Reverendus Dominus Petrus Ortiz de Zárate Parochus, quorum curæ colonia nova sancti Rophaelis commissa, eodem diæ, & loco ad flumen senta a Mocobiis, & Tobis interfecti in limine templi.

P. Nicolaus Mascardi, qui cum multis Pata-
gonibus querebat civitatem de los cæsares (hodie fa-
bulosam) Hac non inventa redux occisus est per In-
dos Poyas. Provincia chilensis cum Paraquariensi
olim p̄t conjuncta.

Pars III.

Dd

Frater

Frater Albertus Romero a Zamucis, qui ejus caput securi fiderunt, interemptus anno 1718.

P. Julianus Lizardi, Cantaber, a Chiriguani seditiosis in Velle Ingre ad aram operans abreptus in campum vicinum, stipiti alligatus, sagittis septem & triginta confectus occubuit in oppido conceptionis ab eadem natione habitato.

P. Augustinus Castañares Tucumanus Saltenis a Tobis & Mataquayis clava trucidatus in itinere anno 1744. die 15. Septembris.

P. Jacobus Herrero ad Quaraniorum oppida proficisciens prope Cordubam ab Abipone hasta transfixus anno 1747. die 18. Februarii.

P. Franciscus Ugalde Cantaber a Mataquayis sagittarum imbre necatus, & conflagrante, quod iidem Barberi sagittis igniferis accenderant, templo in cineres redactus. Philosophia operam dedit Cordubæ, dum ego Theologiz. Juvenis omni ex parte præclarus.

P. Antonius Quasp Hispanus a Quaña captus, ab alio clavæ valido iictu fronti impacto prostratus, a Mbaya Oyomadigi eorum Caziquio ense jugulatus, vulneratusque omni ex parte, in prædio oppidi sanctissimi cordis Jesu apud Chiquitos, anno 1764.

P. Martinus Xavier Navarrus, Divi Francisci Xaverii consanguineus, & P. Balthasar Sena Quanacis in missionibus fama extincti.

P. Joannes Neumann Austriacus ex strumis in molestissima aliquot mensium per flumen Paraquay navigatione toleratis confestim obiit in urbe Assumptionis anno 1704. 7. Januarii.

Frater Henricus Adamo e morbo, quem in suscepito ad Indos Chiquitos itinere contraxit, mortuus.

P. Lucas Rodriguez, dum continuos inter Imbres, sylvasque continuas Ytatines ex oppido fugitivos in Taruma diu quæsierat, domum redux paulo post exspiravit.

P. Felix de Villa Garzia Castellanus ex aliquot mensium itinere, quo eosdem Ytatines per Tarumensis nemora investigabat, in sinistro oculo ulcus tabomanans (vulgaris fistulam vocat) vermicibusque quotidie scatens contraxit, quo misere cruciatus annos plures pius senex, & denique extinctus fuit. In oppido sancte Rose & admiratione, & commiseratione prosecutus sum dira patientem Apostolum. Vermes identidem succrescentes acuminata virgula ex ejus oculo quotidie evellabantur.

P. Romanus Harto Navarrus duabus sagittis circa ventrem periculose sauciatus ab iisdem Mataquayis, a quibus ejus socius P. Franciscus Ugalde eodem vespera fuit necatus, crenatusque. In itu, ac reditu per Oceanum navigationis socius mihi erat.

P. Josephus Klein, Bohemus Glazensis, virginis admodum annos inter Abipones cum laude versatus, adolescentem ejusdem nationis ferociorem de rapinis, et dibusque vitandis leniter commonauit. Sed ubi eo monitoris optimi occiput clava impacta pericu-

loſe fuit vulneratum adeo, ut diutissime ſai impoſt,
huncque ſtratus ſanguini innataret ſuo. In oppido
Sancti Ferdinandi.

P. Martinus Dobrizhoffer, dum & ſuam & ſacram
ediculam adverſus ſexcentos Barbaros affilien-
tes defendērat in oppido Rosarii, illi hamata sagitta
dextrum brachium tranverberatum, Ihesus mediū di-
giti muſculus, costa una ſanciata a Toba Barbaro.
anno 1765, die ſecunda Auguſti hora quarta matuti-
na. Baptiſmus Caziquio Tobarum Keebetavalkin ab
eo collatus cauſa hostilis aſſultus, tantique vulneris
fuit.

Hi omnes (quid ſi & alii plures? quorum haud
memini jam (Stabilienda varias inter Paraquarize na-
tiones Christi religione occupati vitam, certe ſanguinem
anirōſe profuderunt. Felices, quibus Evangelii ſeu cauſa, ſeu occaſione in arena occumbere li-
cuit! Superftites bos, eti periculorum, laborumq[ue]
participes, ſociorum noſtrorum adeo præclara forte
haud digni videbamur, cum mortem oppetere Para-
quariensi in ſolo nobis non licuerit. Quamvis de-
cretum Regium, quo Europam repetere jubebamur
ob cauſas etiamnum nobis ignotas, quippe, ut de-
cretum ſonat, Regio in pectore reservatas, quamvis
morte acerbius nobis videretur; Et reiſa quam ply-
nimiſ ſeu adhuc Oceano innatantibus, ſeu naviga-
tione quatuor, imo & quinque mensum defunctis mor-
tem acceleravit. Ex triginta aliquot Jesuitis, qui na-
vi Sancti Ferdinandi ex portu Boni aeris in Europam
vekebantur, quinque duntaxat ſemi vivi Gaditanum
portum attigerunt, reliqnis in navigatione miserrima
morbo extinctis. Taceo plurimos alios, quibus idem
factum fuit, ſeu aliis navibus, ſeu ex aliis Americo-
Afræque

Asizque provinciis advectoros. Doluere bohi omnes, tot viros religione, scientiisque variis insignes, de re Christiaha, de America optimis theritos, Apostolicos Barbararum Gentium pescatores piscium marinorum escam denique fuisse.

Nobis, qui nostra in patria, exules Paraquaria licet, incolumes in hanc diem Dei beneficio vivitus, dulcissimum est meminisse laborum, quibus obruebamur, dum plurium annorum spatio jam Abipones, iam Quararios divitis præceptionibus imbuens conati sunt, quamvis fructu cohatibus haud semper pari, votisque nostris neutiquam respondente, maxime apud Abipones, qui equestrium Barbarorum more minus dociles, minus morigeri cultoribus suis multum negotii, solatii parum, ut alias dixi, dedere. Nemo tamen operam, quam his dedimus, pœnitendum, aut colonias ubi collocati sunt, inutiles omnino fuisse unquam dixerit; Præterquam enim, quod per has tranquillites toti provinciae reddita fuerit, Abiponum quam plurimi tum infantes, tum adulti sacris nostris initiati, ad pacem, humanitatemque traducti; Neque dubium est, permultos, qui sacro lustrati fonte, neandum rationis usu prædicti vivere desierunt, beatorum sedibus fuisse adscriptos; Quin & non paucis adultis, qui rite expiati obierant, eandem felicitatem obtigisse opinor. Numerum Abiponum, qui in eorum quatuor Coloniis baptizati fure, non exprimo, quia ignoro. Ne enim incerta pro certis lectoribus obtrudam meis, conjecturis, opinionibusque meis nihil admodum tribuere conseveri.

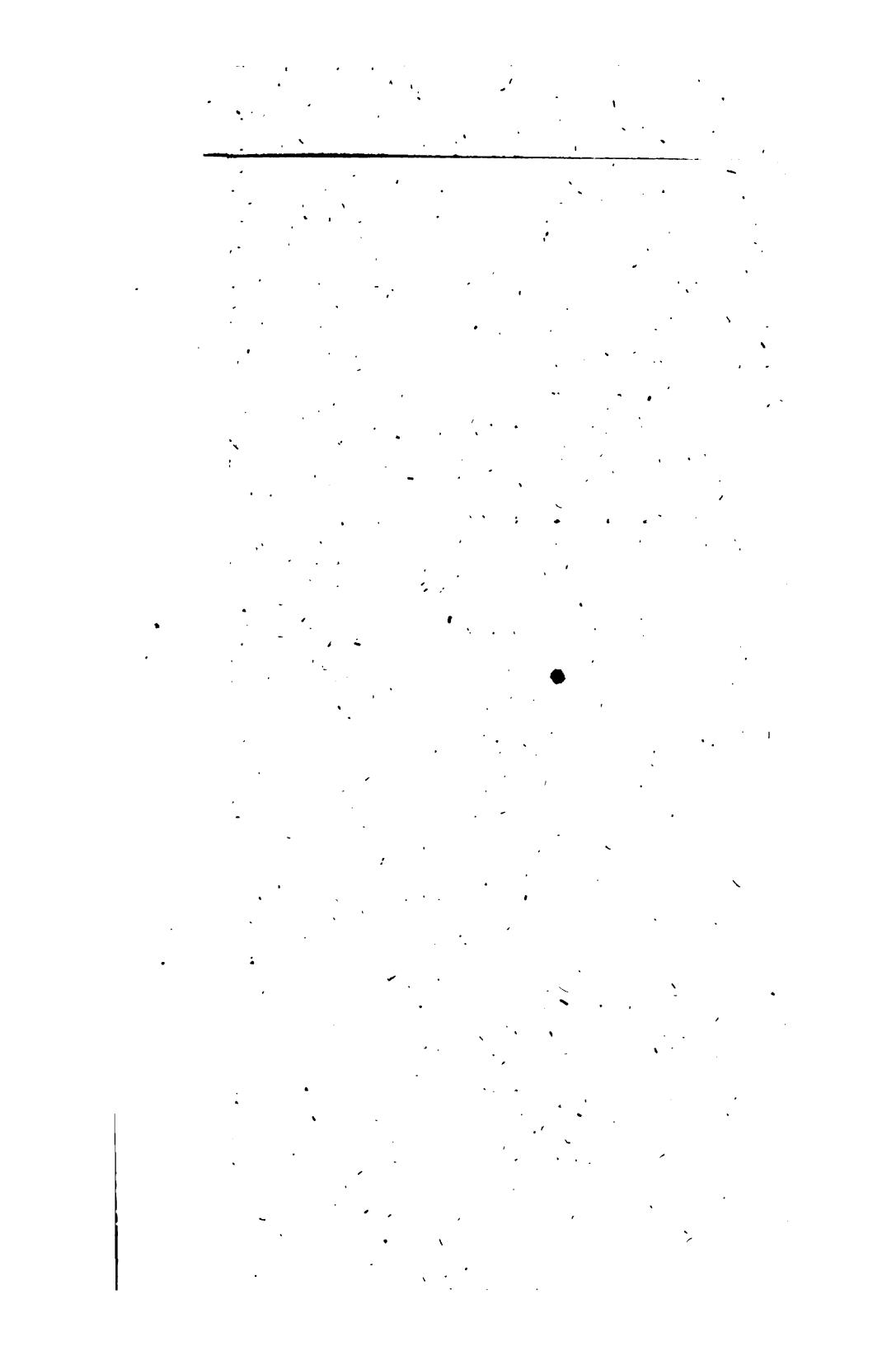
Quaraniorum in solo multo amplior semper missa fuit. Omissis aliis, que alibi a me vel ab aliis eundem scripta ad hoc probandum facerent, ex mo-

nutrientis fide dignis a me olim olim adnotata paucula ad-
dicis. Ab anno 1010. usque ad 15. Augusti anni
1768. Septingenta duo millia octoginta sex Quar-
tiorum nostrorum hominum manibus baptizata fue-
runt. His non adnumerati sunt illi, qui in oppidis
antiquioribus per Mamaluicos prædones direptis bap-
tisma a Jesuitis suscepere. En illorum oppidorum no-
mina, ac situs!

- Oppidum Assumptionis in Yuy in terra Çaziquii Nézu
- — Omolum sanctorum in Card.
- — SS Petri, & Pauli in Cazapaqna zu.
- — S. Christophori ia aduerso litore fluvii
Ygay.
- — S. Joachimi ibidem.
- — S. Theresia prope scaturiginem Ygay.
- — Jesus, Marie in Ybiti Caray in aduerso li-
tore Ygay.
- — Visitationis in eodem territorio.
- — S. Barbaræ in occidentali litore Paraquay.

Pleraque istorum oppidorum plura jam Christia-
norum millia complectebantur. Verum, cum libri,
quibus baptizatorum nomina, vitaque functionum in-
scribi solet, partim incendiis, partim Mamaluco-
rum direptionibus interierint, baptizatorum in quo-
vis oppido Quarantiorum numerus definiri hard po-
test. Illud mihi exploratum, bismille circiter tum
infantes, tum adultos variarum nationum Iudos Sa-
cro baptismate a me solo iustratos fuisse.

Postremis, quos in Paraguaria egerunt Jesuitæ,
angis quinquaginta, & uno: duodevigi millia par-
volorum octingenti septuaginta quinque id est:
2875. ad Cœlum transierunt, quippe Baptismi com-
potes.

CE TRIGINTA M. A

OPPIDA

A D

PARANA M.

Capita.

S. Ignati Quazu	—	—	—	3671
Nostræ Dominiæ à S. Fide	—	—	13	6605
S. Rose				

nationibus condidimus, eis ratio reddebatur quot annis. Nod fœminæ maribus fere sint macquerter evocati jam belli incommunia Quaranicorum vicissitudo. Quæ solarum, morbillorumque contagio sum Lue sæpius orta, admodum diodi calamitates minus, rariusve se Paraquaria excessimus, Quaraniiori quioribus illis recentiora duo S. Iohibus, & circiter trecentis habitata. est adnotare.

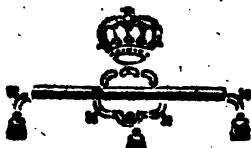
potes, rationis, culpæque omnis adhuc expertes. Ne incredibilia hæc tibi, vel exaggerata videantur, noviris anno 1732. in triginta Quaraniorum oppidis, quæ Paranz, & Uruquay litoribus imminent, Centum quadraginta & unum millia Christianorum, centum octoginta duos fuisse numeratos. Vide adjectam tabulam. Repetitæ variolarum, morbillorumque pestes, militares Regii in castris expeditiones adversus Lusitanos, bellici tumultus occasione septem oppidorum ad Uruquayum, Barberorum cruentæ incursiones, moxbi adeo diminuerat incolarum numerum, ut (quamvis ante annos viginti duæ Yatatinum coloniæ S. Joachimi, & S. Stanislai quinque prope modum capitum millibus constantes antiquis triginta oppidis accesserint) nobis in Eufopam remissis vix centum Quaraniorum millia censerentur.

Illud quoque in meis adversariis deprehendi, ab anno 1747. usque ad 1766. completum in his duobus & triginta Quaraniorum oppidis 91520. Christianis saeculis initiatos fuisse.

In decem Chiquitorum oppidiis anno 1766. numerata sunt viginti tria Indorum, Indarumque milia septingenti octoginta & octo. Omnes (paucos Catechumenos e sylvis recens adductos si excipias) ut præclarri Christiani, sic formidati milites, & Hispanis perutiles. Per cæteras, quæ in Chaco provincia superfuerunt, variarum nationum colonias a nobis conditas, gubernatasque eodem anno quinques mille quadragesenti quatuor supra viginti jam Christiani censebantur. Multi enim incolarum nondum baptizati. Certum Christianorum numerum in singulis his coloniis ignoro; Id solum compiri, oppidum S. Francisci Xaverii anno 1743. a nobis conditum
mille

mille circiter Mocobios Christianos aluisse anno 1766. oppidum S. Hieronymi anno 1748. inchoatum octingentos Abipones Christianos. Oppidum S. Ferdinandi anno 1750. cæptum noa nisi ducentos numeravit. Reliqui incolæ adhuc Catechumeni erant, nisi potius energumeni dicendi videantur, quippe post tot institutionis annos nativæ adhuc feritatis tenaces, & a Christianorum sacris alieni. Oppida conceptionis, & Rosarii quot Abipones jam baptimate insignitos numeraverint, mihi haud constat. Fusiorem hanc enumerationem eo fine inspersi, ut planissime intelligas pedestribus populis majori cum fructu operam navarri a sacerdotibus, equestres vero nationes, difficilius multo, ac lentius ad sanctam religionem traduci. Hinc rei Christianæ apud Abipones progressus et si vota nostra non æquaverint, omnium tamen Hispanorum expectationem superarunt. Atque hæc, quæ de Abiponum rebus in promptu mihi fuerant, fide, quam potui, maxima, quamvis stylo haud elegans, tissimo conscripsi. Rerum veritas, non verborum fucus mihi cordi fuit. Si quæ Barbaries in orationem irrepit, lector prudens ignoscet utique scriptori syllas Americas inter, ac Barbaros tot annis versato.

F I N I S.

MENDA SIC CORRIGE.

Pag.	linea.	Pro	lege
7	26	Delapsi	dilapsi
11	25	Adolescentens	Adolescentes
21	33	Post verbum: <i>Ar-</i> dore	deest: <i>Solicitude</i>
25	33	Accurens	Accurrens
28	24	opporane	opportune
29	22	Lusitanus	Lusitanus
67	19	Babari	Barbari
67	20	Iruissent	Irruissent
69	26	curaret	curarent
83	16	agnis	annis
91	10	vita	via
123	1	A.	Ab
132	21	Fomidari	formidari
143	4	Chilenses	Chilenses
145	13	Nunquam	Nunquam
145	16	charissimos	charissimos
147	8	ndustriis	Industriis
147	15	cojugum	conjugum
149	18	sequilchri	sepulchri
149	20	Post Ychamenrai- kim	Deest obitum
167	31	Post : incrorque	Deest: Me
168	16	cognoscerent , re- ferrent	cognosceret , refer- ret
179	11	Præstolaturos	Præstolaturum.
196	23	Neapolitanæ	Neapolitanæ
203	15	Non	est superfluum
234	4	creant	ercent

Pag.

